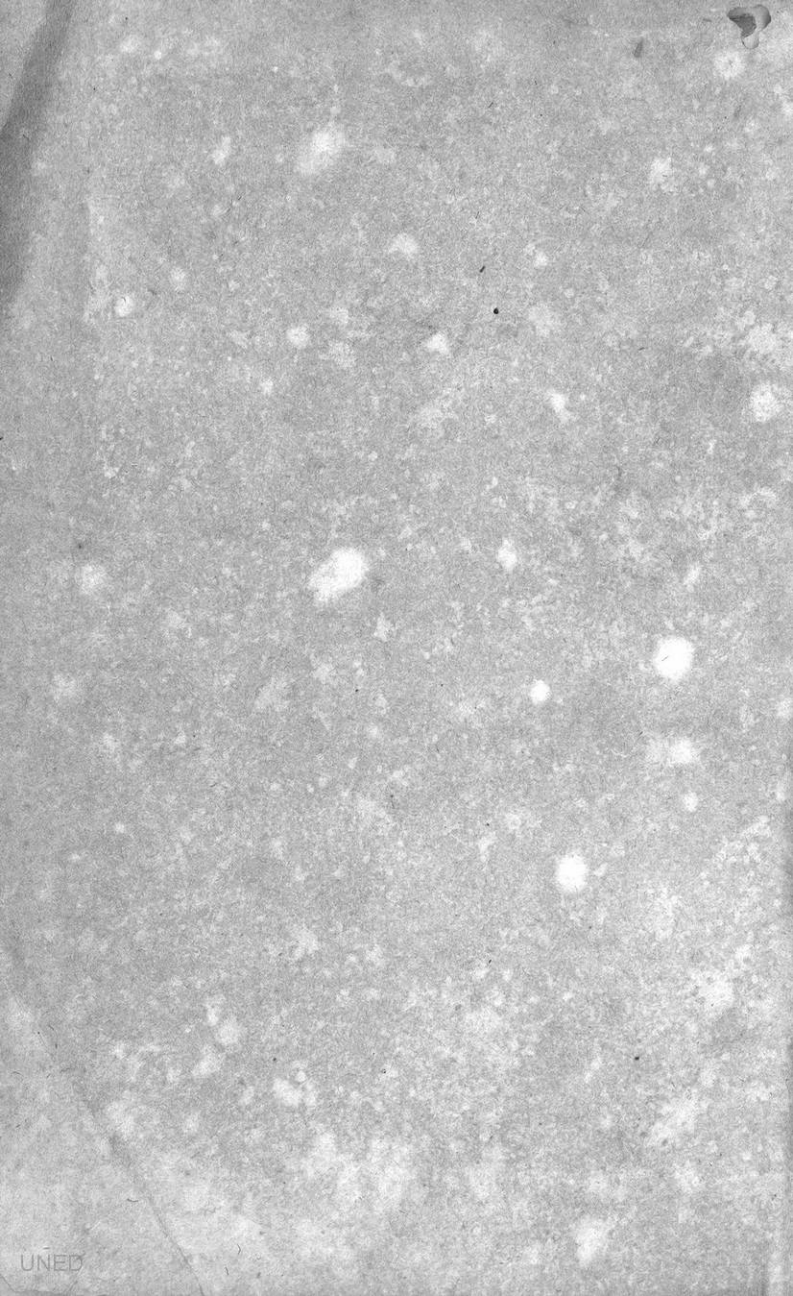

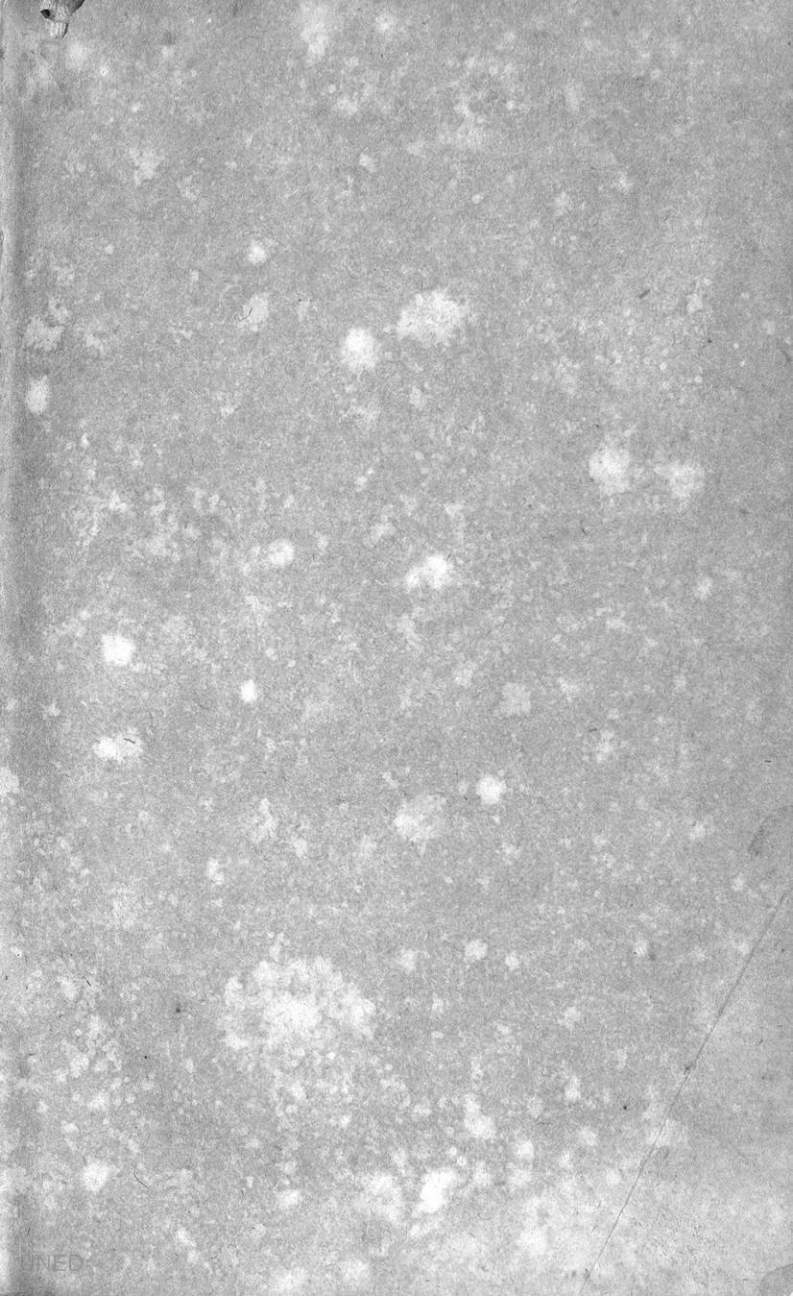
34

818

2/2

UNED

Filologia

K.000153327

F.A.072

1954

TUNED

R. 58071
V I R O

Excellentissimo, Amplissimo ac Consultissimo

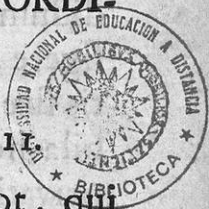
D. JOHANNI
MEERMAN,

JC. EMINENTISSIMO, INCLUTÆ
REIPUB. LUGDUNENSIS EXCON-
SULI GRAVISSIMO, IN COLLEG.
ILLUSTR. AC PRÆPOT. DD. ORD.
GENERAL. FOEDERATI BELGII
DEPUTATO, JAM AD SERENIS-
SIMUM MAGNÆ BRITANNIÆ
REGEM LEGATO EXTRAORDI-
NARIO,

S. P. D.

HACKII, PARENS & FILII.

 Visquis considerat, quot, qui
corrupta curat Veterum mo-
numenta, ut emendata inter do-
ctos exeant, laborum exantlet, & quàm
nullius vel saltem per exiguæ à multis
laudis participes evadat, mirabitur sanè,
cur quis id in se curarum recipiat, qui-
bus ferendis, cum maximè enitendum,
* 2 mini-

DEDICATIO.

minimum tamen consequatur? Et profectò ipsi hoc diligentius pendentes miraremur, nisi certa subesset instituti ratio, de qua ad T. Exc. verba fundere importunum censemus. Id nobis sufficiat, P. VELLEIUM PATERCULUM esse, *hominem quidem militiæ deditum, & in Germania equitum sub Tiberio præfectum, ex celeberrimis tamen Campanorum principibus natum, & in bello Pannonico legatum,* in cujus Historiarum recensione operam contulerimus & studium omne. Cui splendidum tuum NOMEN inscribere & præfigere, ne, dum lucem affectat, tenuitatis suæ probè conscia, malevolorum sibi horrere opus habeat, liceat etiam privatis quam erga TE habent observantiæ cultoribus. Etenim alterius præ TUR patrocínio haud voluimus committere purissimum hoc Latini sermonis, elegantiarumque Historiarum decus, ne si aliò verteret vultum, deesset cum indicina soliti tui favoris debitum nostræ in T. EXCELL. & DIGN. observantiæ monu-
men-

DEDICATIO.

mentum. Idque ut esset, & nostrum efflagitavit obsequium, & Tui in doctiores amoris diligentiorisque in Historicos curæ multorum devota adoratio, quæ nobis animorum multum adjecit, ut munere hoc officiosæ mentis gloria ornaremur. Præterimus hîc, qui communis est dedicantium vel error vel consuetudo, qua in MAJORUM laudes excurrunt, veremur enim coram in OS TE laudare, quin singularis isthic est animi tui ductus & laus (quæ in TE est ad invidiam) malle laudanda peragere, quàm laudari. Sat virtutum (quibus Sceptris & Tiara jacentibus, & ad humilem arenam redactis, vitam perennari novisti) & laudum indicinæ putamus, quòd amplissimis Legationum muniis & aliarum Dignitatum cum applausu omnium fungaris. Quorum Nominum cum meminerimus, prolixiori meritò, quo Tua Tempora moremur, alloquio superfedemus, ne peccemus in gravissimas curas, quibus famam amplif-

DEDICATIO.

simi tui nominis ad præsens non tantùm
 seculum, sed ad omne subsequutum
 transfundis. Restat solùm, ut, quod in
 Illustri tuo NOMINE apparere volumus,
 non tam æternitatem daturi, quàm ac-
 cepturi, ea, qua soles res dignas com-
 plecti dexteritate accipias, attendens
 non munusculi exiguitatem, sed offe-
 rentium in T. DIGN. submissionem &
 demerendi studium. Nostrùm erit, si
 hanc benevolentiam spectaverimus, a-
 nimum vota ingeminare, ut summus
 rerum Arbiter actiones omnes TIBI fe-
 cundet, consiliis eventus reddat pares,
 Teque communi nostro Solo diu com-
 modet, & peracta Legatione spectatissi-
 ma, sospitem aliquando in Patriam
 Nobis Civibusque cunctis & Familiari-
 bus restituat, quò

Salve amor! invictis salve tutela Batavis!

Acclamet reduci Patria tota TIBI.

Vale, Vir Nobilissime, Excellentissime, & negotia,
 ut facis, publica, in Reipubl. & Ecclesiæ commodum
 felicissimè perage.

Dabamus Lugduni in Batavis. Iphis idib. Dec. 1667.

VELLEII PATERCVLI VITA ET SCRIPTIS,

EX GERARDI JOANNIS VOSSII

Opere de Historicis Latinis.

VELLEIUS PATERCULUS *primum tribunus militum in Thracia fuit, hinc praefectus equitum in Germania, exinde quaestor, inque quaestura, remissa sorte provincia, legatus Tiberii bello Pannonico, denique primo Tiberii anno cum fratre Praetor destinatus: quae universa de se ipso narrat Vellejus. Hosce honores, & quostum majores & consanguinei gesserint, his verbis complecti studuit Aventinus, eos referens, è quibus in primo annalium scribendo profecit; P. Vellejus Paterculus, homo militaris, ex celeberrimis Campanorum Principibus prognatus, in Germania sub Tiberio praefectus equitum fuit. Tribunus ante castrorum, item quaestor, & legatus in bello Pannonico. Scripsit sexto (decimo sexto dicere debuerat) imperii Tiberiani anno. Item majores ejus atavi, abavi, avi, patruus, pater, Magius Celer frater, disciplina bellica, ac rebus civilibus clarissimi extitere duces, praetores, judices, senatores, praefecti fabrùm, tribuni castrorum, legati imperatoribus Romanis fuerunt. Haec Aventinus. Hic Velleius duos histo-*

riæ scripsit libros ad M. Vinicium Consulem, progenerum Tiberii Cæsaris, Tacito etiam memoratum in sexto annalium, qui illum patre, & avo, consularibus, ortum dicit: item Dioni libro extremo, ubi eum à Messallina docet interfectum, quod caput cum ea collimare nollet. Vinucium aliqui appellant: sed Dioni quoque est Οὐίνικος. Librorum Velleii bona pars deperiit. Dictio ejus planè Romana atque elegans. Quædam etiam habet, quæ haud alibi invenias. Sed in sui ævi rebus nimis domui Augustæ, & Sejano adulatur. Justiores commentarios promittit libro II. Harum præteritarumque rerum ordo, cum justius aliorum voluminibus promatur, tum, uti spero, nostris explicabitur. Ac postea: Captum alterum, alterum deditum, justis voluminibus ordine narrabimus, ut spero. Si Beatum Rhenum audimus, qui primus Velleium in lucem protulit, est idem ille, quem Tacitus vocat P. Velleium. Nec alia mens, vel Jacobi Schegkii, vel Valentis Acidalii. Eamque sententiam probant codice Burerii: ubi Publius appelletur, non, Gajus, uti est in vulgatis. Sed nihil tale in variantibus Burerii lectionibus reperias. Est & tertia sententia. Nam Marcum vocat Priscianus libro VI. Ita enim habet, & antiquissima editio Veneta anni MDCCCCLXXVI, & recentissima Heliæ Putschii: imo & optimæ notæ codex MS. meus, ut omnino huic sententiæ potius accedam.

Porro & fragmentum quoddam Velleii, quod frustra

PATERCULO.

frustra in editis quæras, invenisse se ait Wolfgangus Lazius l. I. commentariorum Reip. Rom. cap. VIII. Inscriptio illius erat; VELLEII EXCERPTA EX GALLICA HISTORIA. Fragmentum ipsum istiusmodi est: Dum hæc circa Rhenum geruntur, in Noricorum finibus grave vulnus populus Romanus accepit. Quippe Romanorum gentes, quod Rhætias occupaverant, non longe ab Alpibus, tractu pari, patentibus campis, ubi duo rapidissimi amnes inter se confluunt, in ipsis Noricis finibus civitatem, non quidem muro, sed vallo, fossaque cinxerunt: quam appellabant Cifara, ex nomine Deæ Cifæ, quam religiosissime colebant. cujus templum quoque ex lignis barbarico ritu constructum, postquam eo colonia Romanorum deducta est, inviolatum permanfit, ac vetustate collapsum, nomen colli servavit. Hanc urbem T. Annius Prætor, ad arceudas barbarorum excursiones, Kal. Sextil. exercitu circumvenit. Ad meridianam oppidi partem, quæ sola à continenti erat, Prætor ipse, cum legione Martia, operosissime communivit: ad occidentem vero, qua barbarorum adventus erat, Avar, Bogudis Regis filius, cum equitatu omni, & auxiliariis Macedonum copiis, inter flumen & vallum, loco castris parum amplo, infelici temeritate extra flumen confedit. Pulcra indoles, non minus Romanis, quam Græcis literis, instructa. Igitur

tur

tur LIX. die, quam eo ventum est, cum is dies Deæ Cifæ celeberrimus, ludum & lasciviam magis, quam formidinem, ostentaret; immanis barbarorum multitudo, ex proximis silvis repente erumpens, ex improvise castra irrupit. Equitatum omnem, &, quod miserius erat, auxilia sociorum delevit. Avar, cum in hostium potestatem regio habitu vivus venisset, pecudis more mactatur. Oppidanum vero, non minori fortuna, sed majori virtute, Prætorem in auxilium sociis properantem, adoriuntur. Romani haut segniter resistunt. Duo Principes oppidanorum, Habbino & Caccus, in primis pugnantibus cadunt. Et inclinata jam res oppidanorum erat, ni maturassent auxilium ferre focii, in altera ripa jam victoria potiti. Denique coadunatis viribus castra irrumpunt. Prætorem, qui paullo altiore tumulum frustra ceperat, Romana vi resistentem obtruncant. Legionem divinam, ut ne nuncius superesset, funditus delent. Verres solus, tribunus militum ane transmissio, in proximis paludibus se occultans, honestam mortem subterfugit. Nec multo post Siciliae Proconsul immani avaritia turpem mortem promeruit. *Etiam lib. v. ejusdem operis cap. v. & aliis aliquod locis, Velleiani hujus fragmenti meminit Lazius. Sed qui nasum habet, satis odoratur, stylum ejus sapere scriptorem, qui seculis aliquot Velleio junior sit. Nec in re pauca sunt, quæ peccentur. Ea adfer em, nisi*

nisi id cum cura fecisset vir summus, Marcus Velserus, in rerum Augustanarum Vindelicarum libris. Sed monere operæ pretium videtur, fragmentum hoc totum, paucis tamen insertis, legi apud Conradum à Lichtenau, Abbatem Urspergensem: quem in Chronico vide postea, quæ de anno MCLXVII. exposuit. Lemma ejus capituli est, De Augusta Vindelicorum, vel Rhætix. Et aetatem ejusce Conradi inde cognoscimus, quod initio Pontificatus Innocentii tertii, hoc est, anno Clccxcviii, laicum se, atque adeo minorem fuisse, dicat: anno autem Clcccxxv. referat se Abbatem factum Urspergensem: historiam vero suam perducatur ad annum Clcccxxix. Quare, aut ex Abbate Urspergensi id fragmentum fuerit: aut inde, unde ea hauserat Urspergensis.

Schlegel.
Schlegel.
Stowichus.
A. T. P. P.
Vossius.
Uffius.

Georg. Fabricius.
Gretius.
H. J. J.
I. J. J.

NOMI-

... ..
... ..

C. VII.

NOMINA AUCTORUM,
QUORUM
OBSERVATIONES
ET
NOTÆ

Hac Editione exhibentur.

A Cidalius.
Boeclerus.

Bongarsius.

Burrerius.

Cluverius.

Fungerus.

Georg. Fabricius.

Gruterus.

Had. Junius.

Lipsius.

Manutius.

Ortelius.

Puteanus.

Rhenanus.

Salmasius.

Scaliger.

Schegkian.

Stewechius.

A. Thyfius.

Voffius.

Urfinus.

*Vetustorum passim & recentiorum auctorum in ipsis notis
citorum ingens numerus est.*

C. VEL-

'C. VELLEII PATERCULI
HISTORIÆ ROMANÆ,

A D

³M. VINICIUM COS.

LIBER. I.

**⁴ tempestate distractus à duce suo Nestore,⁶ Metapontum condidit.⁷ Teucer, non receptus à patre * Telamone,

I. C. P. prænomen in plerisque novissimis editionibus Vellejo præfigi, video. Nec sine causa, si id Ms. codicis auctoritate sit subnixum; ut ex Burrerio adserit Schægkius. Cæterum cum nihil hujusmodi in illius variantibus lectionibus inveniam; argumentum illud non admodum validum esse arbitror. Firmare id tamen nituntur auctoritate Taciti, qui lib. vi. Annalium cujusdam P. Velleji meminit. Sed forsan ille auctoris nostri pater fuerit; qui sub M. Vinicio præfecturam equitum in Germania gesserat, cuique, Tiberio jam Rhodo reverso, nofter in hoc munere successit: forsan etiam frater, cuius in hoc ipso opere, sub nomine Magii Celeris Vellejani, mentio fit. Confugiendum hinc alicui videatur ad prænomen C. Id quidem certo ei fuisse affirmare aufim, si ita se ipsum appellet, ut ajebat Aldus. Et fateor, meminit hic auctor C. Velleii: verum illum avum suum fuisse, prædicat. Queis moveor, ut M. prænomen potissimum amplectar. Fuerit illud nostro com-

mune cum M. Vellejo, cujus meminit Tullius Philippica 111. Subnixa autem est nostra opinio verbis his Prisciani in vi., ut quidem vulgo concipiuntur: *M. Vellejus Paterculus: Primus, nec minus clarus ea tempestate fuit Miltiades filius Cimon.* Quod vero notarit Schægkius, in scripto suo Prisciani fragmento, prænomen fuisse omissum: id eo minus movet, quod ferme consentiat cum impressis codicibus, sine dubio vitiosis, hac tamen parte melioribus, quod id agnoscant. Atque id comprobant membranz nostræ optimæ notæ, quæ locum vulgo mancum ita exhibent: *M. Vellius pater cujus liberi nec minus clarus, &c.* Unde facile mihi fuit veram lectionem eruere: *M. Vellejus Paterculus libro 1. Nec minus clarus, &c.* Quin idem etiam firmant duo Mss. bibliothecæ Leidensis, quos postea inspexi; quorum uterque similiter habet, *M. Vellius Pater cujus.* Imo in altero etiam clare, lib. 1. perscriptum. Ut de hoc non sit amplius dubitandum. *Vossius.*

2. VELLEII.] Negant aliqui Vellejam gentem

A

gentem ab antiquis nominari. Cicero tamen libris de Nat. Deor. C. Velleium Epicureum introducit. Idem etiam, ut jam diximus, M. cujusdam Velleii mentionem injicit. Alius sub Claudio cum M. Syllano consulatum gessisse dicitur, unde S. C. Velleianum. Velleii Blasii meminit Plinius Epist. l. II. epist. ultima. Apud Priscianum etiam lib. XI. Velleii Celeris epistola ad Hadrianum Cæsarem laudatur: qui forte fuit ex posteris Magii Celeris Velleiani, fratris auctoris nostri. Alios ex eadem gente monstrabit index inscriptionum Græterianarum. Possẽm addere Senecæ locum ex Præfatione lib. IV. Nat. Quæst. *Plancus artifex ante Velleium maximus aiebat, non occulte, nec ex dissimulato esse blandiendum.* Ita enim edunt ex conjectura Mureti, cum ante legeretur *Villeium*. Sed ego vix dubito, quin *Vitellium* sit scribendum. Quod improbare non potest, qui exquisitissimas hujus erga C. Cæsarem adulationes apud Dionem lib. LIX. legerit. Conjecturam nostram firmari post hæc vidi à Justo Lipsio, cui idem notis ad Tacitum in mentem venit. *Idem. Velleii.*] Quod ad nomen attinet, Velleia gens nusquam, (*vide tamen supra*) quod sciam, nominatur. Tacitus, *Velleium* agnoscit: itemque antiquus lapis, cujus verba subscribam.

Canusii.

C. VELLÆVS. C. LIB. VRSIO. AVG
SIBI. ET. TVTORINÆ. FILIÆ
TREBELLIÆ. FELICVLÆ
VXSORI. TREBELLIÆ
A RESCVSÆ
ET. TREBELLIA. FELICVLA. SIBI
ET. LIBERTIS. LIBERTABVSQVE
MEIS. C. IN. CVLTV. MONVMEN-
TVM. CVM.

P. XV. ET. ITER

Manutius.

3. *M. Vinicium.*] De quo Tacitus libro 6. ait: *Vinicio oppidanum genus: Callibus ortus, patre, atque avo consularibus, cetera equestri familia erat, mi-*

tis ingenio & comæ facundia. Pater ejus Publius, avus Marcus, ille DCCCLV. hic DCCXXXV. anno urbis consul. Quibusdam cum lapide Colotiano placet, VINVCIVS. à vulgo Dio. Numi, in quis:

P. VINICIVS M. F. III. VIR.
A. A. A. F. F. F. & L. VINICIVS.
L. F. III. VIR.

Et lapis Neapoli:

M. VINICIO P. F. POST
MORTEM
MVNICIPIS SVI AERE
CONLATO
PIETATIS CAUSA PO-
SVERVNT.

Schegk. Ad M. Vinicium.] Legunt alii *Vinucium*, auctoritate lapidis Colotiani. Sed vulgatam lectionem non solum omnes scriptores, sed etiam numismata vetera confirmant. Disputant viri eruditi, utrum Vinicii hujus cognomentum fuerit *Quartinus*. Sane Pomponius de origine juris C. Cassium Longinum, & *Quartinum*, simul consulatum gessisse scribit. Ubi errat, quod L. Cassium Longinum, Tiberii progenerum, cum C. Cassio IC. confundat. Quod observatum etiam Lipsio ad VI. Annalium Taciti. Et sane vel prænomena, quæ diversa sunt, id doceant. Quapropter neque iis accedendum, qui C. Cassium, & *Quartinum*, suffectos fuisse consules volunt. Et ne de his dubitem, facit, quod Pomponio solenne esse noverim in veteri historia labi. Cæterum *Quartinum* Vinicium cognominari, firmat quodammodo nummus Goltzianus, cui inscriptum, M. *QUARTINVS II. VIR.* Optime enim hoc ad *Vinicium* referri posse, liquet, non solum ex prænomine, quod idem est; sed & ex inscriptione Neapolitana, unde illud duumvirum fuisse, constat. Ea superior relata est. Sane duumviros in municipiis fuisse, manifeste, ut alios mittam, docet Cæsar lib. I. de bello Civili; ubi ait, *se duumviris municipio-*

rum omnium imperasse, ut naves conquirerent. Vossius.

4. *Tempestate.*] Loqui Velleium de Metabo five Metaponto, nec Lipsius, qui primo de Epeo coniecerat, negavit. Hic enim Metaponti urbis conditor Stephano & Servio memoratur. ἢ ἂν Μεταπόντιον οἱ βάρβαροι Μεταβόν ἐλεγον. Quæ verba Stephani, articulo postulante, ita interpretantur, ut Metabus à barbaris dictus intelligatur; qui vero nomine esset Metapontus. Quapropter etiam à Cl. Salvaſio in Plin. exercit. p. 65. refutatur ea assertio: cum aliunde constet, verum nomen Metabi in Metaponti appellationem à barbaris demutatum esse. Fucrit itaque fortasse apud Steph. translocatio vel nominum vel articuli librariis tribuenda. de quo tamen nihil pronuntio. Strabo lib. 6. ad Pylios, qui cum Nestore ab Ilio navigarunt, universim, Metaponti originem refert: ut & Solin. polyhistor. cap. 2. Boecler. *Tempestate distractus à duce suo Nestore.*] Quid Græci Trojâ redeuntis passi sint aut fecerint, narratio fuit: quæ oppida considerint, aut ubi fixerint sedes. De quo tamen propriè hoc initium? Credo de Epio. quo trahit me Justinus lib. XXI. *Metapontini in templo Minervæ ferramenta, quibus Epus, à quo conditi sunt, equum Trojanum fabricavit, ostentant. Et facit Aristoteles in Admirandis: Εἰς τὸν Μεταπόντιον Ἀθλῶν ἱερῶν εἶναι φασίν, ἐνθα τὸ Εὔπειος λέγεται ὄργανα ἀνακείσθαι, [fort. οἷς τὸν] ἂν εἰς τὸ Δέρειον ἴωπον ἐποίησεν.* Strabo simpliciter tamen dixit, Pylios Metapontum condidisse: Stephanus aliique Metabum nominarunt. de quo ipso quin hæc capere possis, non nego. Lipsius.

5. *Nestore.*] Nestor filius fuit Nelei & Clotidis juxta Homer. quinquaginta navibus ex Pylo Trojam venit jam senior. Per tres ἡλικίας vixisse dicitur. per ἡλικίαν autem intelligunt non-

nulli triginta vel triginta tres annos. Ita Nestor 90. vel 99. annorum fuerit. Veteri Poëtæ Navio dictus est *trifidus senex*. Rex fuit ille Pyli. In Peloponneso triplex fuit Pylus. Dux ad mare, quarum una in Elide regione, altera in Messenia, tertia in Arcadia. Quam ultimam genuinam Nestori, esse docet Strabo.

6. *Metapontum.*] Urbs in magna Græcia ad sinum Tarentinum.

7. *Teucer.*] Horatius ad Plancum;

— Teucer Salamina, patremque

Cum fugeret, tamen uda Iyæo

Tempora populea fertur vinxisse corona,

Sic tristis affatus amicos:

Quo nos cumque feret melior fortuna parente,

Ibimus ò socii comitesque.

Nil desperandum Teucro duce, & auspice Teucro.

Certus enim promisit Apollo

Ambiguam tellure nova Salamina futuram.

Historiam post alios habes apud Virgilium libro I. & Justinum XLIV. à quo & JUPITER Salaminus, cui templum posuit Teucer. Tacitus III. Annal. Schegk. *Teucer non receptus.*] Quæ hic facta memorat Vellejus, futura conjicit Teucer apud Sophocel. in Ajaxæ, cum Telamonis iram adversus venientem sine fratre, sibi figurat. Inter alia veluti ὠδὴ φραζέειν Vellejanorum verborum habent illa:

— πῶτον σὺκ' ἐρεῖ κακόν;

Τὸν ἐκ δούρης γαζῶται πολέμεις ἰόντων,

Τὸν δειλία παρῶντι κ' κακὰ δολία

Σὲ φίλιπ' Αἴας, ἢ δόλοισιν, αἷς τὰ σὺ

Καθ' ἡ γανόνθη, κ' δόμους νέμοιμε σῆς.

Τοιαῦτ' ἀνὴρ δύστρογος ὦν γῆρας βαρῦς

Ἀρεῖ, πῶς εἰδὲν οἷς ἔειπ' ἡμῶν.

A 2

Τίλ

mone, ob segnitiam non vindicatae fratris injuriæ, Cyprium adpulsus, cognominem patriæ suæ¹ Salamina constituit. *Pyrrhus, Achillis filius,³ Epirum occupavit. ⁴Phidippus⁵ Ephyram in *Thesprotia. at † rex regum Agamemnon,

Τέλεος δ' ἀπὸ πρὸς γῆς ἀπορρίφθη-
σόμεναι, &c.

vide de historia amplius, præsertim Servium ad 1. Virg. Æn. Justin. 4. 2. 3. Diët. Cretens. lib. 6. Interpretes Horatii ad od. 7. lib. 1. Boecler. Teucer non recepitus à patre Telamone.] Varias auctorum super hac re opiniones quasi fasciculo colligat Servius ad Virgiliti lib. 1. Æneidos: Teucer (inquit) cum, Trojâ eversa, sine fratre esset reversus; qui se furore, propter perditam Achillis arma, intemerat; vel, ut alii, quia non defenderat Ajacis fratris interitum; vel quia ossa fratris non retulisset; ut nonnulli, quod Tecmessam concubinam, vel ejus fratris filius Eurysacem, ad arum Telamona de Troja secum non reduxerit, quia ille alia navi vetus felicitius navigaverat; Salamine pulsus à patre Cydoniam venit. Ita integrum locum emendandum censeo. Male legitur Theomissam pro Tecmessam. Pro Turesacen etiam reposuimus Eurysacem, & pro Sydoniam, Cydoniam. Ablegavimus quoque à cena, quod post Tursiacem Ms. Fuldenensis inculcabat. Quis enim non videat, imperitè illud ex præcedenti voce repetitum? Auctores verò quorsum allegem, cum historia hæc passim apud veteres poëtas, præsertim Tragicos, sit obvia? Vossius.

* Telamone.] De quo Ennius apud Ciceronem Tusculanarum I II.

Hicine est Telamon ille, modo quem gloria ad cælum extulit?

Quem spectabant? cujus obos Graii ora obvertebant sua?

Ufus hoc de se Cicero, Ep. ad Pætum. Schægkii.

1. Salamina.] Urbs hæc Cypri Tra-

jani tempore deleta à Judais, ut scribit D. Hieronymus. Fagamosia hodie dicta, ut Niger autumat. Salamina.] Apud Græcos Latinosque passim hæc historia. Illud nota non indignum, tempore Ilocratis, Teucris genus adhuc fuisse in Cypri regno. In Euagorâ: Τέλεος δὲ, ἐπὶ δὴ Τροίαν στυγεροῦς ἔειλεν, ἀφικόμενος εἰς Κύπρον, Σαλαμῖνά τε καὶ ἄκρησεν ἰμάνουσαν ποιήσας τὴν ἀσπίδα αὐτῷ περὶ τὸ ἔσσης, καὶ τὸ γῆρας τὸν αὐτῷ βασιλεύον κατέλιπε: Teucer vero, postquam unâ cum aliis Trojam cepisset, veniens Cyprium, Salamina ibi condidit cognominem veteri suæ patriæ, & genus, quod nunc ibi regni potitur, reliquit. Lipsius.

2. Pyrrhus.] Justin. 17. 3. Plutarch. Pyrrho pr.

3. Epirum.] Est hæc regio Græciæ versus Adriaticum mare. Vide Strab. lib. 8.

4. Phidippus.] Vulgo male, Philippus. Phidippus.] Enumerat, ex Græcis ducibus ad bellum Trojanum profectis quam quisque urbem, verso Ilio, condiderit. horum in numero neque ab Homero, neque à Darete Phrygio, Philippus nominatur. itaque facile crediderim, Phidippus, esse reponendum, de quo sic Homerus ἐν τῷ 7^ῳ νεῶν καὶ ἀλόγα:

Τῶν δ' αὖ Φειδῖπός τε ἔσσι
φῶς ἠγροσίδω,
Θεσσαλῆς ἦε δῖος Ἡρακλείδης ἀνακλῶ. Manus.

5. Ephyram.] Differentiæ causa addit in Thiss. cum plura hoc nomine loca legantur. de quibus Stephan. in Ἐφύρα, quæ & ἐφύρη. Boecler.

* Thespro-

mnon, tempestate in Cretam insulam rejectus, tres ibi urbes statuit, ¹ duas à patriæ nomine, unam à victoriæ memoria, Mycenæ, Tegeam, Pergamum. idem mox, ² scelere patruelis fratris Ægisthi, hereditarium exercentis in eum odium, & facinore uxoris oppressus occiditur. ³ regni potitur Ægisthus per annos vii. ⁴ hunc Orestes, matremque, ⁵ socia consiliorum omnium sorore Electra, virilis animi fœmina, obtruncat. ⁶ factum ejus à Diis comprobatum, spatio vitæ & felicitate imperii apparuit, quippe vixit annis xc., ⁷ regnavit lxx. qui se etiam

* *Thestrotia.*] Est hæc Epiri regiuncula.

† *Rex regum.*] Dux ducum, qui ad Trojam venerunt.

1. *Duas.*] Vulgata sanè manca est. Sed quid hæc igitur sibi vult? Duplicem patriam fuisse Agamemnoni? de Mycenis fateor, & clarum est: de Tegeâ, quæ in Arcadiâ, quid ea ad Agamemnonem, nondum legi. Nam Pergamum, sive, ut Plutarchus in Lycurgo appellat (*περγαίωλον*) certum est à victo Pergamo dictam. *Lips.* *Duas à patriâ n.*] *Mycenæ* ab Agamemnonis patria; *Pergamum* à Troja: Sed quid *Tegea*, quam Talhybius præco Agamemnonis dicitur condidisse, ut testatur Stephanus de urbibus. Ita quærenti *Aldo* respondet *Schegkius*, auspiciis Agamemnonis conditam à Talhybio. Itaque non immerito Agamemnonem fecerit auctorem Noster. *Boecler.*

2. *Scelere patruelis.*] *Æschylus* & *Seneca* in Agamemnone suo. *Pausan.* in Corinth. *Liban.* declam. 5. *Boecler.*

3. *Regni potitur.*] *Homerus* de hoc ipso, *Odyss.* v.

Επὶ τῆσδε δὲ ἦνασσε πολυρρύσιο
Μυκῶνῃς. *Lips.*

4. *Hunc Orestes.*] *Æschylus* in *Choëphoris*; *Sophocles* & *Euripides* in *Electra* videndi. *Boecler.*

5. *Socia.*] Aliter cum *socia*, unde *Li-*

psius legendum putabat *conscia*.

6. *Factum ejus.*] Rectissime fuerit ab *Oreste* matrem occidi, cum illa *Orestis* patrem occidisset; inter usitatas priscorum Rhetorum exercitationes disquisitum est. Meminit *Auctor lib. ad Herenn.* I. 16. & *Cic.* I. de invent. 14, ubi colorem *Orestis* firmamenti loco usurpandum, hunc adfert: *ejusmodi animum matris suæ fuisse in patrem suum, in seipsum ac sorores, in regnum, in famam generis & familia, ut ab ea pœnas liberi sui potissimum petere debuerint.* *Libanius* declam. 5, tota, *Orestis* apologiam conscripsit. *Vellejus* omisis aliis argumentis, ab eventu & subsecuta felicitate judicat. *Boecler.*

7. *Regnavit lxx.*] Valde ab hac supputatione abit *Eusebius* in *Chronico*: in quo est: *Orestes regnavit annis xv.* Sed *Lipsius* reponere tentabat lxxv. Quæ (pace summi viri dixerim) non emendatio est, sed depravatio. Nam cum hoc *Eusebius* referat ad numerum DCCCXII. regnum vero *Tisameni* filii ejus ordiatur numero DCCCLVI. clarum est ex ipsius supputatione, xv. tantum annos *Oresti* tribuendos. *Vossius.* *Regnavit lxx.*] Valde dissensit (inquit *Lipsius*) *Eusebianum Chronicon*. *Mycenæ* post mortem *Ægisthi* *Orestes* regnavit annis xv. credo fuisse lxx. Quæ postrema viri diligentissimi verba non

etiam à Pyrrho, Achillis filio, virtute vindicavit. nam, quod ¹ pactæ ejus, Menelai atque Helenæ filiæ Hermiones nuptias occupaverat, ² Delphis eum interfecit. Per hæc tempora Lydus & Tyrrenus fratres cum regnarent in ³ Lydia, sterilitate frugum compulsi, fortiti sunt, uter cum parte multitudinis patria decederet. fors Tyrrenum contigit. pervectus in Italiam, ⁴ & loco & incolis & mari, nobile ac perpetuum à se nomen dedit. Post Orestis interitum, filii ejus ⁵ Penthilus & Tisamenus, regnavere

ad Euseb. refero (nil enim causæ apparet, cur ita opinaretur) sed ad Vellejum. in cujus codicibus si forte fuerit LXXV. (pro LXX. sc. quod nunc habetur) existimari potest, quinquagenarii notam à librario potius, quam ab auctore additam. Non dubito, tale quid in animo habuisse Lipsium: cui brevitatis sua fraudi esse interim non debet. Boecler.

1. *Pactæ ejus.*] Tale ac, *Sponsæ ejus.* Vide Nonium. Aldus, *pacta ei.* Sed nihil mutandum esse, monuerat etiam Acidalius. *Vossius.* Nam quod *pactæ ejus.*] Euripides in *Andromacha.* *Justin.* 17. 3. 7. Et quos ibi annotavit ac conciliavit felicis memorix Vir, *Matthias Berneggerus.* Boecler.

2. *Delphis eum interfecit.*] Ad patrias aras, sive inter altaria Dei. *Justinus* lib. 17. nota res ex *Servio* ad illud *Poëta* lib. 3.

Et patrio Andromachen iterum cessisse marito. Schegklius.

3. *Lydia.*] Quæ est Asiæ minoris regio.

4. *Et loco & incolis.*] Locum sive regionem, *Tyrrenium*; incolas, *Tyrrenos*; mare, *Tyrrenum* intelligit. Historiam habes apud *Tacit.* 4. A. 55. *Serabon.* lib. 5. ubi *Atys* rex fame & sterilitate coactus, altero à duobus filiis *Iydo* sorte detento, alterum *Tyrrenum* cum majore populi parte amandasse, memoratur, &c. addenda quæ *Casaubo-*

nus ex Festo Servioque ad eum locum notavit. Plenius illam famem & emigrationem narravit *Herodotus* lib. 1. *Diodorus* lib. 5. maris appellationem inde petit: cum *Tyrreni plurimum classe pollerent, & imperium mari obtinerent, factum esse, ut subjectum Italiæ mare, de ipsorum nomine, Tyrrenum diceretur.* Alias opiniones suggerit *Servius* ad vers. *Æn.* 1. *Gens inimica mihi Tyrrenum navigat æquor.* *Appiano* *Τυρρλωνιγι Λυδων ἀποικιγι* in *Punic.* dicuntur. *Justinus, Tuscorum populos à Lydia venisse* scribit 20. 1. 7. Atque ita quidem communiter de Tyrrenorum origine traditur. *Dionysio* tamen potius indigene, quam advenæ videntur lib. 1. cujus argumenta (à diversitate linguæ, religionum, legum, studiorum præcipue petita) minime vana existimat *Lipsius* ad *Senec. Consol. Helv.* 6. Boeclerus.

5. *Penthelus.*] Scribendum est, *Penthilus*: sic enim habet *Pausanias*, & Græci scriptores. *Pausania* verba ex *Corinthiacis* sunt hæc: *Τὸν δὲ Ὀρέσθε νόθον Πενθίλον Κιναιδῶν ἐξεραψεν ἐν τοῖς ἑπεὶ τὴν Ἡεργάνω τῷ Αἰγιάδῃ τεκνεῖν.* *Ursinus.* *Penthilus.*] *Penthilum Orestæ* successisse *Sirabo* in *Geographicis*, auctore est lib. 13. de *Tisameno Pausanias* in *Corinth.* *Ὀρέσθε δὲ ἀποθανόντι, ἔρχε Τισσαμένης τῷ δρχῶν*

gnavere triennio. ¹ Tum, fere anno octogesimo post ² Tro-

ρχὴν Ἐρμιόνης ἢ Μεγαλῆς τῆς Ὀρέ-
 58 παῖς. Quidam Tifamenum primo
 loco, sicut alii Penthilum ponunt; &
 in annotatione annorum maxima oc-
 currit discrepantia. Vellejana quidem
 computatio, in se spectata satis con-
 gruit. nam si Ægistho VI I. Orestis LXX.
 Penthilo & Tifameno IIII. annos tri-
 buimus, efficietur octogenarium istud
 intervallum à Trojæ excidio usque ad
 Heraclidarum reditum. Verum si hanc
 sententiam cum aliis conferamus (puta
 cum *Africano, Eusebio, &c.*) depre-
 hendemus, tam certum esse, Orestis
 liberis diutius quem triennio impe-
 rasse,) quippe cum Penthilo XXI.
 anni, nec pauciores Tifameno assi-
 gnentur) quam incertum, imo falsum
 est, Oresten LXX. annis imperium te-
 nuisse. Igitur illud Velleji triennium,
 valde mihi semper suspectum fuit: exi-
 stimabamque aliquando, Auctorem
 scripsisse, *Mycenis*; aut locum plane
 corruptum mutilumve esse. At obsta-
 bat huic opinationi congruentia to-
 tius intervalli, de qua antea dictum.
 nisi quod rursus infirmabatur hæc co-
 gitatio, postquam de LXX. Orestis an-
 nis (an Vellejus sc. ita scripserit) me-
 rito dubitari cœptum est. *Boetler.*

I. Tum fere anno.] Magnus Scaliger
 in animadversionibus Eusebianis quatuor
 nobilia intervalla, inter cladem Ilii,
 & primam Olympiadem notat, qui-
 bus tanquam metis designant tempus
 illud veteres Chronologi, Herodotus,
 & alii. primum est ἡρακλειδῶν καὶ θο-
 δῶ à Troj. capt. LXXX. an. (num. Euse-
 seb. DCCCXV.) 2. οἰκισμὸς Διόσῳρ κτ'
 πόλεως post clad. Ilii CXX. (n. Euseb.
 DCCCCLV.) 3. Ἰωνικὴ ἀποικία, καὶ κτί-
 σις Κύμης Φεακῶν post Troj.
 CXL. (n. Euseb. DCCCCLXXV.) 4. κτίσις
 Κύμης ὑπὸ Σμυρναίων CLVIII. post
 Troj. (n. Euseb. DCCCCLXXXIII.) De

primo hic agendum; id est de *reditu
 Heraclidarum.* prorsus celebris est hic
 character, primum quodammodo ini-
 tium historiæ veræ. Sed in diversa tem-
 pora conjicitur ab Historicis: forte,
 quia conatus irriti τὸ καὶ θοδῶς, id no-
 men à nonnullis tulerunt: sicut bene
 conjicit *Scaliger in Euseb.* nam Hera-
 clidæ, mortuo Eurystheo, à quo Pe-
 loponneso pulsi fuerunt, cum primo
 reditum conantes, eadē Hylli ausis
 excidissent; posteaque rursus frustra
 eum conatum resumisissent, tertia de-
 mum vice, Tifameno in Peloponneso
 imperante, destinata perfecerunt. De
 primo conatu & interim Hylli vid.
*Diodor. lib. 4. & Tegætarum oratio-
 nem ap. Herodot. lib. 9. Pausan. Ar-
 cad.* In tempore ultimi & veri reditus
 designando, consentiunt *Vellejo* non
Tatianus modo & *Plutarchus*, de qui-
 bus *Lipsius* monuit, sed *Thucydides*
 etiam ἐν πηλοποννησίῳ περὶ τῶν
 severissimi operis. Accedit approbatio recen-
 tiorum. *Scaliger in animadv. Euseb.* Cer-
 tum est, inquit, octoginta post Ilii ex-
 cidium annis Heraclidas patria vesti-
 tulos imperium Peloponnesi obtinuisse.
 Hunc *Calvisius*, & Chronologorum
 accuratissimus quisque sequuntur. *Strabo*
lib. 17. pag. 582. IX. tantum annos
 numerat. Quo loco tamen, si sexaginta
 annos ad Penthili in Thraciam pro-
 gressum sive expeditionem referas, &
 quod sequitur, τῶν ἄνω πέντε τῶν
 ἡρακλειδῶν εἰς πελοπόννησον καὶ θο-
 δῶν, non præcise, sed ἐν πλάτῃ
 sumas, sicut fieri apud Chronologos
 interdum videmus, facile conciliabitur
 cum Nostro & veritate. Quod si hoc
 durius videbitur, non possumus *Strabo-
 ni*, contra eos, quos prædiximus,
 & *Pausaniam* qui Tifameno imperio
 non Penthili tribuit hunc reditum,
 auscultare. Dicat hic aliquis: *Pau-
 saniam in Messen.* dicere πέντε καὶ
 ἑξήκοντα

Trojam captam, ¹ centesimo & vigesimo quam Hercules ad Deos excesserat, ² Pelopis progenies, quæ omni hoc tempore, pulsus Heraclidis, Peloponnesi imperium obti-

Ἰσοδὸν Ἡρακλείδων ἡσυχιδίῳ δὸς ἡσυχίᾳ ὑπεργν, duabus post confectum bellum Troicum atatibus accidisse reditum Heraclidarum. Jam si ἡσυχίᾳ, secundum Muretum var. Lect. 10. 8. & alios, triginta annorum statuenda est, prohibent non lxxx. ceterorum, sed lx. Strabonis anni. Verum quemadmodum certissimum est eos errasse, qui ap. Homerum Nestoris ἡσυχίᾳ (de quibus Muretus) pro singulis sæculis, five centenariis acceperit: ita prorsus periculosum est vel præcise vel ubique de 30. annis pronuntiare. Sane nec Latini sæculum & atatem hoc significatu, quo ἡσυχίᾳ Græcorum plerumque accipienda venit, certo annorum numero ἀποθρομῶς definivere. Quinimo varietate isthæc talia pro captu ac conditione temporum videmus. Sic respectu μακροχρονιότητος primavorum hominum productiores ætates numerat sacer codex: quas in angustiore posterorum ævo, usus loquendi δολόγως contraxit. Itaque, ut ad rem revertamur, tam proclive nobis fuerit, de quadraginta & circiter annis, ἡσυχίᾳ accipere, quam aliis de triginta existimare libuit. Certe apud Mattheum Euang. 24. 3. & Luc. 21. 32. ἡσυχίᾳ 40. circiter annis metienda erit, si Erasmi, Beza, aliorumque expositionem, simplicissimam scilicet & scopo textus accommodatissimam (v. Harmon. Euangel. Gerhardi cap. 161.) sequamur. Bæclerus.

1. Centesimo & vigesimo.] Joseph. Scalig. ad num. dcccxxv. Chron. Euseb. notat: τὴν Ἡρακλείῳ ἀποθρομῶσιν (de qua vid. Diodor. 4.) Vellejus Paterculus ait contigisse annis cxx. ante Heracli-

darum reditum, hoc est, xl. annis ante Ilii everisionem, numero dcccxxv. Quod falsum convincit numerus dcccxxv., quo agon olympicus ab Hercule est instauratus. Hactenus ille. Diligentiores ergo Chronologi xcv. circiter annis ante Heraclid. reditum, Herculis obitum ponunt. Idem.

2. Pelopis progenies.] Hoc illud celebre tempus, quod crebro in antiquis Chronicis quasi nota & character temporum signatur Reditus Heraclidarum. Atque ab eo initium plerique faciunt historia veræ. Diodorus lib. iv. Ἐφορῶν ὁ Κυμαῖος, Ἰσκρατίας ἀνμαθητής, ἑποσησιδῶν γράφει πρὸς ἡσυχίᾳ πρὸς ἡσυχίᾳ, πρὸς ἡσυχίᾳ μυθολογίας ὑπερέβη, πρὸς δὲ ἀπὸ τῆς Ἡρακλείδων καθόδοις παραθέντες σωπαξάδῶν, ταύτην δὲ ἡσυχίᾳ ἐποιήσαντ ἰσοχίας. ὁμοίως δὲ τέτω Καλλιθένης ἢ Θεόπομπος, καὶ τὴν αὐτὴν ἡλικίᾳ γρηγόρες, ἀπίστων τῶν παλαιῶν μύθων: Ephorus Cumanus, Isocratis discipulus, cum res publicè gestas scribere instituisset, veteres quidem fabulationes omisit; illa verò, quæ ab Heraclidarum reditu facta, colligens, hoc initium fecit historiae suæ, Callisthenes & Theopompus, qui eodem ævo vixerunt, pariter ut ipse abstinerunt à præfatis fabulis. Varro paulò aliter tamen tempora in hunc finem discernit apud Censorinum, cap. xxi. Varro, inquit, tria discrimina temporum esse tradit. Primum, ab hominum principio usque ad Cataclysmum priorem: quod propter ignorantiam vocatur Adelon. Secundum, à Cataclysmo priore ad Olympiadem primam; quod, quia in

ea quæritur

obtinuerat, ab Herculis progenie expellitur. duces recuperandi imperii fuere, ¹ Temenus, Cresphontes, ² Aristodemus; quorum ³ atavus fuerat. Eodem fere tempore ⁴ Athenæ sub regibus esse desierunt: quarum ultimus rex fuit ⁵ Codrus, Melanthis filius, vir non prætereundus. quippe,

eo multa fabulosa referuntur, Mythicon nominatur. Tertium, à primâ Olympiade ad nos, quod dicitur Historicum: quia res in eo gesta veris historiis continentur. Lipsius.

1. *Temenus.*] Quia hic maximus natus, & princeps recensetur, factum ut ipsi tota res tribuatur, aut ejus posteris. Tertullianus de Pallio, cap. 11. Sic & Herculeæ posteritas, qui Temeno pariter Peloponnesum occupando producant. Id est, unâ cum Temeno simulque. Idem corrigendus, De Animâ, cap. xxx. Gloriosi quique occupant terras, ut Scythæ Parthicas, ut Menidæ Peloponnesum. Legendum, ut Temenida. Lips. *Temenus.*] Temeno Argi cessere; Cresphonti, per sortem, Messene (*Pausan. Messen.*) Aristodemus ipse jam fulmine è medio sublatus erat: igitur filii ejus gemini, Procles & Eurysthenes Sparta potiuntur. à quibus οἰκίαι δύο βασιλείαι, familiae dux regis Spartanorum ortæ sunt. *Pausan. Lacon.* Nisi quod *Velleio* in Aristodemi persona patrocinator *Herodotus*: id quod *Lipso* notatum. *Boecler.*

2. *Aristodemus.*] Ergone ipse Aristodemus inter duces? Ita velle Velleium apparet: etsi in dissensu obstinato aliorum scriptorum. His traditum, Aristodemum, dum apparatur reditus, fulmine tactum periisse. in ejus locum liberos venisse, Eurysthenem & Proctem. Apollodorus talium rerum diligens II. Biblioth. Ἐκείνῳ ὄντι & στρατόμαχος, Ἀριστόδημος κεραινωθεὶς ἀπέθανε, παῖδας καὶ ἄλιπῶν διδύμους, Εὐρυθέην καὶ Προκλέα: Ibi cum exercitus Herculidarum esset,

(Naupacti scilicet) *Aristodemus* fulminatus occidit, filios geminos relinquens, *Eurysthenem* & *Proctem*. Eadem aut familia *Pausanias* in Corinthiacis, atque alii. Quis à *Velleio*? damnabam: sed manum calculumque tenuit *Herodotus*, qui Spartanos ipsos docet fuisse in eadem hac cum *Velleio* mente, etsi contra scriptorum vulgus. Ille lib. vi. Λακεδαιμόνιοι γὰρ, ὀμυρολόγοντες ἔδει πειρητῆ, λίγυσι αὐτὸν Ἀριστόδημον & Ἀριστομάχου, & Κλεοδαίης, & Ἰλίου, βασιλεύοντα ἀναγεῖν σφείας εἰς ταύτῃ χώρῃ, τῶν νῦν ἐπιτάται, ἀλλ' ἔτις Ἀριστόδημος παῖδας: *Lacedæmonii* nemini potestatum assentientes, tradunt ipsum *Aristodemum*, qui *Aristomachi*, qui *Cleodæi*, qui fuit *Hylli*, regnantem eos reduxisse in hanc regionem, quam nunc obtinent: non autem ipsos *Aristodemi* liberos. Ergo bene & ex reconditâ sententia *Velleius*. Lips.

3. *Atavus.*] Propriè abavus. Sed hæc cognationum vocabula sæpe confunduntur. *Atavus.*] Distinctio interponenda; *Aristodemus*, quorum. Nam quem ait fuisse atavum? ipsum *Herculem*. Stemma tale: *Hercules* *Hyllum* genuit, hic *Cleodæum*, hic *Aristomachum*, hic *Temenum*, *Cresphontem*, *Aristodemum*. Ex *Herodoto* supra, aliiſque. Lipsius.

4. *Athena.*] Vide *Ubbonem* *Emnium* in Græciæ descriptione.

5. *Codrus.*] Historiam *Codri* scripsere *Iustin.* 2. 6. 16. & seq. aliiſque. Addimus autem *Lycurgum*, qui in orat. advers. *Leocratem* diligenter & fufius ceteris rem commemorat. Illud quoque moneamus, inter allegatos *Servium* ad

quippe, cum Lacedæmonii gravi bello Atticos premerent, respondissetque Pythius, quorum dux ab hoste esset occisus, eos futuros superiores; deposita veste regia, pastoralem cultum induit, immistusque castris hostium² de industria, ³ imprudenter, rixam ciens, interemptus est. Codrum cum morte æterna gloria, Athenienses secuta victoria est. quis eum non miretur, qui iis artibus mortem quæsierit, quibus ab ignavis vita quæri solet? ⁴ Huius filius Medon primus Archon Athenis fuit. ab hoc posterius apud Atticos dicti Medontidæ. sed ii, insequentisque Archontes, usque ad ⁵ Charopem, dum viverent

eum

eelog. 5. & Augustinum d C.D. 18.19. hunc Atheniensem Codrum regem, cum Virgiliano pastore confundere. id quod non semel Scaligero notatum. Boecler.

1. *Pythius.*] Apollo qui à serpente nomen accepit. Phœten serpentem orientalibus denotat.

2. *De industria.*] Sententia est; Codrum rixam de industria concientem, imprudenter interemptum. ita intelligi suadet Valerius lib. 5. cap. 6. his verbis: *Rex Atheniensium Codrus, cum ingenti hostium exercitu Attica regio debilitata, ferro ignique vastaretur, diffidentia humani auxilii ad Apollinis Delphici oraculum confugit, perque legatos sciscitatus est, quo nam modo illud tam grave bellum discuti posset. Respondit Deus; ita finem ei fore, si ipse hostili manu occidisset. quod quidem non solum totis Athenis, sed in castris etiam contrariis percrebuit. eoque factum est, ut ediceretur, ne quis Codri corpus vulneraret, id postquam cognovit, depositis insignibus imperii, familiarem cultum induit, ac pabulantium hostium globo sese objecit; unumque ex his falce percussum in eadem suam impulit. Sed quid Valerius hic familiaris culus? an iste qui ad discrimen regii, cultus privati? vix puto. emendo famularem cultum. Justi-*

nus certè pannosum, farmenta collo gerentem, castra hostium ingressum adfirmat. Et verò unicus ad hanc rem fundus & subscriptor Cicero i. Tusculanarum, qui hunc ipsum *famularem vestem*, vocat. Redeo ad Codrum, quo longè ab Ilisso, Pausania teste, interemto, regnum Erechtidarum post *CDLXXXVII.* vel, ut alii *CDLXXXIII.* annos defecit. Plutarchus de Exilio, Augustinus lib. 18. cap. 18. Civitat. Dei, Pausanias Atticis, & Achaicis. Schegk.

3. *Imprudenter.*] Ille imprudenter? imò dedit operâ & studiose rixam civit. Sed tu verba interpunge, sententiam & te expedies: *Imprudenter rixam ciens, interemptus est.* Vult interemptum imprudenter, & ab hostibus ignaris eum esse regem. Quod verum est. Lipsius.

4. *Huius filius.*] Ultimum regem fuisse Codrum consensu traditur: sed apud Justinum 2. 7. 2. saltus committitur, ubi statim *annui magistratus*, omisso *XIII.* perpetuis, & *VII.* decennialibus Archontibus, reges sequuntur. qua de re etiam Bongarsius. Excidisse hanc narrationem, aut à mutilatore omissam esse, existimat Io. Meursius in *Archontibus Athen. lib. I. cap. I.* Boecler.

5. *Charopem.*] Tredecim fuere, quorum

rum

eum honorem usurpabant. ¹ Peloponnesii, ² digredientes finibus Atticis, ³ Megaram mediam Corintho Athenisque urbem condidere. Ea tempestate & Tyria classis, plurimum pollens mari, in ultimo Hispaniæ tractu, in extremo nostri orbis termino ⁴ insulam circumfusam Oceano, perexiguo à continenti divisam freto, Gades condidit. ⁵ ab iisdem post paucos annos in Africa Utica condita est. Exclusi ab Heraclidis Orestis liberi, jactatique cum variis casibus, tum sævitia maris, quintodecimo anno ⁶ sedem cepere circa Lesbum insulam. Tum Græcia

rum seriem & nomina Eusebius refert, & Memys loco jam laudato. continuatur autem hæc narratio infra c. 8. Idem.

1. Peloponnesii.] Locus hic mihi aliquando mendii fuit suspectus. Sed sanus est. Quod clarum ex Strabonis l. ix. Geograph. ubi narrat, Heraclidas à Codro ex Attica pulsos Megaridem occupasse, ac condidisse Megara. Neque moverit quemquam, quod ille Heraclidas, noster Peloponnesios vocet. Hæc enim neutiquam inter se pugnare, liquet ex præcedenti Velleii narratione. Vossius.

2. Digredientes.] Victi sc. prælio & à Codro profligati ex Attica. Strab. 9. pag. 393. Boecler.

3. Megaram.] Stephanus de urb. Μέγαροι, πόλις ἐπὶ τῷ ἁδρον, μέση Πυλοποννήσου & Ἀττικῆς, & Βοιωτίας. Idem.

4. Insulam circumfusam.] Lipsius, cum videret non insulas, sed in insulis oppida ab hominibus condi, correxit hunc locum, & de quarto in ultimum casum mutavit, quæ hic de insula dicuntur. Atque id ὀψόχωρος à Lipsio factum existimavit Pet. Faber Semestr. 3. cap. 4. pag. 26. in marg. Sed tuetur librorum consensum & auctoritatem Cl. Salmastius ad Tertullian. Pall. cap. 2. pag. 121. ea ratione: quod hic condere

sit urbibus inadificare, ut Græcorum πύργον, urbibus instruere. Itaque & insulam, Gades dictam, & condere insulam, esse urbibus instruere. Ceterum, quæ de Gadium origine memorantur, vide omnino apud Strabonem lib. 3. non procul à fine. Plin. 4. 22. & 5. 19. Diodor. lib. 5. Idem.

5. Ab iisdem.] Justinus libro xviii. Tyrii, missi in Africam jurentute, Uticam condidere. Mela: Utica & Carthago ambæ inclytæ, ambæ à Phœnicibus conditæ. Lipsius. Vide & quæ diximus ad ad Sallustium. p. 255.

6. Sedem cepere.] Ob hæreo. Ambigua & ἄορις & ista scriptio, Capere locum circa Lesbum. Ubi? in ipso mari? aut quin igitur nominas & designas? An à stili acumine subsidium, & rescribimus? sedem cepere circa Lesbum insulas? Insulas, inquam, multitudinis numero: & sunt sanè plurimæ illic, etiam ex, quas ἐκπερνήσεις appellarunt, etsi vicenas numero, aut, ut alii, quadragenas. Tentabam etiam sedem cepere Lesbum insulam. ejectâ voculâ. & id valdè volebam: sed renuunt scriptores, quorum nemo mihi auctor de occupata ab Orestis liberis Lesbo. Etiam Pausanias de locis circa Lesbum renuunt. qui vult in Corinthiacis, Tisamenum cum suis copiis in partem Græciæ devenisse, quæ nunc Achaia dicitur.

cia maximis concussa est motibus: ¹ Achæi ex Laconica pulsî, eas occupavere sedes, quas nunc obtinent: ² Pelasgi ³ Athenas commigravere: acerque belli juvenis, nomine Thessalus, natione Thesprotius, cum magna civium manu, eam regionem armis occupavit, quæ nunc ⁴ ab ejus nomine Thessalia appellatur, ante Myrindonum vocitata civitas. Quo nomine, mirari ⁵ convenit eos, qui Iliaca componentes tempora, de ea regione, ut Thessalia commemorant: ⁶ quod cum alii faciant, Tragici frequentissime faciunt. quibus minime id concedendum est. ⁷ nihil enim ex persona poetæ, sed omnia sub eorum, qui illo

dicitur. Imò idem lib. VII. initio, perisse eum in Achaiâ narrat, prælio cum Ionibus & in Helice sepultum. Itaque & nepotes Orestis in eadem Achaiâ collocat, eodem lib. VII. *Lips.*

1. Achæi ex Laconica.] *Strab. lib. 8. ἐν τοῖς Ἀχαιοῖσι. Polyb. 2. pag. 128. Pausan. Achaic. pr. Boecler.*

2. Pelasgi Athenas.] *Lipsius* miratur *Dionysium* lib. 1. dum casus & sedes Pelasgorum exequitur, nullam Atticæ mentionem facere. Atqui continebatur id jam in verbis *Thucydidis*, quæ ex lib. 4. *Dionysius* adducit, ubi Pelasgi Lemnum olim & Athenas incoluisse dicuntur. De utraque sede etiam *Strabo* lib. 5. pag. 221. Fuerunt autem Pelasgi vaga & migrationibus dedita gens, πολὺ πλανῶν καὶ ταχὺ τὸ ἔθνος ἐπεισεστάσις, teste eodem lib. 13. pag. 621. unde à *Dionysio* πλανῶνται vocantur lib. 2. pr. Porro quæ Athenas commigrandi plerisque causâ fuerit *Thucyd.* annotavit lib. 1. ἐν γὰρ τῇ αἰτίας ἐκείνῃ οἱ πόλεμον ἢ στάσις ἐκπίπτοντες παρ' Ἀθηνῶν οἱ δυνατοί τῆς αἰτίας, αἷς βέβαιον ὄν, ἀνεχώρησαν. Ex cetera enim Græcia potentissimi quique bello aut seditione pulsî, Athenas, tanquam stabilem sedem, sese conferebant. ut habet versio *Generosissimi*

Enenckelii. Idem.

3. Athenas.] *Pausanias* lib. 1. habitasse vult ipsam arcem.

4. Ab ejus nom. Thessalia.] *Strabo* de Thessaliæ nominibus & nominum rationibus differit, sine lib. 9. adde *Scalig. animadvers. Euseb.* ad n. CCXXVI. ubi *Thessalus Græci filius* memoratur. *Diodorus* lib. 4. appellationem à Thessalo Iasonis & Medæ filio repetit, non dissimulans tamen esse alias de hoc nomine opiniones, de quibus alibi dicturus sit. Dixit haud dubie: sed vetustas interceptit. *Boecler.*

5. Convenit.] Nulla erat ratio idonea cur hoc, *convenit*, in *subvenit* mutaret *Acidalius*. Prorsus enim cum elegantia id *Velleius* scripserat, sicut alias. *Par est, fas est*, eidem sensui servire videmus. *Idem.*

6. Quod cum alii faciant.] *Obnubilat splendorem orationis vox, faciant.* commodius subintelligeretur, inquit *Gruterus*. interim certum est, *Velleium* rantopere elegantia dictionis non studuisse, quin multa ejusmodi simplicius dicta admitteret. Id quod de ple-risque Auctoribus, etiam Poëtis, existimare convenit. Ut fortasse frustra sint, qui ad ἑσπερίαν usque, criticam censuram exercere velint. *Boecler.*

7. Nihil enim ex persona poetæ.] *Secus est*

illo tempore vixerunt, dixerunt. quod si quis ¹ à Thessalo, Herculis filio, eos appellatos Thessalos dicet: reddenda erit ei ratio, cur numquam ante hunc insequentem Thessalum, ea gens id nominis usurpaverit. ² Paulo ante ³ Aletes, sextus ab Hercule, Hippotis filius, Corinthum, ⁴ quæ antea fuerat Ephyre, ⁵ claustra Peloponnesi

est in Epica pœsi: ubi ex persona pœtæ multa interseruntur, ut mox observat Noster circa appellationem Corinthi. Quippe omnis pœtæ oratio, aut narratione simplici, aut sola imitatione, aut utroque constat. simplici narratione: ut *Avati de astris* apud Græcos, *Lucretii de natura* apud Latinos pœtæ. Imitatione: cum sublatis pœtæ quæ interseruntur verbis sola persona representantur; quibus sermo omnis tribuitur. Quod cum in comœdia, tum et in Tragedia, fieri est necesse. Quibus ideoque proprie à Platone imitatio tribuitur. utroque: quemadmodum in epico Homeri aut Maronis. In quo aliorum sermonibus sæpe pœtæ interseritur. Libuit hæc ad illustrandam nostri Auctoris censuram verbis Dan. Heinsii exponere, qui in subtilissimæ eruditionis commentario de constitut. Traged. cap. 2. ex mente Platonis ita differit. Idem.

1. *A Thessalo.*] Thessalia nomen non reperitur apud Homerum, quum tamen in *Exotia Thessali Herculis filii* meminerit, à quo non potest videri dicta Thessalia. Juvat Velleianum argumentum hæc Scaligeri ad Euseb. notatio. Idem.

2. *Paulo ante Aletes.*] Id confirmat Pindari Scholiastes in *Isthmiis*: unde & *Ἀληπιδαι*, inquit, vocantur Corinthii. quo nomine usus est & Callimachus in sequentibus versibus, qui leguntur apud Plutarchum in v. *Symposiacion*:

Καί μιν Ἀληπιδαι πελὸν γα-
γυσιόπερον,

Τῶδε, παρ' Αἰχλῶνι θεῶν τελέον-
τες ἀγῶνα,
Θήσασιν νίκης σύμβολον Ἰθά-
μιάδῳ,
Ζηλωτῶν νεμένηθε, πίτιω δ' ἄπ-
πμήσασιν,
Ἡ⁷ πρὶν ἀγωνιστῆς ἔσσειε τῆς Ε⁷-
Φύρη.

Manutius. Paulo ante *Aletes.*] Sine circumductione ut loquar, falsum hoc est: nisi alii scriptores falsi. Pausanias lib. 11. *Ἀλήτης Ἰωπότης, ἔ Φύλαυτῳ, ἔ Ἀντόχῳ, ἔ Ἡρακλέῳ.* Apollodorus totidem præ verbis: *Ἰωπότης ἔ Φύλαυτῳ, ἔ Ἀντόχῳ, ἔ Ἡρακλέῳ.* Quid dicemus? quintum reponi debere, si cui tamen tanta sunt *λεωλογησῶν* hæc Græcorum. *Lips.* Paulo ante *Aletes.*] Utrumque falsum (ait Scaliger in *animadv.* Euseb.) & sextum fuisse ab Hercule, qui quintus esset; & Corinthum condidisse, quam *Sisyphida* per multos annos antea obtinuerant. Prius ostendit *Lipso* etiam animadversum. posterus refutatione non indiget, si condendi vocem de restitutione accipiamus. v. *Indic. Pindaro olim.* 13. Corinthii dicuntur *παῖδες Ἀλάτι*, id est, *ἀπὸ γῆνος Ἀλήτης*, ubi Scholiastes videndus. adde *Euseb. n. cccxcvi.* Boeclerus.

3. *Aletes.*] Sine aspiratione. Ita Rhenanus & doctissimus Belgarum Junius, *Animadversorum* lib. 6. cap. 25. *Schegkiius.*

4. *Quæ antea.*] Sc. ante Aletæ tempora, neque quisquam aliter accepit. vid. *Stephan.*

nesi continentem, ¹ in Isthmo ² condidit. Neque est, quod miremur ab Homero nominari Corinthum. nam ex persona poëtæ & hanc urbem, & quasdam Ionum colonias iis nominibus appellat, quibus vocabantur ætate ejus, ⁴ multo post Ilium captum conditæ. ³ Athenienses in Eubœa Chalcida & Erethriam colonis occupavere; Lacedæmonii in Asia ⁴ Magnesium. Nec multo post ⁵ Chalcidenses, orti, ut

phan. in voc. Ἰσθμὸς & ἡγεῖνθ. Boetler.

* *Claustra Peloponnesi.*] Adeundus omnino Strabo lib. 8. in descriptione Corinthi. Hinc inter *compedes Græciæ*, Philippo; aliis inter *vincula Græciæ* urbs memorata, ap. eund. lib. 9. & Polyb. 17. confer quæ habet Pausan. Corinth. pr. Thucyd. I. pag. 10. Horatii *interpetes ad od. 7. lib. 1.* Illud *continentem* à mala manu esse existimat Gruterus. Non ausim statim assentire. Idem.

1. *In Isthmo.*] Thucydides lib. 1. Hinc Horatius ad Plancum;
— aut Ephesum bimarivve Corinthi Moenia.

Vise Strabonem lib. 8. & 18. Schegk.

2. *Condidit.*] Quæ hic nihil aliud, quàm, ex integro restituit. Simili locutione Tyrios Alexandri auspiciis conditos ait Justinus lib. XVI II. Ita quoque Ecbatana Seleucum condidisse, scribit Plinius lib. VI. cap. XIV. Denique sic vulgo Constantinopolim, quæ ante erat Byzantium, condidisse dicitur Constantinus Magnus. Vossius.

3. *Athenienses, &c.*] Strabo conditionem earum vetustiore facit, lib. X. Ἀμφότερες, inquit, τῶν Ἰ Τρωϊκῶν ἢ τῶν Ἀθηναίων ἐπιδοσὶ λέγονται: Utraque (Chalcis, & Eretria) ab Atheniensibus ante Trojana tempora condita perhibetur. Lipsius.

4. *Magnesium.*] Eam scilicet quæ ad Sipyllum, de qua etiam Eusebius capiendus DCCCXII. monente Scaligero, qui nostri Auctoris locum illuc retulit. Boetler.

Magnesium.] Duplex est Magnesia; una ad Mæandrum, altera ad Sipyllum. Hanc potius intelligendam censeo. Nam altera fuit Æolica urbs; ut testatur Strabo lib. XIV. Apud L. Ampelium in libello memoriali, nuper à Salmasio edito, corrupte hæc *Marmesia ad pylum* dicitur. Vossius.

5. *Chalcidenses.*] Congruit Strab. l. 5. pag. 242. nisi quod Cumas Italicas non *χάλκιδέων* solum, sed & *κυμαίων* (ap. Dionysium lib. 7. Eretrienses Chalcidensibus junguntur) *ἔλεγε* facit, alterumque è ducibus Hippoclen Cumarum; alterum Megasthenem Chalcidensium asserit. Jam cum *varia variis locis Cuma fuerint* (verba Casauboni ad Strabonis locum huc transcribere libet) quas enumerat Stephanus, dubitari potest, ex qua Cumani isti sint profecti, qui Cumam Campania condiderunt. puto tamen è Cuma Euboica: nam & Chalcis in Eubœa. Ideo ait Virgilius,

Et tandem Euboicis Cumarum allabatur oris.

Haftenus Casaubonus. adde & Scaligerum *animadvers.* Euseb. ad num. DCCCXVI. qui de tempore istud dubium movet, apud Euseb. conditus Cumarum in Italia ponitur annis CXXXI. post Troicæ. Strabo & Vellejus ante Troicæ. producit deinde hæc Nostri verba certe Vellejus non ante, sed post Troicæ ponit Cumarum initium. quod contextus historica facile evincit. Interim ante Troicæ Cumas conditas autumat etiam Cl. Salmasius in Solin. pag. 72.

¹ ut prædiximus, Atticis, Hippocle & Megasthene ducibus, ² Cumas in Italia condiderunt. hujus classis cursum esse directum, alii ³ columbæ antecedentis volatu fuerunt; alii ⁴ nocturno æris sono, qualis ⁵ Cerealibus sacris cieri solet.

ubi & de Cumæis, quos Strabo cum Chalcidensibus Cumarum in Italia auctores facit, contra Scaligerum disputat. Quod Lipsius miratur in Chron. Euseb. haberi: *Mycena in Italia condita, quæ nunc Cumæ*: de eo non est dubitandum, scriptum esse, *Cyme in Ital. c. & c. Boecler.*

1. *Ut prædiximus.*] Ante lineas aliquot dixit. Itaque vix dubium quin hic glossæ sit illud, *ut prædiximus*. Quæ voces sæpissimè toto hoc opere reperiuntur, & ob id meritissimo Lipsio sunt suspectæ.

2. *Cumas.*] In illud Virgilii lib. 3.

Hinc ubi delatus Cumarum accesseris urbem,

Servius. & idem apud eundem lib. 6. & 9. *Nobilis urbs à Sibyllinis libris, ad quos xv. viri adeunt, cum dii immortales publice consulendi sunt.* Agellius l. r. cap. 16. Solinus cap. 7. alii. Schegk.

3. *Columbæ antecedentis.*] Quid opus erat ulla critica manu Acidalii in loco tam sano? An enim ante ducentis, aut ante se dantis melius aut Latinius exprimit quod volebat Auctor? Nonne castigatissimæ Latinitatis scriptor Curtius lib. 4. 7. 15. bis ita loquitur? *complures corvi agmini occurrunt; modico volatu prima signa antecedentes. Et modo humi residebant, quum lentius agmen incederet, modo se pennis levabant, antecedentium, iterque monstrantium ritu.* Quem locum Gruterus jam adductum, vindicandæ optimæ lectioni video. Rei ipsius mixticæ plura annotavit Cl. Freinhemius Noster exempla. *Lucanus Panegyrico ad Pisonem*, hoc prodigio conditam memorat:

*Tessis Acidalia quæ condidit alite
mnyos,*

Enboicam referens secunda Neapolis arcem.

Quæ verba adductis Statii locis illustrat Scaliger in appendice Virgiliano. Boecler.

4. *Nocturno aris sono.*] Non quia æ pulsum in Cerealibus tantum sacris. id fallum: & ecce:

Cymbala Thebano concrepuere Deo.

Item:

Nocte sonat Rhodope tinnitibus aris acuti:

Ut omittam Isidis & Ægyptiaca sacra cum suis sistris. Arnobius etiam universè: *Vos aris tinnitibus & tibiarum sonis persuasum habetis deos delectari & affici.* Cur ergo Cerealia eximie nominat? quia de nocturno aris sono sermo est. & sacra illa noctu: idque cum clamore & clangore. Justinus lib. 11. *Fussis matronis solito clamore ac strepitu, etiam in accessu hostium, sacra (hæc Cerealia) celebrare.* Lipsius.

5. *Cerealibus.*] Atheniensium, in quibus sacerdotem instrumento æneo, ἄρξιος dicto, excitare sonum, ut matronæ clamorem & strepitum moris, Justin. lib. 11. Æneo instrumento placuit, quod plurimum posse in sacris, & percantationibus prisca illi persuadebant. Hinc deficiente Luna ejus usus. Livius præter Plutarchum, Ovidium, Juvenalem, clare lib. 26. *Campanarum*, inquit, *imbellis multitudo, cum aris crepitu, qualis in defectu Luna silenti nocte fieri solet, edidit clamorem.* In excantationibus, æneæ falces. de quibus Virgilius & Macrobius. In casto Cereris an hoc tale adsumtum valde mihi dubium. Vide Ciceronem in Verrinis, Livium, Dionem, Ovidium, Festum,

folet. Pars horum civium magno post intervallo¹ Neapolim condidit. utriusque urbis eximia semper in Romanos² fides, facit eas nobilitate atque³ amoenitate sua dignissimas. sed aliis diligentior ritus patrii mansit custodia: Cumanos Oſca mutavit vicinia. Vires autem veteres earum urbium hodieque⁴ magnitudo ostentat mœnium.

Sub-

stum, Arnobium, Clementem, alios: & ne mû quidem Lucilianum. Sane Servius ad illud Virgilii lib. 4.

*Νοσάννισque Hecate triviiis ululata per
urbes,*

permansisse in sacris ait, ut certis diebus per compita à matronis exerceatur ululatus. mansit at tamen æneorum vasorum usus. Livius lib. 27. *Ædileis pleb. Q. Catus, & L. Portius Licinius ex multatitio argento, signa aenea ad Cerevis sacra dedere.* Burretii Ms. *avis sono.* Schegkiius.

1. Neapolim.] Unde & Neapolis, i. e. nova urbs dicta. Strabo lib. 5. *Μεταδὲ Δικαιαρχίαν ἐστὶ Νεαπόλις Κυμαίων. ὑπερον δὲ καὶ Χαλκιδεῖς ἐπέκρησαν, καὶ Πιθηκασίων πῆνες, καὶ Ἀθηναίων, ὥστε καὶ Νεόπολις ἐκλήθη Δὲ τῶν.* Antea Palæopolin fuisse è Livii 8. 22. monuit ad h. l. Lipsius. Verba Historici faciunt ad explicationem Velleii & Strabonis. Palæopolis fuit haud procul inde, ubi nunc Neapolis sita est. duabus urbibus populus idem habitabat: Cumis erant oriundi. Cumani Chalcide Euboica originem trahunt. Classe, qua advecti à domo fuerant, multum in ora maris ejus, quod accolunt, potuere. Primo in insulas Ænariam & Pithecusas egressi, dein in continentem ansî sedes transferre. Boecelerus.

2. Fides.] Vide Liv. 23.

3. Amœnitate.] Eleganter in hanc rem Plinius lib. 3. cap. 4. & Florus lib. 1. cap. 16. Omnium non modo, inquit, Italia, sed toto orbe terrarum pulcherrima Campaniæ plaga est. nil mollius celo: nil

uberius solo: (ita ex veteribus lego) denique bis floribus vernat. ideo Liberi Cerevisque certamen dicitur. Nihil hospitalius mari. urbes ad mare, Formiæ, Cumæ, Puteoli, Neapolis. Quod de fide & constantia inicit, etiam Livius multimodis ad posteros transmisit. Schegk.

4. Magnitudo.] Hoc argumentum valde est incertum. καὶ γὰρ ἀκεραῖες σημεῖον τὸ ἐκ τῶν τόπων τὰς δωάμεις τῶν ἀνθρώπων ποιοῦσιν, ait Scholiastes Thucydidiæ ad nobilissimam oblationem, quæ ἐν τηλαυγείᾳ ἑσθιάσῃ severissimi operis ab Historico supeditatur, ubi monet, veteres Mycenarum angustias non recte à posteris allegari ad negandam urbis, qua olim pollebat, potentiam. Postea exemplis duobus allatis, altero evincit insuper, neque in contrariam partem argumentum de magnitudine valere. Nam si nunc, inquit, Lacedæmoniorum desolaretur urbs, templis solum & adificiorum relictis areis, incredibilem posteris, post longius elapsum tempus, eorum potentiam gloriæque fore crediderim: qui tamen nunc ex quinque Peloponnesi partibus, duas ipsi tenent, universæ autem & multis extra eam Sociis præsumt: Verum quia urbs neque tectis frequens, nec templis sumptuosisque adificiis exornata est, vicatim antiquo Græciæ more habitata, impar fama suæ videretur. Sin idem eveniat in Atheniensium urbe: duplo major, quam facti vetera, eorum potentia, urbis faciem intuenti censetur. Ex quibus oranibus, Non igitur ex aspectu urbis de potentia judicandum esse, infert. Digna fuit quæ hic quoque legeretur

nota.

Subsequenti tempore ¹ magna vis Græcæ juventutis, ² abundantia virium sedes quæritans, in Asiam se effudit. nam & ³ Iones, duce Ione profecti Athenis, nobilissimam partem

notatio; quoniam crebri circa hanc rem errores judicantium observantur; & ne inconsulte arrepta Velleji verba, ultra quam fas est valere crederentur. *Boeclerus*.

1. *Magna vis Græca.*] Recte monuit *Græverus*, non debuisse à *Schægkio* & *Acidali*o (quorum errorem etiam *Taubman*. in *culic. Virgil.* suum fecit) *Græcia* juventutis legi, ex sphalmate editionis Rhenani. Etiam exempla, quæ firmandæ isti opinatiunculæ adducuntur, dexteriore opus habent & explicatione & applicatione. *Boecler*.

2. *Abundantia.*] Crebra demigrationum caussa. Ita *Galli* abundante multitudine, cum eis non caperent terræ, quæ genuerant, trecenta millia hominum ad sedes novas quærendas, velut, ver sarum miserunt. *Justin.* 24. 4. 1. *Boecl.*

3. *Iones.*] Satin' in hac narratiunculâ, ò Vellei, *Φρένες* tibi *ἔμπεδος*? non videntur. Ionem ducem tu coloniam hujus facis: atqui Auctoritas te oppugnat, & Ratio ipsa. Auctoritas magnorum ecce testium: qui à Nileo, Androclo, & Codri filiis coloniam hanc constanter asserunt deductam. *Strabo* lib. VII. *Μετὰ τῆ Κόδριδων ἔσειλαν τὴν Ἰωνικὴν ἀποικίαν εἰς τὴν Ἀσίαν.* Una cum Codri filiis miserunt Ionicam coloniam in Asiam. *Pausanias* lib. VII. *Ὁ Νεῖλος καὶ οἱ λοιποὶ τῆ Κόδριος παίδων ἀποικίαν ἀπεσώλησαν:* Nileus & reliqui Codri filii in coloniam dimissi. & plura uterque ille scriptor de totâ re distinctè. Inter Latinos etiam *Tertullianus*, de *Pallio*: *Iones Nilei comites Asiam novis urbibus instruunt.* Et *Ammianus*: *Milessi inter Ionas alios in Asia per Nileum multò antè locati, Codri illius fi-*

lium, qui se pro patria bello fertur Dorico devovisse. Quin & *Plutarchus* Nileum in hac deductione nominat, libello de Exilio. Jam ratio in te, à tempore. Verus ille & verus Ion, Xuthi filius ducentis pænè annis major hac deductione: quia vixit Danaï atque Eumolphi ævo. Quomodo nuncigitur coloniam dux? Agnoscimus vel hinc Velleji τὸ Ἰωνικὸν ἀποικίαν, pro quo nullus mihi quidem color. *Lipsius*. *Iones.*] Hæc est celebris illa Ἰωνικὴ ἀποικία: cujus historiam cum iis, quæ antea acciderunt, videtur confundere *Vellejus*. Non enim Ione duce hæc in Asiam demigravit multitudo, sed Codri filio. *Strab.* lib. 8. p. 383. distinguit historiam. Ionem Xuthi filium Athenis imperasse, ait, circa hæc tempora, abundans hominum multitudine, Peloponnesum emissam Ionum coloniam, indeque *Ægialeia* nomen in Ioniam appellationem transfivisse. Post Heraclidarum reditum pulsos ab Achaïis Iones, redivisse Athenas, atque inde cum Codridis Ionicam coloniam in Asiam deduxisse, conditis ibi XII. urbibus, quot in Peloponneso antea obtinuerant. confer lib. 14. pr. His consentit *Pausanias* Achaic. pr. *Ælian.* var. lib. 8. c. 5. *Plutarchus* de exil. *Ammian.* *Marcell.* 28. *Tertullian.* de *Pall.* locis à *Lipso* partim productis. Adde *Connonis* narrat. 2. apud *Photium* n. c. lxxxvi. p. 423. *Scalig.* animadv. *Euseb.* ad n. 975. *Vellejanum* in tempore & personis errorem (nam Ion numero *Eusebiano* DC LXXXII. hæc Ionica emigratio n. n. cccc lxxv. memoratur) perstrinxit serio *Lipsius*: nec immerito. Quamdiu quidem hæc lectio retinebitur. Et de alia suspicari sine vestigiis librorum, anceps fuerit. Existimabam olim, Loqui enim de duobus diversis temporibus.

partem regionis maritimæ occupavere, quæ hodieque appellatur ¹ Ionia; ² urbesque constituere, Ephesum, Miletum, Colophona, Prienen, Lebedum, ³ Myuntem, Erythram, Clazomenas, Phocæam; multasque in Ægæo atque Icario occupavere insulas, Samum, Chium, Andrum, Tenum, Pharum, Delum, aliasque ignobiles. ⁴ Et mox Æolii, eadem profecti Græcia, longissimisque acti erroribus non minus illustres obtinuerunt locos; clarasque urbes condiderunt, ⁵ Smyrnam, Cymen, Larissam, Myri-

atque illud velle, ac fortean scripsisse; Ionas, duce Ione profectos *quondam* Athenis, nobiliss. p. &c. nunc nimirum occupavisse. verum sic quoque difficultas ex historia superest. Boecler.

1. *Ionia.*] Nomen à Iavan deductum videtur: unde & *Iávres* Homero.

2. *Urbesque.*] *Tenum* inferi debere Vellejanæ scriptioni non statim dixerim: licet historia videatur postulare. De urbibus ipsis earumque conditoribus vide *Strab.* 14. pr. & *Stephan.* de urbib. De *Erythra* conditore disputat *Meursius Lect. Attic.* 5. 8. Boeclerus.

3. *Myuntem, Erythram.*] Forte legendum est: *Myuntem, Teum, Erythram.* Neutiquam enim verisimile, *Teum* solum à Vellejo omissam, contra auctoritatem Herodoti in 1. Strabonis in xiv., Vitruvii lib. iv. cap. 1., Æliani Var. Hist. lib. viii. cap. v., aliorumque. Graviter autem lapsus est vir eruditissimus, qui etiam *Chium*, & *Samum*, inferi voluit. Nam ecce illas statim seorsim reddit Vellejus, quod non in continente, sed mari sint sitæ. Gratiâ interim eidem agendas censeo, quod apud Ælianum, citato loco, pro *Αἰθῆδ* recte emendarit *Αἰθῆδ*. Idem mendum sedet adhuc apud Harpocrationem in *Γὰντα χῶρα*. Corrigitur igitur Hoc quoque fortasse operæpretium sit monere, quod pro *Αἰθῆδ* apud eum sit *Αἰθῆδ*. Nec

temere mutem. Urbs ea ita primitus dicta viderur ab Androclo Codri filio. Quamvis in diversum abire sciam Stephanum in *Αἰθῆδ*. *Vossius.*

4. *Et mox Æolii.*] *Strabo* aliter lib. 13. *Τετράσι ἡοιῶν περὶ στυτίαν φασι πλὴν Αἰολικῶν ἀποικίων τῆς Ἰωνικῆς, ἀγροτεῶν δὲ λαβεῖν καὶ χῆρον καὶ κρητῆρας.* Traditum est Æolicam coloniam quatuor atatibus Ionica priorem fuisse, & moras traxisse ac longius tempus. de quibus moris etiam Vellejus mox meminit. vide *Scalig. animadv.* *Euseb.* ad n. dccc. xxv. Boecler.

5. *Smyrnam.*] Variant de conditore. vel certum ex Tacito lib. 4. *Annal.* *At Smyrnai*, ait, *repetita verustate, seu Tantalus Jove ortus illos, sive Theus divina & ipse stirpe, sive una Amazonum condidisset.* adde Strabonem l. 14. *Schegk.*

* *Mytilenemque.*] Quæ inter pulcherimas urbes Horatio numerata in *Odis:*

*Laudabunt alii pulcræ Rhodon, aut
Mitylenen.*

Et *Epistolis:*

Incolum Rhodos & Mitylene pulcra facit, quod

*Panula solstitio, campestre nivalibus
auris.*

Et longo, apud Muretum Variarum lib. 9. cap. 16. In qua tamen hoc mirum, *auster cum stat, homines agratant; quum Corus, insuunt; quum Septemtrio, restituntur in salubritatem,* ait *Vitruvius*

vius

Myrinam, * Mitylenemque, ¹ & alias urbes, quæ sunt in Lesbo insula. Clarissimum deinde ² Homeri illuxit ingenium, sine exemplo maximum: qui magnitudine operis, & fulgore carminum ³ solus appellari Poëta meruit. in quo hoc maximum est, ⁴ quod neque ante illum, quem ille

vius lib. r. de reliquis doctissimus Ortelius in illo laborioso opere Geographico. *Scheegius.*

1. Et alias urbes.] *Gruterus* pro putido glossmate delet, *urbes quæ sunt.* Sed ad hunc modum multa in *Vellejo* tollenda fuerint. quæ ut *κείων* interim aliquam admittunt, ita medicam nondum efflagitant. Ceterum de urbibus hic memoratis *vid. Strab. 13. Herodot. 1. Stephanum* *Ἐπι πόλεων.* pro *Lavissa, Antissam* prætulit verus codex. Ubi *Sylburgius* annotat, nullam reperiri in *Ælide.* Sed haud dubie, ad *Lesbum* respexit, qui ita exscripsit: *Ἀντιόα πόλις Λέσβου, ἐφεξῆς τῆς Σιγελῶ.* *Stephan.* & *Strabo 13. Boeclerus.*

2. Homeri.] Vel quia nemo poëta ante eum, vel quia nemo postea ad eum, id est, quia sine comparatione maximus, & cui neminem adæques. In aëre volat hic *Pegasus*, ceteri pedibus pulsant terram. *Lipsius.*

3. Solus appellari Poëta meruit.] *Amo,* amo te *Vellei,* ob hæc iudicia. Ille verò non summus solùm poëtarum, sed solus. Nam quis aliorum non peccat? at iste *μὲν τῆ ποιητῶν αἰὼν ἀγνοεῖ ὁ θεὸς ποιῶν αὐτὸν:* solus Poëtarum non ignorat quid factu scriptaque decorum sit. Ita magnus *Aristoteles* censuit quem *Julius Scaliger* cum ubique audiat, cur hic sprexit? Ille *Aristotelem* quasi Deum habuit, at hic *Homerum.* Ahibi inquit: *Θεὸς ἐστὶ ὁ Ὅμηρος* *ἢ τὸς ἀδελφῶν:* divinus *Homerus* præter ceteros. Iterum: *Διὸς κὶ Ἀφροδίτης πάντες ἐπεπέεον:* *Didiane* & *sententiâ cunctos*

supergressus est. Atque hæc ille vir, qui laudum & benignioris iudicii valde parcus. Quid *Plato?* ille ipse qui civitate eiecit, cælo ostendit dignum. *Ὁ μὲν* *ἄριστος* *ἢ ποιητῶν:* *Homerus optimus* & *divinissimus poëtarum.* & passim talia præconia in ejus scriptis. Alios quid cumulem? nemo tam consentienti iudicio sapientum omnis ævi laudatus est: & id ab iis maximè, qui ipsi laudatissimi. Abi igitur *Imperitia* aut *Livor.* tu capere, tu carpere non potes *immortalem* hanc, *cælestemque naturam.* *Lipsius.* Solus appellari Poëta] *Adcundi* *Auctores ipsi:* quorum aliquos (nam operæ pretium omnia certatim à veteribus congesta consecrandi præconia) hic nominare lubet. Ac vita quidem divini poëtæ *Herodoto* scriptore circumfertur. *Plutarchi,* qui è pluribus superat *libellus,* de arte ejus Poëtica potissimum disquirat. Adde *Dion. Chrysost. serm. 53. Suid. in Ὅμηρος.* *Strabon. 1. & passim. Quintilian. 10, 1. Plin. 7, 29. Gyrald. hist. poët. dialog. 2. Boecler.*

4. Quod neque ante illum.] Utrumque verum est. Nam & *Homerus primus doctrinarum* & *antiquitatis parens:* nec post eum natus, qui germanitus exprimeret aut referret. Non ergo ipse *Virgilius?* non, *Vellejo* quidem iudice: atque etiam acri illo *Fabio;* cujus hæc verba: *In verbis, sententiâ, figuris, humani ingenii modum excedit: ut magni viri sit virtutes ejus non emulatione quod fieri non potest, sed intellectu sequi.* Et profectò ita est, *Omnium rerum, omnium artium, omnis non prudentiâ*

ille imitaretur; neque post illum, qui eum imitari posset, inventus est. neque quemquam alium, cujus operis primus auctor fuerit, in eo perfectissimum, præter Homerum & ¹ Archilochum, reperiemus. ² Hic longius à temporibus belli, quod composuit, Troici, quam quidam rentur, abfuit. nam ferme ante annos DCCCCL. flo-

ruit,

dentia solum, sed sapientia, vestigia, aut expressa aut recondita sunt in illo. Quem haud temere Themistius dixit, *ωσπεύτορα κη δρχερονον τη Πλατωνη κη Αεισοπλεως λόγων*: primum parentem auctoremque Platonis & Aristotelis sermonum. Et Dionysius: *Κορυφλή απέντων κη σκοπόν, εκ η περι πάντες ποταμοι κη πίοσι θηλασσα κη πίοσι κρήνην*: verticem omnium & quasi scopum ex quo cuncta flumina, cuncta maria, cuncti fontes. Sed diffandor in laudes viri quem fateor me non affirmare, sed venerari; nec venerari, sed panè dicam adorare. Lipsius.

1. Archilochum.] Qui vixit regnante Romulo. Cicero Tuscul. 1. Olympiade nimirum VI., vel VII. Herodoto tamen regnante Gyge; quod incidit in tempus Olympiadis XX. ni fallor. Schegkiius. Archilochum.] Archilochus ille præstantissimis poetis, quoties in exemplum nominandi sunt, tum ab aliis, tum à Cicerone conjunguntur, Orator. cap. 1. In poetis, non Homero soli locus est (ut de Græcis loquar) aut Archilocho, aut Sophocli, aut Pindaro: sed horum vel secundis, vel etiam infra secundos. Id. 2. de finib. 4. Boecler.

2. Hic longius à temporibus belli.] Omnia in hoc homine sive (fas sit dicere) Genio obscura: Parentes, Patria, Ætas ipsa. Sed de Ætate, certum antiquissimum esse: & Josephus contra Appionem asserit, Nullum omnino apud Græcos, de quo constet, scriptum exstare, quod sit Homeri carminibus antiquius.

Crates & alii LXXX. circiter annis à bello Trojano remouent, Aristoteles ex L. tempore, nempe deducta Ionum colonia. Herodotus CLXXIII. At Vellejus noster inferiorem multo facit: & ex ejus computatione (tu si voles, numera: facile est) anni ad Homerum à Trojâ sint paulo plus CCX. Quæ ipsa Latinorum plurium opinio est: expressa etiam in Agellio, sed nunc corrupta. Ille libro XVII. in capite illo Chronico: *Homerum ante Romam conditam vixisse Silviis Alba regnantibus: annis post bellum Trojanum, ut Cassius in primo Annalium scriptum reliquit, plus centum atque sexaginta; ante Romam autem conditam, ut Corn. Nepos in primo Chronicorum de Homero dixit, annis circiter centum & sexaginta.* Tu emenda: *Annis post bellum Trojanum plus ducentis atque sexaginta.* Numquam aliter scripsit Cassius: & evincit ipsa Agellii insequens scriptio. Nam ponit eum vixisse ante Romam conditam annis circiter centum atque sexaginta. Atqui si prior ille numerus verus: ergo à Trojâ capta ad Romam natam fuerint modò anni CCCXX. Palàm id falsum: & Chronologicæ consensu statuunt supra annos CCCXXX. alii plures. Eusebianum etiam Chronicon huc fœdaturum: facile emendatu ex his ipsis. Lipsius. Hic longius à temporibus belli.] Si cui vacat aut curæ est talia indagare, adeat Herodot. & Plutarch. Suid. Gyrald. locis supra laudatis, & Gell. noct. Att. 17. II. Scaliger. animadv. Eusib. ad n. DCCCXCVI. præsertim Lips. ad h. t. Interim ratio Velleji valde proba, cu-

jus

ruit, intra mille natus est, quo nomine, non est mirandum, quod sæpe illud usurpat: οἱοι νδν βρρβί είσα. hoc enim ut hominum, ita sæculorum notatur differentia. quem si quis

jus etiam opinioni facilius, quam cuiusquam, hac in parte subscripserim, quippe quæ nec Gellio disconvenit multum, nec Cicero, qui in Bruto (c. 10.) inquit: *Homeri est incerta sunt tempora, tamen annis multis fuit ante Romulum.* Id quod alibi etiam dixerat Tullius, sicut ex Augustin. 22. d. C. D. 6. discimus. *Boetius. Hic longius à temporibus belli.] De ætate Homeri, & ad hunc locum, & alibi, viri docti fatis multis egere. Non possum tamen, quin Plutarchi locum ex vita Homeri, qui eos hætenus torfit, proponam; in quo fœdum ἀντιχρονισμόν tandem tolli interest. Ait igitur de vate illo Mæonio: ὡς ἂν πολέμοις πεπύσθηται μὲν ἐπιεικῶν τὸ Τροικῶν μετάνειμα, & πολὺ ὡς τὸ Ἰεπέως τὸ Ὀλυμπιάδων, &c. Plurimi credunt, ab Trojanis temporibus centum annos defuisse, non multo ante constitutionem Olympiadum, &c. Quod sane ridiculum est. Nam à centesimo post Trojam captam anno, ad constitutionem Olympiadum, intersunt anni cccvii. Pato igitur, illud à librario insertum opinio- nem, Homero centum modo annis Romæ conditu fuisse priorem. Inter quos fuisse Nepotem, constat ex Agellio lib. xvi. cap. xxi. Vossius.*

1. *Quod sæpe illud usurpat.] Optime hanc lacunam supplevit Ursinus, hæmisticio illo, quod ter in Iliade usurpat Homerus,*

Οἶον νυδ βρρβί είσα. —
Expressit id Virgilius xxi. Æneid. de saxo, quod Turnus in Æneam torfit: *Vix illud lecti bis sex cervice subirent, Qualia nunc hominum producit corpora tellus;*

Hinc Juvenalis Sat. xv. —

Nam genus hoc vivo jam decrefcebat Homero:

Terra malos hominis nunc educat atque pufillos.

Denique & huc respexit Plinius Nat. Hist. libro vii. capite xv. ubi ait: *Cuncto mortalium generi minorem staturem in dies fieri, propemodum observatur.* Vossius.

2. *Hoc enim ut hominum.] Paraphrasis ista est: cum Homerus dixit, quales nunc sunt homines, non stature modo & mensuræ in ipsis hominibus diversitatem notat, sed sæcula quoque antiquiora, suo ævo quodammodo opponit, & ea, quam dixi stature diversitate, tanquam caractere discrimi- nat, alios & majores olim Troicis temporibus, homines fuisse, eo autem, quo Iliada suam scripsit, longe jam minores esse significans. Plin. 7, 16. *Fam ante annos prope mille (observabit obiter aliquid de ætate Poëtæ) vates ille Homerus non cessavit minori corpora mortalium quam prisca conqueri.* Gellius 3, 10. cum refutasset Herodotum, invento Orestis corpori vii. cubita longitudinis ad mensum, subjicit ἐπι- τωλήκως: nisi sit, ut Homerus opinatus est, vastiora prolixioraque fuerint corpora hominum antiquorum; & nunc quasi jam mundo senescente, rerum atque hominum decremента sunt. Juvenalis Sat. 15. v. 69.*

Nam genus hoc vivo jam defescebat Homero, &c.

[Versus enim superius citati sunt.] De re ipsa testatur etiam Solinus Polyhist. edit. Camertis, 5; Draudii, 3; Salmasti, 1. capite: si de ipsis hominum formis requiramus, liquido manifestabitur: nihil de se antiquitatem mendaciter

quis ¹ cæcum genitum putat, omnibus sensibus orbis est.
 6 Insequenti tempore imperium Asiaticum ab Assyriis, qui
 id obtinuerant annis ² MLXX translatum est ad Medos,
³ abhinc annos ferme DCCLXX. quippe ⁴ Sardanapalum
 eorum

prædicasse, sed corruptam degeneri suc-
 cessione subelem nostri temporis per na-
 scientium detrimenta decus veteris proce-
 ritudinis perdidisse. paulo post: *Quis*
enim jam isto ævo non minor parentibus
suis nascitur? &c. Addenda quæ à lau-
 datis modo Editoribus annotata sunt.
 item: *Hug. Grot. ad lib. 1. de ver. chr.*
rel. p. 19. Ludovic. Viv. ad Augustin.
de C. D. 15. 9. Interpr. Virgil. ad illud
12. Æn. Qualia nunc hominum produ-
cit corpora tellus. Bernegg. p. m. Quæst.
in Germ. Tac. 14. an ab ævo in ævum
statura hominum minuat? Id. q. 18.
 Quâ occasione plerique, quos laudavi,
 de Gigantibus disquirunt, eosque fuisse
 omnino, confirmant. *Boecler.*

1. *Cæcum genitum putat.* Non negat
 Noster *Cæcum fuisse* (sicut existimat
Gyraldus) sed *cæcum genitum esse*. Tan-
 tam enim rerum omnium peritiam,
 & ostensa in toto opere rerum oculis
 usurparum vestigia, imò specimina,
 non convenite ei, qui ab utero ma-
 tris cæcus prodiit, omnes intelligunt.
 Ceterum sicut manifeste falsum &
 confictum est, *Cæcum natum*: ita quod
cæcus postea factus sit, tradit quidem
Herodotus & alii; sed certitudo ejus
 asseverationis duabus rationibus infir-
 mari potest. Primo enim, quod dicitur,
 ideo pro *Mælisigenæ*, *Homerum* vo-
 citatum, quod *Cumæorum* lingua *Ho-*
merus cæcum notaret, in dubium vo-
 catur eorum auctoritate, qui alias, at-
 que, ut videretur, magis probabiles ejus
 appellationis causas adferunt. vid.
Suid. & *Gyrald. hist. poet. dialog. 2.* De-
 inde, non congruit hæc illata *cacitas*,
 cum eo, quod sub fide Historica vide-
 tur *Suidas* tradere: figmentum istud
congenita cacitatis inde originem tra-

xisse, quod *Homerus* cupiditatis, cujus
 illecebræ oculis primo omnium in-
 sinuantur, sive quæ per oculos in ani-
 mum ingreditur, per omnem vitam
 victor exiterit. Quamquam aliis alias
 placuit hujus fictionis interpretatio-
 nes excogitare, de quibus *Gyrald.* loco,
 quem prædiximus. *Idem.*

2. *Annis MLXX.*] *Justin.* 1, 2, 13. an-
 nos mille trecentos assignat: *Diodorus*
Sic. lib. 2. amplius c10 cccc.: *Georg.*
Monachus c10 cccclx. *Euseb.* (n. 1197.)
 c10 ccx1.: unde *Lipsius* existimat in
Vellejo rescribendum mcccxx. adde
Animum comment. ad Metasthenem: &
 vide omnino, quæ *Scaliger* notavit ad
Euseb. l. modo nominat. & *Schubert.*
de scrupul. Chronolog. lib. 2. c. 4. & 5.
Idem.

3. *Abhinc annos ferme DCCLXX.*] Er-
 gône hoc gestum post Romam condi-
 tam? non, ex ipso *Vellejo* & tempo-
 rum textu. Adde omnino centenariam
 notam, & scribe DCCLXX. *Lipsius*
Abhinc annos ferme DCCLXX.] In sup-
 putandis temporibus subinde *Vellejus*
 ad annum consulatus *M. Vinicii cui-*
sum opus inscripsit, tanquam ad solen-
 nem terminum decurrit. Est autem is
V. C. DCCLXXII.; *Tiberiani Principa-*
tus XVI. quod, vel ex *Omphivii Pan-*
vm. comment. in lib. 2. fest. semel hic
 notasse, sufficiat. *Boecler.*

4. *Sardanapalum.*] *Eusebii* codices
 Mss. hunc *Sardanapallum* vocant, ut
 observat magnus *Scaliger*: qui pu-
 tat, hoc nomen in obscenam notam
 à Græcis detortum. Nam *πρωδός*
 idem, quod *φωδός*. Quo sine dubio
 respexit *Tullius III.* de Rep. *Sardana-*
pallus ille vitii multo, quam ipso nomine
deformior. Unde & *Pseudantonius*
Sardai-

eorum regem, ¹ mollitiis fluentem, & ² nimium felicem malo suo, ³ tertio & tricesimo loco ab Nino & Semiramide, qui Babylona condiderant, natum, ita ut semper successor regni paterni foret filius, ⁴ Pharnaces Medus impe-

Σαρδανάπαλις & dictus, ut est apud Dionem in excerptis lib. lxxix. apud Constantinum Porphyrogenetam. Invenio etiam apud Hesychium, Σαρδανάπαλις, ἀλλοία. Ubi restituendum arbitror, αὐδιῶα. Sed nihil in Vellejo mutandum. Pro vulgata lectione stant Strabo, Diodorus, aliique vetusti historici. Et, ut recte idem Scaliger monet, Sardanapalus est Assyriacum ܣܪܕܢܦܐܠ Sardan-pal: posteriorque vocula legitur etiam in nomine regis Teghath-phal-Esar. Vossius. Sardanapalum.] Historiam hanc tradunt Justin. 1. 3. & iisdem verbis Sarraber. in Policrat. 6, 14. Diodor. Sic. 2. Oros. 1, 19. Athen. lib. 12. (ubi & epitaphium ejus, quod exagitat cum Aristotele Cicero Tuscul. 5, 35. & Augustin. 2. C. D. 20. ubi Ludov. Pir.) Suid. in voc. Σαρδανάπαλις. Euseb. n. MCLXXXIV. Boeclerus.

1. Mollitiis fluentem.] Manutius florentem. Fluere faceris, joci, Plauto: mollitia, luxu, Ciceroni, Terentio: Asiatico ornatu adstare veteri Poëtae usitatum. De hoc Justinus ait, quod fuerit, vir muliere corruptior. Ad hunc videndum præfatus ipsius, Medis præpositus, nomine Arbaces, cum admitti magna ambitione agrè obtinisset; invenit eum inter scortorum greges purpuram colo nentem; & muliebri habitu, eum mollitia corporis & oculorum lascivia omnes feminas anteiret; pensa inter virgines partientem. Tricesimum à Nino numerat Diodorus lib. II. De Semiramide, quo actu ad regnum pervenerit eleganter Muretus in Variis. Schægkii.

2. Nimium felicem malo suo.] Sic est:

felicitas passim optatur voto non uno: at eam nactis, ipsa fere infusurrat: Illic homo, à me sibi malam rem arcessit, jumento suo. de qua re nos plura ad verba Galbæ lib. 1. Hist. Facit. cap. 15. Secunda res acrioribus stimulis animum explorant, quia miseria tolerantur: felicitate corrumpimur. Gruterus.

3. Tertio & tricesimo loco.] Diodoro Siculo est, Tricesimo loco saltem: at Eusebio, Tricesimo sexto. Quin miremur varietatem hanc in re locis temporibusque remotâ? Sanè res Syriacæ parum perspectæ cognita Græcis Latinisve. Lipsius.

4. Pharnaces Medus.] Strabo, Diodorus, Athenæus, aliique Græci, hunc Arbaces nominant. Quomodo etiam in multis Justinii codicibus legere est. Nam alii habent, Arbaces. Movet Orosius lib. II. cap. 11, ut neutrum damnem. Ceterum apud Velleium, cum viris eruditis malim rescribere, Arbaces. [Ita & Sidon. Carm. 9. v. 24. Non Medus caput Arbacem profabor.] Sed reclamant Ursinus, & ex historia, nummisque Græcis, scribendum censet, Arfaces. Quod historicorum fidem advocet, nullius duco, cum solum apud Tzetzem, ac quosdam sequioris ævi scriptores, ita id nominis scriptum invenias. Majoris videatur, quod nummos Græcos advocet. Sed quid hi ad Medos, eoque præsertim tempore, quo Mediam Græci nunquam intraverant? Non dubito itaque, quin nummi, quorum auctoritate est subnixus, non hunc, sed posterioris seculi Arfaces indicent. Obiter addo, hunc à Suida in Sardanapalo Perseum appellari. Nam ait: Ἐστὶ ἐν Σαρδάνῃ τῷ Περσέως. Sed locum mendosum esse

imperio vitæque privavit. Ea ætate clarissimus Graji nominis ¹ Lycurgus Lacedæmonius; ² vir generis regii, fuit severissimarum justissimarumque legum auctor, & disciplinæ ³ convenientissimæ vir; cuius ⁴ quamdiu Sparta diligens

arbitror, nec aliter puto judicabit, qui eundem in Arbace consulerit. Fortè autem scribendum, Βελεσεως. Hic, ut Diodorus, aliique testantur, adiutor fuit Arbacis in omni hoc negotio. Viderint alii. *Vossius.*

1. *Lycurgus.*] De Lycurgi genere, elegantissime, legibus adi Plutarch. Lycurg. Herodot. 1. Strabon. 8. & 10. Xenophont. de rep. Lacedæm. Pausan. Lacon. Justin. 3, 2. & 3. Sarraber. polycrat. 4, 3. Cicero sæpe laudat: qui & ætatem ejus l. 5. Tuscul. 3. Homeri temporibus congruere existimat. verum in ea questione non consulendum Scaliger animadv. Euseb. ad. n. MCCCXXI. Boetler.

2. *Vir generis regii.*] Ita. Nam ab Aristodemi filio Procle originem duxit, qui rex & posteri ejus Sparta. Suidam corrige: Λυκῆργος & Σπαρτιάτης Πατροκλέης ἀπόγονος. Ἰμὸ Παροκλέης. Idem error in Plutarchi Lycurgo, ubi stirpem hanc inquit: Ἀλλὰ Πατροκλέης μὲν & Ἀριστοδήμης γυνιάδης Σόων. iterum Παροκλέης. Sed & in Platone hoc mendum 111. de Legib. Καὶ βασιλεύς μὲν Ἀργεὺς Τυδάρου & ἑγγύωνος Λακεδαιμόνωνος ἢ Πατροκλέης καὶ Εὐρυδίνης. Tolle, tolle. Nam certum ex Apollodoro, Pausania, Scholiaste Pindari, aliisque, Procle ei fuisse verum nomen. Æmilius Probus in Agefilao: *Mos est Lacedæmonia traditus, ut duos semper reges haberent ex duabus familiis Proclis & Eurysthenis, qui Principes ex progenie Herculis Sparta reges fuere.* Cur autem duo simul, causa sive occasio à Panegyrico scriptore promitur, ad Maximianum: *Sic fit ut tantum vobis imperium commune sit, & planè, ut gemini illi re-*

ges Lacedæmone Heraclida, Rempubl. pari sorte teneatis. quanquam hoc vos meliores & justiores, quod illos mater astu coëgit, cum nemini fateatur, quem prius edidisset in lucem, pari ætatis auctoritate regnare: vos hoc sponte facitis. Lipsius.

3. *Convenientissima.*] Tria hic corriguntur à viris doctis: quidam postremam voculam, ob inatmœnam repetitionem, delent; ut sensus sit: *Lycurgum justissimarum legum & disciplinæ convenientissimæ auctorem fuisse.* Alii (Lipsius sc. cuius auctoritatem sequitur Græterus) eundem sensum ita determinant, ut inflexione ultimæ vocis, *disciplina viris convenientissima,* auctorem faciant Lycurgum. Nonnulli convenientissimam disciplinam in continentissimam mutant. quæ vox haud dubie minus convenit stilo & menti scriptoris. Sicut & media correctio quævis potius acumen quam invenisse videtur. Prima omnium videtur optima, propter id quod sequitur. Nam illa verba, *cujus quamdiu Sparta diligens fuit,* profecto simplicius & melius ad disciplinam reip. à Lycurgo institutam, quam ad *virum*, id est, disciplinæ auctorem retuleris. Quod si autem omnino retinendum sit illud *Vir*, malim connectere cum sequentibus, quam cum antecedentibus: *vir, cuius q. d. & c.* quæ Acidalii quoque opinio fuit. Nondum enim adducor ut credam, hic potius de moribus & vita, adeoque privata Lycurgi disciplina, quam de convenientissimæ civitatis, quam condidit, disciplina sermonem esse. Boetlerus.

4. *Quamdiu Sparta diligens.*] Fuit hæc gens fortis (inquit Cicero Tuscul. 1, 42.) dum

gens fuit, excelliffime floruit. Hoc tractu temporum
ante annos v. & LX. quam urbs Romana conderetur,
ab

dum Lycurgi leges vigeant. & cap. seq. Magnam habet vim reip. disciplina. Sane magnam; ad decus & robur, &, ut homines amant loqui de paulo ferius perituris, ad æternitatem imperii statulque. Iccirco plane ad mentem Pileii Nostri Polybius 6. Histor. cum institutam Spartæ à Lycurgo disciplinam iudicio politico pensitasset laudassetque, addit: Διόπερ ἔγω κ' ἄλλοι τῶν συσητάμενος πολιτείαν, βεβαίαν ἢ τῇ κρη σωματικῇ Δακωνικῇ παρεσκόα (εἰ τῶ ἀσφάλειαν πολυζήμιον ἢ τοῖς Σπαρτιάταις αὐτοῖς ἀπέλιπε τῶ ἐλαθεῖσαν. Quum igitur (versionem Casauboni adscribo) hoc modo & rationibus hisce civitatem fundasset, tum Laconicæ universæ securitatem firmam paravit: tum Spartanis ipsis libertatem diuturnam reliquit. Tempus autem harum legum pariter & illius floris, de quo Noster, ac celebritatis Livius 38, 34. octingentorum annorum facit; alii 700. quidam 500. numerant. vid. Nicol. Crag. de rep. Laced. 1, 4. Pertinent huc, & quidem cum excellentia singularis exempli, quæ Guicciardinus prudens scriptor lib. 2. de forma ac disciplina reip. Veneta differit, cujus opes & firmitatem non aliunde, quam ex tam præclaris institutis, provenisse ostendit. Quid interrim in Spartanorum repub. desiderarint Magni quidam viri, notum est. Arist. 2. pol. 7. Polyb. 6. Hist. Cic. 1. off. 19. Boeclerus.

1. Ante annos.] Hic plurimum variant auctores: quidam ante Trojam captam conditam volunt, inter quos Philistus apud Eusebium, & Appianus: quidam post captam Trojam, antequam Roma conderetur. Neque hi in numero annorum consentiunt. Patercululus annos quinque & LX. ante Ro-

manam. Livii epitoma lib. 51. annos 600. stetisse Carthaginem refert: eversa autem est anno urbis DCVII. fuerat ergo ante urbem conditam annos XCVII. Solin. cap. 30. annos DCCXXXVII. vel ut in veteri codice Vineti legitur, DCXXVII. Eusebius venisse in potestatem Romanorum anno à conditione sui DCXXXIII. (ita est in Ms.) vel ut alii affirmant DCCXLVIII. prior numerus uno anno plus habet, quam Paterculi ratio. M. Cicero 1. de Republ. Nec tantum Carthago habuisset opum sexcentos fere annos, sine consiliis & disciplina. Consulendus & Scaliger animadv. Euseb. ad annum MCLXVII, & MDCCCLXXXI. maxime vero canonibus Isagogicis. Bongars. ad Iustin. Ante annos.] Fabricius & Bongarsius pleraque adducunt: sed adducunt, non conciliant, nec ego. non longe abest à nostro Justinus, qui 1. xx. annos ante urbem conditam tradit. cui Appianum subscribere vir doctus ad Florum notat, hallucinatione manifesta, immò sibi ipsi contrarius Appianus. ecce in limine Punici, 1. ante Ilium captum annis conditam Carthaginem: & paucis interjectis, septingentesimo anno à Carthagine condita Romanos eis abstulisse Siciliam narrat. jam Siciliam in Romanorum potestatem venisse DCII. ab U. C. & à Troja capta ad U. C. interesse annos DCXXXII. scimus. asside pulverem eruditum, & puta, nunquam constabit ratio. Cassiodorus initia ejus ad Latini Silvii tempora, hoc est, annum à Troja capta CVII. refert. Timæus apud Dionysium XXXVII. annos ante Olympiadem primam; quod incidit in annum à Troja capta CCCXXXI. Cum Justino congruit traditio Catonis apud Servium, in illud magni vatis,

At puer Aescanius. —

ab Elissa Tyria, ¹ quam quidam Dido autumant, Carthago conditur. Circa quod tempus ² Caranus, vir generis regii, ³ sextus decimus ab Hercule profectus Argis, ⁴ regnum Macedoniae occupavit. à quo magnus Alexander

Et idem ad hoc :

*Velleribus niveis & festa fonde revin-
tum.*

Quod de Didone, inquit, & Aenea dicitur, falsum est; constat enim Aeneam trecentis quadraginta annis ante adificationem Romae venisse ad Italiam, quum Carthago non nisi XI. annis ante adificationem Romae constructa sit. Schegk.

1. Quam quidam Dido.] Solemnis ferè adjectio auctoribus Latinis: cujus ratio Servio proposita in illud: Imperium Dido Tyria regit urbe profecta: Dido, inquit, vero nomine Elissa antea dicta est, sed post interitum à Pœnis Dido adpellata fuit, id est, virago, Punica lingua. quod cum à suis civibus cogere tur euidam de Afris regibus nubere, & prioris mariti amore teneretur, forti se animo interfecerit, & in pyram injece rit, quam se ad expiandas prioris mariti manes extruxisse fingebat. Haec tenus Servius: non ille vulgo vulgatus, ne quid erres, sed doctissimi & humanissimi FR. MODII. Schegkius. Dido.] Carthaginis conditrix & regina, rogo matrimonium secundum dedit, teste Tertull. ad apologet. finem. Et lib. de Monogam. Regina Carthaginis profuga, & in alieno solo & tanta civitatis cum maxime formatrix, cum regis nuptias ultro optare debuisset, ne tamen secundas experiretur, maluit uri quam nubere. fabulas itaque de ea tenuit & Virgil. lib. 4. Aeneid. Didonis nomen verum fuit אֵלִישָׁה Elissa, id est Dei mulier, heroina: mulierum praestantissima, Dido, דִּדוֹ est זֶרָה זְרָה נָחֵם nutriticum. Ejus masculinum est דִּדוֹ Servius F. Modii: Dido vero nomine Elissa antea dicta est; sed post interitum à Pœnis Dido adpellata fuit,

id est, virago, Punica lingua. Certe Punica lingua tunc pene erat Hebraica. In Hebraismo autem Dido nihil tale significat. Sed Græci & Latini de peregrino sermone satis multa prapostere comminiscuntur. Hæc eruditiss. Scaliger.

2. Caranus.] Editio princeps, Toranus. Quod poterat esse, Coranus. Helychius: Κόρανη & βασιλεύς Μακεδονίας. Sed existimo, Helychium in vitiosos codices incidisse. Nam ne aliquid mutemus in illo, ordo literarum; ne in Vellejo, cæterorum consensus prohibet. Vossius. Caranus vir generis regii.] Iterumne hoc commation, vir generis regii? Atqui paullo antè præiit de Lycurgo. Censeo hic ineptè insitum, deleator. Quid si nec è regibus Caranus? non legi: sed hoc tantum. Καὶ οὗτος εἰς τὴν Ἡρακλειδῶν: Caranus unus ex Herculis posteris. Ita Suidas. Vide & Solinum cap. xv. & Pausaniam lib. ix. extremo: & diffusè Justinum libro vii. Lipsius. Caranus vir generis regii.] Lipsius & Gruterus delent illa: vir generis regii. Mihi sustinere assensum hic lubet: qui sciam, repetitiones eorundem verborum, quas alii vitant, Vellejo non familiares modo, sed assiduas esse. Et quod de genere regio tradit Noster, nec verisimilitudine caret, in Temnida, & refutari certa ratione nequit. Boeclerus.

3. Sextus decimus.] Scaliger animadvert. Eusth. ad num. mcc. iiii. Caranus Heraclida undecimus ab Hercule, septimus à Temeno. Idem.

4. Regnum Macedoniae.] Vid. Justin. 7, 1. Solin. polyhist. ubi de Macedon. agit. Idem.

der cum fuerit ¹ septimus decimus, jure ² materni generis Achille auctore, paterni Hercule gloriatus est. ³ [Æmilius Sura de annis populi Romani: Assyrii, principes omnium

1. *Septimus decimus.*] Vide iterum varietatem, & ride. *Duodecimus* est Justino: *vigesimus quartus* Eusebio. Jam in totâ summâ quam differunt? Justinus *triginta* modò reges ad Persea Philippi F. numerat: Eusebius *quadraginta*: Livius non nisi *viginti*. Idèd malè curiosi illi, qui hîc ex Justino Vellejum corrigunt. *Lipsius. Septimus decimus.*] *Reinccius* (in regni Maced.) *vigesimum secundum* reg. Maced. sumto à Carano initio facit. Si de successione stirpis velis carpere *Vellejum*, facilius *decimumquartum*, quam *decim. sept.* numerabis Alexandram. adde *Freinsh. Curt. Comment. prolegom. cap. 5. Boeclerus.*

2. *Materni generis Achille auctore.*] Nam Alexander per Olympiam genus ad Neoptolemum referebat. auctòr Plutarchus. Hoc aspectu sequentes quoque Macedonum reges Achillæum genus jactarunt: ut Philippus ille pater Persis, cui bellum Romani fecere. Silius:

*Hic gente egregius, veterisque ab origine regni
Æacidum sceptris, proavique tumebat
Achille.*

Et ita interpretandi Propertiani isti versus:

*Et Persen proavi simulantem pectus Achillis,
Quique tuas proavus fregit Achille domos.*

Interpretandi? imò & corrigendi. Nam in vet. scriptisque libris reperio, *stimulantem*. benè, si amplius etiam emendes, *proavo*, & *Achille*. Ordo & sententia verborum hæc est: Testor Persen, qui stimulat ab excitabatque se ad magna, proavo Achille; sive memoria rebusque gestis Achillis. Omnino hæc sententia. Vulgata frivola

aut falsa. Quomodo Perses simulaverit pectus magnanimi herois, qui ipse palam timidissimus & ignavissimus hominum? Res gesta atque exitus ejus leguntur. *Lipsius. Materni generis Achille auctore.*] Diodor. 17. pr. Α'λέξανδρῳ γαργωνὸς κ' πατέρα μὲ ἀφ' Ἡρακλέους, καὶ ἡ μητέρα, τὴ Δία κινδῶν, &c. Plutarch. Alex. Arriannus, 2. Pausan. Attic. Curt. 4, 2, 3. Il. 4, 6, 29. 8, 4, 26. Oros. 3, 12. Julian. Cæs. Boeclerus.

3. *Æmilius Sura.*] Hoc totum, usque ad illud, *Inter hoc tempus, & initium Nini, &c.* tollendum esse putat Petrus Delbenius, acerrimi judicii, summæque doctrinæ adolescens. Putat autem additum esse ex glossate alicujus studiosi, qui ad illud, *Qui princeps rer. potitus*, in margine annotavit, *Æmilium Suram* eodem loquendi genere usum esse, nam in ejus verbis hæc leguntur: *Assyrii, principes omnium gentium, rer. potiti sunt.* Manutius. *Æmilius Sura.*] Quis iste Æmilius Sura? non repperi. Hoc tantum, in Plinii Indicibus aliquoties laudari *Mavilius Suram*. An illum teneas, an hunc substituas, tu vide. *Lipsius. Æmilius Sura.*] Consentiant viri docti, hoc glossamentum esse, & in margine forte libri ab antiquario aliquo adscriptum, postea à librariis ea temeritate, cujus passim exempla obvia sunt, receptum, nisi quod *Scaligero* videbatur, in partem contextus venire posse, si post illa poneretur: *Pharn. Medus imperio vitæque privavit.* Quæ conjectura, sicut argumento non disconvenit: ita scripturæ modus & connexio ceteræ narrationis nihil tale agnoscit. Si enim quod sequitur; *ea ætate Cl. G. n. Eycurg. &c. ad istud tempus, quo summa im-*

omnium gentium, rerum potiti sunt, deinde Medi, postea Persæ, deinde Macedones. exinde duobus regibus, Philippo & Antiocho, qui à Macedonibus oriundi erant, haud multo post Carthaginem subactam, devictis, summa imperii ad populum Romanum pervenit.] ¹ Inter hoc tempus, & initium Nini regis Assyriorum, qui ² princeps rerum potitus, interfunt anni MDCXXXCV. ³ Hujus temporibus æqualis Hesiodus fuit, ⁴ circa cxx. annos distinctus

ma imperii ad populum Romanum pervenit, referas, manifeste erit falsum: si, quod omnino faciendum est, ad Sardanapali interitum recurras, qualis erit, verborum, interrupta per insolentem interpositionem serie, connexio? Quare nihil hic ambigendum arbitror. De ipso auctore nihil admodum constat. *Plinio* laudatur *Manlius* aut *Manilius Sura*, sed hic *Æmilium* retinere, codicum consensus jubet. v. *G. I. Vossii* 3. de *Lat. Histor. part. post. Boeclerus*.

1. *Inter hoc tempus.*] Caute lege. Quod hoc tempus? an Vellejanum, uti solet numerare? minimè. sed hoc, quo summa rerum, victis Macedonibus & Antiocho, pervenit ad Romanos. Ab eo inquam tempore sursum computando ad Ninum, tot sunt anni. Nisi observas; numeri nimis falsi. *Lipsius*. *Inter hoc tempus.*] Ita quidem *Rhenani* editio, quam plerique sequuntur, hæc verba Vellejanis accensuit, cum priora, *Æmilii Suræ*, inclusisset uncis. Sed neque hæc Velleji esse, quin potius *laciniam glossæ prioris*, recte *Lipsius* notavit. id quod ex sequentibus clare apparet. Ad rem ipsam quod attinet, satis notum est *Græcorum Chronica* & *Historicos Assyrii* & *Nino principem* locum semper tribuere, licet non primus, sed tertius Assyriorum rex fuerit. vid. not. *Bongarsii ad Justin.* I, 1, 4. d. & *Franc. Fabric. ad Oros.* I, 4. *Boecler*.

2. *Princeps.*] *Cæsar*, *Quæ pars civi-*

tatis Helvetiæ insignem pop. Rom. cladem intulerat, ea princeps pœnas persolvit. De hac voce in principio auctor de Origine urbis ab elegantissimo Schotto editus. *Schegkiius*.

3. *Hujus temporibus æqualis.*] Hic demum, post insulta aliena verba, *Vellejanum textum*, & novum caput, redaspicari oportebat, nam ad Carani tempus Hesiodi refert Noster. Atque *ista ipsa conjunctio temporum suggerit* (inquit *Lipsius*) totum illud *Æmilianum institutum esse*, & ab alio quam Vellejo adtextum. *Boecler*.

4. *Circa cxx. annos.*] Cicero de Senectute. *Homerum multis sæculis fuisse ante Hesiodum* significat. *Dio* tamen *Chrysothomus* in secunda oratione de Regno æquales facit. *Gellius* neutrum affirmat, sed potius in dubium vocat, lib. III. cap. XI. Et lib. XVII. cap. 21. *De Homero*, inquit, & *Hesiodo*, inter omnes fere scriptores constitit, ætatem eos egisse vel iisdem fere temporibus, vel *Homerum aliquanto antiquiorem*. *Plutarch.* in Πάροι. perspicue posteriorem Homero Hesiodum facit. Ο δὲ, inquit, de Homero jam locutus, μὲν τῶν καὶ τῆ δδξη καὶ τῶ γριῶν Ἡσιόδου: Vide & *Tzetzen* in *Lycophronis Cassandra*. *Manut.* *Circa cxx. annos.*] Cum Nostro consentit *Eusebius*, qui n. mccc. Carani temporibus eorum, tradit. *Lipsius* (cum *Scaligero* I. poet. 5.) iis accedit, qui

stinctus ab Homeri ætate, vir perelegantis ingenii, & mollissima dulcedine carminum memorabilis, otii quietisque cupidissimus, ut tempore tanto viro, ita operis auctoritate proximus. qui vitavit, ne in id, quod Homerus, incideret: patriamque & parentes, testatus est; sed patriam, quia multatus ab ea erat, contumeliosissime. Dum in externis moror, incidi in rem domesticam, maximi que erroris & multum discrepantem auctorum opinionibus. Nam quidam, hujus temporis tractu, ajunt, à Tuscis Capuam, Nolaque; conditam, ante annos fere DCCCXXX.

qui Hesiodum antiquiorem Homero statuunt; eo quod major simplicitas & quasi rudior antiquitas in Hesiodo appareat. Quæ ratio occasionem suppeditat Criticis, eruditæ inter utriusque stylum comparationis instituendæ. Boeclerus.

1. Mollissima dulcedine.] Suavitatem capio stili & lenitatem. Ita Dionysius: Ησιόδου μὲν γὰρ ἐφ' ὀνόμασεν ἠδονῆς, καὶ ὀνομάσταν λειότην & σιωπῆσεως ἐμμελῆς. quem secutus Fabius 10. insituit. orat. 1. lenitatem verborum & compositionis probabilis in hoc poëta laudat, darique ei palmam testatur in illo medio genere dicendi. Boeclerus.

2. Vitavit.] Hoc tanquam abundans delet Vossius.

3. Ne in id, quod Homerus.] Sc. ut patria ejus ignoraretur. Notus est Ciceronis locus Orat. pro Archia c. 9. Homerum Colophonii civem esse dicunt suum, Chii suum vindicant, Salaminii repetunt. Smyrnaei vero suum esse confirmant. itaque etiam delubrum ejus in oppido dedicaverunt. Permulti alii præterea pugnant inter se, atque contendunt. Porro, cur Homerus patriam genusque ad posteros non prodiderit, vide apud Heliodor. Æthiop. l. 3. c. 8. f. Boecler.

4. Patriamque & parentes.] Exstant hodieque ii versus malè amici in naturale solum: in ἔργ.

Νόσασθε δ' ἄλλ' Ἐλικῶν οἰ-
ζυρήν ἐνὶ κώμῃ
Ἀσπρη χεῖμα κακῆ, γέρδ' ὄργα-
λήν ἐδέποτ' ἐδλῆ.

Lipsius. Patriamque & parentes.] Adde Suid. voc. Ησιόδ. Gyrald. Hist. poët. dial. 1. Boeclerus.

5. A Tuscis Capuam, Nolaque.] De Capuâ condita variæ sententiæ, & alibi promptæ: nec libet exsequi. De Nola, ab Iapygibus conditam eam Justinus ait: at Solinus cap. VII 1. à Tyrris. Quod Solinianum jure miratus sum. nam quæ alia opida, in Italiæ eo tractu, Tyrii condiderunt? nos non legimus, & fidenter rescribimus, à Tyrrhenis: ut consentiat cum Vellejanâ traditione, aut si fortè, Thuris. Sanè & Polybius Tyrrhenos habitasse ait Phlegraos campos, qui circa Capuam & Nola sunt. Lipsius.

6. Capuam.] Unde Oscella dicta. Capua (inquit Florus lib. 1. cap. 16.) & ipsa caput urbium, quondam inter tres maximas Romam, Carthaginemque numerata. Nominis ratio ambigua scriptoribus. Livius lib. 4. Vulturnum Hetruscorum urbem, quæ nunc Capua est, ab Samnitibus captam, Capuamque ab duce eorum Capy; vel, quod propius vero est, à campestri agro (idem Plinio visum lib. 3. cap. 4.) adpellatam. Suetonius, Casares;

¹ DCCCXXX. quibus equidem assenserim. sed M. Cato quantum differt? qui dicat, Capuam ab eisdem Tuscis conditam, ac subinde Nolam: stetisse autem Capuam, antequam à Romanis caperetur, annis circiter CCLX. quod si ita est, cum sint à Capua capta anni CCXL; ut condita est, anni sunt fere D. Ego (pace² diligentiae Catonis dixerim) vix crediderim, ³ tam mature tantam urbem crevisse, floruisse, concidisse, resurrexisse. Clarissimum deinde omnium ludicrum certamen, ⁴ & ad excitandam corporis animique virtutem efficacissimum, ⁵ Olympiorum initium, habuit auctorem * Iphitum Elium. is eos

Casare; Dionysius, Strabo, à Capys; quorum opinio magis ex argumento agit: Silius lib. II.

Tum Capys ut primus dederit sua nomina muris. Schegk.

I. DCCCXXX.] Videndus Scaliger ad Euseb. num. MDLXXX. Boeclerus.

2. Diligentia.] In quibusdam codicibus male, diligentis.

3. Tam mature tantam urbem.] Habet hoc argumentum vere $\pi\rho\sigma\gamma\upsilon\alpha\lambda\upsilon\lambda\omega\iota\epsilon\iota\sigma\iota\nu$. Solent enim Urbes tardo profectu ad magnitudinem quandam eniti: atque licet $\alpha\kappa\mu\eta$ saepe brevis sit, $\omega\pi\sigma\tau\alpha\mu\eta$ plerumque celerrimo lapsu ad exitum contendat, magnum tamen momentum temporis in resurgendo statui debet. difficulter resurgunt dejecta, dum velut de integro arduam crescendi viam auspicantur. Boeclerus.

4. Et ad excitandam.] Aldus: Et ad exercitandam corporis animique virtutem efficacissimum O. i. h. auctore Iphito Elia. De Olympiorum ludorum, & mercatus (exemplo quorum Imperatores postea Agonem Capitolinum instituerunt) origine, restauratione, auctore, qui varius narratur, solemnibus accuratè Eliacorum priorum Paulanias, & Bened. Pererius Societa-

tis JESU in principiis Naturalibus. Schegk.

5. Olympiorum.] Hæc est illa celebris periadus Iphiti Olympica, qua agonem à Pelope institutum, ab Atreo & Hercule repetitum, deinde rursus posteriorum negligentia omissum Iphitus Praxonidæ filius post annos cccc. (ut rotunde loquamur) restauravit. Ut ad hunc temporum characterem, & per eam ad tempus Romæ conditæ Noster liquida designatione perveniret, pleraque huic notitiæ inservientia hætenus vestigavit. Hoc initium est verioris, certe distinctioris, apud scriptores historiæ. $\delta\pi\ \epsilon\delta\epsilon\nu\ \epsilon\lambda\lambda\eta\sigma\iota\ \alpha\epsilon\sigma\ \epsilon\sigma\ \delta\lambda\upsilon\mu\pi\alpha\iota\delta\delta\omega\nu\ \alpha\upsilon\epsilon\lambda\epsilon\sigma\iota\ \iota\sigma\tau\epsilon\rho\iota$, teste Justin. Martyre paran. ad gent. cui consonat, quod apud Euseb. Chron. 2. n. MCCXL. legitur: Ab hoc tempore Græca de temporibus historia vera creditur. Nam ante hæc, ut cuique visum est, diversæ sententiæ protulerunt. Ad quem locum vide quæ Joseph. Scaliger notavit. Item lib. I. de emend. temp. de periodo Olympica, & lib. 5. de initio Olympiadum. Juvabit etiam inspexisse, quæ parens Josephi Julius disserit, poët. 1. 24. & Calvin. Isag. Chronol. 39. Pontan. Philocal. 10, 23. Camerl. ad Solin. 1. Nicol. epiphil. 4, 21. Cæl. Rhodigin. 7. antiq. lect. 38.

eos ludos ¹ mercatumque ² instituit ante annos, quam tu,

M. Vi-

lect. 38 præsertim ex antiquis, præter Solinum, Strabo lib. 8. Phlegon Trallianus in fragm. de Olympiis. Pausan. Eliac. I. Boeclerus.

* Iphitum Elium.] Vulgò, Iphito Elio. Iphitum Elium.] Varia super origine nobilium ludorum dicta scriptraque sunt: sed nemo tamen initium ad Iphitum hunc retulit, dumtaxat instaurationem. Atque adeo à primo initio ad hujus tempus sunt anni circiter ccccxxx. Non ergo putamus Vellejum πινυλάνας ita sensisse sive scripsisse. In primogenità editione est: auctorem Iphitum Elium. Hinc lego: Certamen Olympiorum initium, habuit auctorem Iphitum Elium. Tunc noviter, inquit, initium, longo scilicet post institutionem intervallo. Ipse certè statim adjungit, & fatetur ab Atreo eos primitus institutos. Lipsius. Iphitum Elium.] Ante omnia hujus scripturæ ratio est reddenda: quaque de causâ in textum à nobis recepta sit. Cum enim prima editio expressè præferret: habuit auctorem Iphitum Elium (ex qua Aldus fecerat: initium habuit auctore Iphito Elio) dubitandum non erat, quin Lipsiana lectio, quam expressimus, retinens casum primogenii codicis, neque quidquam admodum mutans aut interponens, tum ceteris melior esset, tum Acidalii conjectura: initium habuit & auctorem Iphit. El. Non negaverim tamen, hanc posteriorem lectionem, plerisque expeditorem videri posse. Boeclerus. Iphitum Elium.] Olim voluisse alios Limum Olympiadum auctorem esse, docemur his Theophili verbis è libro III. ad Autolycum: ὁ δὲ δὲ Παλαιῶν Σατῶν ἀναμείλιτον, εἰδὲ γὰρ αὐτοὺς μάλα καὶ ἐν τῷ αὐτῶν ἀρχαῖον, ἢ ἢ ἢ Βύλ. Ὅση μὲν ἐν δόξῃ τὸ Ὀλυμπιαδῶν ἀπὸ Εἰφίτου Φασίν

ἔρχηκε τῶν Ἰρησοείων, καὶ ὅτι τινὰς ἀπὸ Λίμου, ὃς καὶ Ἰλίος ἐπεκλήθη. Interpres Conradus Clauserus hæc ita vertit: A Romanis Saturnus appellatur, qui nec ipsi satis novere, Saturnusne, quem colunt, sit Cronus, an sit Belus. Si quis respiciat Olympiadum initium, facile assequitur, Cronum ab Iphito primitus cæptum colî. Sunt qui perhibent, à Limo introducendum esse cultum, qui deservitur Crono, qui & cognomen Ilii nactus est. Quam inepta, & insulsa hæc sint, nemo sanus non videt. Nos pro his verbis, ὁ Βύλ. Ὅση μὲν ἐν, &c. nulla quasi mutatione legimus, ὁ Βύλ. Ἡ μὲν ἐν, &c. Jam enim antè dixerat Theophilus, Belum, ac Saturnum coævus fuisse, ac ex Thallo docuerat, eos annis vixisse ante bellum Trojanum cccxxi. Quod ex Theophili hoc loco ostendit etiam Lactantius lib. i. cap. ultimo. Ita igitur hunc Theophili locum vertes: A Romanis Saturnus appellatur. Neque enim ipsi norunt, ut eorum prius extiterit, Saturnus, an Belus. Initium igitur Olympiadum ab Iphito, ut ajunt, habuit observationem: juxta alios vero à Limo, qui Ilius cognominatus est. Redit enim hic Theophilus ad Olympiadum institutionem, quo priora omnia confirmet. Vossius.

1. Mercatumque.] Mercatus Olympici meminit etiam Justinus, lib. xlii. Quæ (epistolæ) recitata in mercatu Olympico magnos motus fecerunt. Mercatus autem est, quem Strabo (ut rectè notavit Lipsius) lib. viii. πανήγυριον vocavit. Hinc Philoxenus in Glossis, Nundinarum, ἑορτῶν, πανηγυριῶν. Quò spectat, quòd nundinæ, & festa, olim fere inciderint in idem tempus. De quo vide differentem Macrobium lib. i. Saturn. cap. xvi. Vossius.

2. Instituit.] An potius restituit? Tamen

men

M. Vinici, consulatum inires, ¹ DCCCIV. hoc sacrum eodem loco instituisse fertur ²/abhinc annos ferme MCLL. ³ Atreus, cum Pelopi patri funebres ludos face-

ret.

men fero etiam *Instituit*, nempe perperuos istos & certâ quâdam lege. Potest & institutio ad Mercatum referri, quasi non is antea. Sic autem appellat, quod Græci *πανήγυριον*. Strabo de templo Olympiæ, lib. V I I I. *Τὴν αὐτῆσιν ἑλαθε Διὸς τε τῶν πανήγυριον, ἔ τ' ἀγωνία τ' Ὀλυμπιακόν.* Lipsius.

1. DCCCIV.] Aliter DCCCCIV. Atqui prima Olympias Iphithæa præcedit dumtaxat natalem urbis (ex Velleii mox sententiâ) annis XXI I. Sunt autem ab illo ad consulatum Vinicii anni DCCCLXXXI I. Itaque clarum est, scribi debere: DCCCIV. detractâ centenariâ nota. Lipsius. DCCCXXI I.] Ita vulgati. Manutius DCCCIV. etiam non rectè. Rescribe, DCCCIV. Vinicius enim consul anno V. C. DCLXXXII. & Roma condita Olympiade sexta. Exinde res gestas veritatis fidem mereri Varro apud Cenforinum cap. XXI. docet: locum suprâ citatum vide pag. 8. Schegkiius

2. *Abhinc annos ferme.*] Ergo aliter paullo; & laxius quàm alii, Velleius putat. Nam Clemens Alexandrinus, à ludis primis ad Iphithæos spatium facit CDXXXVII. annorum: Eusebius, Bedas, alii, CDXXX. Atqui ex hac Velleianâ summâ necessum est fuisse CDXLVI. Malim certè hîc scribere, ∞. CCVI. ut minus paullo exorbitet. Lipsius.

3. *Atreus cum Pelopi fratri.*] Rara aut nova hæc sententia, ut multa nobis in Velleio. Nam plerique alii, non ad Atreum, sed ad Herculem gloriam hanc referunt: quia, ut ille inquit, *quidquid ubique magnificum est, in claritatem ejus referre consensimus.* Atqui Velleius vult Herculem dumtaxat hîc cer-

tasse, nec ἀγωνοθέτην fuisse, sed ἀγωνιστήν. Illud etiam alibi reperio, ludos hos factos in honorem Pelopis defuncti, & fuisse funebres. Clemens Ad Gentes: *Pisa autem vobis, ὁ Græci, est sepulchrum aurigæ Phrygiæ, ἔ Pelopis inferia.* Ipse Apollodorus, qui Herculem auctorem facit, tamen Pelopis aram exstructam hîc agnoscit, grande argumentum pro sententiâ Velleianâ. A quo enim injustiùs tales ludi aut honores, quàm à filio? Verba Apollodori: *ἔθηκε δὲ καὶ τ' Ὀλυμπιακόν ἀγώνα, Πελοπὸς τε βαμὸν ἰδρύσσης: Instituit ἔ Olympicum certamen, ἔ Pelopi aram posuit.* Opinio autem quæ Herculem auctorem fecit, originem habuit ab Homero: qui de quatuor equis certatoribus & victoribus meminit, interceptis ab Augeâ Eliensium rege. Vide, si voles, locum ipsum Iliados λ. [Vers. 6,7] Itaque passim Grammatici & Historici transeunt in hanc partem: imò & Pindarus disertis verbis Olymp. Eid. 6. *Ὀλυμπιάδα δ' ἔτασιν Ἡρακλῆος ἀποθνήσκια πολέμβ.* Non dissentit tamen solum, sed refutat Strabo lib. VII. & docet Homericis versibus non hanc esse mentem. Lipsius. *Atreus, cum Pelopi fratri.*] Res ita habet: *agon ille à Pelope institutus, ab Hercule ἔ Atreo instauratus, ab Iphito in Tetraeteridas indiclus est.* itaque trina Olympia, à Pelope, Atreo ἔ Hercule celebrata præcesserunt Iphiti Olympia, à quibus Græci putant tempora sua, propterea quod victores studio scribi ἔ κύρθεσι καὶ σήλους cœperunt. Porro intervallum Olympiorum Pelopis ἔ Atrei sunt quinque Enneadecaeterides. Inter Atrei autem ἔ Herculis ludicrum, est tantum inter-

ret. quo quidem in ludicro ¹ omnis generis certaminum Hercules victor exstitit. ² Tum Athenis perpetui Archontes esse desierunt, cum fuisset ultimus ³ Alcmaeon: cœperuntque ⁴ in denos annos creari. quæ consuetudo in annos LXX. mansit: ac deinde annuis commissa est magistratibus resp. Ex iis, qui denis annis præfuerunt, primus fuit Charops, ultimus Eryx; ex annuis, primus Creon: Sexta Olympiade, ⁵ post duos & viginti annos, quam prima

intervallum unius cycli. Notandum autem, jam ab aliquot annis Olympiadas tetraëtericas ante Iphitum institutas fuisse, tetraëtericas autem non fuisse à Pelope ad Troica & infra Troica tempora. Cur autem ab Iphitza periodo sua putarint tempora Græci, paulo ante dictum est. Operæ pretium videbatur hæc ex Scalig. animad. Euseb. huc congerere: quo non alius, quidquid ambitio struar, diligentius hanc viam institit. Boecler.

1. Omnis generis certaminum.] Videtur dicere Herculem victorem fuisse in omni genere certaminum. At damnat rejicitque valde Pausanias: qui abundè & accuratè de his talibus lib. v. Ille igitur tradit, primis ludis Iolaum curru, Fasium equo singulari, Castorem cursu, Pollucem cestibus vicisse: ipsum Herculem, famâ ferri, lucidâ & paneratio. Itaque malim verba hæc sic distingui & accipi, ut sit: Quo in ludicro Hercules victor fuit; ludicro, inquam, omnis generis certaminum. Lipsius. Omnis generis certaminum.] Omnino dicit Herculem ibi victorem fuisse in omni genere certaminum; & ineptè aliter aut distingui aut interpretete. quid enim novi adstruas Herculi, si uno forte alteroque genere superior? & ut dissentiat Pausanias. quid tum? an ab eo nusquam abiit auctor noster, quam isto loco? Grut.

2. Tum Athenis.] Quando? & quòd refers hoc Tum? an ad Olympiadem primam? Videtur ex serie sermonis.

Tamen ratio aut certè auctoritas dis-suadet: aliique volunt, Archontes istos desuisse demum Olympiadis septimæ anno primo. Ita clarè Eusebius, & Dionysius Halicarnassæus, Lib. i. Antiquit. ubi de conditu urbis Romæ. Aut benignè igitur laxèque interpretare, Tum, id est annis aliquot post: aut potius mecum cense hiatum defectumque hic esse, & periisse, quæ interseruit à primâ Olympiade ad sextam. Lipsius.

3. Alcmaeon.] Ad Meurs. Archont. Athen. lib. i. c. 3. & seqq. mox Eryx truncato ex Eryxias vocabulo legitur. Id. t. 8. Boeclerus.

4. In denos annos.] Quod Pausanias interpretè Roimulo, Messenica ita edisserit: Altero verò nonæ Olympiadis anno, quo Messenius Xenodochus de stadio victor renunciatus, cum Athenis nondum sortè annui magistratus ducerentur, quod scilicet civitas ea Melanthe posteros, qui sunt Medontida adpellati, primum quidem in ordinem redactos æquo jure & legibus magistratum gerere jussit: deinde cavet, ne ultra annos decem imperium continuarent. Schegk.

5. Post duos & viginti annos.] Ex hoc loco colligunt, Velleium Palilia Varroniana sequi, quæ conditum Urbis rejiciunt in v. Olympiadis annum 111. Unde & statim sic edi video: A quo tempore ad vos consules sunt anni DCCCLXXXI cum tamen in editione principè fuerit, DCCCLXXXI. Sed ego hic potius

ma constituta fuerat, ¹ Romulus Martis filius, ultus injurias avi, ² Romam urbem ³ Parilibus in Palatio condidit. à quo

potius scripserim, DCCCLXXXI. Nimirum ut, hoc ipso anno corrente, Vinicius gesserit consulatum. Nec pigebit praesidia nobis afferre. Libro sequenti scribit Velleius, ab V. C. ad Lentuli & Marcelli consulatum esse annos DCCCLXXII., idque evenisse ante annos LXXVIIII. Censent, hic rescribi dedere, DCCV., eo impulsu, quod noster videatur Vinicii consulatum attribuisse anno V. C. DCCCLXXII. Sed argumentatio hæc non procedit, si numerus ille, ut diximus, fuerit mutandus. Esse autem mutandum, præter ea, quæ attuli, etiam clamat hic locus. Pari tamen audacia postea etiam, ubi dicitur Augustus consulatum inisse anno V. C. DCCCLXXII. video ab iis corrigi, DCCCLXXI. & ita sane scriptum primitus fuisse eo contendunt, quod addatur, id evenisse annis ante consulatum Vinicii LXXVIIII. Quam bellum hoc argumentum sit, ipsi viderint. Denique ait etiam Paterculus, Aelio ac Sentio consule, anno V. C. DCCCLXXIV., ante annos XXVII. ab Augusto adoptatum fuisse Tiberium. Nec hic tamen illorum manus effugit locus. Legunt enim, DCCCLXXVI. Mevero quod attinet, horum omnium congruentia eo perducit, ut heic legendum putem: *Post III. & viginti annos, quam prima instituta fuerat.* Qua conjectura admissa, non pugnabit locus, qui paullo ante legitur: *Certamen Olympiorum habuit auctorem Iphitum Elium: ante annos, quam, tu M. Vinici, consulatum inires, DCCCLXXV.* Ubi in vulgatis male c. nota irreperat, ut antea nobis monitum. Et sane sic sententiam Catonis, cujus diligentiam alibi commendavit Velleius, hic quoque amplexus fuisse videatur. Traditum enim ei, jacta urbis fundamenta anno post Trojam captam DCCCLXXXII. Nec dubitem, mox etiam apud

Vellejum reponere: *id gestum post Trojam captam annis DCCCLXXXII.* Aliis tamen longius recedere visum fuit, reponendo DCCXXX. *Vossius. Post duos & viginti annos.* Fuerit annus *sexta olympiadis tertius non septima secundus*, sicut Scaliger scripsit *l. 5. de emend. tempor.* ubi de primis urbis Palilibus agit. quam commentationem omnino vide. congruit Velleio *Eutropius, Orosius 2, 4. Sigonius in comment. fast.* accedit *Dionysio*, qui 7. olymp. anno primo, post Ilium captum anno DCCCLXXXII. conditam prodidit *lib. 1. & 2. antiq.* ceteras dissensiones Chronologorum (inter quos non facilius unquam quam inter horologia convenit) prolixè habes apud diligentissimum *Onuphr. Panvin. comment. in fast. lib. 1.* Plerique cum *Velleio nostro* Varronem sequuntur: cujus ipsius tamen industriam conjecturis, quam certis rationibus niti existimat *Scaliger. Boecler.*

1. *Romulus.*] Dehinc ad res Romanas jam delabitur. Ubi ergo Latini Albanique reges, & omnis illa stirps Aeneæ? An credibile est eum initia ipsa rerum Romanarum omisisse, qui tam curiose exsecutus sit externa? non potest. & hic quoque aut antè alibi lacuna grandis. *Lipsius.*

2. *Romam urbem.*] XI. Kal. Maji, Kalendarium vetus. Quæ Natalis urbis dictæ Cic. II. De divinatione; *Lucius quidem Tarucius Firmanus familiaris noster in primis Chaldaicis rationibus eruditus, urbis etiam nostræ natalem diem repetebat ab iis Parilibus, quibus eam à Romulo conditam accepimus.* Frustra igitur Plutarchus, qui pridie Pariliorum, hoc est, XI. Kal. Maji, moliri ceptam reliquit. De his observat, de antiquitate optimè meritis, *Onuphris in Faistorum commentariis. Schegkii.*

3. *Parilibus.*] *Propertium 4. eleg. 4.*

Urbs

à quo tempore ad vos consules anni sunt ¹ DCCLXXXII. id actum post Trojam captam ² annis CDXXXVII. id gessit Romulus, adjutus legionibus ³ Latini, avi sui. libenter enim his, qui ita prodiderunt, accesserim: cum aliter firmare urbem novam, tam vicinis Vejen- tibus, aliisque Etruscis ac Sabinis, cum imbelli & pastorali manu vix potuerit. ⁴quamquam, jam Apylo

Urbi festus erat. dixere Palilia patres, Hic primus cepit mœnibus esse dies.

In hoc ergo festum natalis dies urbis communi hominum devotione referebatur; adeoque XI. Kal. Maj. immortalia ortus dominae gentium civitatis solenni religione celebrabatur; ut loquitur Panegy. Mamert. c. I. Sed & Imperatores adjecerunt feriis natalitios dies urbium maximarum Romæ atque Constantinopolis (v. Id. Maj.) in quibus debeant jura differri, quia & ab ipsis nata sunt. I. omnes dies 7. C. de feriis. ad quam pluscula huc pertinentia notavit Briffonius. Huic primariæ religioni affinis est illa boni ominis observatio, quam huic diei accommodabant. Ita Pertinax Imp. apud Capitolin. reformandis rebus expectat Urbis natalem, quod eum diem rerum principum volebat esse c. 12. Tertia observatio artis est, an superstitionis: cum L. Tarrutius Firmanus, Chaldaicis rationibus eruditus urbis R. natalem à Parilibus repetens, eamque in jugo cum esset Luna natam dicens, non dubitavit ejus fata canere. Quem errorem (ita enim vocat) serio exagitat Cicero 2. De divin. 47. Adde Pet. Fabr. Semestr. I. 9. Marcell. Donat. ad Suet. Tib. 5. Boeclerus.

I. DCCLXXXII.] Scilicet pleni: ita ut DCCLXXXII. sit, qui tum volebatur, Consulatu Vinicii insignis, ut recte Onuphrius explicat. Boeclerus.

2. Annis CDXXXVII.] Qui largissimè computant, efficiunt tantum CDXXXI. plerique alii pauciores. Et hercules à

Troia captâ ad primam Olympiadem Africanus annos interponit ccccviii. Tatianus ccccvii. è Latinis plerique & Eusebii Chronicon, ccccv. aut ccccv. Quibus si addas Velleii istos xxxii. medios ad natam Romam, non explebis vulgatam summam. Ego igitur recidendam septenariam notam censeam, sive mavis denariam. Utrovis modo accommodes ad aliquam è sententiis prædictis. Lipsius.

3. Latini avi sui.] Obsecro, an Latino nomen fuit avo Romuli? quem testatissimum est Numitorem fuisse. Nisi tamen sententiæ rarioris adfectator Velleius, quam in Dionysio quoque habes: natum Romulum ex Electra, Latini filia. Sed vix opinor, & potius litterulæ adtextu scribam, Latinis. Vult legiones fuisse è Latio. Lipsius. Latini avi sui.] Lipsius probabiliter correxerat, Latinis: ut ad Legiones referretur. Avi nomen Numitorem fuisse. Nisi tamen is cognomento principatus, Latinus hic dicitur. congruit autem hæc opinio, cum eo quod Dionys. 2. antiq. tradit; Romulum initio pleraque avi consiliis ac ope molitum esse. Boeclerus.

4. Quamquam.] Aldus pro quamquam legit, quam, urbemque subaudit. Acidalius, auxit, πρὸν ἰκρῶς interpretatur, intelligens manum illam pastoralem. Illa prior correctio non videtur necessaria: hæc posterior expositio, paulo frigidior mihi hoc loco videtur, sive antecedentia, sive, quæ sequuntur,

¹ Aſylo factō inter duos lucos, auxit. Hic centum homines electos ² appellatosque Patres, inſtar habuit conſilii publici. hanc originem nomen Patriciorum habet. ³ Raptus virginum Sabinarum. *

*

*

*

*

*

9 ⁴ quam timuerat hoſtis, expetit. nam ⁵ biennio adeo varia for-

reſpiciam. Simplicius ergo fuerit retinere verba librorum, & quam ultro ſuggerunt, mentem: *Romuli potentiam ab initio exiguam fuiſſe, donec eam poſtea, commentus Aſylum, auxerit.* Boecler.

1. *Aſylo factō.*] Quæ de aſylo hic dicuntur; item, de patribus inſtitutis, ubique obvia & in promptu ſunt apud Scriptores Latinos Græcoſque. è quibus *ὡς πολὺ κέρως* & ad civilem prudentiam accommodatiſſima deſcriptione hæc talia exequitur *Dionyſius*. Boeclerus.

2. *Appellatosque patres.*] Centum creat ſenatores, ſive quia is numerus ſatis; ſive quia ſoli centumerant, qui ceteri patres (ita apud Livium legendum, etiam abſque Sigonii rationibus nimium quantum infirmis, contextus & alibi ipſe Livius ſuadet) poſſent. Eleganter Suidas patricios primordio Reipub. Romanæ populi patres dictos autumat: poſtea Imperatores, ut ſenatum demerent (omnem enim poteſtatem dignitatemque ſibi vindicaverant) patricios ſibi quoque patres majorum gentium elegiſſe. Hinc Juſtinianus Inſtitutionibus lib. 1. cap. 12. ait: *Quis patiatur Imperatoriam celiſtudinem non valere cum, quem ſibi patrem elegit, ab aliena eximere poteſtate.* & Claudianus lib. 11. in Eutropium:

— genitorque vocatur Principis.
hujus mentio apud Apollinatem. Formulam Patriciatuſ capies à Caſſiodoro. Schegkſius.

3. *Raptus virginum Sab.*] Plerique è margine in textum irrepiſſe iſta verba

ſtatuant. Deplorant hoc loco *Rhenanus*, & alii, ingentem hiatus operis Velleiani: nec immerito. videtur enim pulcerrima pars ſuaviſſimæ ſcriptionis periſſe. *Lipſius*, amplius etiam voluminum diſtinctionem, ex modo amiſſorum, in dubium vocat, neque veriſimile, ait, tantum rerum uno priore volumine à Velleio comprehenſum fuiſſe. Nolim firmare magni Viri ſuſpicionem. *Boeclerus*.

4. *Quam timuerat hoſtis, expetit.*] Deſectus clarus, & aliis jam notatus. Scito autem deſſe Romanos omnes reges, Romanos omnes conſules Tribunosve militum, uſque ad annum DLXXXII. id eſt, plus dimidiâ parte ſcripti Velleiani. Et aliquis credet conjecta hæc omnia in libellum unum priorem fuiſſe? non qui attendat. Sed in his ipſis verbis, quid narratum, aut quæ ſententia? de Perſe rege Macedonum fuit: quem ait graviorem multo hoſtem fuiſſe, quam exſpectaſſent. Itaque legam, *exſtitit*, non *expetit*: quaſi fuiſſet, *gravior quam timuerat, hoſtis exſtitit*. Timuerat autem, nempe Populus Romanus. *Lipſius*.

5. *Biennio.*] Biennio tantum? at quadriennium tenuit hoc bellum. Sed rectè tamen Biennium: quia priores duo anni ſaltem in fortunâ variâ, reliqui magis proſperi Romanis. *Lipſius*. *Biennio.*] Bellum cum Rege Macedonia Perſe ſcripſit *Florus* 2, 12. & quos ibi *Camerus* annotavit. quibus adde *Pauſan. Achaic.* *Diodor. Sic.* 31. *except.* quæ vulgo habentur, præter quæ, reperies aliqua

fortuna cum consulibus conflixerat, ut plerumque superior fuerit, magnamque partem Græciæ in societatem suam perduceret. Quin Rhodii quoque, fidelissimi ante Roma-

aliqua in iis excerpt. Diod. quæ Constant. Porphyrog. collegit, & Henr. Valæsius publicavit. Zonar. t. 2. Boecler.

1. Superior fuerit.] Gruterus delet illud fuerit (ad quod nimirum non admodum quadrat, perduceret, quod sequitur) copulamque expungit: ut pl. superior magnam p. G. i. f. f. p. Acidalius legit, foret pro fuerit. Boecler.

2. Rhodii.] Exemplum valde memorabile, de sequenda aut vitanda partium in bello societate, Rhodiorum civitas hic suppeditat. Utraque pars eam sibi studebat adjungere. Rhodii enim, inquit Livius 42., maximi ad omnia momenti habebantur, quia non favere tantum, sed adjuvare etiam viribus suis bellum poterant. accedit, quod majorum auctoritatem, minores ferme civitates sequuntur. Itaque nec Perseus, nec Romani concessuri videbantur, ut bello Rhodii abstinerent. Illum novæ amicitia gratia, hos veteris fides commendabat. Invitabant & commoda belli & minabantur incommoda: quibus tam propinquo discrimine exempti esse non poterant. Quid ergo factu optimum? primum consilium non parum sapientia nomine laudaverim. Ita se gerebant, ut Romanis nihil negare, Perseo nihil promittere viderentur. Ita præferebant amicitiam Romanorum, ut adversus Perseum, non nisi invita hostilia ausuri viderentur. Romanis non statim suspecti, Perseo non penitus volebant fieri formidabiles. Hac media via, cum aliquantisper rem gessissent, anxia coepit magis & sollicitior fieri suspensa tam arduis momentis prudentia: cujus tædio aliquid audendum existimabant, quo à bello partes detererent, se autem à periculo belli vindicarent, Legatos Romam mit-

tunt, qui præfati de amicitia ante bellum cum Perseo inita, de belli damnis non diutius tolerandis, postea adjece-
runt: legatos alios ad Persia in Macedoniam missos, qui ei denuntiarent, Rhodiis placere, pacem eum componere cum Romanis, se Romam eadem nuntiatum missos: per quos stetisset, quo minus belli finis fieret, adversus eos quid sibi faciendum esset, Rhodios consideraturos esse. Liv. 44, 14. Peccatum in eo varie. primo enim fiducia potentia & auctoritatis nimia inflaverat Rhodios, ut Romanorum animos, qui toti prope modum orbi erant terribiles, suis frangi minis posse crederent. deinde, imprudens factum, quod non animadvertenterunt, sibi à neutra parte gratiam, sed ab alterutra certum esse periculum expectandum, ob eam legationem. porro, ipse cum Romanis & Perseo agendi modus nec officio amicitia conveniebat, nec ei amicitia generi, quo Rhodii amicos quidem Romanos, sed cum respectu eminentia, amicos venerabiles habebant. Applicandum hic venit, quod Velleius Noster de Massiliensi negotio judicat: principalium armorum arbitria illi captare debent, qui non parentem coercere possunt. 2, 50. Equidem si quietos se præstare Rhodii & medios partibus perseverassent, non quidem admodum grata erat futura partibus illa ἀδραροσία (proprio enim quodam fato invisus est, qui partium studium detrectat) sed fallor, an innoxia & minus periculosa civitati fuisset. Longe autem aliud est, neutrius partis esse, & arbitria pacis bellique inter partes sibi sumere. Illud prudentia aliquando & necessitatis: hoc non nisi ingentis potentia opus est. Boeclerus.

Romanis, tum dubia fide, speculati fortunam, ¹ proniores regis partibus fuisse visi sunt: & rex Eumenes in eo bello ² medius fuit animo, neque fratris iniitiis, neque suæ respondit consuetudini. Tum senatus populusque Romanus L. Æmilium Paullum, ³ qui & prætor & consul triumphaverat, virum in tantum laudandum, in quantum intelligi virtus potest, consulem creavit: filium ejus Paulli, qui ad Cannas ⁴ quam tergiversanter perniciosam reip. pugnam inierat, tam fortiter in ea mortem obierat. is ⁵ Perseum * ingenti prælio apud urbem nomine Pydnam

1. *Proniores.*] Ita quidem rumor distulerat, eos Romanorum amicitiam simulare, sed per occulta & magis fida in Regem inclinare: fatenturque in apologia sua legati Rhodiorum (apud Liv. 45, 23.) quosdam improbos cives Regis amicitiam optasse, nullo publico consilio aut consensu civitatis. Interim ista communis est partium in medios suspicio: *credunt Romani, Rhodios Persei studiosiores; Perseus existimat, Romanis eos magis favere.* Boeclerus.

2. *Medius fuit.*] Mirificè delector similibus collatione locorum in scriptoribus, neque indelectari elegantium literarum studiosos alios opinor. Itaque hujus notabo interdum aliqua, quæ memoria suggeret, inter legendum minus quam curiose mihi observata. *Medium esse* re quapiam, valde placita nostro formula. Infra, de Cn. Pompeio: *medius eloquentia.* Item: *ita se dubium mediumque partibus præstitit.* Propius finem, de Tiberio: *Agebatque medium, plurima dissimulantis, aliqua inhibentis.* A cidal. *Medius.*] Livius lib. 44. 25. ejus consilia disertè exponit.

3. *Qui & Prætor & consul.*] Ab Antiquariis nostris (Sigonio & Manutio) erroris damnatur Velleius, aut excipior: nec unquam in Præturâ triumphasse Paullum. Ergo corrigunt: *Paullum qui & priorè consulatu trium-*

phaverat. sed ipsi corrigendi. Ego rectè & verè aio à Velleio ita scriptum. Lapis Romæ:

L. ÆMILIUS L. F. PAULLUS
COS. II. CENS. AUGUR
TRIUMPHAVIT. TER

Si ter triumphavit Paullus, quando primum nisi in Præturâ? Nam duo alii triumpho manifestò in consulatu utroque intervenerunt: prior de Liguriis, hic de Perse. Triumphasse autem in Præturâ etiam Plutarchus satis argumento est: qui ait, missum Paullum *adhuc prætorem in Hispaniam Proconsulari imperio, cum fascibus duodecim, ibi cecidisse ad xxx. milia hostium.* in Livio xviii. *milia legas,* libro xxxvi. sed nempe de solis Lusitanis. Si autem tot millia cæsa, nonne debitus triumphus? Imo & delatus, quod ex Livio ibidem colligas, qui mox addit *decretam supplicationem, ob res ab Æmilio in Hispaniâ gestas:* at ea semper ferè dux triumpho. Sed & idem Livius de triumpho indicat in Epitomâ xlvii. Triumphavit ergo, & marmori ac Velleio hoc credamus. Adde & Suidam in *Λουκ.* Lipsius.

4. *Quam tergiversanter.*] Vide Liv. 22, 44 & 45, & ceteros, qui hanc pugnam scripsere. Verba nostri Auctoris rectè se habent, neque correctione indigent. Boeclerus.

5. *Perseum.*] Primogenia editio, *Per-*
sam.

nam in Macedonia, fusum fugatumque castris exiit, deletisque ejus copiis, destitutum omni spe coëgit è Macedonia profugere. quam ille linquens, in insulam ¹ Samothraciam profugit, ² templique se religioni supplicem credidit. Ad eum Cn. Octavius prætor, qui classi præerat, pervenit; & ³ ratione magis quam vi persuasit, ut se Romanorum fidei committeret. Ita Paullus maximum nobilissimumque regem in triumpho duxit. Quo anno & ⁴ Octavii prætoris, navalis; & Anicii, regem Illyriorum

sam. Malo, Persen. Ita postea etiam ejusdem editionis auctoritate scribendum est. *Vossius.*

* *Ingenti prælio.*] Hoc prælium finem attulit regno Macedoniae in ditio- nem Romanorum redactio: *Iustin.* 33, 2, 6. cum inde à morte Alexandri distra- ctum in multa regna, à summo culmine fortune ad ultimum finem stetit *cl. an- nos*, ut *Livius* putat 45. *Strabo* excerpt. lib. 7. ἐν τῇ ἐν τῷ ποταμῷ Πύδης πε- διῶ Πρωγαῖοι Περούα καὶ Ἀπολαμε- τανῆς, καὶ θεῖλον τῶν τῶ Μακεδόνων βασιλείων. *Boeclerus.*

1. *Samothraciam.*] Inclita religio- nibus insula, nocentiumque asylum certum. *Plutarchus* in *Camillo*. Hanc *Servius*, in illud *Poëtæ*:

Dardanus Idæas Phrygia penetravit
ad urbes;

contra illustrissimum & omnia doctis- simum virum à Samo distinguit. *Dar- danus*, ait, profectus ad *Phrygiam* *Ilium* condidit: *Iasius* verò *Thraciam* tenuit, ubi est *Samos*, quam & *Samothraciam* nominavit. nam alia est insula *Samos*, *Junonis*. Insulam *Samum*, prodit *Varro* apud *Lactantium* lib. 1. cap. 17. prius *Partheniam* nominatam, quod ibi *Juno* adoleverit, ibique *Jovi* nupsit. itaque nobilissimum templum ejus est *Sami* & simulacrum in habitu nubentis figura- tum, & sacra ejus anniversaria nuptia- rum ritu celebrantur. hinc *Augustino*

lib. 6. de civitate Dei, *Dilecta Junonis insula nominata.* In *Samothracia*; quam *Strabo* & *Diodorus* lib. 4. describit; tres aræ, quæ *Trinis Diis* (quas sustulisse & secum portasse *Æneam* firmat *Servius*) parent, *MAGNIS. POTEN- TIBUS. VALENTIBUS.* de quibus *Varro* & *Macrobius* lib. 3. *Lapis Mur- cia* in *Hispania*, *Di magni CASTOR & POLLUX.* *Schegkius.*

2. *Templique se religioni.*] Quasi tem- pla & aræ possent defendere, quem nec montes sui nec arma potuissent, inquit *Florus* 2, 12, 9. non sine panegyrica fig- ura, & quæ sita inventionis occasione. omnino alias hæc insula sacra & au- gusti tota atque inviolati soli erat (ver- bis *Liv.* 45, 5.) servato præterea uni- versim gentilibus more, supplicibus templorum parcendi, id est, propter templa hominibus incolumitatem dandi. *Boeclerus.*

3. *Ratione magis.*] *Lipio* placebat, oratione. Nulla autem fortasse fuerit causa substituendæ alterius vocula. Consilium *Octavii*, sive ratio in eo est: quod modo minis, modo spe conatus est regem perlicere, ut se traderet; quod postea regios pueros, proposita incol- umitate ad se traduxit, eoque transfu- gio nudatum regem recepit, ut legere est apud *Livium*. *Boecler.*

4. *Octavii prætoris.*] Eadem pene *Livius* lib. xlv. Qui etiam addit: *Is trium- phus sine captivis fuit, sine spoliis.* *Vossius.*

rum Gentium ante currum agentis, ¹ triumphi fuere celebres. Quam sit assidua eminentis fortunæ comes ² invidia, altissimisque adhæreat, etiam hoc colligi potest: quod, cum Anicii Octaviique triumphum nemo interpellaret, fuere, qui Paulli impedire obniterentur: cujus tantum priores excessit, vel magnitudine regis Persei, vel specie ³ simulacrorum, vel modo pecuniæ, ut ⁴ bis millies centies H S. ærario contulerit, & ⁵ omnium ante
 10 actorum comparationem ⁶ amplitudine vicerit. Per idem tempus, cum Antiochus Epiphanes, qui Athenis ⁷ Olympicum

1. *Triumphis.*] De his triumphis consulendus Sigonius *comment. in fast. & triumph. Rom.* ad an. DCCCVI. de bello Illyrico contra Gentium. *Flor.* 2, 13, & quos ibi nominavit *Camers.* item *Zonar.* 2. pag. 109. *Boecler.*

2. *Invidia.*] Tale suæ narrationi judicium etiam Livius præmittit 45, 35. *intacta invidia media sunt, ad summa fere tendit. Nec de Anicii, nec de Octavii triumpho dubitatum est. Paulum, cui ipsi quoque se comparare erubuisse, obrectatio carpsit.* corrumpente nimirum populi judicia Sulpitio Galba tribuno mil. privatim imperatori inimico, criminanteque virum optimum, ut imperiosum ducem (ob disciplinæ militaris observantiæ) & malignum, ob prædam parcius, quam insatiabilis militum cupiditas speraverat, disperitum. *Boeclerus.*

3. *Simulacrorum.*] Nam præter spolia ac manubias, etiam urbium devictarum, montium, fluminumque simulachra in triumphis præferebantur.

4. *Bis millies.*] Si ad usum nostratis pecuniæ ratio subducatur, erunt sexagies ter centena scutorum millia. aliter Antias apud Livium lib. xlv. Plutarchus totam summam non definit. *Plinius* lib. xxxiii. cap. 3. non carere mendo videtur, cum ait: *Intulit & Paullus Emilius, Perseo, rege Macedonico, devicto, prædam pondo trium mil-*

lium: à quo tempore populus R. tributum pendere desit. Nam, Pondo trium millium, longe distat à Bis millies centies H S. Cicero de Officiis opinor, lib. ii. prædæ magnitudinem significat, modum non exprimit. *Manut.*

5. *Omnium ante actorum.*] Quippe, cujus spectaculo triduum impleverit. *Primus dies signa tabulasque sequens, arma pecuniisque transvexit; tertius captivos, ipsumque regem attonitum adhuc, tamquam subito malo stupentem.* *Florus* lib. ii. cap. 12. *Schegkius.*

6. *Amplitudine.*] Quapropter in exemplum declarandæ rei triumphalis typisque æneis effigiandæ delectus est à diligentissimo Antiquitatis Romanæ vindice, *Onuphrio, libello de triumph.* *Boeclerus.*

7. *Olympicum.*] Mavult vir doctus, *Frid. Sylburgius, Olympicum, motus auctoritate Pausaniæ in Atticis. vide & Fabrum in Semestr. 3. 3. Schegkius. Olympicum.*] Somniavit profecto *Poppo*, cum de eodem Olympico *Diodorum* lib. xx. locutum scripsit. Ille enim agit de certamine ab Antigono Antigonis instituto: noster, de templo Jovis Olympici ab Antiocho Athenis exstructo. Meminerat verò ejus *Polybius*; ut ex Athenæi v. videre est. *Polybius*, ut solet, securus est *Livius* fragmento, quod habes lib. xlv. *Magnificentia vero in Deo, vel Jovis Olympici*

picum inchoavit, tum rex Syriæ, Ptolemæum puerum Alexandriae obsideret; missus est ad eum legatus² M. Popillius Lænas, qui juberet incepto desistere. mandataque exposuit; & regem, deliberaturum se dicentem, circumscriptis virgula, jussitque, prius responsum reddere, quam egrederetur finito arenæ circulo. sic³ cogitationem regiam Romana disjecit constantia; obeditumque imperio.

Olympici, templum Athenis, unum in terris inchoatum, pro magnitudine Dei potest testis esse. Sed & Delon maris insignibus, statuarumque copia, exornavit. Ubi emendo, aris insignibus. Et si sciam, Polybium unius tantum aræ mentionem injicere. Sed vehementer fallitur, qui Livium adeo religiosum Polybii interpretem putet, ut ejus verbis ubique se adstrinxerit. Templi hujus etiam meminit Pausanias in Atticis, ac Vitruvius lib. III. cap. 1. his verbis: Hujus autem exemplar Romæ non est, sed Athenis octastylus est in templo Jovis Olympii. Ita scripsi. Vulgo editur: sed Athenis octastylus & in templo. &c. Possis tamen rō & inducere: quod Philandro visum. Vossius.

1. *Tum rex Syriæ.* Vulgo, Regem Syriæ. Rex Ægypti fuit Ptolemæus, Syriæ autem Antiochus: quod historiarum significant. Itaque rex, non, regem, omnino legendum. quod Livii indicat epitome lib. xiv. Ptolemæus autem hic est, cui Philometri cognomen fuit. Et C. Popillium, qui virgula Antiochum circumscriptis, non Marcum, Livius nominat. Manut.

2. *M. Popillius.* Dissensus est auctorum in legati nomine. C. Octavianum Plinius nominat, lib. 34. cap. 6. cuius verba adducere alii occuparunt. C. Popillium Cicero Philipp. 8. Præ Dii immortales, ubi est ille mos virtusque majorum? C. Popil. apud majores nostros, cum ad Antiochum regem legatus missus esset, & verbis Senatus denunciasset, ut ab Alexandria discederet, quam obside-

bat: cum tempus ille differret, virgula stantem circumscriptis, dixitque se non antè renunciaturum Senatui, nisi prius sibi respondisset, quid facturus esset, quam ex illa circumscriptione excederet. Ubi emendarim obiter: Ubi est ille animus virtusque majorum? quod videtur magis accommodatum. Justinus l. 34. de Popillio affirmat, sed sine prænomine: qui rem tamen plenius aliquanto narrat. Prolatoque Senatus decreto & tradito, cum cunctari eum videret, consultationemque ad amicos referret; ibi Popillius virga, quam in manu gerebat, amplo circulo inclusum, ut & amicos caperet, consulere jubet; nec prius inde exire, quam responsum Senatui daret, aut pacem aut bellum cum Romanis habiturum. Acidalius. M. Popillius Lænas.] Plinius errat, qui hunc C. Octavianum appellat, & historiam sive facta duplicia miscet ac confundit. Non nemo qui Plinium recensuit & adnotavit, frustra est in viro defendendo. Tu, si voles, fontem ipsum erroris ejus reperies in Ciceronis Philippica Nonâ. Lipsius. M. Popillius Lænas.] Imo, C. Popillius. Quod suadent Polybius, Cicero, Livius, Valerius. Zonaras tamen M. Popillium etiam nominat. Sed errorem ejus redarguunt facile testes, quos dixi, omni exceptione majores. Vossius.

3. *Cogitationem.* Non negabis aptius esse: cogitationem regiam. Tardabat enim respondere, & deliberaturum se dixerat. Lipsius.

perio. Lucio autem Paulo, magnæ victoriæ compoti, quattuor filii fuere. ex iis duos, natu majores, unum P. Scipioni, P. Africani filio, nihil ex paterna maiestate, præter speciem nominis, vigoremque eloquentiæ, retinenti in adoptionem dederat; alterum Fabio Maximo: duos minores natu, ¹ prætextatos, quo tempore victoriam adeptus est, habuit. Is cum ² in concione ³ extra urbem, more majorum, ante triumphi diem, ordinem actorum suorum commemoraret, Deos immortales precatus est, ut, si quis eorum invideret operibus ac fortunæ suæ, in ipsum potius favirent, quam in remp. quæ vox, veluti oraculo emissâ, magna parte eum spoliavit sanguinis sui. nam alterum ex his, quos in familia retinuerat, liberis, ⁴ ante paucos triumphi; alterum post pauciores amisit dies. Aspera circa hæc tempora censura Fulvii Flacci & Postumii Albini fuit. quippe Fulvii censoris frater, ⁵ & quidem consors, Cn. Fulvius, ⁶ senatu motus est ab iis censoribus. Post victum captumque Perseum, qui quadriennio post in ⁷ libera custodia Albæ decessit,

1. *Prætextatos.*] Gruterus, *prætextatos* istud glossematium adjectum, ideoque tollendum censet. Potuisse omiti fateor, sed Velleius non abhorret à talibus adjectiunculis. Boeclerus. Prætexta autem pueri nobiles induti erant usque ad 17. annum, tum togam virilem assumebant.

2. *In concione.*] De his rebus erudite tractat Onuphrius, *lib. de triumph. supra laudato.* Boeclerus.

3. *Extra urbem.*] Ad Bellonæ, iuratus. Schegkiius.

4. *Ante paucos.*] Quorum alter triumphum patris funere suo quartum ante diem præcessit: alter in triumphi curru conspectus, post diem tertium exspiravit. Valerius, Livius, Seneca 4. declamat. Plutarchus. Ejus votum eleganter apud Livium & Valerium apud

quem pro *τὸ προventu felicitatis*, in Vett. *προεῖν felicitatis.* Schegkiius.

5. *Et quidem consors.*] Placebat legere, *concors.* sed desino, cum in Livio quoque legam libro xli. *Frater germanus, & ut Valerius Antias tradit, censoris etiam consors erat.* Consortem autem hîc interpretor, cum Glossis præcis *ἁγιώσιον*, ejusdem mensæ ejusdemque tecti. Lipsius.

6. *Senatu motus est.*] Quia legionem, in qua tribunus militum erat, injussu consulis dimiserat. Frontinus lib. 4. Cicero in Verrinis, Plinius lib. 7. Livius lib. 41. Schegkiius.

7. *Libera custodia.*] Credo sic dictam, sive quod intra certos terminos libera ambulatio permissa; sive ad discrimen carceris; quia in hunc scelera, flagitia, atque servilia poena dignissima

cessit, ¹ Pseudophilippus, à mendacio simulatæ originis appellatus, qui se Philippum, regiæque stirpis ferebat, ² cum esset ultimæ, armis occupata Macedonia, ³ assumtis regni insignibus, brevi temeritatis pœnas dedit. quippe Q. Metellus prætor, cui ex virtute Macedonici nomen inditum, præclara victoria ipsum gentemque superavit, & immani etiam Achæos rebellare incipientes fudit acie. Hic est Metellus Macedonicus, qui porticus, quæ fuere circumdatæ duabus ædibus ⁴ sine inscriptione positæ, quæ nunc Octaviæ porticibus ambiuntur, fecerat: quique hanc ⁵ turmam statuarum equestrium, quæ frontem ædium

fax conjiciebatur; in illam non nisi qui alicujus dignationis liberalique pœna digni; Senatores nimirum vel duces captivi. colligitur ex Ciceronis Bruto: *Domi*, ait, *teneamus eam septam liberali custodia;* & Sallustii Catilinario. Plura notavit ad Tacitum, vir nunquam satis laudatus, & cujus caussa, corculum illud Cato hæresin suam migraret, Justus Lipsius. *Schegkiius. Libera custodia.*] Liberis custodiis Romanæ quidem magistratuum, aut senatorum domus adhibitæ: sed & munitioribus oppidis per Italiam captivi honoratiores sæpe servabantur. *Livius* 45. *Patres censuerunt, ut Quintus Cassius Persea regem cum Alexandro filio Albam in custodiam duceret. Bitis regis Thracum filius cum obsidibus in custodiam Carsolos est missus. Ceteros captivos, qui in triumpho ducti erant, in carcerem condi placuit. adde c. 43. De Alba etiam lib. 30. e. 17., exemplum habemus: ubi capto Syphace, consulti patres, regem in custodiam Albam mittendum. Ratio apud Strabonem 5. duplex redditur, quoniam in penetralibus regionis sita Alba, & præterea probe munita esset. De libera custodia egit Lips. ad Tac. 6. A. 3. 4. & Savaio ad Sidon. l. 1. epist. 7. Boeclerus.*

1. *Pseudophilippus.*] Ob oris similitudinem, qui & *Andriscus*. Florus. *Schegkiius.*

2. *Cum esset ultimæ.*] *Floro* est: *vir ultimæ sortis Andriscus, dubium liber an servus, mercenarius certe. Ammian. Marcellin. 14, 40, & Lucianus* *ὁ ἐς ἀπείροτον, in fullonio natum dicunt. Zonaras t. 2. p. 114.* qui satis copiose hanc historiam scribit, cum Marcellino patriam exprimit *Adramitenum* vocans. *Boeclerus.*

3. *Assumtis.*] Ita recte emendavit Burerius. Vulgo *adsumpti.*

4. *Sine inscriptione.*] Plinius de hisdem: *Neque Sauron & Batrachum oblitari convenit, qui secere templa Octaviæ porticibus inclusa.* Sed an Ædes eæ sine inscriptione? asserit Velleius: negat idem Plinius. qui sicl. xxxvi. c.v. *Intra Octaviæ porticus in Junonis æde, Æsculapius ac Diana.* Et eodem capite sub finem, alterum templum inscribit *Jovi.* Quid nos dicimus? Velleium de aliâ inscriptione sensisse; non numinis, sed hominis, ejusque qui dedicavit. *Lips. Sine inscriptione.*] Vide de his porticibus *Andræa Fulvii Sabini antiq. Rom. l. 4. Boecler.*

5. *Turmam.*] An de istâ Plinius capiendus, lib. xxxiv? *Alexandrum amicorumque ejus imagines summâ omnium fini-*

dium spectant, hodieque maximum ornamentum ejus loci, ex Macedonia detulit. cujus turmæ hanc causam referunt: ¹ Magnum Alexandrum impetrasse à Lysippo, singulari talium auctore operum, ut eorum equitum, qui ex ipsius turma apud ² Granicum flumen ceciderant, expressa similitudine figurarum, faceret statuas, & ipsius quoque iis interponeret. Hic idem, primus omnium Romæ ³ ædem ex marmore in iis ipsis monumentis molitus,

similitudine Lysippus expressit. Has Metellus, Macedonia subactâ, transtulit Romam. Apparet. turbat tamen quod Amicos appellat, qui aliis non nisi milites sunt, atque adèd Arriano sociales. Ipse ita libro 1. Μακεδόνων δὲ τῶν ἐπιπέδων ἀμφὶ τῆς εἰρησὶ καὶ πάντε τῆ ἀρετῆ ἀποδοῦναι ἀπέθετον, καὶ τῶν χαλκῶν εἰσόντες ἐν Δίῳ ἐστάσιν, Ἀλεξάνδρου κελεύσωντα Λύσιππον ποιῆσαι: E Macedonibus circiter viginti quinque primâ aggressionem ceciderunt, eorumque ænea imagines in Dio opido posite, Alexandro jubente à Lysippo eas fieri. Similia in Alexandro Plutarchus. Sed Plinius in opinione fuisse, quâ Vellejus, videtur: qui scribit hos equites ex ipsius (Alexandri) turmâ apud Granicum cecidisse. Si è turma regia; profectò affidui apud eum, aliis digniores, & quasi amici. Quod autem Arrianus notat Statuas eas in Dio positas: alii Jovis templum verterunt. nec valde repugnem, nisi quòd de Dio opido magis signatè & probabiliter ceperis, quoniam Livius (Lib. xliii.) prodidit hanc urbem exornatam publicis locis & multitudine statuarum. Est in Macedonia; regione Pieria. Lipsius. Turmam.] Plinius lib. 34. & 35. causam colliges ex Curtio, Arriano, & Plutarcho in Alexandro. Schegkiius. Turmam.] De statuâ equestribus earumque origine ac honore videndus Hermann. Hug. de mil. eq. 5, 1. Boeclerus.

1. Magnum Alexandrum.] Arrian. 1. Justin. 11, 6, 13. Pro impetrasse à Lysippo, Cl. Freinshemius Noster ad Curt. 3, 21, 27. legit, imperasse Lysip. Lysippi ars passim laudata, & in exemplum excellentiæ memorata. Nam ad veritatem Lysippum & Praxitelem accessisse optime (i. e. ad vivum omnia expressisse) affirmant. Quintil. 12. instit. orat. 10. Boeclerus.

2. Granicum.] Fluvius hic Myssi minoris, ubi memorabilis Alexandri magni pugna. Vid. Curtium lib. 4. c. 1. & 10.

3. Ædem ex marmore.] Quid intelligit? Utrumne marmoream ædem primitus à Metello in urbe Româ structam? an potius, urbis ipsius Romæ templum? Nam cultam eam ut Divam, ac templa arasque passim positas alibi (In Com. ad Tacit.) à nobis doctum. Si hæc mens, (ut puto) notabile sanè principium adorationis hujus sive adulationis. Quod Smyrnæi apud Tacitum 115. Annal. gloriantur se primos templum urbis Romæ statuisse: à sententiâ nos non demovet, quoniam de primis provincialium hoc capiendum est. At si prior sententia cuiquam placeat; illi expediendum est quæ sit ista Ædes, & cui Deo? cur non nominet? Nam de privatâ ipsius Metelli (ut omitram, quod Ædes, eo sensu magis scripsisset) non potes capere: quia marmor seriùs adhibitum ad ædificia privatorum. Plinius vide. qui tamen originem primam marmoris quaesivit

tus, vel magnificentiæ vel luxuriæ princeps fuit. Vix ullius gentis, ætatis, ordinis hominem inveneris, ¹ cuius felicitatem fortunæ Metelli compares, nam præter ² excellentes triumphos, honoresque amplissimos, & principale in rep. fastigium, extentumque vitæ spatium, & acres innocentesque pro rep. ³ cum inimicis contentiones, ⁴ quattuor filios sustulit, omnes adultæ ætatis vidit, omnes reliquit superstites & honoratissimos. mortui ejus lectum pro

quæsit magis, quam invenit. Lō magis Velleii hæc noranda. *Lipsius. Eodem ex marmore.*] Meo judicio, locus iste nullo potest modo accipi, tamquam Metellus ipsi Romæ, veluti Deæ, templum extruxerit. fuerit enim præter decorum id auspicari Romanos ipsos. Orta illa divinitas primum à provincialium adulatione. At si de alterius Dei Deæve templo verba intelligenda sunt, cur id non nominavit auctor? quia satis indicarat expresso loco, in quo templum illud positum erat, dum inquit: *in iis ipsis monumentis molitus.* Sic Livius libro 45. cap. 15. *Eodem anno C. Cicereius adem in Albano dedicavit, quinquennio postquam vocit.* Gruterus.

1. *Cujus felicitatem.*] Magnifice, ut solet, tam prolixum fortunæ favorem extollit *Val. Max. 7, 1, 2, & Plin. 7, 44, Cic. 5. de fin. 78. It. 1. Tusc. 35.* Boeclerus.

2. *Excellentes triumphos.*] Pluries ergo Metellus hic triumphavit? non invenio: imò semel, & de Macedonia tantum. Itaque Valerius de hac ipsa ejus felicitate, l. v. II. *Speciosissimi triumphi prætextam largita est.* Unum ecce agnoscit. Rescribi velim: *præter excellentem triumphum.* *Lipsius. Excellentes triumphos.*] *Lipsius* ex historia repositum cupiebat, *excellentem triumphum*: sed recte se habet iudicium *Gruteri*; qui pro singulari numero pluralem hic usurpari existimat. Loquitur

enim hic Vellejus ἐν καμπίστῳ, neque enumerat tantum membra collectione, sed granditate sermonis illustrat. *Boeclerus.*

3. *Cum inimicis.*] Scipione Africano. quas inter calamitates Metelli dicit Plinius. Cicero in Officiis, *sine acerbitate dissensionem.* Valerius, *graves testatasque* vocant. Recte *testatas*, quasi quæ litterarum testimonio signatæ. moris ex simplici & antiqua recepti vita, qua publicè, qua privatim inimicitias denunciare: de quo litterarum decus ad Tacitum. hoc addi velim, amicitiam qui renuntiabat, etiam interdicebat domo. Tacitus lib. 5. *Sed Caesar missis ad Senatum litteris, differunt morem fuisse majoribus, quoties dirimerent amicitias, interdicere domo, eum finem gratiæ ponere.* Et ut publicè Fecialis, ita quandoque privatim præco. Clemens Alexandrinus, *Amicitiam, quam diu coluerat, missa præcone renunciavit, non quod pœniteret, sed quod fortuna statim percimesceret.* Schægkian.

4. *Quattuor filios sustulit.*] Emendandus igitur Plinius Natur. Hist. lib. xii. cap. xii. ubi vulgo ita legitur: *Q. Metellus Macedonicus, cum vi. liberos relinqueret, xi. nepotes reliquit.* Reponendum, *iv. liberos.* Ita etiam ipse Plinius ejusdem libri cap. xlii. ut Valerium Maximum, Aurelium Victorem, & alios, mitram. Est tamen apud B. Augustinum lib. ii. cap. xxi. de civitate

pro¹ Rostris sustulerunt² quattuor filii. unus consularis, & cenforius; alter consularis, tertius consul, quartus³ candidatus consulatus: quem honorem adeptus est. Hoc est nimirum magis, feliciter de vita migrare, quam mori.

12 Univerſa deinde, ut prædiximus, instincta in bellum Achaia, cujus pars magna ejusdem Metelli Macedonici virtute armisque fracta erat, maxime Corinthiis in arma, cum⁴ gravibus etiam in Romanos contumeliis, instigantibus, destinatus ei bello gerendo consul Mummius. Et sub idem tempus, magis, quia volebant Romani, quicquid de Carthaginiensibus diceretur, credere, quam quia credenda afferebantur, statuit senatus Carthaginem exci-

civitate Dei: *Metellus Romanorum laudatissimus, qui habuit v. filios consulares, etiam rerum temporalium felix fuit.* Sed hic quoque reponendum arbitror IV. Nulla menda crebriora, quam circa numeros. *Vossius.*

1. *Rostris.*] More majorum, quem & graphicè Polybius lib. 6. exprimit: Si quando apud eos quispiam ex illustribus viris ex hac vita decesserit, elato funere portatur cum reliqua pompa ad rostra, sic dicta, in forum: & nunc stans conspicuus, nunc obvolutus, idque raro, universa plebe circumstante, rostra ascendit: si quidem filius adultus superſit, ac præſens exiſtat; ſin verò alius quispiam ex ipsius genere, ac demortui virtutes, & quæ in vita præclare geſſit, deprædicat. Et ſtatim: Ubi autem præclarus aliquis ex domeſticis ultimum diem obiit, inſtituunt funeris elationem, & circumfuſi, qui ſimillimi, magnitudine & reliqua ſtatua videntur, veſtium uſurpant, ſi vel conſul, vel Imperator fuerit, purpura circumdatum, ſi cenſor purpureum: ſi triumphum egit vel tale quid perfecit, auro contextum. igitur iſſi curru incedunt. faſces verò & ſecures, ac reliqua principatibus conſueſta ſecundum dignitatem cuiuſque præcedunt, qua dum in vivis eſſet in Rep. eminnit,

ubi ad roſtra veniunt, cunctis ex ordine ſellis elephantinis ſedent, quo ſpectaculo haud facile poterit ſpectari pulchrius. Primus Poplicola ſupremè Brutum laudavit, quo deinde ad feminas, & Imperatorum avo ad juvenes progreſſum. Suetonius, Dio. *Schegkius.*

2. *Quattuor filii.*] Uno pratore, tribus conſularibus, duobus triumphalibus, uno cenſorio. Plinius lib. 7. Adi auctorem virorum Illuſtrium. *Schegkius.*

3. *Candidatus.*] Qui enim ambiabant magiſtratum, candidis veſtibus utebantur.

4. *Gravibus in Romanos contumeliis.*] *Juſtin.* 34, 1, 9. legatos quoque ipſos Romanorum violaffent, niſi audito tumultu, trepidi fugiſſent. *Flor.* 2, 16, 3. oratione violatos ait. Cicero pro leg. Man. 5. ob legatos ſuperbibus appellatos everſam Corinthum teſtatur. Sed nimirum ſpecioſe ſonabat in auribus hominum, cauſſa belli in violationem legatorum rejeſta: quippe quo nomine juſte ſuſcipi bella communiter exiſtimabant: quamvis non alia, quam quæ mox Carthaginem dicitur oppreſſiſſe, invidia Romanos impulit, ut cauſſas belli quærent adverſum Corinthios, & quia quærebant, invenirent. *Boeclerus.*

1. *Adopta-*

excidere. Ita eodem tempore P. Scipio Æmilianus, vir avitis P. Africani paternisque L. Paulli virtutibus simillimus, omnibus belli ac togæ dotibus, ingenique ac studiorum eminentissimus sæculi sui, qui nihil in vita nisi laudandum aut fecit aut dixit ac sensit; quem, Paulo genitum, ¹ adoptatum à Scipione Africani filio diximus, ædilitatem petens ² consul creatus est. Bellum Carthagini, jam ante biennium à prioribus consulibus illatum majore vi intulit; ³ cum ante in Hispania ⁴ murali corona, in Africa ⁵ obsidionali donatus esset; in Hispania vero etiam ⁶ ex provocatione, ⁷ ipse modicus virium, immanis magnitudinis hostem interemisset. Eamque urbem, magis invidia imperii, quam ullis ejus ⁸ temporis noxis in-

visam

1. *Adoptatum à Scipione.*] Cum *Vel-*
leio facit Livius l. 44. c. 44. P. Scipio,
Africanus & ipse postea delecta Cartha-
gine appellatus, naturalis consulis Paulli,
adoptione Africani nepos. Et Valerio,
3, 7, 5. Aviti spiritus egregius successor
Scipio Æmilianus vocatur, itemque
Florus 2, 15, 12. Hunc, inquit, Paulo
Macedonico procreatum Africani illius
magni filius, in decus gentis assumse-
rat. Themistius orat. 5. de pace ad Va-
lent. Σκιπίων ὁ ὀπίστος ἐξεῖν,
ὁ Ἐπιπύ Σκιπίων ὁ ὀπίστος, &c.
Quamquam nescio, cur doctissimo *Re-*
mo vertere placuerit: *Magnus ille Sci-*
pio, Maximi illius Scipionis adoptivus
filius. cum vel ex Polluc. 3, 2. constet
vidēy nepotem significare. nisi fors
Vir Magnus illis adhibuit fidem, qui
ab ipso Africano adoptatum Æmilia-
num credidere. Boeclerus.

2. *Consul creatus est.*] Adnidente *Ca-*
tone, qui dicebat; Reliquos qui in A-
frica militarent, umbras militare, Sci-
pionem vigere. Epitome Livii, Appia-
nus Punicis, Valerius lib. 8. Schegk.

3. *Cum ante in Hispania.*] Vid. *Liv.*
epit. 48. & 49. Victor. 58. Plin. 37, 1.
Boeclerus.

4. *Murali corona.*] De coronis *Gel-*
lius lib. 5. Noct. Att. cap. 6. Has autem
recenset triumphalem, obsidionalem,
civicam, muralem, castrensem, &
navalem. Corona obsidionalis erat
graminea, civica ex quercu, muralis
veluti muri, castrensis valli figura in
apice insigniebatur. Vide Stewechii
comment. ad Veget. p. 102.

5. *Obsidionali.*] Propter octo cohorte
obsidione vallatas consilio & virtute
servaras. Scriptor virorum Illustr.
Schegk.

6. *Ex provocatione.*] Apud Interca-
tiam à rege provocatus, opima spolia
retulit, quod notabis. *Florus, Appia-*
nus Hispanicis, Epitome Livii, alii.
Schegk.

7. *Ipse modicus virium.*] Ita loqui
amant boni auctores. *Sallustius histo-*
riarum lib. 3. Ingens ipse virium atque
animi. Dubius consilii: & lib. 4. An-
xius, impotens, nimium animi. & infra
sæpe noster. Schegk.

8. *Temporis noxis.*] Editio prima:
quàm ullius ejus temporis noxiæ. Hinc
fecerim: quàm ullis ejus temporis
noxiis. Non enim vult numquam

vifam Romano nomini, funditus fustulit, fecitque suæ virtutis monumentum, quod fuerat avi ejus clementiæ. ¹ Carthago diruta est, cum stetitset ² annis DCLXVII, abhinc annos CLXXVII, Cn. Cornelio Lentulo, L. Mummius Coss. Hunc finem habuit Romani imperii Carthago æmula; cum qua bellare majores nostri cœpere Claudio & Fulvio consulibus, ³ ante annos CCCXCVI, quam tu, M. Vinici, consulatum inires. ita per annos CXV, aut bellum inter eos populos, aut belli præparatio, aut infida pax fuit. neque se Roma, jam terrarum orbe superato, securam speravit fore, ⁴ si nomen usquam stantis maneret Carthaginis. adeo odium, certaminibus ortum, ultra

eos peccasse aut nocuisse, sed non illo tempore, cum decretum. Idque verum est. *Lipſius. Ullis ejus temporis noxiis.*] Recepti in textum correctionem *Lipſianam*. quanquam enim nullo modo credam, *Vellejum* ita scripsisse, videbatur tamen facilius, quam illud alterum, in codicibus repertum: *quam nullius ejus temporis noxia*. Possunt quidem illa verba pendere ab, *invidia*: Sed id durius videtur, quam ut facilitatem Vellejanam referat. Multo minus subaudiverim per Hellenismum, *caussa*, quod contextus (ad cujus simplicitatem competentiamque plurimum attendendum arbitror) prorsus repudiare videtur. Nil dubito, *veram lectionem, ut in corrupto loco, ignorari*. qualibus locis, nemini vel insultandum vel applaudendum judico. *Boeel.*

1. *Carthago diruta.*] *Incensâ. Horatius lib. 4. Carmin. Od. 8.*

*Non incendia Carthaginis impiæ,
Ejus, qui domita nomen ab Africa
Lucretus rediit, clarius indicant
Laudes, quam Calabræ Pierides:*
Et libro *Epodôn Od. septima:*

*Non ut superbas invidiâ Carthaginis,
Romanus arceis ureret.*

Et *Florus lib. 2. cap. 15. pet conti-*

nuos decem & septem dies vix potuisse incendium extinguere. Et aratrum passa. *Modestinus JC. l. si usus fructus. D. quibus modis usus fructus amittatur: Si usus fructus civitati legetur, & aratrum in eam inducatur, civitas esse desinit, ut passa est Carthago. Schegkiius.*

2. *Annis DCLXVII.*] Abit à se *Vellejus*, si scriptura sincera. Suprà enim monuit LXV. an. Carthaginem ante urbem conditam. igitur exactius constaret cum *Eutropio*, qui DCXXX. annos exprimit. Pugna quoque de tempore hujus secundi belli *Puhici. Livii Epitoma cum Oroſio & Eutropio* initium ponit alterum & sexcentimum annum V. C. Et intra quintum postquam cœptum, consummatum. Dissentiunt *Faſti*, quibus V. C. ann. DCIV. Hæc curatius tractare *Faſtographorum* est. *Schegkiius.*

3. *Ante annos CCXCVI.*] *Justa computatio, CCXCVI. Paulo ante etiam, CLXXIV. Lipſius.*

4. *Si nomen usquam.*] Ita legit *Lipſius: Si nomen usquam stantis maneret Carthaginis (adeo odium certaminibus ortum ultra metum durat, & ne in victos quidem deponitur) neque ante invisa esse desit, quam esse desit.*

ultra metum durat, & ne victis quidem deponitur, neque ante invisum esse desinit, quam esse desiit. Ante ¹³ triennium, quam Carthago deleteretur, M. Cato, perpetuus diruendæ ejus auctor, L. Censorino, ² M. Manlio Coss. mortem obiit. Eodem anno, quo Carthago concidit, ³ L. Mummius Corinthum, post annos DCCCCLII, quam ab Alete Hippotis filio erat condita, funditus eruit. uterque imperator, devictæ à se gentis nomine honoratus, alter Africanus, alter appellatus est Achaicus. nec quisquam ex ⁴ novis hominibus prior Mummiō cognomen virtute partum vindicavit. Diversi imperatoribus mores, diversa fuere studia. quippe Scipio tam elegans liberalium studiorum, omnisque doctrinæ & ³ auctor & admirator fuit, ut ⁶ Polybium, * Panætiumque, præcellen-

1. *Invisum.*] Non est necesse hæc avellere à gnōmā superiore, si modò *invisum* interpreteris ac si neutri esset generis, notaretque rem *invisam*. Grut.

2. *M. Manlio.*] M. Manilio ex Fastis Capitolinis, & universa historia (ita & Sigon.) *Manutius*.

3. *L. Mummius.*] Ita recte legit B. Rhenanus, cum ante legeretur *A. Mummius*.

4. *Novis.*] Nobiles erant, quorum majores imagines habebant: Novi, qui suas tantum, non majorum imagines ex virtute partas habebant. *Novis.*] Ecce desertim inter novos homines Mummiū ponit Vellejus. Atqui Valerius Maximus lib. vi. cap. iv. ut *nobilem; ita enervis vita*, dicit. Sed non dubium mihi est, quin apud eum, *ignobilem* rescribi debeat. *Vossius*.

5. *Auctor.*] Hic ego nihil mutarem: est enim *auctor*, quasi causa, quia primus ipse & pauci præterea doctrinas in urbem Romam induxerunt. *Manut.*

Auctor.] Nimia pro Scipione laus, fuisse doctrinæ omnis auctorem. Scribo, *favori* & id Principi ac militari viro convenit. *Lipsius.* *Astor.*] Quod

Lipsius, malit *favor*, primo, non opus erat; cum admiratio jam favorem includat: *deinde* nimium de Scipione elogium videri non debet, *ad quem Terentii scripta* (id est, *luculentissimum & incomparabile elegantioris doctrinæ monumentum*) *referuntur* à veteribus, teste *Fabio* 10, 1. Licet enim hanc opinionem impugnet *Donatus*, probat ea tamen satis evidenter *judicium antiquitatis de doctrina Scipionis*. neque res exemplis caret, si *Iulium, Octavianum, Annibalem* alioque cogitemus. *Boeclerus*.

6. *Polybium.*] Qui Scipionis socius fuit in expeditione. *Ammian. Marcell.* 25, 7: *Legebat (Julianus) Æmilianum Scipionem, cum historiarum conditore Polybio Megalopolitano Arcade, & triginta militibus, portam Carthagini impetu simili subsidisse.* unde facile deprehendimus, præcipuorum Scipionis operum sociū & adiutorem fuisse Polybium, cujus equidem prudentia gerendarumque rerum peritia, cum præcellente ingenio veluti certat in gravissimo Historiarum opere, quod, singulari instituto politicæ informa-

cellentes ingenio viros, domi militiæque secum habuerit. neque enim quisquam hoc Scipione ¹ elegantius intervalla negotiorum otio ² dispunxit, semperque aut belli aut pacis serviit artibus: semper inter arma ac studia versatus, aut corpus periculis aut animum disciplinis exercuit. Mummius tam rudis fuit, ut ³ capta Corintho, cum maximorum artificum perfectas manibus tabulas ac statuas, in Italiam portandas locaret, juberet prædici conducentibus, si eas perdidissent, novas eos reddituros. Non tamen puto dubites, Vinici, quin magis pro rep. fuerit, manere adhuc rudem ⁴ Corinthiorum intel-

lectionis atque disciplinæ, omnium inter Græcos industriam superat. post ipsum, *Dionem* video hanc viam præclare instituisse. nam & hunc respectu *παιδὸς ὁσως παρὰ γυμνασίου*, accuratorem & profectui civilis viri accommodatorem ceteris iudico. *Polybiana Historiæ* præstantiam, ante illustrem *Casauboni* operam, paucis in mentem venit suspicari, cui propterea plurimum debent prudentiæ solidioris studia. vid. *Præfat. operi præfixam*: & *Ger. Io. Voss. de Græc. Hist.* 1,9. Boecler.

* *Panætiumque*.] *Tullio* 4. de fin. 9. vocatur homo imprimis ingenuus & gravis, dignus illa familiaritate *Scipionis* & *Lælii Panætii*. Felicem tantis amicis *Scipionem*! quorum convictio non modo prudentiæ, sed virtutis eximia potuit exempla suppeditare. Non enim ex acutis & callidis ad vafra menta consultoribus fuere, quales hodie in deliciis & honore habentur: sed qui nihil utile nisi quod honestum esset, crederent, sicut *Panætium* disertè *Cicero*; *Polybium*, sua satis superque commendat historia; gravis scilicet & perpetua non virtutis minus generosa, quam gravioris sapientiæ magistra. *Boecler*.

1. *Elegantius*.] Erit fortè, qui diligentius malit. Ego pro hoc idem istuc esse ajo. idque attestabitur mihi, qui pauldò

diligentior fuit *Gelli* lector. Et verò elegantèr quid est, nisi cum electu seu delectu? quis elegans, nisi qui eligit, diligit, lectaque amat & usurpat? *Acidal*.

2. *Dispunxit*.] Verbum sollempne Numulariorum, & qui medium Janum adsident. *Seneca* lib. 4. de Benefic. cap. 31. *Apud me ista acceptorum, expensorumque rationes disspunguntur*. Hinc *Tertulliano*, *Deus meritorum iudex & dispunctor*. Liberalia verò *Scipionis* studia ex historicorum, & passim *Ciceronis* libris abundè in mundo, de quo fertur, dixisse; *Nunquam se minus otiosum esse, quam cum otiosus; nec minus solum, quam cum solus*: magnifica vox & magno viro ac sapiente digna. *Schægkii*.

3. *Capta Corintho*.] *Ann. III. Olympiadis* CLVI. *Plinius* lib. 34. cap. 2. *Pausanias* *Olymp.* CLX. propter legatos Romanos, dubium an & manu, certe oratione violatos. *Florus* lib. 2. c. 16. *Cicero* pro *L. Manilia*, *Pausanias*, *Zonaras* tom. 2. *Æris Corinthiaci* originem, mixturam, nobilitatem graphicè *Plinius*, *Florus*, & elegantissimus *Muretus Variar.* 1. 7. c. 5. describunt. *Idem*.

4. *Corinthiorum*.] *Nimiam* *Corinthiorum* æstimationem, quam hic perstringit *Vellejus*, furorè vocat *Seneca de brev. vit.* 12. *Boecler*.

lectum, quam in tantum ea intelligi; & ¹ quin hac prudentia illa imprudentia decori publico fuerit convenientior. Cum facilius cujusque rei in unum contracta species, quam divisa temporibus, oculis animisque inhæreat; statui ² priorem hujus voluminis, posterioremque partem, non inutili rerum notitia in artum contracta, distinguere: atque huic loco inferere, quæ quoque tempore post Romam, à Gallis captam, ³ deducta sit colonia jussu senatus, nam ⁴ militarium & causæ & auctores & ipsa-

1. *Quin hac prudentia.*] Burrelius legit, *quia hac prudentia.*

2. *Priorem hujus voluminis.*] Mirum, quantopere hic hæsitavit summus vir Justus Lipsius. Desiderate se ait priorem illam partem, ubi auctor noster similiter colonias enumeraverit, quæ ante Romam à Gallis captam sint deductæ. Statuit igitur, Velleji historiam olim in plures, quam duos fuisse libros divisam. Ego plane ab ejus sententia recedo. Et facium pro me hæc ipsa Velleji verba, è quibus ille se explicare non potuit. Sensus est: Statui hic abrumpere priorem partem operis mei, ordiri que posteriorem, ubi inseruero quædam de temporibus Colonialium. Unde ipse postea Vellejus ait, particulam hanc operis formam propositi excedere. Itaque vere ἐκβάσιν, sive excursum dixeris, quæ hinc usque ad initium libri posterioris sequuntur. *Vossius.* *Priorem hujus voluminis.*] Digressio nobilis de colonialium deductione & civitatum propagatione: cui similis est ea, quæ legitur posteriore voluminis parte (volumen enim hoc loco notat totum opus Velleji) id est, 2, 38. & 39. de Provincialium origine. Quærat autem forte aliquis, quomodo brevitati Vellejane conveniunt istæ ἐκβάσεις, majoris diverticula operis? Quomodo item ad hujus loci institutum pertinet colonialium recensio? Spectanda enim in di-

gressionibus hæc talia ostendit *Cl. Vossius de art. Hist.* 22. De cohesione ut hic aliquid comminiscatur, non videtur opus esse: cum Vellejus ipse utilitatem potius & τὸ ὠφέλιον μὲν ἔστω hujus notitia, quam ἀκαταίτων sibi propositam significet. quæ ratio vel sola apud æquos judices ad veniam & laudem valere potest. Sicut nec compendii unius omnia generis æstimanda, uniusque legis rigore constringenda sunt. Est enim hoc opusculum Vellejanum exiis; quæ in minore quidem ambitu, omnem tamen majoris & pragmatici operis artem moremque retinet. Boeclerus.

3. *Deducta sit colonia.*] Totam hanc egressionem Vellejanam veluti commentario illustravit Sigonius de antiquo jure Ital. lib. 2. Sicut, quæ de militaribus mox dicuntur lib. 3. ubi & supplet, quam Vellejo præterire placuit, militarium colonialium recensionem. Ex hoc Scriptore & Pighii Fastis petantur ea, quæ explicando Nostro idonea hæc transcribenda nequam judicavimus. Boeclerus.

4. *Militarium.*] De coloniis vero militaribus erudite differit Sigonius, lib. III. cap. IV. de Antiquo Jure Italiæ. Ut nihil habeam, quod addam; nisi quod earundem etiam mentio sit in monumento Ancyrano. *Vossius.*

ipſarum præfulgent nomina. huic rei per idem tempus
 1 civitates propagatas, actumque Romanum nomen com-
 munionem juris, haud intempeſtively ſubtexturi videmur.
 Poſt ſeptem annos, quam Galli urbem ceperunt, 2 Su-
 trium deducta colonia eſt, & poſt annum 3 Setina, no-
 vemque interjectis annis 4 Nepe; deinde, interpoſitis
 duobus & triginta, Aricini in civitatem recepti. 5 abhinc
 annos autem ccccl, Sp. Poſtumo, Veturio Calvino
 Coſſ. 6 Campanis data eſt civitas, partiq; Samnitium, ſine
 ſuffragio: & eodem anno Cales deducta colonia. 7 Inter-
 jecto deinde triennio Fundani & Formiani in civitatem
 rece-

1. *Civitates propagatas.*] Quas civi-
 tates? logi & flocci. Scribe, *civitatem*
propagatam, ſingulari numero: & ac-
 cipe de Romanâ. Ego, inquit, colonias
 recenſebo: & eâdem operâ, commu-
 nicatam cum finitimis civitatem. U-
 trumque enim ad ampliacionem impe-
 rii ſpectat: ſive cum miſſi in exteros
 è civibus coloni, ſive cum exteri ad-
 miſſi in cives. Clarum hoc ex ipſo con-
 textu Velleji, cui paſſim inſeritur, *Ari-*
cini in civitatem recepti. item: *Aceranis*
civitas data. & plura tu vide. *Lipſ.* *Ci-*
vitates propagatas.] *Lipſius* voluit *civi-*
tatem propag. ſcilicet de jure civitati da-
 to, ſicuti paſſim ſequitur. Videtur ta-
 men idem ſenſus è lectione uſitata
 (quam non temere mutare debemus)
 prodire. quidni enim *propagantur civi-*
tates, dum communionem juris Romani civi-
tates denno quaſi ſiunt: id eſt, tales, ſive
Romano jure gaudentes? Boecler.

2. *Sutrium.*] De ſequentibus colo-
 niis vide Cluv. Ital. Ant. *Sutrium.*] *Sa-*
trium Livius, Pliniusque nominant: Si-
 lius tamen *Sutrium* agnoſcit, l. 1, 18.

—— *Sabatia quinque*

Stagna tenent, Ciminique lacum, qui
Sutria teſta.

In antiqua quoque inſcriptione *Sutria*
colonia nominatur. Diſſentit à Livio,
 & aliis, Vellejus in annorum ratio-

ne: ſiquis tempora diſtinguit ordine
 conſulum, qui à Vellejo nominantur.
Manutius.

3. *Setina.*] *Manutius* legit, *Setia.*

4. *Nepe.*] *Lego, Neper.* Ita ſcriben-
 dum ejus urbis nomen, docent *Chari-*
ſius, ac *Præſcianus.* Nec aliter apud
Livium, aut *Plinium*, legas. *Ptole-*
mæo eſt *Νέπεα*. Interim, ut hoc du-
 bitem, facit *Procopius* lib. 15. rerum
 Goth. cui urbs hæc *Νέπεα* vocatur.
 Imo & ſimiliter *colonia Nepeſis* dicitur
Frontino. Nam à *Neper*, ſit *Nepe-*
tenſis. *Voffius.*

5. *Abhinc annos.*] Videatur ad hunc
 locum omnis antiquitatis condus pro-
 mus, *Stephanus Pighius* in factis ſuis.
Gruterus.

6. *Campanis data eſt civitas.*] Imò
 antè data ſi *Livio* fides, lib. VIII. *Cam-*
pans equitibus, honoris cauſâ, quia ve-
bellare cum Latinis noluiſſent, ſine ſuf-
fragio civitas data. Id ipſe refert in
Conſules L. Furium, C. Mævium:
 eſſetque quadriennium ante Velleji no-
 tam. Sed enim *Livius* ibi ſignatè de
 equitibus tantum commemorat, no-
 ſter de Campanis univerſis. Illi ergo
 beneficio hoc priores affecti. *Lipſius.*
Civitas.] De jure civitatis & ſuffragii
 vide *Sigonium.*

7. *Interjecto.*] *Conſule* & ad hunc lo-
 cum

recepti, eo ipso anno, quo ¹ Alexandria condita. insequentibusque consulibus à Sp. Postumio, Philone Publilio censoribus Acerranis data civitas, & post triennium ² Tarracinam deducta colonia interpositoque quadriennio, ³ Luceria; ac deinde, interjecto triennio, Sueffa Aurunca; & Saticula, Interamnaque post biennium. Decem deinde hoc munere anni vacaverunt. tunc Sora atque Alba deductæ colonix, & Carseoli post biennium. ⁴at quintum Fabio, ⁵Decio Mure quartum Coss. quo anno Pyrrhus regnare cœpit, Sinuessam, Minturnasque missi coloni; post quadriennium Venusiam. interjectoque binnio, M. Curio & Rufino Cornelio Coss. Sabinis sine suffragio data civitas. id actum ante annos ferme ⁶cccxx. at ⁷Cossam & Pæstum abhinc annos ferme *ccc, Fabio

cum amicissimi Pighii elaboratissimos Fastorum libros; quos cum morte præventum non absolverit, manebit perpetuò imperfecta Venus illa historica. *Gruterus.*

1. *Alexandria.*] Idem Patavinus conditam vult C. Pœtilio, L. Papirio Curfore Coss. & Solinus cum eo, cap. xxxv. itemque Cassiodorus. Hoc esset quadriennio seriùs, quam pro Velleji calculo. *Lipsius.*

2. *Tarracinam.*] *Lipsius Tarracina:* monet Raphael. in Var. Lect.

3. *Luceria.*] Decennio toto Livius dissentit. Quid ista fastidiosè colligam? Commentarius proprius huic rei instituendis sit: quam tamen satis industriè libarunt Sigonius & Onufrius boni vindices rerum Romanarum. *Lips.*

4. *At quintum.*] Vulgo, *ad. At quintum.*] E. V. sic habet: *ad quintum Fabioque Decio Mure quarto CONS. quo anno, &c.* Locum hunc verè ac genuinæ lectioni suæ sic restituendum puto. qui aliquando veterum exemplaria evolverunt, sæpiculè, imo ferè semper, & ubique, *t* pro *d*, & rursùm, *d* pro *t*, legerunt; ut *hant* pro *hand*;

aput pro *apud*; & *at* pro *ad*, multaque hujusmodi. noverunt item pleraque veterum exemplaria sine majusculis litteris, sine punctis; demum etiam sine omni sententiarum discrimine scripta. *Burrovius.*

5. *Decio Mure.*] Legendum, juxta Ursinum P. *Decio Mure*, non ut vulgo, *Q. Decio*, cui & astipulatur *Lipsius.*

6. cccxx.] Ita emendat *Burrovius* ex vetusto exempl. Antea erat cccxxx. cccxx.] Verior supputatio cccxix. & paullo post pro *Cossam* malim *Cosam.*

7. *Cossam.*] In MS. fuit *Cosa*. *Lego, Cosam.* Et ita hujus urbis nomen etiam scribunt Virgilius, Suetonius, Rutilius, Antoninus, Martianus Capella, aliique. Foran & ipse Velleji lib. II. ubi tamen potior lectio fuerit, *Compsam*. Plerique alii *Cossam* nominant; quod tantundem est, ut alibi monemus. Apud Obsequentem mendose legitur, *Consa*. Errori forsan locum dedit Hirpinorum *Compsa*. Idem tamen nomen etiam obinet apud Epitomatorem Livii lib. XII. Sed rectè quoque illic Sigonius, ac Cluverius, *Cossa* emendarunt. *Vossius.*

Fabio Dorfone & Claudio Canina Coss. interjecto quinquennio, Sempronio Sopho & Appio Cæci filio Coss. Ariminum, ¹ Beneventum colonis missi; & suffragii ferendi jus Sabinis datum. at initio primi belli Punici Firmum & Castrum colonis occupata. & post annum Æsernia, postque ² XXI. annos Æsulum & Alsiun; ³ Fregellæque post biennium; proximoque anno, Torquato Sempronioque Coss. Brundisium, & post triennium Spolegium; quo anno ⁴ Floraliun ludorum factum est initium. postque biennium deducta Valentia, & sub adventum in Italiam Hannibalis, Cremona atque Placentia. Deinde, neque dum Hannibal in Italia moratur, neque proximis post excessum ejus annis, vacavit Romanis colonias condere; cum esset in bello conquirendo potius

* ccc.] Jure hic illud *fermè* repetit, cum desint tres anni ad justum numerum ccc. supplendum.

1. *Beneventum.*] Colonia cum *deduceret* appellari ceptum *melioris ominis causa*. namque eam urbem antea *εγγλός* & appellarunt. Festus & ibi divine Scaliger. *Schegkizus*.

2. XXI.] Manutius legit, XVII.

3 *Fregellæque.*] Car. Sigonius *Fregeneæque*.

4. *Floralium ludorum.*] *Florales* ludi mense Aprili instituti, hoc est, 4. Cal. Maji. Anno ab U. C. 516. idque ex Sibyllæ oraculis, ut omnia deflorescerent bene, in quorum jocos Ædiles, teste Porphyrione, spargebant populo cicer & fabam, & eodem spectante nudabantur mulieres: trahunt nomen à Flora muliere, quæ cum magnas opes meretricio quaestu acquisivisset, populum Romanum hæredem reliquit cum magna pecuniæ vi, ex cujus fœnore suus dies natalis celebraretur editione ludorum, quos Floralia dixerunt: Sed quod Senatui flagitiosum id videbatur, ut scribit Lactantius, ab ipso nomine argumentum sumi pla-

cuit, ut pudendæ rei quædam dignitas adderetur, Deamque esse finxerunt, quæ floribus præesset, eamque oportere placari, ut fruges cum arboribus aut vitibus bene florent. Eum colorem secutus Ovidius in Fastis, non ignobilem nympham fuisse canit, cui nomen fuerit Chloris, quæ, Zephyro collocata in matrimonium, dotis loco id muneris à marito accepit, ut omnium florum potestatem haberet. Digna quoque Poëtæ verba, quæ subtexantur:

Chloris eram (inquit) *quæ Flora vocor, corrupta Latino*

Nominis est nostrilittera Græca sono.
Chloris eram Nympe campi felicitis, ubi audis

Rem fortunatis ante fuisse viris.

Et postea:

Est mihi sacundus dotalibus hortus in agris:

Aura sovet, liquida fonte rigatur aquæ.

Hunc meus implevit generoso flore maritus,

Atque ait: Arbitrium tu Dea floribus habet. Fungerus.

I. A. Lm.

tius miles quam dimittendus; & post bellum vires refo-
vendæ magis, quam spargendæ. Cnæo autem Manlio
Volsone, M. Fulvio Nobiliore Coss. Bononia deducta
colonia, abhinc annos ferme CCXVII. & post qua-
driennium, Pisaurum ac Potentia; interjectoque trien-
nio, Aquileia & Gravisca, & post quadriennium Luca.
Eodem temporum tractu, quamquam apud quosdam
ambigitur, Puteolos, Salernumque & Buxentum missi
coloni. Auximum autem in Picenum, abhinc annos
ferme CLXXXVII, ante triennium, quam Cassius cen-
sor, ¹ à Lupercali in Palatium versus, ² theatrum facere
instituit. ³ cui in demoliendo eximia civitatis se veritas &
consul

1. A. Lupercali.] Servius dicit fuisse spe-
luncam sub monte Palatino, in qua ca-
pra luebatur, id est, sacrificabatur. à
Lupa nutrice Romuli nomen accepisse
Ovidius voluit. Templi hujus sacer-
dotes Luperci appellantur. vide Valer.
lib. 2. & Marlian. Topogr. Rom. l. 2.
c. 12.

2. Theatrum facere.] Lapidum, cum
antea tumultuariam ex ligno, ajunt
docti viri, extrueretur. quibus non
adsentio. Valerius ecce, cum Livio
lib. 48. Orofio lib. 4. cap. 21. Augu-
stino lib. 1. De civitat. Dei, c. 31. tra-
dit excogitatam & inchoatam hanc
rem ab his censoribus: ceterum au-
ctore Scipione Senatusconsulto cau-
tum, ne quis in urbe propius ac mille
passus subsellia posuisset, sedensve lu-
dos spectare vellet. Et absque his, vel
forte argumentum, quo inter omnes
constat L. Mummius principem tem-
porarium è ligno extruxisse theatrum.
moventur doctissimi viri auctoritate
Aufonii, cujus versus propter elegan-
tiam, & quia clara lux huic loco, ad-
scribo:

— & Atticis quoque,
Quibus theatrum curia præbet vicem
Nostris negotiis sua loca sortito data.
Campus comitis, ut conscriptis curia,

*Forum atq; vestrum separat jus civium.
Una est Athēnis, atque in omni Græcia
Ad consulendum publici sedes loci.*

*Quam in urbe nostra sero luxus condi-
dit.*

*Ædilis olim scenam tabulatam dabat,
Subito excitata nulla mole saxea.*

Muræna sic & Gallus, nota eloquor:

*Postquam potentes nec verentes sum-
tuum*

*Nomen perenne crediderunt, si semel
Constructa moles saxeo fundamine,
In omne tempus conderet ludis locum:
Cuneata crevit hæc theatri immanitas,
Pompejus hanc, & Balbus & Cæsar
dedit*

Octavianus, concertantes sumptibus.

Non pugnat hic locus, magis à nobis.
ante illa theatra fuisse negamus, non
post illa; quæ Aufonius aperto sensu
intelligit. & de quibus, ut statim post
ludos destruerentur, leges latas Ter-
tullianus in Apologetico docet. Vide &
Scal. Aufon. Lect. lib. 2. c. 1. Schegk.

3. Cui in demoliendo.] In demoliendo,
dixit, pro ut demoliretur. Vel lege,
moliendo. ut sit: *Molenti theatrum Cas-
sio consul Scipio, civitatisque summa se-
veritas restitit.* historia patet ex Vale-
rio, Appiano, Epitome Liviana, Au-
gustino de civitate Dei, Orofio. Quod

consul ¹ Scipio resistere. quod ego inter clarissima publicæ voluntatis argumenta numeraverim. Cassio autem Longino & ² Sextio Calvino, qui ³ Sallues apud Aquas, que ab

tamen *Scipioni consuli* (sic enim legendum puto, non *Capioni*) Vellejus, & Appianus tribuunt, id ex Epitome, & Fastis Capitolinis, post consulatum esse factum, plane constat. *Manutius*. [Cui in demoliendo.] Sententia clamat legendum, *emoliendo*. Cœperat moliri theatrum: emoliri non potuit, civitate & Scipione resistente. *Lipsius*. Cui in demoliendo.] *Lipsius*, emoliendo substituebat. *Acidalius*, cui in demoliendo. *Gruterus* illa verba in demoliendo, plane abjicit. Sed fortasse simplicissime demoliri pro moliri accipimus. *Boeclerus*. Cui in demoliendo.] Derivativum, pro primo, *molendo*. Sic, *Deamo te*, *Syre*, pro, *amo*, *Terent. Heaut. Act. iv. Sc. vi. Detexere*, pro *rexere*, *Virgilio Eclog. ix. & Sulpitiæ in Satyra*. Ita etiam, *partum non deformatum*, pro, *nonformatum* dixit *Sulpitius Hist. Sac. lib. i. Qualia passim apud auctores obvia*. Unum jam modo *Livii exemplum* producam, quod viros eruditos hæctenus vexavit. *Libro xxxix. de pugna ad Thrasymenum: Id tantum hostium, quod ex adverso erat, adspexit: à tergo, ac super caput detectæ insidiæ*. *Glareanus*, cum monuisset *detectæ*, positum pro simplici *reclæ*, hominum doctissimorum cavillos effugere non potuit. At ne quid ei posthac ogganniant, audiant ipsum *Livium* eodem libro loquentem, *Ager omnis medius erat prima specie inutilis insidiazori: quia non modo sylvestre quicquam; sed ne vepribus quidem vestitum habebat: re ipsa natus detegendis insidiis, &c.* *Vossius*.

i. Scipio.] Vulgo *Capio*. Scribendum, *Scipio*; idque certum est: sed an tunc *Consul*? *Consularem* eum fuisse & jam abiisse honore illo, *Epitoma Livii & Fasti* evincunt. Nam de *Scipio-*

ne *Nasicæ* sermo est, qui *Consul* secundum fuit, biennio ante *Valerium Messallam & Cassium Longinum* *Censores*. Quomodo ergo *Consul* id impeditur? tamen haut temerè in *Vellejo* mutem, qui tempora fortassis *Censuræ* hujus aliter digessit. præsertim cum *Appianus* pro eo *i. Civil. Tō ἡ αὐτῷ χρόνῳ*, inquit, *Σκίπιων ὑπῆλθε καθεύλας τὸ θεῖον, & Ἀδύκι καὶ ἀσι ἤρχετο*: Eodem tempore *Scipio Consul* diruit theatrum, quod cœperat *Lucius Cassius*. *Lips. Scipio.*] *Rhen. & COS. Capio*. Quis acripsectore, non videt legendum; & *consularis Scipio*. non animadvertentur docti viri, τὸ *COS.* veteri librario, *Consulem, Consularem, Consulatum* denotare. Clarum exemplis. infra, *Merula* autem qui se sub adventum *Cinna Cos.* abdicaverat. Hic vir doctus malè, *consulis*, cum flagitante historia, *consulatu* legendum. Et de *Lucullo*; *Qui ante sepeem annos ex Cas. sortitus Asiæ.* vera scripturâ, *consulatu*, non *consule*, ut quidam. De *Dolabella*; atque insignia corripuisse *Cos.* legend. *consularia*, ut rectè edidit *Manutius*, non *consul*, ut *Gryph.* Dixit in demoliendo, derivatum pro primævo, veteribus *Grammaticis* notatum genus. *Schætzkius*.

2. Sextio Calvino.] Vulgo, *Sestio. Sestio Calvino.*] Scribendum, *Sex. Calvino*. nam *Sextus* familiæ nomen est, non prænomen. *Sex.* autem *Domitius Calvinius Consul* fuit cum *C. Cassio Longino. A. P. R. C. D. DCXXX. Urbin.*

3. Sallues.] *Gryphii liber, Sallues.* nos *Salyes*, & *Strabone lib. iv. & Obsequente. Plinius* tamen *lib. iiii. c. 4. Salyos* nominat; *Florus*, & *epitome Liviana Salvios*. *Manut.*

ab eo Sextiæ appellantur, devicit, consulibus, Fabrateria deducta est, abhinc annos ferme ¹ CLVII. & post annum, Scylacium, Minervium, Tarentum, Neptunia, Carthagoque in Africa prima, ² ut prædiximus, extra Italiam, colonia condita est. de Dertona ambigitur; ³ Narbo autem Martius in Gallia, M. Porcio, Q. Marcio Coss. abhinc annos circiter ⁴ CLIII. deducta colonia est. post ⁵ tres & viginti annos in ⁶ Vagiennis Eporædia, Mario sexies, Valerioque Flacco Coss. Neque facile memoriæ mandaverim, quæ, ⁷ nisi militaris, post hoc tempus deducta sit. Cum hæc particula operis velut formam pro- 16
positi excefferit, quamquam intelligo, mihi in hac tam præcipiti festinatione, quæ me rotæ ⁸ pronive gurgitis ac ⁹ verticis modo nusquam patitur consistere, pæne magis necessaria prætereunda, quam supervacua amplectenda: nequeo tamen temperare mihi, quin rem sæpe agitatam animo meo, neque ¹⁰ ad liquidum ratione perdu-
ctam,

I. CIVII.] Emenda cum Lipsio, CLII.
2. Ut prædiximus.] Nec dixit, nec oportunitatem dicendi ullam supra habuit: nisi vocem prædiximus ad originem Carthaginis, non ad coloniam referamus.

3. Narbo Martius.] Vetus Marmor apud Ortelium: NARB. MART. extollitur ab Ausonio Carthago illustrium urbium, & Sidon. Apoll. Schegk.

4. CLIII.] Lips. credit leg. CLXVI.

5. Tres & viginti.] Lege, XLIX. Tres & viginti.] Alii, duo de viginti, non, duo & viginti. Quod monuerant etiam Pighius in Annalibus Romanorum, & Philippus Cluverius in Italia Antiqua. Ab iis igitur fundamentum hujus lectionis petatur. Vossius.

6. Vagiennis.] Exemplar vetus Bagiennis.

7. Nisi militaris.] Videtur ergo duo genera Coloniarum facere, Civilem & Militarem. Illam dicere, quæ ex ci-

vibus togatis & miscellis deducta: hanc, quæ à legionibus cohortibusve, cum militiâ scilicet defunctæ collocabantur in opidis & agris, & id quasi præmium habebant sanguinis pro rep. fusi. Sed tamen Vellejus, quidquid excuset, ne Togatas quidem illas cum cetrâ satis enumeravit. Video omissas in hoc recensu colonias ad XIX. & quasdam ex iis vel maxime illustres. E Livio disces. Lipsius.

8. Pronive.] Rapidi.

9. Verticis.] Quintil. lib. 8. c. 2. verticem esse dicit contortam in se aquam, vel quicquid aliud similiter vertitur.

10. Ad liquidum.] Verbum elegans & non è vulgo. Livius lib. 35. Et si quid novi adferret, argui posset, donec ad liquidum veritas explorata esset. Hinc bonis auctoribus; Liquidum jurare. Indicibus, formula; N. L. Jurisconsultis; ad liquidum diem & consulem exquirere. Schegk.

Etiam, signem stylo. ¹ Quis enim abunde mirari potest, quod eminentissima cujusque professionis ingenia, in eandem formam, & in idem ² artati temporis ³ congruens spatium; & quemadmodum clausa ⁴ capsula, alioque septo diversi generis animalia, nihilo minus separata ⁵ alienis, in unum ⁶ quoque corpus congregantur, ita cujusque clari operis capacia ingenia ⁷ in similitudinem & temporum & profectuum semetipsa ab aliis separaverunt? Una, neque multorum annorum spatio divisa, ætas, per divini spiritus viros, ⁸ Æschylum, Sophoclem, Euripidem, illustravit tragædias: una ⁹ priscam illam & veterem sub Cratino, Aristophane & Eupolide comœdiam; ac novam

1. *Quis enim abunde.*] Locum male coherentem & corruptionis manifestum facile equidem fuerit interpolare conjecturis. quod & à plerisque factum est. Sed, ut quod sentio dicam, nulla hætenus restitutio mihi talis videtur, ut Vellejanam scripturam restitutam existimem. *Cujus quis fuerit sensus*, omnes vident. Sed illum suppleri interpretando à quovis, quam verbis auctoris reddi ab ullo posse, promptius crediderim. *Boeclerus.*

2. *Artati.*] Non malè vir doctus, *ardata.*

3. *Congruens.*] Lipsius leg. *congruant.*

4. *Capsula.*] Restitui fide codicis Ms. *capso.* Notat autem *capfus*, *sudem*, vel *locum septum.* Quod ad Flavianum Vopiscum, egregiè observat vir incomparabilis Cl. Salmasius. A quo omnino huic loco lux petenda est. *Vossius.*

5. *Alienis.*] Non nemo, *separata ab aliis*, nisi forte an *alienis* pro *alienigenis* positum sit. *Schegkiius.*

6. *Quoque.*] Scribe, *quaque*: & paulo antea, *aliove.* Lipsius.

7. *In similitudinem, &c. separaverunt.*] Vult nimirum, in diversis quibusque artibus, uno tempore, profectu simili, ad eandem præstantiam eminentiam-

que clara ingenia simul omnia pervenisse, ut quamvis profectu diversissima, profectu alia aliis invicemque sibi omnia videantur quam simillima. Ita dissimilitudine quadam similia, & separatione à se, inter se fuere comparata. *Acidaliius.*

8. *Æschylum, Sophoclem, &c.*] Hi, veluti principes carminis Tragici, etiam à Cicerone conjunguntur 3. *de orat.* 7. *Quintil.* 10. *instit. orat.* 1. *Isac. Tzet.* in *prolog.* ad *Lycoph.* vide *Gyrald. Hist. Poët. dialog.* 6. & 7. *Boecler.*

9. *Priscam illam.*] Nam *Media* inter veterem & novam Comœdia veluti *transitus ad Novam*; aut *inchoatio Nova* videri potest. itaque ferme passim *Vetus & Nova* tantum nominatur. Consulendi *Jul. Scalig. Poët.* 1, 7. *Pontan. Philocal.* 10, 12. *Cl. Heins. dissertat.* ad *Horatii de Plauto Terentioque judicium.* *Comicos* hoc discrimine & exemplo ita commemorat *Isacius Tzet.* in *proleg.* ad *Lycophr.* *Κωμῶδὸν περὶ τῶν μῶρων, ἀεὶ τοῦ φάνης, κρητῖν, ἄπολις, φερεκράτης, καὶ ἑτεροῖ καὶ νέοι, ῥόανδρ, φιλήμων, φιλετίων, ἔ τῶν ἄλλῶν πολὺ.* *Horat.* 1. *Satyr.* 4. *ubi interpretes.* *Boecler.*

1. *Comi-*

vam¹ comicam Menandrus, æqualesque ejus ætatis magis quam operis, Philemon ac Diphilus, & invenere intra paucissimos annos, neque² imitanda reliquere. Philosophorum quoque ingenia, Socratico³ ore defluentia, omnium,⁴ quos paullo ante enumeravimus, quanto post Platonis Aristotelisque mortem florere spatio?⁵ Quid ante Isocratem, quid post ejus auditores eorumque discipulos clarum in oratoribus fuit?⁶ adeo quidem artatum angustiis temporum, ut nemo memoria dignus alter ab altero videri⁷ nequiverint. Neque hoc in Græcis, quam 17 in Romanis, evenit magis. nam, nisi aspera ac rudia repetas, & inventi laudanda nomine, in Attio circaque⁸ cum Romana tragœdia est. dulcesq; Latini leporis facetiæ⁹ per Cæciliam, Terentiumq; & Afranium* sub pari ætate

1. *Comicam.*] Vox comicam redundat, & ascititia est. Statim, imitandam, pro imitanda scribe. Lipsius.

2. *Imitanda.*] Frustra emendant, imitandam. Nam illud, imitanda, capiendum, ac si neutri sit generis, ut subaudiatur opera. Sic paullo post: reperiet eminentia cujusque operis artissimis temporum claustris circumdata. Quamquam & ille locus mangonum manus effugere non potuerit. Ita & supra, invisum, pro re invisâ, dixit Vellejus: Neque ante invisum esse desinit, quam esse desit. Quod recte ibidem, contra Lipsium, monuerat etiam Gruterus. Vossius.

3. *Ore.*] Quidam legunt, ore. Sed non opus est.

4. *Quos paullo ante.*] Ubi enumerasti? nusquam in iis quæ nunc sunt. Perii ea quoque pars, & doleo. Lipsius.

5. *Quid ante Isocratem.*] Unde Cicero 2. de orat. 3. Pater eloquentiæ dicitur: & c. 22. communis magister oratorum ejus temporis, ex cujus ludo meri principes prodierint. Boecler.

6. *Adeo quidem artatum.*] Lipsio lubet legere, adeoque iidem artati: Ac-

dalio, adeo quidem artati. Est, qui cum complexu, ad præcedentem formulam refert: quid clarum in orat. Censebam aliquando: adeo quidem artorum angustiis temporum, ut à verbo fuit sustinerentur sequentia. quod tamen pridem non satis placet. Possemus haud paulo liquidiore conjectura uti, si certam haberemus lectionem superioris, qui corrupte legitur in hoc capite loci; in eandem formam, & in idem artati temporis congruens spacium. Boeclerus.

7. *Nequiverint.*] Lege, nequiverit. (posse retineri pluralem notavit Sylburg.) Manut.

8. *Eum.*] Vulgo, eorum. Lectum etiam teste Rhenano, quorum Romana, &c. Sed recte, uti editum est emendavit Burrenius.

9. *Per Cæciliam, &c.*] Vide omnino egregiam dissertationem & judicium de Comicis Jani Rutgersii var. Lect. 4, 19: ubi hujus quoque loci Vellejani mentio & illustratio habetur. Plautum in hac enumeratione Nostri auctoris omissum plerique mirantur, aliqui & indignantur. Respondet

ætate nituerunt. ¹Historicos (ut Livium quoque priorum ætati adstruas) præter Catonem, & quosdam veteres & obscuros, minus LXXX annis circumdatum ævum tulit: ut nec poetarum in antiquius citeriusve processit ubertas. At oratio, ac vis forensis perfectumque profæ eloquentiæ decus, ut idem separetur Cato ² (pace P. Crassi Scipionisque & Lælii & Gracchorum, & Fannii & Ser. Galbæ dixerim) ita universa sub principe operis sui erupit ³ Tullio: ut delectari ante eum paucissimis, mirari vero neminem possis, nisi aut ab illo visum, aut qui illum viderit. ⁴Hoc idem evenisse grammaticis, ⁵plasticis, pictoribus, sculptoribus, quisquis temporum institerit notis reperiet, & eminentia cujusque operis artissimis temporum claustris circumdata. Hujus ergo, præcedentisque sæculi, ingeniorum similitudines congregantis & in studium par, & ⁶in emolumentum, causas cum semper requiro, numquam reperio, quas esse veras confidam, sed fortasse verisimiles: inter quas has maxime. Alit æmulatio ingenia: & nunc invidia, nunc admiratio

det *Lipsius*: factum hoc ætatis respectu, quo Plautus paulo ab his remotior erat. *Boecler*.

* *Sub pari ætate.*] *Lipsius*, *suppari*, legit: ut & *Rutgersius* loco jam adducto, & *Acidalius*. Bene. *Boecler*. *Sub pari ætate.*] Scribe junctim, *suppari ætate*. Nam intervallo aliquanto consecuti sunt, & ut noster alibi loquitur, gradibus quibusdam ætatis fure dirempti. *Acidal.*

1. *Historicos.*] Vide *Voss.* de *Histor. Roman.*

2. *Pace P. Crassi, &c.*] De quibus *Tullius* in *Bruto*, id est, in *Critico Oratorio*, eximia judicia pronuntiat. *Boecl.*

3. *Tullio.*] Idem *Quintiliani* judicium est 12. *insit. orat.* 10. Et cujus non? Esset enim hoc in clarissimum, solem mortale lumen inferre, si quis auderet Ciceronis supremam in dicen-

do gloriam demonstrare. *Boeclerus*.

4. *Hoc idem evenisse.*] De quibus *rursum Quintil.* 12, 10. differit. *Idem*.

5. *Plasticis.*] Intelligere autem videtur statuarios, nam alias ex quinque statuariæ speciebus, *Plastice* vocatur quæ argillam tractat.

6. *In emolumentum.*] *Inspicienti* legendum mecum videbitur, *emolumentum*. Nam hoc ait, *Ingenia congregari à quoque sæculo & ini dem studium, & in parem ferè effectum. Voluit idem, & idem ferè emoluntur. Tamen & vulgatum fero, ac capio. Lipsius. In emolumentum.*] Non dubito, locum hunc corruptum esse; sed inter doctorum conjecturam hæc facilius visa est, quam expressimus, certe, pro *emolumento, emolumentum* (ab emolendo) hic substitui, nimis quam quæsitum apparet. *Boecler.*

miratio ¹ incitationem accendit: ² naturaque, quod summo studio petitum est, ascendit in summum: difficilisque in perfecto mora est; ³ naturaliterque, quod procedere non potest, recedit. &, ut primo ad consequendos quos priores ducimus, accendimur: ita, ubi aut præteriri, aut æquari eos posse desperavimus, studium cum spe senescit; & quod assequi non potest, sequi definit, &, velut occupatam relinquens materiam, quærit novam: præteritoque eo, in quo eminere non possumus, aliquid in quo nitamur conquirimus: sequiturque, ut frequens ac mobilis transitus maximum ⁴ perfecti operis impedimentum sit. Transit admiratio * ad conditionem tem-

1. *Incitationem.*] Acidalius legit, *imitationem.* *Incitationem.*] Minimâ quidem mutatione feceris, *imitationem*: sed nihil ea necesse est. incitatur enim industria: modò rei pulcritudine, modò livore; cum aliquem sibi æquaturn cernit prælatumve cui se parem sentit. *Gruter.*

2. *Naturaque.*] Acidalius legit, *matureque.*

3. *Naturaliterque.*] Hæc ego, quæ de ingenio Vellejus, translata arbitror ex iis, quæ de Athletarum corpore scribit Hippocrates Aphorism. lib. 1. §. 11. Εἰν τοῖσι γυμνασικοῖσιν αἱ ἐπ' ἀκρον δεξιαι, σφαιραει, ὡς ἐν τῷ ἐχάτω ἔασιν. ἔδ' δὲ δύναμι' ἰσὺν ἐν τῷ αὐτῷ, ἔδ' ἀπεμελέν. Ἐπει' ἵσον ἀπεμελέσιν, ἔδ' ἐπὶ δύναμι' ἐπὶ τὸ βέλτιον ἐπιδιδόναι, λείπε' ἐπὶ τὸ χεῖρον. Athletarum boni habitus, ad summum progressi, periculosi, si ex extremo consisterint. Neque enim possunt in eodem statu permanere, neque quiescere. Cum vero non quiescant, neque ultra possint in melius proficere; reliquum est, ut in deterius labantur. *Vossius.*

4. *Perfecti operis impedimentum sit.*] *Resisto.* Perfecti patriatque operis

quomodo aliquid impedimentum esse potest? nec Dii quidem, ut vetus habuit, revocaverint aut impedierint facta. Vide num legendum, *indicamentum* sit. Velleii mens ita suadet, qui jam ante dixit *difficilem in perfecto moram esse*: & ingenia novæ laudis stimulo aliorum trahi, & quærere illibatam materiam. Itaque nunc addit: maximum hoc esse perfecti operis indicium, transiri vulgò ad aliud opus. *Lipsius.* *Perfecti operis impedimentum sit.*] *Lipsius,* *indicamentum* volebat: eo quod perfecti jam paratiquæ operis nullum possit esse impedimentum. Sed omnino non est tentanda hæc lectio, qua *Vellejus* nihil aliud, quam id exprimere studuit; dum homines, desperantes, amulationem perfecti jam ab alio operis, alias sibi vias subinde quarunt, fieri, ut perfectioris operis gloria hoc pacto relicta diuturna non sit: cum alias, si præclara ingenia perseverarent in eo eniti, in quo jam alios vident excelluisse, directa hæc ad perfectionem operis vel conservandam vel ornandam via foret. Est ergo impedimentum perfecti operis hoc loco, detrimentum, quo perfectio alicujus rei debilitatur, quo ἀκμή ad ὀρθοκλίω incli-

temporum, & ad urbium. Una urbs Attica pluribus annis eloquentia, quam universa Græcia, ¹uberiusque floruit; adeo ut corpora gentis illius ²separata sint in alias civitates, ingenia vero solis Atheniensium muris clausa existimes. Neque ego hoc magis miratus sim, quam neminem Argivum, Thebanum, Lacedæmonium oratorem aut dum vixit auctoritate, aut post mortem memoria dignum existimatum. ³quæ urbes, & multæ aliæ, talium studiorum fuere steriles, ni Thebas unum os ⁴Pindari illuminaret. ⁵nam Alcmana Lacones falso sibi vindicant.

C. VEL-

inclinatur, adeoque fastigium & præcellentia illa, quo minus æqualiter se & constanter habeat, impeditur. *Boeclerus.* [Adde quod nihil adeo perfectum, cui non aliquid addi possit.]

* *Ad conditionem.*] *Lipsius* & *Schegkiius* rescribunt: *Transit admiratio à conditione temporum & ad urb.* *Boecl.*

1. *Uberiusque.*] Ita emendat *Lipsius*. *Vulgo operibusque:* per opera autem res gestas intelligit *Acidalius*.

2. *Separata sint.*] Si abesset verbum substantivum, melius processuram sententiam *Gruterus* existimat. *Boecler.*

3. *Quæ urbes, & multæ aliæ.*] Tria hæc postrema verba ab alienâ manu esse arbitramur: eoque inducenda. *Lips.* *Quæ urbes, & multæ aliæ.*] Non existimandum est, illa verba (*& multæ aliæ*) plane irreptitia esse. fuit enim in *msc.* & *initialia*, ex quo non nemo fecit, &

multæ aliæ. Quæ conjectura licet nemini possit usquequaque probari, tamen nec illa parum difficultatis in sensu adfert, si retineamus: & *in Italiae vel, & in Ital.* *Boecler.*

4. *Pindari.*] Qui tamen ferreas habet metaphoras, unde *Horat. Carm. l. iv. Od. II.* illum inimitabilem esse dixit:

Pindarum quisquis studet amulari,

Iule, ceratis ope Dadaleæ

Nititur pennis, vitreo daturus

Nomina ponto.

5. *Nam Alcmana Lacones.*] Alii *Lydum* fecere. Quam litem dirimit *Cl. Salmasius* exerc. *Plin. c. 40.* principio partis, ex veteri epigrammate, quod apud *Plutarchum* *de Phylis* extat, unde patet *Lydium* origine, parentes *Sardibus* oriundos habuisse, *Spartæ* educatum, eoque nomine civem *Spartæ* habitum fuisse. *Boeclerus.*

3. Remote

C. VELLEII PATERCULI
HISTORIÆ ROMANÆ,

A D

M. VINICIUM COS.

LIBER. II.

POTENTIÆ Romanorum prior Scipio viam aperuerat, luxuriæ posterior aperuit. quippe ¹remoto Carthaginis metu, sublataque imperii æmula, ²non gradu, sed præcipiti cursu, à virtute descitum, ³ad vitia transcursum; vetus disciplina deserta, nova inducta; in somnum à vigiliis, ab armis ad voluptates, à negotiis in otium conversa civitas. ⁴Tum Scipio Nasica in Capitolio porticus; tum quas prædiximus, ¹Me-

1. **R**emoto Carthaginis metu.] Cicero enim contra Rullum 2. adfirmat, Romanos tantum Carthaginem, Capuam, & Corinthum in terris propter domicilium imperii, metuisse urbeis. Schegk.

2. Non gradu, &c.] Ex quo tempore, ait Sallustius apud Augustinum de civitate Dei lib. 2. cap. 18. Majorum mores non paulatim, ut antea, sed torrentis modo præcipienti, adeo furentis luxu atque avaritia corrupta est, ut merito dicatur, genitos esse, qui neque ipsi habere possent res familiares, neque alios pati. Totus in hoc idem in Catilina, Jugurtha, & historiarum 1. Rectè igitur Florus lib. 4. Pœnorum hostium imminentem metum disciplinam veterem continuisse scri-

bit, hinc perpetuæ contentiones Scipionis cum Catone, diruendæ ejus auctore. Schegk.

3. Ad vitia transcursum.] Gruterus jugulari mallet vocem ultimam. Cui non assentio. Nec enim Vellejo in animo fuisse conciso genere sermonis uti, arguit, quod nulla pagina occurat, ubi non plurimas voces relecare potuisset. Vossius.

4. Tum Scipio.] Quando à an everfa Carthagine à minime, sed remoto tamen ejus metu. Cum jaceret Carthago, insurgere luxus apud Romanos cœpit: & structa hæc, quæ dicit. Scipio quidem porticus has fecit Censor, ut ipse paullo post adnotat: hoc fuit decem circiter ante versam Carthaginem

nem

¹ Metellus ; tum ² in circo Cn. Octavius multo amœniffi-
 ma moliti sunt : publicamque magnificentiam secuta pri-
 vata luxuria est. ³ Triste deinde, & contumeliosum bel-
 lum in Hispania, duce latronum Viriatho, secutum est :
 quod ita varia fortuna gestum est, ut sæpius Romanorum
 gereretur ⁴ adversa. sed interemto Viriatho, ⁵ fraude ma-
 gis quam virtute Servilii Cæpionis, Numantinum gra-
 vius exarsit. hæc urbs ⁶ numquam decem millibus plura,
 propriæ juventutis armavit : sed, vel ferocia ingenii, vel
 inscitia nostrorum ducum, vel fortunæ indulgentia, cum
 alios duces, tum ⁷ Pompejum magni nominis virum, ⁸ ad
 turpissima deduxit fœdera (hic primus è Pompeiis con-
 sul fuit) nec minus turpia ac detestabilia Mancinum Ho-
 stilium

nem annis. Simile de Metello, & de
 Octavio. Tum igitur, benignè inter-
 pretaberetur : & quasi dixisset, sub id
 tempus. *Lipsius.*

1. *Metellus.*] Porticus Metelli ad fi-
 nem circi Flaminii. Varro, Vitruvius,
 Plinius lib. 34. *Schegk.*

2. *In circo Cn. Octavius.*] Quæ à vete-
 ribus duobus appellitata nominibus:
 Corinthia, à structura, Persei sive Ma-
 cedonica, ob regem Persea devictum,
 & triumphum, in quo hæc talia fercu-
 la. Plinius in Flaminio ponit. memi-
 nit Cicero in officiis. *Schegk.*

3. *Triste deinde.*] Flor. 2, 17, 15. quique
 ibi Camerti industria indicantur Scripto-
 res: præsertim Appian. Hispan. Boecl.

4. *Adversa.*] Victis prætoribus duo-
 bus M. Verilio, C. Plantio, & Cl. Uni-
 mano. Florus, Cicero 2. offic. Vale-
 rius lib. 6. Plinius lib. 8. Orosius, Eu-
 tropius, alii. *Schegk.*

5. *Fraude magis.*] Merito perstringit
 Vellejus degenerem & illicitam Cæpio-
 nis fraudem in tollendo Viriatho. nam
 hæc talia non possunt jure armorum
 regi, sed inter flagitia belli numerari
 debent. Videndus H. Grotius de jur.
 Bell. & Pac. 3, 4, 18. cum annotatis in

novissima editione. Boecler.

6. *Nunquam decem millibus.*] Aldus,
 ac Lipsius, transpositis verbis, legunt,
*Hæc urbs nunquam plura, quam x. propria
 juventutis, armavit.* Sed Vellejana gen-
 eris potius postulat rō quam induci. Et
 ita jam ab Marneffio, ac Stephano,
 aliisque excusum video: idemque et-
 iam probarunt Ursinus ac Claudius
 Puteanus. Porro hunc numerum binis
 millibus minuit Appianus: Florus au-
 tem, & Orosius, plus demunt dimidio:
 nam de quaternis solum millibus lo-
 quuntur. Sed utrumque id virtuti suæ
 gentis dedisse crediderim. *Vossius.*

7. *Pompejum.*] De hoc ipso Pompejo
 primo ejus nominis consule infra cla-
 rius, adhibita temporis luce. *Seu dua
 seu tres Pompejorum fuerit familia, pri-
 mus ejus nominis ante annos fere CLXVIII.
 Q. Pompejus cum Cn. Servilio consul fuit.
 Acidal.*

8. *Ad turpissima.*] Numantinum sæ-
 dus horrenda ignominia maculosum vo-
 cat Augustin. 3. de C. D. 21. *Quinti-
 lianus etiam l. 3, 8. inter ea refert, qua,
 qui turpia esse dubitare non possunt, uti-
 litaris specie ducti probent.* Talia plura
 apud alios Auctores. Boecler.

stiliū consulem. sed Pompejū gratia impunitū habuit, ¹ Mancinū verecūdia. quippe, non recusando perduxit huc, ut per ² Fetiales nudus ac post tergum religatis manibus, dederetur hostibus. quem illi recipere se negaverunt, sicut quondam Caudini fecerunt, dicentes, publicam violationem fidei non debere unius lui sanguine. Immanem deditio Mancini civitatis movit disensionem. ³ quippe Tib. Gracchus, Ti. Gracchi clarissimi atque eminentissimi viri filius, P. Africani ex filia nepos, quo quæstore & auctore id fœdus ictum erat, nunc graviter ferens aliquid à se factum infirmari, nunc similis vel iudicii vel pœnæ metuens discrimen, tribunus pl. creatus, vir alioqui vita innocentissimus, ingenio florentissimus, proposito sanctissimus, tantis denique adornatus virtutibus, quantas perfecta & natura & industria mortalis conditio recipit, P. Mucio Scævola, L. Calpurnio consulibus, abhinc annos CLXII descendit à bonis;

1. Mancinū verecūdia.] Num Mancinū impunitus fuit, quem Romani nudum, ac manibus post tergum religatis, Numantinis tradidere? atqui vel maxima ea pœna fuit. Ita igitur concipe hunc locum: Sed Pompejū gratia impunitum habuit. Mancinū verecūdia, quippe non recusando, perduxit huc, &c. Inter alios, præcipue hoc firmat Cicero lib. III. Officiorū; C. Mancinus (ait) ut Numantinis, quibuscum sine senatūs auctoritate fœdus fecerat, dederetur, rogationem suavitatem, quam L. Furius, Sex. Ailius, ferebant. Qua accepta, est hostibus deditus. Vossius. Mancinū verecūdia.] Si vellemus hunc locum distinctione quadam corrigere (sed Pompejū gratia imp. habuit. Mancinū verecūdia q. n. rec. huc perduxit, &c.) in sensu quidem nihil erit incommodi, sed illud (quippe non recusando) valdè insecto maleque cum textu cohærenti glossema-

ti comparandum erit. Posset itaque fortasse lectio usitata prorsus tolerari. At, inquis, quomodo impunitus diceretur, qui hostibus deditus est? Quia 1. in illa deditio non receptus. 2. pristino honori restitutus. 3. ad novos honores admissus est. 4. adeo ut nec ipse pœnæ loco duceret eam deditiois contumeliam; quippe qui eodem habitu sibi statuum instituit; quod deditus est, annotante Plinio 34. 5. Verecūdiam Mancini, quam Velleius vocat, id est, agnitionem culpæ & voluntariam susceptionem pœnæ, laudat ac explicat Cicero 3. offic. 30. loco superius citato. Boecler.

2. Fetiales.] Qui bello, paci & conditionibus pangendis; item deditio-nibus noxiorum præerant. vide Dionys. Halicarn.

3. Quippe Tib. Gracchus.] De hac deditio vid. Flor. 3. 14. nominatque Camerte Auliores. Boecler.

nis; pollicitusque toti Italiæ civitatem, simul etiam promulgatis agrariis legibus, ¹ omnibus statum concupiscentibus, summa imis miscuit; & in præruptum atque anceps periculum adduxit remp. ² Octavioque collegæ, pro bono publico stanti imperium abrogavit: III viros agris dividendis ³ coloniisque deducendis creavit se, socerumque suum consularem Appium, & Gracchum fratrem, ³ admodum juvenem. Tum P. ⁴ Scipio Nasica, ejus qui ⁵ optimus vir à senatu judicatus erat, nepos; ejus qui censor

1. *Omnibus statum concupiscentibus.]* Nobis hæc impura. Quid est concupiscere statum? aut quis sic è prisco Latio? Quid hoc etiam ad Gracchi leges? Emendo: *omnium statum concutientibus.* Et profectò verum est. Leges istæ Tiberii, inquit, omnium fortunas & statum concutiebant. Quomodo? quia agros jamdiu possessos, alienatos, venditos, in dotem datos, iterum vindicabant in publicum, & auferabant dominis prisce. Itaque omnes in metu, & fortunæ plurium incertæ. Appianus & Plutarchus pulchrè hoc diducunt: ille primo Civilium, hic in Gracchis. Tu vide. Quod ad phrasim, imò quod ad mentem, pariter Velleius infra de Caji legibus: *Nihil immotum, nihil tranquillum, nihil denique in eodem statu sinebat.* Lips. *Omnibus statum concupiscentibus.]* Status est conditio vitæ certa ac stabilis. Ita & infra: *Quippe nullum habentibus statum, quilibet dux erat idoneus.* Nemo enim, paullo humanior, Sempronia lege agros plebi communicatos nescit. De eadem hac lege Cicero in Sextiana: *Agrariam Ti. Gracchus legem ferebat: grata erat populo; fortuna constitui remiorum videbantur.* Non necessaria itaque emendatio Lipsii, *omnium statum concutientibus.* Vossius.

2. *Octavioque.]* Cujus Cicero modicam & Reipub. tolerabilem, & plebi necessariam largitionem vocat. adi

Plutarchum in Gracchis, Epitomen Livii. Schegk.

3. *Coloniisque deducendis.]* Colonias ergo deduxit Tiberius? Cave credas. Litterula ne te induxerit, quin magis tolle. Nam scripsit Velleius, *coloniisque.* Intelligit autem hos quibus agri assignati, quique in eos deducendi futuri coloni eorum sive cultores. *γεωργῶς* inquam, *ὄν δ' ἀνοίξας.* Lipsius. *Coloniisque deducendis.]* *Coloniisque ded.* legit ex fide historiæ Lipsius. Ita malim sane, quam cum *Gruteo* hic *colonias pro colonis*, eodem sensu, accipere. Boeclerus.

4. *Scipio Nasica.]* Quid ergo sibi vult vetus Scholiastes *Juvenalis*, dum ad Sat. 3, 137.

Da testem Romæ tam sanctum, quam fuit hospes

Numinis Idæi.

ista annotat? *Scipio Nasica, quem propter probitatem vitæ senatus elegit, ut simulacrum matris Deum de Phrygia allatum domi suæ haberet, dum ei templum fieret.* Hic est Scipio, qui oppressit Tiberium Gracchum, leges agrarias ferre conantem. Certe non hic erat, sed ejus nepos, ut recte Velleius. Boecler.

5. *Optimus.]* Liv. 29, 14. it. 36, 40. & alibi. elogium quod sibi quisque mallet, quam ulla imperia honoresve suffragio seu patrum seu plebis delatos. sicut recte judicat idem scriptor. Boecler.

I. P. Afri-

for porticus in Capitolio fecerat, filius; pronepos autem Cn. Scipionis, celeberrimi viri, ¹ P. Africani patruī, ² privatusque & togatus, cum esset consobrinus Tib. Gracchi, patriam cognationi præferens, & quidquid publice salutare non esset, privatim alienum existimans (ob eas virtutes primus omnium absens pontifex max. factus est) ³ circumdata lævo brachio togæ lacinia, ex superiore parte Capi-

1. *P. Africani patruī.*] Vulgo *patruus*. Sed manifestum mendum. nam, si est pronepos Cn. Scipionis qui cum Publio fratre, Africani majoris patre, Hasdrubalis insidiis in Hispania oppressus interiit, non video, qui possit esse patruus P. Africani minoris: qui cum ab Africani majoris filio fuerit adoptatus, ita pronepos fuit P. Scipionis, quem in Hispania cæsum diximus, ut hic Nasica ejus Cn. Scipionis, qui cum fratre suo Publio occisus est. Puto igitur legendum: *P. Africani patruī, ut privatus, & togatus, &c.* Ut intelligatur de Africano superiore: cujus patruus fuit Cn. Scipio, hic, qui à Velleio vir celeberrimus appellatur, abavus hujus Scipionis, quo auctore Ti. Gracchus est interfectus. *Manut. P. Africani patruus.*] Legendum *patruī*. Ita optime primus emendavit sive magnus Erasmus, sive alius, qui sexennio post ejus excessum, editionem Basileensem anni MDXLI, nomen Erasmi præferentem, procuravit. Et sane Cn. Scipionem Africani majoris patruum fuisse, ex Velleio infra, & aliis, constat. Hoc notandum fuit, quia Aldus id parum candide videtur dissimulasse. *Vossius.*

2. *Privatusque, & togatus, &c.*] Propinquus Ciceroni in Lælio. Si Canones auctorum juris sequeris, *Sobrinus*, non *consobrinus* fuit. Sed hoc tralatitium his promiscuè uti notavit doctissimus sui ævi Junius in Nomenclatore ex Cicerone. Quod notandum propter largum peccatum eruditissi-

morum virorum in stirpe Scipionum. Deinde opponit togatum sive privatum, qui in magistratu est, vel fuit. infra: *Sed Hispanis in triumphum & Pontificatum adsurgeret, fieretque ex privato consularis.* Schægk.

3. *Circumdata.*] Quod vulgo legitur, cum data lævo brachio togæ lacinia, mendo non vacat. nec difficilis correctio videtur; ipsa enim sententia, *circumdata*, reponendum ostendit. Quod Valerii, lib. III. cap. 2. hanc historiam recitantis, confirmat auctoritas. *Manutius. Circumdata.*] Non cum data: ut egregie emendabat Aldus. Moris enim fuit, ut in repentinis turbis imperator laciniam togæ, exerto dextro brachio, ita sinistrorsum in tergum rejiceret, ut ea revocata illum cingeret. Atque hunc habitum cinctum Gabinum vocabant. Quæ colligere possis ex Servio ad VII. Æneidos, Isidorō lib. XIX. cap. XXIV., ac vetere Scholiaste Persii ad Satyram V. Urebantur etiam eo, qui sacris belli causa operabantur. Quod observatum Turnebo Adversariorum lib. XXII., c. XX. Item, qui urbem essent condituri. Quod docuit me Cato apud Servium ad V. Æneid. *Condituri* (inquit) *civitates, taurum in dextra, vaccam in sinistra jungebant: & cincli ritu Gabina, id est, toga partem capitis velati, partem succincti, tenebant stravam obliquam, ut glebæ omnes intrinsecus caderent, &c.* Ita locus hic scribendus est. Eodem habitu etiam indutus apud Corippum lib. IV. Justinus, cum de Senatoribus ditandis agitaret.

Capitolii, summis gradibus insistens, hortatus est, ¹ qui salvam vellent remp. se sequerentur. Tum optimates, senatus, atque equestris ordinis pars melior & major, & intacta perniciosis consiliis plebs, intruere in Gracchum, stantem in area ² cum catervis suis, & concientem pæne totius Italiæ frequentiam. is fugiens, decurrensque clivo Capitolino, fragmine subsellii ictus, vitam, quam gloriosissime degere potuerat, immatura morte finivit. Hoc initium in urbe Roma civilis sanguinis, gladiatorumque impunitatis fuit. inde jus vi obrutum, potentiorque habitus prior; discordiæque civium, antea ³ condicionibus sanari solitæ, ferro dijudicatæ; bellaque non caussis in-ita, sed prout eorum merces fuit. quod haud mirum est.

agitaret. Verba ejus ita constituenda sunt:

Purpureos augens habitus, ritusque Gabinos:

Cujus Hydaspeis radiabat purpura gemmis.

Corruptissime editum est:

Cujus id aspiciens radiabat purpura gemmis.

Error ex eo, quia *Idaspeis* scriptum erat. *Vossius*. *Circumdata*.] Communi consensu doctorum valuit hæc emendatio, cum fuisset, *cum data*. caussam hujus habitus reddit triplicem *Appian*. *x. bell. civ.* sive quod voluerit multitudinem ad se hoc signo contrahere; sive pugnae seu tesseram proferre, sive reverentia Deorum sua cæpta velut obtegere. Quartam ex *Plutarcho* colligas: ut *facilius per obvios perrumperet hoc habitus*, quo & ceteri eum sequebantur. *Boetius*.

1. Qui salvam vellent Remp.] De formula hac vide *Servium* ad initium *VIII. Æneidos*. *Vossius*. *Qui salvam vellent Remp.*] Haut dubie respicitur his verbis ad morem & solennia decernendi præsentioris in ultimis casibus au-

xilii, nimirum ne quid resp. detrimenti caperet. quale decretum à ceteris senatoribus postulatum esse, diserte testatur *Valerius*: cunctis consentibus, ut Consul armis remp. tueretur (eadem enim vis est hujus sententiæ, ac si dixisset, videret consul, ne quid resp. detrimenti caperet, confer *Sallust. Catil. 29. Casar. 1. bell. civ. Cicer. orat. Catil. 1. c. 1. & 2. Dion. 48.*) negavit *Scævola* se quidquam vi esse acturum. *Boetius*.

2. Cum catervis suis.] Nam *Gracchus* domo cum proficisceretur, nunquam minus terna, aut quaterna millia hominum sequebantur. *A sellio* apud *Agellium* lib. 2. cap. 13. *Schegg*.

3. Conditionibus.] *Pactionibus* & *conditionibus*. *Conditionem* definit *Donatus* in *Andria*, esse *pactionem* in se certam legem continentem. non tamen dissimulo scripturam *Bonhom. conditionibus*. etiam non male. *Condicere* enim veteribus denunciare. Hinc *Festo*, *Condictio* in diem certam ejus rei de qua agitur denunciatio; & *Duodecimum* tabulis, *condictus dies*, *judicii causa constitutus*. Uti *Plautus Curculione*, *Apuleius*, *Cic. 1. offic. Schegg*.

est. ¹ non enim ibi consistunt exempla, unde cœperunt; sed quamlibet in tenuem recepta tramitem, latissime evagandi sibi viam faciunt: &, ubi semel recto deerratum est, in præceps pervenitur: nec quisquam sibi putat turpe, quod alii fuit fructuosum. Interim dum hæc in Italia geruntur, ² Aristonicus, mortuo rege Attalo, à quo Asia populo Romano ³ hereditate relicta erat, sicut relicta postea est à Nicomede Bithynia, mentitus regiæ stirpis originem, armis eam occupat. is victus à ⁴ M. Perperna, ductusque in triumpho; sed ⁵ M. Aquillio capite pœnas

1. *Non consistunt exempla.*] Pertinet huc eximius locus ex oratione *Cæsaris* apud *Sallust.* *Catil.* § 1. *omnia mala exempla ex bonis iniitiis orta sunt: sed ubi imperium ad ignaros, aut minus bonos pervenit, novum illud exemplum ab indignis & idoneis ad indignos & non idoneos transfertur.* Vide omnino, quæ sequuntur, ubi exemplis illustrat, *exempla non consistere ibi, unde cœpere*; sicut *Noster* loquitur. *Boecler.*

2. *Aristonicus.*] Non iusto matrimonio, sed ex pellice Ephesia Citharista cuiusdam filia genitus. *Justinus* l. 36. *Florus*, *Livius* & *Strabo* l. 14. *Schegk.* *Aristonicus.*] *Flor.* 2, 20, 4. *regii sanguinis juvenem* vocat. Quod de origine extra conjugium, adeoque de filio naturali Eumenis accipiendum est. nam *Velleius de legitima & civili ratione stirpis sentiens*, merito mentitum ait *regiam stirpem*, ut *Asiam, veluti paternum regnum invaderet natus ex pellice.* vide *Justin.* 36, 4, 6. *Boecler.*

3. *Hereditate.*] Romanos doli mali in adeunda hereditate Attali infirmulat *Mithridates* apud *Sallustium*, & *Horatius Oda* 18. *Carm.* 2.

— neque Attali

Ignotus *hæres regiam occupari.* *Schegk.* *Hereditate.*] Itaque *Romani se iustissimo titulo possidere Asiam gloriabantur.* Et sane, *alienari quædam imperia posse exemplis compluribus (inter quæ*

etiam hæc nostra) ostendit *H. Grotius de jur. bell. & pac.* partim 1, 3, 12., partim in *Annotatis* ad illum locum. *Boeclerius.*

4. *M. Perperna.*] Qui consul ante quam civis, *Valerius* lib. 3. cap. 4. Et quem triumphasse cum nostro, si vulgaram sequimur, innuere videtur contra mentem reliquorum auctorum, qui in provincia mortuum relinquunt. *Schegk.*

5. *M.*] Recte. Non *M.* ut vulgo. sane *Manius* dicitur non solum *Val. Maximo*, sed & in *Fastis*. Atque ita etiam apud *Strabonem* lib. xiv. in editis olim exemplaribus legebatur. Quod non bene in sua editione mutavit *Maximus Causaubonus*. Apud *Justinum* tamen lib. xxxvi. *Marcus Aquillius* dicitur. Sed *Manius* rescribendum. *Voss.* Sed *M. Aquilio.*] Sed à *M. Aquillio* legendum è *Strabone* lib. xiv. *Val. Max.* & *Justino* lib. xxxvii. *Manutius.* [Ut ita distinguatur, ductusque in triumpho, sed à *M. Aquilio*, & c. *Ursinus* sed delet.] Sed *M. Aquillio.*] Scripserat *Velleius*, *Aristonicum* à *Perperna* victum: desiderabatur, ut de eodem triumphasse illum diceret. Id falsum erat, quia *Perperna* in provincia erat mortuus. Sed cum ei successor esset datus *M. Aquillius*, is reliquiis belli confectis, egit triumphum, quem *Perperna* meruerat. Ob hanc causam

pœnas dedit; cum initio belli ¹ Crassum Mucianum, virum juris scientissimum, decedentem ex Asia proconsulem interemisset. ² Et P. Scipio Africanus Æmilianus, qui Carthaginem deleverat, post tot acceptas circa Numantiam clades, creatus iterum consul, missusque in Hispaniam, fortunæ virtutisque expertæ in Africa, respondit in Hispania; & intra annum ac tres menses, quam eo venerat, circumdatam operibus Numantiam excisamque æquavit solo. nec quisquam ullius gentis hominum ante eum clariore urbium excidio nomen suum perpetuæ commendavit memoriæ. quippe, excisa Carthagine ac Numantia ab alterius nos metu, alterius vindicavit con-

to sed adjectum. Retinetur vero à, frequenti Velleio more. Ita infra: *expulsum civitate L. Saturnino*: & deinde, *cum proxima regio castris Pompejo retinetur*: item, *proruto vallo militibus receptus est*: posteaque, hoc M. Antonio acto illis legionibus saluti fuit. Nisi tamen dandi casu hæc intelligere malis. Et hoc verius. Illud verò, *capite pœnas dedit*, nequaquam ad Aquillium referri debet. Nam Aristonicus, ut Eutropius, Orosiusque, referunt, senatus jussu in carcere est strangulatus. Cæterum *to cum* strangulationis illius causam reddit. Quæ non moviissem, nisi locus hic vehementer viros doctos vexasset, atque acriter etiam ab iis esset vexatus. *Vossius*. Hæc tamen lectio, quæ in textu est, etiam retineri potest: M. enim Aquillio triumphanti jussu senatus capite pœnas dedit.

I. *Crassum Mucianum*.] Apud Agellium, sive A. Gellius est; ait Sempromius A. Gellius, quinque habuisse rerum bonarum maxima, & præcipua; quod esset ditissimus, quod nobilissimus, quod eloquentissimus, quod jurisconsultissimus, quod Pontifex maximus. Hunc consulem missum Cicero 2. Philipp. Justinus, Orosius, Livius, & se-

quentibus consulibus, hoc est, proconsulem interemtum, noster cum Obsequente narrat. in eo variat Florus lib. 2. cap. 20. qui non occisum, sed captum vult. *Schægk*. *Crassum Mucianum*.] Dissentiunt auctores super morte hujus Crassi. Strabo lib. xiv., epitomator Livii lib. lxx., Eutropius l. v., prælio victum, & interemtum, narrat. Valerius lib. III. cap. iv., Florus lib. II. cap. ultimo, Orosius lib. v. cap. x., tradunt, à Thrace (quorum maximus numerus erat inter præsidia Aristonici) occisum. Neutiquam vero ita super dignitate ejus pugnant auctores, ut ad Florum Vinerus, ad Justinum lib. xxxvi. arbitrabatur Bongarsius. Nam Strabo, epitomator Livii, Justinus, Orosius, loquuntur de perfectione ejus in Asiam, cum consulem vocant. At Velleium de reditu ejus loqui, constat. Nam addit, *decedentem ex Asia proconsulem*. Itaque consulatus tempus sine dubio expiraverat. Et sic etiam capiendus Florus, qui *prætorem* dicit. Nam *prætoris*, & *proconsulis* appellatio promiscue sumi solet. *Vossius*.

2. *Et*.] Delco &, repetitum è verbi præcedentis ultima syllaba, *interemisisset*. Acidalius.

contumeliis. Hic, eum interrogante ¹ tribuno Carbone quid de Tib. Gracchi cæde sentiret? respondit: si is occupandæ reip. animum habuisset, ² jure cæsum. Et, cum omnis

I. *Tribuno Carbone.*] Homine eloquentissimo, & stellionis ad modum perverse nequam. Cicero in Bruto: *Utinam in Tiberio Graccho, Cajoque Carbone, talis mens ad Rempubl. gerendam fuisset, quale ingenium ad bene dicendum fuit; profecto nemo his viris gloria præstitisset.* De contentione cum Africano idem in Miloniana, & lib. 2. de Orator. *Cum L. Opimii causam defendebat apud populum audiente me (Antonius loquitur) C. Carbo consul, nihil de C. Gracchi cæde negabat; sed id jure pro salute patriæ factum esse dicebat; ut eadem Carboni Trib. pleb. alia cum mente Rempubl. capeffenti, P. Africanus de Tib. Graccho interroganti responderet, jure cæsum videri.* & idem hunc cum C. Catone Gracchum secutum scribit. Pœnam itaque non effugit. accusatus à L. Crasso annos XIX. nato, auctore Tacito de Oratoribus, Cantharidas sumisse dicitur. Cicero Epistola ad Pætum. Schægkius.

2. *Jure cæsum.*] Diserte hanc historiam exequitur *Val. Max. 6, 2, 3.* adde *Liv. epit. 59. Plutarch. apophth.* Quid autem; jure cæsus Tib. Gracchus, sicut existimavit Scipio, qui & apud Numantiam statim cum inaudivisset de exitu Gracchi, Homericum illud protulit:

Ὅς δ' ἀπὸλοις ἢ ἀλλ' ὅπως τοιαῦτα πέροι;

Auctoritatis sanè non parum est in dicente, sive prudentiam ejus spectamus, sive cum Graccho necessitudinem, de qua *Valerius.* Unde *Martianus Capella lib. 5.* de argumentis agens, ab auctoritate peti argumentum, nobili hoc exemplo monstrat; *Africanum dixisse, jure cæsum esse Tiberium Gracchum.* Dubitandi autem rationem suggerit *Plu-*

tarchus, quod *conspiratione divitum oppressus sit:* & *Noster Velleius,* qui cap. præcedenti videtur deplorare hanc eadem tanquam initium civilis perturbationis; & *Fab. Quintilianus,* qui 5. 13. *insit. orat. si Nasica post occisum Gracchum defendatur exemplo Halæ,* à quo *Melius est interfectus,* dici posse monet, *Melium regni affectatorem fuisse, à Graccho leges modo latas esse populares: Halam magistrum equitum fuisse, Nasicam privatam esse.* Excusatur tamen illa cædes & inter exempla præsentium vindicata seditionis refertur à Politicis, magnifice commendatur à *Val. Max. 5., 3., 2.* quippe cum de seditioso Gracchi animo factoque dubitari profus nequeat: nisi quod hoc ipsum exemplum cautionem debet suppeditare circa seditiones compescendas: ubi in honorem salutis publicæ multa sane severitas concessa existimanda est, sed severitas illa nec ab uno in rep. libera pendere debet, nec quovis modo adhibita proderit. Digna profecto morte commiserat Gracchus, atque illa mors, auctoritate supremæ legis, id est, salutis publicæ, citra obstaculum aliarum legum, irrogari poterat: sed à Nasica, non inspectato senatus decreto, spreto consulis contradictione, commissas in publica concione civium manus esse, id non cariturum prava consequentia, ut loquuntur, multi prudentum, nec citra rationem, verebantur. Pro Scipione equidem est, quod senatores plerique armis tuendam remp. censuerant, quibus Consul resistere non videbatur debuisse: sed quædam remedia præsentiora sunt, quam ut illa capiat publicæ tranquillitatis & civilis societatis libertatisque teneritudo. *Boetius.*

omnis concio acclamasset: Hostium, inquit, armatorum totiens clamore non territus, qui possum vestro moveri, quorum ¹ noverca est Italia? Reversus in urbem, intra breve tempus, M^o. Aquillio, C. Sempronio Cos.² abhinc annos CL, ³ post duos consulatus, duosque triumphos, & bis excisos terrores reip. mane in lectulo reperi- tus est mortuus, ita ut quædam elisarum faucium in cer- vice reperirentur notæ. De tanti viri morte nulla habita est quæstio: ejusque corpus ⁴ velato capite elatum est, cujus opera super totum terrarum orbem Roma extulerat caput, seu fatalem, ut plures, seu ⁵ conflatam insidiis, ut aliqui prodidere memoriæ, mortem obiit, vitam certe dignissimam egit, quæ nullius ad id temporis præterquam avito fulgore vinceretur. Decessit ⁶ anno ferme LVI. de quo si quis ambiget, recurrat ad priorem consu- latum

1. *Noverca.*] Non mater. *Noverca.*] Similiter Petronius in Eumolpiano carmine, quod vulgò inscribunt, De mutatione Reip. Rom.

Aut qui sunt, qui bella jubent? mercedibus emta,

Ac viles opera: quorum est mea Roma noverca. Acidal.

2. *Abhinc annos CL.*] CLIX. repen- dum. *Manut.*

3. *Post duos consulatus.*] Cur omittis Censuram & Auguratum? quæ utra- que in præfco lapide:

P. CORNELIVS PAVLI. F. SCIPIO
AFRICANVS COSS. II. GENS.

AVGV. TRIVMPHAVIT. II.

Lipsius.

4. *Velato capite.*] *Aurel. Vid.* 58. ob- voluto capite elatus est, ne livor in ore appareat. vide doctiss. *Kirchm.* de *funerib.* Rom. 2, 9. Addit *Appianus:*
 ἡ δὲ δὴ δημοσίας παρῶς ἤξειτο, μέ-
 γιστα δὲ τῶν ἡγεμονῶν ἀφελήσους.
 ἡ τῶν ἢ παρ' αὐτῶν ὄργη ἢ ποτὲ
 γίγνεται ἐπικρατῆν καὶ τοὺς αὐτῶν

δικαίων, οἷα πάρεργον ἐπὶ τῇ Γεγον-
 χῆς εὐδὲ σιωπέει (2. ne publice quidem
 funeratus est vir, qui reipub. tantum pro-
 fuerat. tanto plus valuit præfens indigna-
 tio quam præterita gratia. atque hoc quan-
 tumcunque fuit, auctarium seditionis Grac-
 chianæ fuit. *Boecler.*

5. *Conflatam insidiis.*] Variæ suspi-
 ciones de hujus obitu. *Appianus* lib. 1.
Bellor. civil. Veneno sublatum testa-
 tur: *Plutarchus* in *Fulvium* rejicit; *Cicero*
Epistola ad Patum in *C. Carbonem*: *Plin.*
lib. 7. cap. 41. in *Metellum Macedonicum*: *Livii*
Epitoma cum *Cicerone* in *Somnio* in *Sempro-
 niam uxorem Gracchorum* forem. *Scheukius.*

6. *Anno ferme LVI.*] Metæ tempo-
 rum, quas *Velleius* mox ponit, evincunt
 scripsisse eum *LIV.* *Lipsius.* *Anno fer-
 me LVI.*] *Lipsius* emendat *LIV.* *Anto-
 nius Bendinellus* potius sequentia corri-
 git, & legit, in quem creatus est anno
 xxxviii. (pro xxxvi. quod in li-
 bris erat) *loc. contror.* 8. *Boecler.*

1. *A. Bruti.*]

latum ejus, in quem creatus est anno xxxvi: ita dubitare desint. Ante tempus excisæ Numantiæ, præclara in Hispania militia ¹ A. Bruti fuit: qui, penetratis omnibus Hispaniæ gentibus, ingenti vi hominum, urbiumque potitus numero, aditis quæ vix ² audita erant, Gallæci cognomen meruit. Et ante cum paucis annis tam severum illius Q. Macedonici in his gentibus imperium fuit, ut, cum urbem ³ Contrebiam nomine in Hispania oppugnaret, pulsas præcipiti loco quinque cohortes legionarias, eodem protinus subire juberet: facientibusque omnibus ⁴ in procinctu testamenta, velut ad certam mortem eundem foret, non deterritus proposito, perse-

1. *A. Bruti.*] Is est, qui de Gallæcis, & Lusitanis ex ulteriore Hispania triumphavit, *Decimus*, non *Aulus*, à Cicerone, & aliis nominatus. Ut vel mendum sit hic in prænomine, vel, adoptatus ab A. Postumio Albino, prænomen adoptantis, ex vetere consuetudine, sumpserit, quod nummus indicat argenteus patricii Veneti nobilissimi, Andree Lauretani, sic inscriptus: A. POSTUMIUS. ALBINUS. COS. BRUTI. F. *Manut. A. Bruti.*] Omnino *D. Bruti* legendum est, non *A. Bruti*, nam A. Postumius Albinus Bruti filius, qui habetur in argenteo denario, non ad eum, de quo hic agit Velleius, sed ad D. Brutum, Cæsaris percussorem refertur, qui M. Bruti consanguineus fuit, & ab A. Postumio Albino Cos. ut videtur, adoptatus, BRUTI. F. ex adoptionis formulâ dictus est. Vide Plurarchum & Dionem. *Ursin.*

2. *Audita.*] Quidam libri, *adita erant*. de Gallæcis vide Strabonem lib. 3. *Schegk.*

3. *Contrebiam.*] Quæ Floro & Valerio Maximo est *Trebia*. *Schegk.*

4. *In procinctu.*] Procinctum militum dixerunt antiqui, cum exercitus in-

structus est. sic procincta classis. procincta autem ideo, quod togis incincti ad pugnam ire soliti fuerunt. Unde & testamenta in procinctu fieri dicta, quæ faciunt ad pugnam ituri, sicut colligitur ex fragmentis Festi. adde Gell. 10. 15. Vide & Instit. Jur. lib. 2. tit. 10. & ibi Annotata Cl. Vinnii. In procinctu.] Vocabulum *Musaum*, & variè veteribus usurpatum. Apud Agellium l. 10. cap. 15. *Fabius Pictor classem procinctam*, interpretatur exercitum armatum. Et Apuleium libro 11. *procinctus Pompeæ*, adparatum Pompeæ, denotat. Et, Habere in procinctu, idem, quod habere in mundo sive promptu. *Quintilianus pro Milite:* Neque in militiam gravissimo, asperissimoque bello ita venit, ut nescires sibi mortem in procinctu habendam. *Seneca lib. 1. de Clementia, cap. 1. Nemo non, cui alia desint, hominis nomine apud me gratiosus est: severitatem abditam, clementiam in procinctu (Vulga in promptu, ut & notavit doctissimus Modius) habeo. Et, reversus è procinctu, idem Ammiano libro 11. quod ex bello. Adi Ciceronem, lib. 1. de Nat. Deor. Agellium, Festum. Schegk.*

severantia ducis, quem moriturum miserat, militem victorem recepit. tantum effecit mistus timori pudor, spesque desperatione quæsitæ. Hic virtute ac severitate facti; at Fabius Æmilianus, Pauli exemplo, disciplinæ in Hispania fuit clarissimus. Decem deinde interpositis annis, qui Tib. Gracchum, idem Cajum, fratrem ejus occupavit furor, tam virtutibus ejus omnibus, quam huic errori similem, ingenio etiam eloquentiaque longe præstantiorem: qui cum summa quiete animi, civitatis princeps esse posset, vel vindicandæ fraternæ mortis gratia, vel præmuniendæ regalis potentia, ejusdem exempli tribunatum ingressus, longe majora & acriora repetens, dabat civitatem omnibus Italicis, extendebat eam pæne usque Alpes; dividebat agros; vetabat quemquam civem plus D jugeribus habere: quod aliquando lege Licinia

1. *At Fabius Æmilianus, Pauli exemplo, disciplina in Hispania fuit clarissimus.* Noli audire Lipsium, qui sic malebat distinguere: *At Fabius Æmilianus Pauli, exemplo disciplina, &c.* Pauli enim disciplina laudatur passim Livio, Plutarcho, & cui non? Vulgata præterea lectio multo magis ad gustum Velleii. Sic alibi, *acer belli, munificentia effusissimus, letus animi.* Ita & Virgilius in IV. Æneidos, *furens animi*: & X. *animi miserata*: item Terentius Eunucho Act. II, Sc. III, *falsus animi.* Ubi hanc auctorum *divina* notat etiam Donatus. Nec dubitem similiter, ex nostro optima nota Ms. reponere apud Lucretium lib. I. de Rerum Natura:

Nec me animi fallit Grajorum obscura reperta

Difficile illustrare Latinis versibus esse. Ubi vulgo, *animus fallit*: quod perpetram retinet Gifanius. Quibus adde, ut ad Velleii verba revertat, quod nemo veterum facile in prosa oratione dicturus fuerit, *Fabius Æmilianus Pauli,*

pro Pauli filius. Quamvis non ignorem, hellenismo hoc Poetas aliquando usos. *Vossius.*

2. *Eloquentiaque.* Contra omnium tamen sententiam Tiberium fratrem facile principem eloquentia laudat Florus. *Schegkiius.*

3. *Et acriora.* Acutius veriusque, & acrior repetens. Ipse, inquit, Cajus majora molitus est quam frater, & eodem illo acrior. Ita est. vis ingenii & oris apud Cajum multo major. *Lipsius.* *Et acriora.* Lipsius maluit acrior, approbante Grutero. sed fortasse nulla ratio est, cur potius id nobis placere debeat, quam acriora: sicut intuenti planum existimo esse. *Boecler.*

4. *Plus D jugeribus.* Idem tradunt Plutarchus, Appianus, Aurelius Victor, aliique. Atque ita etiam apud epitomatores Livii legendum esse, docuerunt Sigonius, & Antonius Augustinus. Sine dubio itaque in mendocubat Siculus Flaccus de conditione agrorum: *Gracchus* (inquit) *legem tulit, ne quis in Italia amplius, quam ducenta*

centa

cinia cautum erat : nova constituebat portoria ; novis coloniis replebat provincias ; 'judicia à senatu transferebat ad equites ; frumentum plebi dare instituerat ; nihil immotum, nihil tranquillum, nihil quietum denique in eodem statu relinquebat : quin alterum etiam continuavit tribunatum.² hunc L. Opimius consul, qui prætor Fregellas exciderat, persecutus armis, ³ unaque Fulvium Flaccum, consularem ac triumphalem virum, æque prava cupientem ; quem C. Gracchus in locum Tiberii fratris III virum nominaverat, eumque socium regalis assumerat potentia, morte afficit. Id unum nefarie ab Opimio proditum, quod capitis, non dicam Gracchi, sed civis Romani pretium se daturum, idque auro repensurum proposuit. Flaccus in Aventino armatos ad pugnam

ciens,

centa jugera possideret, &c. Omnino legendum est : quingenta jugera. Hinc quoque apparet, corruptam esse Columellæ lectionem lib. 1. de R. R. cap. III. ubi ait : *Criminosum tamen senatori fuit, supra quinquaginta jugera possedisse. Suaque lege C. Licinius damnatus est, quod agri modum, quem in magistratu rogatione tribunicia promulgaverat, immodica possidendi libidine transcendisset.* Nam & hic similiter rescribendum, quingenta. Vossius.

1. *Judicia à senatu.*] Fuscè historiam præter Valerium lib. 5. Plinium l. 33. Augustinum lib. 3. De civit. D. Appianus & Plutarchus. De judicibus trigahic discordantium opinionum. Epitome Livii lib. 60. sexcentos equites, trecentis senatoribus admistos adfirmat. Plutarchus trecentis senatoribus, trecentos equites ait adscriptos, hoc est, inter utrosque communicata judicia. Verior, & majoribus tibicinibus nixa opinio, qui cum nostro à senatoribus ad equites translata prodere insistant. Varro, Cicero, Appianus, Padianus. Schegk.

2. *Hunc L. Opimius, &c.*] Facto sc. Scto, quo jubebatur Cos. Opimius *σώζειν τὴν πόλιν ὅπως δύναίτο, καὶ καλέειν τὰς τρεῖς κλίνας*, sive, ut Latini efferunt, *videre ne quid resp. detrimenti capiat.* quæ potestas Dictatoria est, ut recte animadvertit Plutarchus in Gracch. & explicat Sallust. *Catil. 29.* primum consuli tum concessa, & vice Dictaturæ postea usurpata, nisi quod aliquando ad plures magistratus, quam ad Coss. pertinebat, sicut ex *Jul. Caf. 1. bell. civ.* intelligimus. Quod consilium veluti arcanum tuenda adversum seditiosos publicæ majestatis, laudat *Cic. 1. Catil. 2.* Boecler.

3. *Unaque Fulvium Flaccum.*] Epitome Livii & Appianus, Fulvium Flaccum, & C. Carbonem creatos agro dividendo produnt. Cicero præter C. Carbonem & C. Catonem (si libri non mendosi) Tiberium securum dicit. apud Plutarchum solius Fulvii mentio. De Carbone mirum. novimus enim Opimium à Q. Decio postularum Carbone hoc defendente absolutum. Schegk.

1. *Euporo.*]

ciens, cum filio majore jugulatus est. Gracchus profugiens, cum jam comprehenderetur ab iis, quos Opi-
 mius miserat, cervicem ¹ Euporo servo præbuit, qui non
 segnius se ipse interemit, quam domino succurrerat. Quo
 die singularis, ² Pomponii equitis R. in Gracchum fides
 fuit. qui more ³ Coclitis, sustentatis in ponte hostibus, ejus
 gladio se transfixit. Ut Tiberii Gracchi antea corpus,
 ita Caii, ⁴ mira crudelitate victorum, in Tiberim de-
 7-jectum est. Hunc Tib. Gracchi liberi, P. Scipionis Afri-
 cani nepotes, ⁵ viva adhuc matre Cornelia, Africani filia,
 viri ⁶ optimis ingeniis male usi, vitæ mortisque habuere
 exitum. qui si civilem dignitatis concupissent modum,
 quidquid tumultuando adipisci gestierunt, quietis obtu-
 lisset

1. Euporo.] Auctori virorum Illustr. Euphorus. Plutarcho Philocrates, & Valerio Maximo dubium Euporus, an Philocrates vocitatus. Schegk. Euporo.] Veterem de hoc nomine dissensionem esse, liquet ex Macrobio lib. I. c. XI. Vosius.

2. Pomponii.] Latorium huic comitem dant Valerius, Orofius, & Victor. Quem Plutarchus Licinium appellat mendose. Vosius.

3. Coclitis.] Horatius Cocles tempore belli Hetrusci cum rege Porfena hostibus undique instantibus in ponte solus restitit, demum ponte reciso Tiberim transnavavit, neque arma dimisit. Coclites autem dicebantur veteribus monocoli.

4. Mira crudelitate.] Quam & Plutarchus perstringit. licet enim adversum perniciosos cives nihil crudeliter fieri posse videatur, tamen diligenter considerandum est, quid populi animos vel in præsens specie supplicii vel in posterum memoria nobilitatis & miseratione irritare possit. Ex temporis consideratione, ceterorumque momentorum ita loquor. Erant enim tum tanta publicæ lateque fusa con-

sternationis mala operienda potius moderatione, quam ostentanda terrore. Alias scimus in Majestate Reip. vindicanda non inutiliter usurpari acerbitatem suppliciorum & contumeliam. Boecler.

5. Viva adhuc matre Cornelia.] Non omittatur ob raritatem, exemplum feminei roboris. Seneca de Consol. ad Martiam: Ex una tibi familia duas Cornelias dabo. Primam Scipionis filiam, Gracchorum matrem: duodecim illa partus totidem funeribus recognovit. Et de ceteris facile est, quos nec editos nec amissos civitas sensit: Tiberium Gracchum & Cajum, quos etiam qui bonos viros negaverit, magnos fatebitur, & occisos vidit & insuptos. Consolantibus tamen miseramque dicentibus, Numquam inquit, non felicem me dicam, quæ Gracchos peperit. Lipsius.

6. Optimis ingeniis male usi.] Sallustius tamen in Jugurtha, Gracchos veram gloriam injusta potentia anteposuisse adfirmare videtur. & Cicero 2. in Rullum, Gracchorum consiliis & sapientia multas Reipub. partes constitutas non negat. Schegk.

lisset resp. Huic atrocitati adjectum ¹ scelus unicum. quippe juvenis, specie excellens, nec dum duodevicesimum transgressus annum, immunisque delictorum paternorum, Fulvii Flacci filius, ² quem pater legatum de conditionibus miserat, ab Opinio interentus est. quem cum ³ haruspex Tuscus, amicus, flentem in vincula duci vidisset, ⁴ Quin tu hoc potius, inquit, facis? protinusque illiso capite in postem lapideum januæ carceris, effusioque cerebro exspiravit. Crudelesque mox quæstiones, in amicos clientesque Gracchorum habitæ sunt. sed Opimium, virum alioqui sanctum & gravem, ⁵ damnatum postea

1. *Scelus unicum.*] Acidalius pro summo & unici exempli scelere habet. Mihi rectius videtur Velleium ex Velleio interpretari, atque hunc locum cum simili & sensu & negotio comparare, de quo 2, 6, 5. Id unum nefarie ab Opimio proditum, &c. ut enim ibi taxatum pretio caput Gracchi; ita hic innocentis adolescentis supplicium sceleris nomine damnat: Cetera utrobique asperere quidem & crudeliter, ut loquitur, non tamen scelestæ gesta intelligens. unice cavuit concordiæ Cicero, valde præcipue 2, 48, 2. Boecler.

2. *Quem pater legatum.*] Et quidem altera vice: cum demum Opimius in vincula eum dedit. Alias rectissime responderat Opimius primæ legationi: Non per legatos debere ipsos cum senatu agere, sed ut cives venire ad satisfaciendum senatui & dicendam causam. Argumento vere pragmatico, negabat convenire iis jus mittendi legatos nuntiosque ad senatum; quorum tractationem si admisisset, jam de Majestate publica aliquid imminutum esset, cui ad parendum se sistere ut *ἰσοδύνητος πολίτης*, non occurrere ad paciscendum debet, quisquis inter cives & membra civitatis cupit haberi. sicut nec ex diverso ad tumultuantes cives legatos mitti decorum est Reip. sed

nec tales legationes hoc nomine, si proprie loquamur, appellandæ sunt. Egregius est locus apud Dion. in orat. Cicer. adversus Anton. lib. 45. πῶς ἔτι γὰρ ἔτι αἰχμῶν κήρυξιν ὑμῖν καὶ πρῆσβείαις πρὸς τὰς πολιτείας χρεῖται; τοῖς μὲν γὰρ ἀλλοφύλοις καὶ ἐπικληρονομοῦσι καὶ ἀπὸ πρῆσβείαις δὲ ἄλλοτερον καὶ ἀναγκαῖον ἐστὶ. τοῖς δὲ δὴ πολιτείας τοῖς ἀδικῆσαι τε, πᾶσι χρεῖται τῶν τιμωρίων ἐπιγὰν, ἂν μὲν ὑπὸ ταῖς ψήφοις αὐτῆς λάβῃτε, δικάζοντες; ἂν δὲ τοῖς ὁπλοῖς, πολεμῆντες. &c. quæ sequuntur. Quomodo non sit turpe, præconibus nos & legatis uti ad cives? Nam cum extraneis quidem per nuntios ante omnia legatosque agi par est ac necessarium: Civibus autem nefariis pœna statim infligenda est; judicio quidem, si sententias ferre integrum est: sin vero ad arma confugerunt, bello persequendi sunt. Boecler.

3. *Haruspex Tuscus.*] Vulgo, *Fuscus*. *Haruspex Tuscus.*] Herennius Siculus. Sed aliter Valerius lib. 1x. cap. 12. *Manlius*.

4. *Quin tu hoc potius.*] Hæc verba cum gestu & demonstratione intelligenda.

5. *Damnatum postea publico judicio.*] Ob acceptas à Jugurtha pecunias. Sed indi-

postea iudicio publico, memoria ipsius sævitæ, nulla civilis persecuta est misericordia. Eadem Rutilium Popilliumque, qui consules asperrime in Tiberii Gracchi amicos sævierant, postea iudiciorum publicorum merito oppressit invidia. Rei tantæ ¹ parum ad notitiam pertinens interponetur. Hic est Opimius, à quo consule celeberrimum vini ² Opimiani nomen: ³ quod jam nullum esse, spatium annorum colligi potest; cum ab eo sint ad te, M. Vinici, consulem, ⁴ anni CLI. Factum Opimii, quod inimicitiarum quæsitæ erat ultio, minor secuta auctoritas: & ⁵ visa ultio ⁶ privato odio magis, quam publicæ vindictæ data.

Sub-

indigne. Cicero pro Sestio: *Unus in hac civitate, quem quidem ego possum dicere, præclare vir de Republ. meritis, L. Opimius indignissime concidit. cuius monumentum celeberrimum est in foro, sepulcrum desertissimum in littore Dyr-rachino relictum est. atque hunc tamen flagrantem invidia propter interitum C. Gracchi semper ipse P. R. periculo liberavit, alia quædam civem egregium iniqui iudicii procella pervertit. In eisdem laudibus sæpe in Bruto, de Legib. & in Pisonem. Schegk.*

1. Parum.] Lipius legit, parva.

2. Opimiani.] Vini, pro vici, repositi. quam mihi conjecturam attulit antiquitatis observatio. nam Cicero in Bruto, *Si quis, inquit, Falerno vino delectetur, sed eo nec ita novo, ut proximis consulibus natum velit, nec rursus ita vetere, ut Opimium, aut Anicium consulem quærat. Accedit Plinii testimonium his verbis, lib. XIV. cap. 4. L. Opimio consule ea celi temperies fuffit, quam cocturam vocant, solis opere, natali urbis DCXXXIII. durantque adhuc vina ducentis ferè annis, jam in speciem redacta mellis asperi: (etenim hæc natura vinis in vetustate est) nec potari per se queunt, si non pervincat aqua, usque in amaritudinem carie indomita. Et eodem libro, cap. 14. Apothecas*

fuiffe, & diffundi vina solita anno MCXXXIII. urbis, apparet indubitato Opimiani vini argumento, jam intelligente suum bonum Italia; nondum tamen ista genera in claritate erant. itaque omnia, tunc genita, unum habent consulis nomen. Vide & Plutarchum in C. Graccho. Manut.

3. Quod jam nullum esse.] Testatur tamen Plinius Nat. Hist. lib. XIV. c. IV. Opimiana vina suo ævo adhuc durare: Martialis etiam ea passim laudat. Misere itaque, virorum doctorum iudicio, hic fallitur Velleius. Sed illi mihi mentem Velleii, etsi minime obscuram, non adsecuti videntur. Hæc enim est ejus sententia: seculo suo esse, qui Opimiano vino se jactent: sed ingens temporum intervallum facile arguere, id non esse ex illo veteri. Probabili sane argumento usus est. Et quidni credamus, impositum Plinio, Martiali, aliisque, qui tanto post Paterculum floruerunt? Ego non aliter existimo. Vosius.

4. Anni CLI.] Lege, CL. Manut.

5. Visa ultio.] Vox ultio inconcinne repetitur: me arbitro, delenda. faciendumque: & visum privato odio m. g. p. vindicta datum. Quid visum: factum nempe Opimii. Lipsius.

6. Privato odio magis.] Non tam res ipsa

Subinde Porcio Marcioq; Coss. deducta colonia, ¹ Narbo 8
 Marcius. Mandetur deinde memoriæ severitas judicio-
 rum. quippe C. ² Cato consularis, M. Catonis nepos, A-
 fricani sororis filius, repetundarum ex Macedonia dam-
 natus est; cum lis ejus ³ quater millibus æstimaretur. ad-
 eo illi viri magis voluntatem peccandi intuebantur,
 quam modum: ⁴ factaque ad consilium dirigebant, &
 quid, non in quantum, admissum foret, æstimabant.
 Circa eadem tempora ⁵ Metelli fratres uno die triumphaverunt. ⁶ Non minus clarum exemplum, & adhuc uni-
 cum

ipsa & vindicta Gracchani furoris, quam modus vindicandi, quæque accessere, citra vindictæ necessitatem usumque, toto hoc capite perstringuntur. Ita ferme Sallustius *Jugurth.* 16. [L. Opimius Cos. C. Graccho & M. Fulvio interfectis, acerrime vindictam nobilitatis in plebem exercuerat.] vindictam nobilitatis vocat & odium in plebem innuit. Debet autem omnis animadversio, non ad ejus qui punit aliquem, sed ad reip. utilitatem referri, inquit Cic. 1. off. 25. itaque affectus privati vel maxime hic compescendi sunt. Boecler.

1. Narbo Marcius.] Vide Annotationes ad Sallustium p. 504 & 505.

2. Cato consularis.] Gryphii liber, M. Cato cons. C. Cato cons. ex Ciceronis in Verrem actionis v. lib. iv. & ex Bruto. Gessit consulatum cum M. Acilio Balbo, anno V. DCXXXIX. Manut.

3. Quater millibus.] Non grandis omnino hæc mulcta judiciaria, uti series & scopus indicat Velleiani sermonis. Tamen Franc. Hotomanno visa justo minor, rescribitque: *quadringentis millibus*. Non assentior. Quid? Cicero duobus locis an pari fiducia corrigitur, qui minoris summæ auctor? Ille sic III. in Verrem: *Quâ in civitate C. Carboni clarissimo homini H. S. S. XVIIII. ∞. lis æstimata sit*. Iterum iv. in eandem: *Quo damnato (Catone)*

tum cum severa judicia fiebant, H. S. S. XVIII. millibus lis æstimata est. Si quid ergo hic mutandum (& certè opinor) Ciceronis numeri obtineant, & rependantur. Lipsius. *Quater millibus*.] Legendum: XIX. ex Ciceronis Philipp. I II, & IV. Quod alii jam monuerunt. Vossius.

4. Factaque ad consilium.] Sensus iste: quæ quisque fecisset, ad consilium & accipere facientis, tanquam ad regulam referrebantur, delictique æstimatio non ex modo pretii ac rerum, sed ex voluntatis ad peccandum determinatione, ut sic dicam, constituebatur. quid, ad speciem delicti; in quantum, ad modum rei, pretiique pertinet. Boecler.

5. Metelli fratres.] Vulgo M. Metelli. Metelli fratres.] Fædum mendum sententiam contaminavit, qui enim antiquas notas, II. quibus, duo, significatur, ignorarunt, M. reposuere. Duos porro Metellos fratres simul triumphasse, Marcum de Sardis post annum, quam consul fuerat; Cajum, cui Caprario cognomen fuit, ex Thracia in consulatu, testatur Eutropius, his verbis: C. Cæcilio Metello, & Cn. Carbone Coss. duo Metelli fratres triumpharunt, alter ex Sardinia, alter ex Thracia. Manutius. Metelli fratres.] Legit Pighius: M. & C. Metelli. Voss.

6. Non minus clarum exemplum.] An fratri-

cum Fulvii Flacci, ejus qui Capuam ceperat, filiorum, sed alterius in adoptionem dati, ¹ in collegio consulum fuit. adoptivus in ² Acidini Manlii familiam datus. nam censura Metellorum, patruelium non germanorum fratrum fuit: ³ quod solis contigerat Scipionibus. Tum ⁴ Cimbri & Teutoni transcendere Rhenum, multis mox nostris suisque cladibus nobiles. Per eadem tempora clarus ejus ⁵ Minucii, qui porticus, quæ hodieque celebres sunt, molitus est, ⁶ Scordiscis triumphus fuit. Eodem tractu

fratribus in eodem adiliam, prætorum, consulumve aut aliorum magistratum collegio apud Romanos esse licuerit, disquirat & postea negat Langlæus semestr. 7, 3. nam quod personis, e.g. in gratiam Scipionum concessum sit, in exemplum non trahi, nec ad alias personas produci debere: Et cum Velleius notanter limitet, (in verb. sed alterius in adoptionem dati) satis planum esse, non ejusdem amplius familiæ censendum, qui adoptione in aliam transferat. Mutiorum præturam diversa jurisdictione absolvere videtur. Ceterum Clapmar. 2. 12. inter arcana Aristocratica hoc refert, ne duo ex una familia, vivo utroque non solum magistratus sint, sed ne quidem uno tempore in senatu. Boeclerus.

1. In collegio consulum.] Fasti Capitolini huc mirè conferunt:

L. MANLIVS. L. E. L. N. ACIDINVS FVLVIANVS Q. FVLVIVS. Q. F. M. N. FLACCVS.

HEI FRATRES GERMANI EVERVNT. Schegk.

2. Acidini.] Vulgo, Acidiani. Acidini, legendum videt, quicumque sit paullo humanior. Quod etiam Fasti Capitolini declarant, anno V. DLXXIV. Manutius.

3. Quod solis contigerat Scipionibus.] An, ut fratres germani duo Scipiones censuram simul gererent, quod proxima videntur indicare superiora verba? nulla mentio, nullum omnino vesti-

gium in historiis. Quid igitur? hoc fortasse. Cum Velleius colligat fratres eundem simul honorem affectos, fieri potest, ut, quemadmodum de triumphantibus Metellis, consulibus Q. Fulvii filii, censoribus tursus Metellis, postremo narrationem suam concludat, exemplo duorum fratrum germanorum, qui ædilitatem, eodem anno administrarint, hi fuere, P. Scipio, qui postea Hannibalem devicit, & Lucius ejus frater. quod Polybius initio lib. x. plane declarat. Hoc notandum putavi, falsâ quorundam admonitus conjectura, qui, Capionibus, legendum existimant, quorum fratrum alter ante Metellos, alter post, censuram gessit: cum Velleius eos commemoret, qui eodem anno simul honorem eundem adepti sunt. Manutius. Quod solis contigerat Scipionibus.] Sed postea etiam Lucullorum exemplum habemus in Plutarchi Lucull. Boecler.

4. Cimbri & Teutoni.] Vide Annotationes ad Salustium p. 190.

5. Minucii, & c.] Sigon. comment. in fast. & triumph. Rom. ad an. DCXLIII. Boeclerus.

6. Scordiscis.] Scordisci, Ἐσφοδισκοὶ Ptolemæo Pannoniæ Inferioris populi, quos Strabo etiam Scordiscas vocat, & Scordissos Sex. Rufus, qui eos in Thracia vicina regione ponit. Strabo eos Illyricis & Thracibus permixtos scribit. Rasciam eis attribuit hodie Cæfaldus.

tractu temporum nituerunt oratores Scipio Æmilianus, Læliusque, Ser. Galba, duo Gracchi, C. Fannius, Carbo Papirius. Nec prætereundus Metellus Numidicus, & Scaurus, & ante omnes L. Crassus & M. Antonius. Quorum ætati ingenisque successere C. Cæsar Strabo, P. Sulpicius. ¹namque Mucius juris scientia, quam propriæ eloquentiæ nomine, celebrior fuit. Clara etiam per idem ævi spatium fuere ingenia, in ²Togatis Afranii, in Tragædiis Pacuvii atque Attii, usque in Græcorum ingeniorum comparationem evecti, magnumque inter hos ipsos facientis operi suo locum; adeo quidem, ut in illis limæ, in hoc pæne plus videatur fuisse sanguinis. Celebre & Lucilii nomen fuit, qui sub P. Africano, Numanino bello eques militaverat. quo quidem tempore juvenis

Italdus: Ipsi se vocant nunc *Bosnachi*, inquit Dom. Niger: hoc est, *Bossen* Germanicè. Scordiscorum etymologiam lege in Britannia Humfredi Lhuydi. *Cordista* *αποδισται*, sunt male apud Athenæum lib. 6. qui Galatas ex iis facit, qui cum Brenno Delphicum templum spoliaverant. *Scordiscos* Gallos nominat Posidonius, apud Strabonem, qui eos duplices facit, cis & ultra Istrum incolentes. Hos novit quoque Trogus 32. Vide tabulam Ptolemæi in Europa quintam. *Ortelius*. *Scordiscis*.] De his ita Florus lib. 3, cap. 4. *Sævisissimi omnium Thracum Scordisci fuere, sed calliditas quoque ac robur accesserat. Sylvarum & montium sitius cum ingenio consentiebant. Itaque non fusus modo ab his aut fugatus; sed (simile prodigio) omnino rarus interceptus exercitus, quem duxerat Cato. Didicus vagos & libera populatione diffusos, intra suam repulsi Thraciam. Drusus ulterius egit, & vetuit transire Danubium. Minucius toto vastavit Hebro, multis quidem amissis, dum per perfidum glacie flumen equitatur. Gens ori-*

ginis Gallicæ Epit. Liv. 63. & Justin. 23.

1. *Namque Mucius.*] Erratum hoc illud recte, *Nam Q. Mucius*. Manu. *Namque Mucius.*] Non omnem ei laudem dicendi omnes detrahunt: quem Tullius quidem in Bruto *jurisperitorum eloquentissimum* satis quam magnificè prædicat: oratorum tamen in numero non collocat. Sed quid *propria eloquentia* heic sonat? Forte verius legerim, *juris scientiæ propè quam eloquentiæ nomine celebrior*. Fortè, posui. nam nunc jam video, sic me posse interpretari: ut eloquentiæ studium, sic laudem minus illi propriam, quam juris scientiæ fuisse. Quod ut sit, ut est quidem certè, non deero tamen eadem trajectione, nulla alia mutatione, sic rescribere: *juris scientiæ propria, quam eloquentiæ nomine*. Denique si nihil velis mutare, saltem *scientiæ* legere sustineas, utcumque de cetero statueris. *Acidalius*.

2. *Togatis.*] Comædiis, à Romana actorum toga, sicut palliæ Græcorum erant.

nis adhuc Jugurtha ac Marius, sub eodem Africano militantes, in iisdem castris didicere, quæ postea in contrariis facerent. ¹ Historiarum auctor jam tum Sisenna erat juvenis, sed opus belli civilis Sullani post aliquot annos ab eo seniore editum est. Vetustior Sisenna fuit Cœlius; æqualis Sisennæ ² Rutilius, Claudiusque Quadrigarius, & Valerius Antias. Sane non ignoremus, eadem ætate fuisse ³ Pomponium, sensibus celebrem, verbis rudem, & novitate inventi à se operis commendabilem. Persequamur notam severitate in censorum, Cassii Longini, Cæpionisque, qui ⁴ abhinc annos CLVII, ⁵ Lepidum Æmilium augurem, quod sex millibus ædes conduxisset, ⁶ adesse jusserunt. at nunc, ⁷ si quis tanti habiter,

1. *Historiarum auctor.*] Videndus Vossius de Lat. Histor.

2. *Rutilius.*] An iste Rutilius, qui historiam Romanam Græcâ conscripsit lingua, auctor Athenæo lib. 4. ? annuit vir litteratus in Emendationum libris. vereor, ut largiter errer. Is enim, de quo Athenæus lib. 4. vixit tempore Apicii, cuius operâ & in exilium missus. at Apicii avum quis ignorat? Verius igitur Phœnix Jurisconsultorum Cujacius lib. 2. Observat. c. 27. eum intelligit, qui Ascônio Quadrator, sive legatus Mucii Scævola præcos. Asiæ fuit, & quem noster infra damnatum repetundarum tradit. De historicorum choro, eos vide, qui fragmenta sedulo & laboriosè anquisiverunt. Schegkiius. *Rutilius.*] Fallitur vehementer Schegkiius, qui asserere conatur, alium hunc esse ab illo, quem historiam Romanam Græce scripsisse lib. quarto restatur Athenæus. Contrarium verum esse, jam docuit parens lib. 1. de Historicis Græcis cap. xxxi. Vossius.

3. *Pomponium.*] Falluntur vehementer, qui putant, à Velleio Pomponium ferri inter historicos, quia historicorum nomina sint, quæ præcessere. Nam

alius est scopus Velleio, qui temporum potius quam studiorum, spectat similitudinem: ut manifestum ex eo, quod dicat novitate inventi à se operis commendabilem. Ubi Atellanas eum intelligere, clarum est. Voss. Pomponium.] Scil. Atellanarum scriptorem. itaque præmittit: sane non ignoremus, q. d. dum in his temporibus signandis verborum, non omittendus est Poropæus diversorum quidem studiorum, sed ejusdem ætatis scriptor. Euseb. Chron. 1. de iisdem temporibus: L. Pomponius Bononiensis Atellanarum scriptor clarus habetur. Boecler.

4. *Abhinc annos CLVII.*] Lege. CLIV.

5. *Lepidum Æmilium.*] Male vulgo, Ælium. Lepidum.] Cui dubium est, Æmilie gentis, non Ælie cognomen Lepidum fuisse? Manut.

6. *Adesse.*] Verbum solenne Censorium: quo notatur citatio ad censes. Boeclerius.

7. *Si quis tanti habiter.*] Livius lib. 45. Et eos, qui prædium prædiave iusticiæ pluris festivum xxx. haberent, censendi jus factum est. Et Cicero pro Cælio: Triginta millibus dixisti eum habitare. adjuuge de Crasso & Domitio Plinii locum

bitet, vix ut senator agnoscutur, adeo mature à rectis in vitia, à vitiis in prava, à pravis in præcipitia pervenitur. Eodem tractu temporum & ¹ Domitii ex ² Arvernis, & Fabii ex ³ Allobrogibus victoria fuit nobilis. Fabio Paulli nepoti, ex victoria cognomen Allobrogico inditum. Notetur Domitiæ familiæ peculiaris quædam, & ut clarissima, ita artata numero felicitas, ⁴ IV ante hunc, nobilissimæ

locum lib. 17. cap. 1. qui tamen in mendo cubat. Schegk.

1. *Domitii ex Arvernis.*] Ille Bituntum sive Betultum regem eorum perfide vinxit, Valerio si fides lib. 9. c. 6. hic, cum isto feliciter pugnavit. Vide Cæsarem lib. 1. Belli Gall. Et quod noster Domitium ex Arvernibus, Fabium ex Allobrogibus tradit, dissentiunt Strabo lib. 4. Orosius lib. 3. cap. 13. Florus lib. 3. cap. 2. De cognomine *Allobrogis*, Pædianus. Schegk.

2. *Arvernibus.*] *Arverni* Ἀρβεροι, Cæsari & Ptolemæo sunt Galliæ populi. *Arverni* Ἀρβεροι, Stephano. Hodie *Auvergne* nominatur eorum regio. Horum agri descriptionem lege apud Sidonium 4. ad Aprum suum. Ortel.

3. *Allobrogibus.*] Glossarium Isidori vocis etymon innuere videtur. Nam habet: *Allobroga*, *Gallus rufus*. Cui consonat & vetus Commentator Horatii ad istum in Epodis versum:

Novisque rebus infidelis Allobrox.

Ait ibi: *Allobroges sunt Galli rufi & Sequanici dicti, incolentes illum tractum Alpium, qui est à Vesontio in Germaniam, qui vehementer res novas affectant, unde & ducibus suis raro fidem servant, habentque flavum præcipue capillitium.*

4. *IV. ante hunc.*] Vulgo uti ante hunc. *IV. ante hunc.*] Locus quem haud temerè transcam, à verbis corruptum, ab historia involutum. Quid illud *Uti?* corrigunt VII. [Mauntium intelligit.] & receptum id jam in libros, quasi certum. Ego miror. Nam

ad vestigia scripturæ haud improbum hoc fateor: quid tamen ad Velleii mentem, aut historicam fidem? Ecce Velleius ait, *peculiarem quamdam & artatam numero felicitatem Domitiæ familia se notare.* Ubi ea hic? quod ne septem in eâ consules? nam illuc referunt. Ridiculum. ego triginta gentes Romanas dabo, in quâ longè plures: dabo unam Claudiam, in quâ viginti octo. Denique quomodo fides constabit, de septem triumphis? nam hoc additur, *omnes pænè ad triumphum insignia pervenisse.* Atqui volve revolve Annales, duos modo Triumphos in Domitiâ gente reperies, quod Suetonius notat diligens & fidus observator talium rerum. Hæc incommoda in istâ correctione sunt. Nos ergo legimus: *IV. ante hunc*, id est, quatuor, istâ mente. In unâ familiâ fuisse quatuor singulis parentibus genitos, ipsosque singulos (nam hoc illud rarum quod intelligit, ex unicis unicos semper natos:) & eos omnes ad consulatum pervenisse, ad Triumphum pænè omnes. Velim igitur etiam scribi: *singuli parentibus geniti*, clarius ad hanc sententiam exprimendam, non, *singulis*. Quod tamen si retines, eodem trahe. Ab hac nostrâ correctione Velleii verba sunt, *artata numero felicitas*: & de paucis ostendit se loqui. Etiam Suetonii Domitianum stemma, quod initio Neronis legis. Ibi enumerat ab Domitio Allobrogico, quatuor parentibus suis unicos, ad Domitium usque patrem Neronis: qui est iste ipse

liffimæ simplicitatis juvenem, Cn. Domitium, fuere singulis omnino parentibus geniti, sed omnes ad consulatum sacerdotiaque, ad triumphum autem pæne omnes pervenerunt insignia. Bellum deinde Jugurthinum gestum est per Q. Metellum, nulli secundum sæculi sui. hujus legatus fuit C. Marius, quem prædiximus, ¹ natus equestri loco, hirtus atque horridus, vitæque sanctus, quantum bello optimus, tantum pace pessimus, immodicus gloriæ, infatiabilis, impotens, semperque inquietus. hic per publicanos aliosque in Africa negotiantes, criminatus Metelli lentitudinem, trahentis jam in tertium annum bellum, & naturalem nobilitatis superbiam, morandique in imperiis cupiditatem, effecit, ut cum, comitatu petito, Romam venisset, consul crearetur, bellique pæne patrati à Metello, qui bis Jugurtham acie fuderat,

Velleianus *nobilissima simplicitatis juvenis*. Hæc ergo liquent: & omnes isti consules. Sed de Triumpho quid? ubi quattuor? Nego esse debere. nam dixit Velleius (cujus verba jure pensito) *pæne omnes*. Ergo pervenerint uno minus. Sed hos ipsos tres quomodo expedio? Ex eodem Velleio: qui dixit non *Triumphos*, sed *Triumphum insignia*. Ergo sunt duo triumphus, alter Domitii Allobrigici notus; alter Domitii Calvini de Hispanis, anni DCXXI. Tertius autem Domitius, avus Neronis, donatus est sub Augusto *ornamentis triumphalibus*, ex Germanico bello. Suetonius auctor. Jamne tenebrosæ notulæ lux facta? mihi videtur. *Lipfius*.

I. *Natus equestri loco*.] Alii originem viliores Mario tribuunt, ut auctor de viris illustribus: qui ait, *humili loco natus*. Ut Plutarchus qui scribit *Ἡρόδοτος γενέων παντοπασιων ἀδδξων, αὐτρηπών ἢ καὶ πενήτων*: natus parentibus planè ignotis, & operariis atque pauperibus. Et Juvenalis:

— *Volsorum in monte solebat*

Poscere mercedes alieno lassus aratro.

Lipfius. *Natus equestri loco*.] Forte: *natus agresti loco*. Sane ipse Paterculus sub finem voluminis ait, *Marium, obscuro loco natum*. Plinius vero lib. XXXIII. cap. XI. *aratorem Arpinatem* nominat. Cum quo consentit Juvenalis Sat. VIII. Item Julius Celsus, qui cum *rusticana*, ac *ne Romana quidem originis*, fuisse asserit. Denique Valerius Maximus, Plutarchus, omnesque alii vilissimam ei originem assignant. *Vossius*. *Natus equestri loco*.] Alii plerique obscuram originem tribuunt. ipse se *hominem novum* vocat apud Sallust. 85. in qua eadem oratione cum de fiducia generis, quæ nobilibus adesset, præmississet, addit: *mihi spes omnes in memet sita: quas necesse est & virtute & innocentia tutari*. Hinc etiam videtur, illud odium invidia Nobilitatis in Marium, rursusque Marii vehementia adversum Nobiles, originem habere. *Bœcler*.

derat, summa committeretur sibi. Metelli tamen & ¹ triumphus fuit clarissimus ² & meritum; virtutique cognomen Numidici inditum. Ut paullo ante Domitiæ familiæ, ita Cæciliæ notanda claritudo est: quippe intra XII. ferme annos hujus temporis consules fuere Metelli, aut censores, aut triumpharunt ³ amplius XI I. ut appareat, quemadmodum urbium imperiorumque, ita gentium nunc florere fortunam, nunc senescere, nunc interire. ⁴ At ¹² IJ
Cajus Marius L. Sullam, jam tunc, ⁵ ut præcaventibus fati, copulatum sibi quæstorem habuit, & per eum missum ad regem Bocchum, Jugurtha rege, abhinc annos ferme ⁶ CXXXIX. potitus est. designatusque iterum consul, in urbem reversus, secundi ⁷ consulatus initio Kalendis

1. *Triumphus.*] Vide Sigon. *comment. fast. & triumph. Rom.* ad ann. DCXLIV.

2. *Et meritum, virtutique, &c.*] Inducta copula que, sententiam patefacit. *Mannius.*

3. *Amplius XII.*] Iterum in observatiunculâ istâ hæremus. Si verba, ut posita scriptaque, accipis: falsâ sunt. Non enim profectò intra tot annos, amplius XII. Consules aut Censores aut Triumphales fuere. Quid si notulas detrahas, scribasque, amplius X? Id certè verum sit: & reperio ab anno DCXXXIII. ad annum DCXVI. (qui sunt anni XII.) reperio inquam in gente Cæciliâ Consules quinque, Censores duos, Triumphales quattuor. Ergo undecim, nisi quid in vestigando me fugit. Corrige me, non corripes, si ita est. *Lipsius.*

4. *At C. Marius.*] Consule Sallustium in Jugurtha.

5. *Ut præcaventibus fati.*] Tentabam: *patria caventibus fati*: quasi compendio scriptum verbum fuisset. nec nunc pœnitet. Hæc autem referenda ad necessitudinem, quæ more prisco inter Consulem & Quæstorem est, qualis

inter patrem filiumque. Cicero non uno loco. *Lipsius.* *Ut præcaventibus fati.*] Satis obscura est hæc ἐπεὶ ἐσλή, quomodocumque accipiamus. Si enim accipias, *fata jam tum illa inter præsidem & quæstorem necessitudine velut præcavere voluisse futuras discordias & bella civilia*: sive, *Lipsiana correctio (patria caventibus fati)* eodem sensu, aut consulendi significatu, & ita explicetur, quasi illis rerum Marii ope gestarum præludiis veluti ad majorem Cimbrici belli fortunam ac reip. liberationem consultum Romanis fata voluerint, sicut in *descript. bell. civil.* Florus, *actum erat*, inquit, nisi Marius illi sæculo contigisset (quod tamen durius erit concinniusque) non satis apte hærebunt textui illa verba. *Boeclerus.*

6. CXXXIX.] Lege, CXXXIV. *Mann.*

7. *Consulatus initio.*] Rectè *initio*. stante Repub. designatus consul inibat consulatum more majorum Kal. Januar. qui, subsecuto Imperatorum ævo, *Ordinarius* dicebatur, quia ex tunc in singulos annos plures Consules creari inoleverat. *Cassiodorus & Apollinaris. Schegk.*

dis Januariis eum in triumpho duxit. Effusa, ut prædiximus, immanis vis Germanarum gentium, quibus nomen ¹ Cimbris ac Teutonis erat, cum Capionem ² Manliumque consulem, & ante Carbonein Silanumque fu-
 dissent fugassentque in Galliis, & exuissent exercitu;
³ Scaurumque Aurelium Cos. & alios celeberrimi nominis viros trucidassent, populus R. non alium repellendis tantis hostibus magis idoneum imperatorem, quam Marium est ratus. Tum multiplicati consulatus ejus. Tertius in apparatu belli consumtus: quo anno Cn. Domitius tribunus pl. legem tulit, ut sacerdotes, quos antea collegæ sufficiebant, ⁴ populus crearet. Quarto trans al-
 pes

1. Cimbris ac Teutonis.] Nota Ciceronem de provinciis Consul. & Sallustium in Jugurtha hos Gallorum generali nomine concelebrare. Schægk. Cimbris.] Gallos appellavit Sallustius, forte quod teste Orofio & Eutropio Cimbris atque Teutonis etiam Tigurini atque Ambrones se miscuerint: vel quod Gallorum (vel potius Celtarum) nomine & Gallos & Germanos antiqui intellexerint. Vide Annotat. ad Sallustium p. 394.

2. Manliumque.] Manilium, repono, ex Cassiodoro, & Obsequente. Mannt. Manliumque.] Nihil muta si sapias. Tacitus in Germania: At Germani Carbone & Cassio & Scuro Aurelio, & Servilio Capione; M. quoque Manlio fufis vel captis, quinque simul consulareis exercitus populo Romano. facit Epitoma Livii 67. Sallustius Jugurtha, Orofius lib. 5. cap. 16. Cassiodorus. alii Malium arridet. Sciant hoc Græcum, illud Latinum. In prænomine dissensus. Sallustio & Tacito Marcus, Livio & Orofio Cajus; aliis Cneus. Schægk.

3. Scaurumque Aurelium Cos.] Legatum fuisse, cum captus & occisus est, M. Scaurum, ostendit Epitome Liviana. Itaque legendum puto, consularum. triennio enim ante consulatum

gesserunt, anno V. DCXLV. Et Orofius, In ea, inquit, pugna M. Aurelius consularis captus, atque interfectus est. Manutius.

4. Populus crearet.] Advocando minorem ejus partem. Cicero in Rullum. abrogavit postmodum Sulla, restituit Labienus, Dio lib. 27. De collegio Cicero in Epistola 10. ad Appium: Amplissimi sacerdotii collegium; in quo non modo amicitiam violari apud majores nostros fas non erat, sed ne cooptare quidem sacerdotem licebat, qui cuiquam ex collegio esset inimicus. Schægk. Populus crearet.] Pontifex maximus, & rex sacrificulus & flamines à populo creati, pontifex quidem tributis comitiis, rex centuriatis, flamines curiatis, tum cum reliqui sacerdotes à collegiis cooptarentur. quos omnes postea Cn. Domitius ad comitia populi tributa transtulit anno DCCLI, Mario & Oreste Cos. quam legem post à Sylla sublatam, & iterum à T. Labieno tr. pl. Cicerone Cos. relatum, iterum M. Antonius Cos. post Casaria Dictatoris necem abrogavit. qua insequenti anno una cum ceteris Antonianis legibus Sc. sublata, res rursus ad populi comitia rediit. Libuit hæc ex Sigon. I. de antiq. jur. civ. Rom. 19. adscribere. Baccler.

pes circa ¹ Aquas Sextias cum Teutonibus confligit; ² amplius CL millibus hostium, priore ac postero die ab eo trucidatis; gensque excisa Teutonum. Quinto, citra Alpes in campis, quibus ³ nomen erat Raudiis, ipse consul & proconsul Q. Lutatius Catulus fortunatissimo ⁴ decertare prælio: cæsa aut capta amplius ⁵ cM hominum. Hac victoria videtur meruisse Marius, ne ejus nati remp. pœniteret, ⁶ ac bona malis repensasse. Sextus consulatus veluti præmium ei meritorum datus. Non tamen hujus consulatus fraudetur gloria; quo Servilii Glauciæ, Saturninique Appuleii furorem, continuatis honoribus remp. lacerantium, & gladiis quoque & cæde comitia discutientium, ⁷ consul armis compescuit; hominesque exitiales ⁸ in Hostilia curia morte multavit. Deinde inter- 13
jectis

1. *Aguas Sextias.*] In Gallia. Vulgo Aix. neque incelebre hac tempestate oppidum censetur, conditumque olim à Sextio, ita dictum ob aquas & scaturigines, quæ juxta sunt calentes.

2. *Amplius cL. millibus hostium.*] Bene postero die: & tunc iterum pugnatum. Plutarchus alique consensu tradiderunt. Orofio quid visum dissentire, sic scribenti? *Quarta die rursus productæ utrimque in campum acies, usque ad meridiem pænè pari pugnavère discrimine.* Non potest, ut hæc res fuit, de quarta die. Audacter emendo: *Orto die.* Lipsius.

3. *Nomen erat Raudiis.*] Florus *Claudium*: veteres eruditissimi *Vineti Radium*, nec numerus cæsorū convenit. vide Livium, Orofium, Eusebium, Florum. Schegk. Victor, *in campo Caudio.*

4. *Decertare prælio.*] Vir doctus existimabat, deesse, *cum Cimbris.* Cui non adfentio. Vera lectio haud alia, ac vulgata. Nec periculum fuit, ne de aliis, quam Cimbris, hæc caperentur. Nam Cimbro solum, & Teutonōs, sedibus suis egressos, narravit

Vellejus. Teutonōrum autem gens jam excisa erat, ut paullo ante memoratum. Satis clarum itaque, ad Cimbro hoc referendum, etiamsi nomen eorum non exprimitur. *Vossius.*

5. *c. m. hominum.*] Ut alii summas cæsorū captorumve concipiunt, videatur geminanda centenaria hic nota: cc. hominum. Lipsius.

6. *Ac bona malis repensasse.*] Fortasse facilius legeres: *mala bonis repensasse*, sicut alii loquuntur. quanquam hunc sensum etiam usitata lectio sustinere potest. Magnum oppido & reip. periclitanti salutare cum primis facinus: sed quæ merita possunt contra ultimam turbatæ patriæ impietatem nominari? Et si recte rem putamus, plus est quod nocuit patriæ Marius, quam quod profuit. *Boecler.*

7. *Consul.*] Acidalius legit *consularibus.* putatque ex decurtatione vocis *Cos.* postmodum *consul* substitutum esse.

8. *In Hostilia curia.*] De Curiis, & quomodo per augures constitutæ esse deberent, vide Marlian. lib. 2. c. x.

jectis paucis annis, tribunatum iniit ¹ M. Livius Drusus, vir nobilissimus, eloquentissimus, sanctissimus, inliore in omnia ingenio animoque, quam fortuna usus. qui cum senatui priscum restituere cuperet decus, & judicia ab equitibus ad eum transferre ordinem; (quippe eam potestatem nacti equites Gracchanis legibus, cum in multos clarissimos atque innocentissimos viros favissent, tum ² P. Rutilium, virum non seculi sui, sed omnis ævi optimum, interrogatum lege repetundarum, maximo cum gemitu civitatis, damnaverant) ³ in iis ipsis, quæ pro senatu moliebatur, senatum habuit adversarium: non intelligentem, si qua de plebis commodis ab eo agerentur, veluti inescandæ illiciendæque multitudinis causa fieri, ⁴ ut minoribus perceptis majora permitteret. Denique ea fortuna Drusi fuit, ut malefacta collegarum, quam

1. M. Livius Drusus.] Cicero pro Milone, Plutarchus Catone. Non fuit ille, ut nuper quidam ad Orationem pro Milone falso putavit, qui C. Gracchi perniciosos conatibus restitit, ejus mentio apud Plutarchum, Suetonium, Appianum, Ciceronem De finibus, sed ejus filius, de quo C. Carbo apud Ciceronem in Oratore: O Marce Druse (loquitur de patre) *eu dicere solebas, facram esse vempub. quicumque eam violasset, ab omnibus ei esse penas persolutas. patris dictum sapiens, temeritas filii comprobavit.* De temeritate Valerius lib. 9. cap. 5. seditionis causam invenies in Epitoma 70. Flori lib. 3. Cic. 2. de Oratore, aliis. Schegk.

2. P. Rutilium.] Rufum. Est ille ipse historicus, de quo supra, Consul cum Manlio. vita Socraticum probavit. certatim in eo extollendo scriptores. Minutius in Octav. Quod si mundus divina providentia & alicujus numinis auctoritate regeretur, numquam mereretur Phalaris & Dionysus regnum, numquam Rutilius, & Camillus exsilium, numquam

Socrates venenum. Damnatu Smyrnam commigravit litterarum studio. Ovidius lib. 1. de Ponto;

Et grave magnanimi robur mirare Rutili,

Non nisi reditus conditione dati.
Smyrna virum tenuit. — Schegkius.

3. In iis ipsis, quæ pro senatu moliebatur.] Notabilis est Sallustii locus orat. 2. de rep. ord. M. Livio Druso semper consilium fuit, in tribunatu summa operanti pro nobilitate: neque ullam rem in principio agere intendit, nisi illi auctores fierent homines factiosi, quibus dolus atque militia fide cariora erant. Ubi intellexerunt, per unum hominem maximum beneficium multis mortalibus dari, videlicet & sibi quisque conscius, malo atque infido animo esse, de M. Livio Druso juxta ac de se existimaverunt. Itaque metu, ne per tantam gratiam solus rerum potiretur, contra eum mixti, sua ipsius consilia disturbaverunt. Bocler.

4. Ut minoribus perceptis.] Hæc vetus lectio, non præceptis, ut voluit. Voss.

I. Ab

quam ejus optime¹ ab ipso cogitata, senatus probaret magis; & honorem, qui ab eo deferebatur, sperneret; injurias, quæ ab aliis intendebantur, æquo animo reciperet; & hujus summæ gloriæ invideret; illorum modicam ferret. Tum conversus Drusi animus, quando bene 14
cœpta male cedebant, ad dandam civitatem Italiæ. quod cum moliens revertisset è foro, immensa illa & incognita, quæ eum semper comitabatur, cinctus multitudine, in atrio domus suæ³ cultello percussus, qui affixus lateri ejus relictus est, intra paucas horas decessit. Sed cum ultimum redderet spiritum, intuens circumstantium mœrentiumque frequentiam, effudit vocem convenientissimam conscientiæ suæ: Ecquando, inquit, propinqui amicique similem mei civem habebit resp.? Hunc finem clarissimus juvenis vitæ habuit. cujus morum minime omittatur argumentum. Cum ædificaret⁴ domum in Palatio in eo loco, ubi est, quæ quondam Ciceronis, mox Censorini fuit, nunc Statilii Sisennæ est; promitteretque ei architectus, ita se eam ædificaturum, ut⁵ libera à conspectu, immunis ab omnibus⁶ arbitris esset, neque

1. *Ab ipso.*] Voces, ab ipso, superfluere cenfeo. *Lipsius.*

2. *Incognita.*] Possis legere *incondita.*

3. *Cultello percussus.*] A C. Vario.

Cicero 3. de natura Deor. ambigunt tamen auctores. Senecam De brevitate vitæ consule, Pliniumque lib. xxix. cap. 9. Leges ejus tanquam contra auspicia latæ consule Philippo referente uno SC. sublata. Pædianus, & Cicero 3. de Legib. *Schegkii.* *Cultello percussus.*] *Florus*, quasi de fatali morte, *Divusum*, inquit, agrum rerum temere notarum materia, ut in tali discrimine, mori abstulit. Ceteri tamen percussoris manu (Ciceroni C. *Varius*; homo importunissimus, vocatur) periisse consentiant. *Senec. de brev. vit. 6.* *Disputatur*, an ipse sibi manus attulerit. *subito*

enim vulnere per inguen accepto, collapsus est: aliquo dubitante an mors voluntaria esset, nullo, an tempestiva. Idem *Consol. ad Marc. 16.* intra penates interemptum; incerto cadis auctore memorat. *Boecler.*

4. *Domum.*] Vulgo, templum.

5. *Libera à conspectu.*] Quis non videt superfluere tanquam interpretamentum sequentis sermonis? *libera à conspectu.* itaque tollatur. *Gruter.* tollerari tamen potest.

6. *Arbitris.*] Vulgo hominibus. *Arbitris.*] Prima editio optime, ab omnibus arbitris. Arbitri sunt inspectores, censores, quique facta tua aut verba arbitrentur. *Plautus:*

— Potare, amare vult, ne qui sciat
Nere arbiter sit.

neque quisquam in eam despiciere posset: Tu vero, inquit, siquid in te artis est, ita compone domum meam, ut, quid-
 15 quid agam, ab omnibus perspici possit. In legibus Gracchi inter perniciosissima numeraverim, quod extra Italiam colonias posuit. id majores (cum viderent tanto potentiorum Tyro Carthaginem, Massiliam Phocæa, Syracusas Corintho, Cyzicum ac Bysantium Mileto, genitali solo) diligenter vitaverant, ut cives Romanos ad censendum ex provinciis in Italiam revocaverint. Prima autem extra Italiam colonia Carthago condita est. Mors Drusi jam pridem tumescens bellum excitavit Italicum, quippe L. Cæfare, P. Rutilio Coss. abhinc annos cxx, univ[er]sa Italia, cum id malum ab Asculanis ortum esset,

Iterum:

*Secede huc nunc jam si videatur procul,
 Ne arbitri dicta nostra arbitrari queant.*
 Lipsius.

1. Neque quisquam in eam despiciere posset.] Non ait idem, quod in præcedentibus, Vellejus. Nam despiciere valet, ab alto inspicere. Falluntur itaque, qui verba hæc pro glossinate inducenda esse, contendunt. Vosius.

2. Ut quicquid agam.] Vir verè antiquus Romanum ad morem. Nam, ut ait Cato, & in atrio & duobus ferulis epulabantur antiqui: Unde Juvenalis:

— quasi ferula septem

Secreto cenavit avus?

Ibique etiam pecuniam deponabant, unde qui honoratiores servi erant, liminum custodes adbibebantur, & quæ sequuntur in Servio ad hoc Virgillii;

— vocemque per ampla volutant

Atria. —

Et Valerius lib. 2. cap. 5. Nam maximis viris prandere & cenare in propatulo, verrecundia non erat: nec sanè ullas epulas habebant, quas populi oculis subjicere erubescerent. Schegg.

3. Quod extra Italiam colonias posuit.] Sigon. de antiq. jur. provinc. 1, 2.

Est autem laudabili observatione hic à Vellejo animadversum & comparatione nobilium exemplorum veluti commentario illustratum, illud Romanorum de coloniis extra Italiam non deducendis arcanum, qui profundo consilio, ut in plerisque imperii artibus, sedem sui imperii majestatemque non parum hac ratione firmabant. Boecler.

4. Ad censendum.] Ad censum instituendum.

5. Prima autem.] Parum adest, quin totum hoc exturbandum dicam: totidem enim verbis lib. priori legitur. Vosius.

6. Mors Drusi.] Flor. 3, 18. ibique Camers vidend. Sigon. de antiq. jur. Ital. 3, 1. Boecler.

7. Tumescens.] Veluti cum tempore quodam erumpens.

8. Italicum.] Sic dictum, quia caput imperii sui Corfinium legerant; Sociale Floro; Marficum Straboni: Scripserunt hoc bellum Appianus 1. bell. civil. Strabo lib. 5. Livius lib. 71. & 82. Plinius lib. 32. cap. 1. Eutropius, Orosius, Macrobius Saturnal. 1. Schegg.

9. Annos cxx.] Lege, cxxix. Manut.

10. Univ[er]sa Italia.] Ita emendat Manutius,

Manutius,

(quippe¹ Servium prætorem, Fonteiumque Legatum occiderant) ac deinde à Marſis exceptum, in omnes penetrasset regiones, arma ad verſus Romanos cepit. quorum ut fortuna atrox,² ita cauſſa fuit juſtiſſima. petebant enim eam civitatem, cujus imperium armis tuebantur: per omnes annos atque omnia bella,³ duplici numero ſe⁴ militum equitumque fungi, neq; in ejus civitatis jus recipi, quæ

nutius, cum vulgo legeretur, cum id malum in univerſa Italia ab Aſculanis ortum eſſet. Univerſa Italia.] Ut illud, univerſa Italia, ad illud referatur, quod pone ſequitur, Arma ad verſus Romanos cepit. Quod alioqui, unde pendeat, non habet, nec poteſt ipſum per ſe conſiſtere. Hanc opinor Vellejo mentem fuiſſe: in verbis fortatte non nihil potuit à noſtra conjectura diſſentire. nec mihi, à veteribus libris deſtituto, affirmare quidquam licet. tantum, quid ſentiam, oſtendo, ſtudio, & propenſione quadam animi ad litteras adjuvandas. Manutius. Univerſa Italia.] Florus lib. III. cap. XVIIII. Aſculo furax omnis erupit. Relli ea origo fuit, quod Aſculani cives Romanos intermiſſent inter ludos. Julius Obſequens; Aſculi per ludos Romani trucidati. Ita lego. Peſſimo, imo nullo ſenſu hæcenus editum fuit, A Sylo per ludos, &c. Una opera apud eundem paulo poſt reponimus, Rutilius Lupus: non, Lucilius, ut circumfertur. Koſius.

* Aſculanis.] Picenorum oppidum Aſculum Ptolemæo, Aſcoli hodie.

1. Servium Prætorem.] Etiam Oroſius C. Servium Prætorem appellat: At Livii Epitoma Q. Servilium Proconſulem, uti & Appianus. Lipſius.

2. Ita cauſſa fuit juſtiſſima.] Ita Florus 3, 18, 3. ſocios juſ Civitatis quam viribus auxerant, juſtiſſime poſtulaſſe, ait. ſed ipſe ſe explicat dum præmittit: Non minore flagitio ſocii intra Italiam, quam intra urbem cives rebellabant. &

3, 13, 2. cum de his cauſſis loquitur, Inerat, inquit, omnibus ſpecies æquitatis. Ergo ſpecies æquitatis intelligenda eſt, non ipſa æquitas: ſive, ut clariuſ dicam, æquitas erat aliqua in petitione. ſed nulla æquitas in obtinenda petitionis modo. Boecler.

3. Duplici numero.] Petrus Delbenius legend. putat, duplici munere. Manutius. Duplici numero.] Fruſtrâ vexatur hic locus, qui valet. Tamen legendum aliquis cenſet duplici munere: ab imperitiâ aut certè incogitantâ moris præfici, qui fuit, ut ſocii duplum militum ferè darent præ Romanis. Livius sæpè ingerit, ut lib. xxxv. Decretum ut novorum militum tria millia duceret, & trecentos equites: ita ut in iis duæ partes ſocium Latini nominis, tertia civium Romanorum eſſet. Libro xxxv. Imperatum L. Quinctio, uti duas legiones civium novæ ſcriberet, & ſocium ac Latini nominis viginti millia peditum, & equites octingentos. En, maniſeſto numero duplici: quoniam legiones tunc nondum ſex millium factæ. Exempla plura obſervabit. Lipſius. Duplici numero.] Liv. 22, 37. Milite, ait, atque equite niſi Romano Latiniq; nominis non. uti populum Rom. qui tamen poſtea mutavit, v. Herm. Hug. mil. equeſtr. 2, 2, uſurpatur hic (quod obſervari debet) Miles pro pedito, ut apud Vollejum Noſtrum milites equitesque dicuntur. Ad Sigon. de ant. jur. Ital. 1, 21. Boecler.

4. Militum equitumque.] Ergo equites ſejunctionâ militibus? Ita, genere quodam

quæ per eos in ipsum pervenisset fastigium, per quod homines ejusdem & gentis & sanguinis, ut externos alienosque fastidire posset. Id bellum ¹ amplius CCC. millia juventutis Italicæ abstulit. Clarissimi autem imperatores fuerunt Romani eo bello: Cn. Pompeius, Cn. Pompeii Magni pater, C. Marius, de quo prædiximus, L. Sulla, anno ante prætura functus, Q. Metellus, Numidici filius, qui meritum cognomen Pii consecutus erat. ² quippe expulsus a L. Saturnino tribuno pleb. quod solus ³ in leges ejus jurare noluerat, pietate sua, auctoritate senatus, ⁴ consensu reip. restituit patrem. Nec triumphis, honoribusque, quam aut causa exilii aut exilio aut re-
16 ditu clarior fuit Numidicus. Italicorum autem fue-
runt

dam loquendi. Nam Pedites, quia plurima & præcipua militiæ pars, ἐξ ὧν quadam veniunt sæpè soli in Militum nomen. Cæsar III. de Bello civili: *Cum ipsi numero militum equitumque præstarent.* Hirtius in bello Africo: *Advectis militum equitumque copiis.* Et alibi quoque in iis libris. *Lipsius.*

1. *Amplius CCC. millia.*] Non dubito pro cladibus & cædibus quas passim lego. In Eutropio tamen minor multo numerus: qui de bello Sociali & Civili simul, libro v. scribit: *Consumpserunt ultra CL. M. hominum, viros consulares XXIV. Prætorios VII. Edilitios LX. Senatores ferè CCC.* Sed ego profectò ibi scribam adauktis notis, D. M. hominum. nec minus fuit in utroque illo bello. *Lipsius.*

2. *Quippe expulsus.*] *Val. Max. 2, 8, 4, & 5, 2, 7. Appian. bell. civ. Cic. pro Sext. 16. Flor. 3, 16, 2. Boecler.*

3. *In leges ejus jurare.*] Remoram hic injicit vir adprime has doctus literas. ait, *more majorum in leges jurari.* movetur hoc, & Dionis lib. 39. scriptoris virorum Illustr. Apuleii, & Dionysii lib. 6. locis. Sed errat tantum, ut hoc statuatur, ut mage contra-

rium. omnes videas penitius, & loqui præter Halicarnass. de perniciosarum rerum auctoribus sive tribunis, dabis, & hætenus facile concesserim. Cum enim suas leges firmare contra bonos & viros & cives legitimo modo non quiverint, huc, malo modo, nullo bonorum more descendisse quis negaverit? Halicarnassæi locus aperte de Legibus sacratis agit. Sed quid ad Livium lib. 31. *Quia Flamen Dialis erat,* ait, *jurare in leges non poterat.* Facile eludo istum. loquitur de Diali qui in magistratu. magistratum autem in suas leges jurasse, se servaturum neque violaturum æquum fuit. cur non Dialis? quia iis jurare omnino nefas. Agell. lib. 10. cap. 15. Quid plura? hoc certum, non arbitrarium: in leges non juratum, nisi scito cautum jurare. *Schegkiius.*

4. *Consensu Reip.*] Nemo, vel mediocriter in Romanis rebus versatus, non intelligit, *consensu populi Romani,* legendum esse. Natus error ex litterarum similitudine, ut alibi quoque. nam *Resp.* sic, *R. P.* Populus autem Romanus, *P. R.* scribebatur. quod jam pueris quoque notum est. *Manut.*

runt celeberrimi duces, ¹Silo Poppædus, ²Herius Asinius, ³Insteius Cato, C. Pontidius, Telesinus Pontius, Marius Egnatius, ⁴Papius Mutilus. Neque ego verecundia

1. *Silo Poppædus.*] Ita legi potest: *Italicorum autem fuerunt celeberrimi duces, Silo Poppædus, Hirnius Asinius, T. Vettius, Cato, C. Pontius Telesinus, Marius Egnatius, Papius Mutilus.* Ita Appianus lib. 1. Bell. Civil. profert hæc nomina, & fortasse aliquanto emendatiora, quam nunc sunt in Velleii codicibus. Illud certè, quod est in libris vulgatis, *Insteius Cato*, penitus displicet, pro quo Cicero in Philippicis, & Appianus libro suprâ memorato habet, *T. Vettius Cato*, quod placet. *Ursin. Silo Poppædus.*] Melius *Pompedius*: ex Diodoro, ac Orofio. Apud Appianum est, Πομπηίδης: leviculo errore, pro Πομπηίδης, aut Πομπηίδης. Ita enim aliquos scribere video: in his Josephum Antiquit. Jud. lib. XIX. cap. 1. Ubi tamen non hunc, sed alium posteriorem nominat. Dio quoque lib. XLVI II. Antonii ducem quendam Οὐπήδον Σιλῶνα appellat. Sed lego, Πομπηίδον. Apud Senecam patrem Declamator quidam mendose *Pompeius Silo* vocatur: ac ita quoque hujus nomen corruptum apud Obsequentem. Plutarcho in Apophtheg. hic Πομπηίς, in Mario Πόπλις dicitur. Utrobique scribendum Πομπηίδης, aut potius Πομπηίδης, ut apud eundem in Catone Minore. In hunc modum Florus, Livii epitomator, alique restituendi. Piget enim hæc pluribus prosequi. *Vossius.*

2. *Herius Asinius.*] Livio lib. 73. *Hirnius Asinius Marrucinorum prætor. Insteii, & Isteii Capitonis* mentio apud Tacitum lib. 13. Annal. & in lapide apud Cujacium lib. 9. Observat. c. 37. *Papius; Orofio, Papius Mutilus; Diodoro, Aponius Motylus.* Schegk.

3. *Insteius Cato.*] Ursinus legit, *Vettius Cato*; ex Appiano, & Ciceronis Phil. XI. Ego amplius deliberandum censeo. Nam unde *Insteii* nomen paucis notum hic irreperit? Itaque hæreo, an non *Insteius Capito* sit legendum, ex Taciti XI II. Annal. ubi *Insteii Capitonis*, sed alterius, mentio. Si tamen Ursini lectio placeat, eo quod *Capitonis* alii in enumeratione ducum non meminerint, incertum erit, num P. an T. an C. *Catonem* vociter *Velleius*. Quantum enim scrutari potui, duo, vel forte tres *Catones* inter *Italicos* duces fuerunt. Primus, ut dixi, est *P. Vettius Cato*. Hunc Cicero Phil. XI. & Appianus, *P. Vettium* nominant. Alter est *Titus Vettius Cato*. Eum *Eutropius T. Vettium* appellat: uti & Cicero Phil. XI. ubi vulgo legitur: *cum P. Vettio Catone duce Marsorum*. Sed cum in optimâ notâ Ms. Bibliothecæ publicæ hujus Amstelodamensis urbis invenerim, *cum P. Vettio, & Titio Catone*: non dubito, quin legendum sit, *cum P. Vettio, & Tito Catone*. Tertius esset, *C. Vettius prætor Marsorum*; cuius meminit Seneca de beneficiis III. xxxi III. Sed locus mihi suspectus. Puto verius esse, *T. Vettius*: idque Cicerone præunte, ut vidimus. *Vossius.*

4. *Papius Mutilus.*] Vulgo, *Mutilius. Papius Mutilus.*] Lege, *Mutilus*: Non affero Appianum, Orofium, & alios, qui ita scribunt. Satis id firmant Fasti, qui ad annum urbis DCCLXXI. ex eadem gente consulem constituunt M. Papium Mutilus. Mendose etiam apud Diodorum in excerptis libri xxxv I. apud Photium scribitur, Γαίος Α'πίπιος Μύτιλος, pro Γαίος Πάπιος Μύτιλος. Apud Plutarchum lib.

dia domestici sanguinis gloriæ quidquam, dum verum refero, subtraham, quippe multum Minatii Magii, atavi mei, Asculanenſis, tribuendum eſt memoriæ: qui nepos ¹ Decii Magii, Campanorum principis; celeberrimi & fideliffimi viri, tantam hoc bello Romanis fidem præſtitit, ut cum legione, quam ipſe in ² Hirpinis conſcripſerat, ³ Herculanæum ſimul cum T. Didio caperet, Pompejos cum L. Sulla oppugnaret, ⁴ Coſamque occuparet. cujus de virtutibus cum alii, ⁵ tum maxime dilucideque Q. ⁶ Hortenſius in Annalibus ſuis retulit. ⁷ cujus pietati plenam populus R. gratiam retulit; ⁸ ipſum viritum civitate donando, duos filios ejus creando prætores, ⁹ cum ſeni adhuc crearentur. Tum varia atque atrox fortuna

Italici

lib. de Fortuna Rom. eſt Μῆμ. Ubi Μῆμολ. legendum, non Μῆπιλ. quod volebat Popma. Voß.

1. *Decii Magii.*] Vir doctus hic legendum affirmat, *Decimi*. Eo impuſſus, ut ait, quod neceſſario hic eſſe debeat prænomen. Sed fallitur. Nam Italicos duces duo gentilicia nomina quandoque habuiſſe conſtat. Ut *Minatius Magius*, *Marius Egnatius*, *Herius Aſinius*. *Decii* autem hujus meminit etiam Livius lib. XXI I. ac Silius Italicus lib. VII I. Ex quo apparet, Livii itidem locum ſuſtra à Sigonio eſſe tentatum. Voßius.

2. *Hirpinis.*] Vide Cluverum in Italia antiqua.

3. *Herculanæum.*] Plinio, Ciceroni, & Melæ; *Herculeum* Ἡρкульον, Straboni; Hujus mentio quoque apud Nonium, in verbo *Fluvius*. Campaniæ Felicis, ad Sinum Puteolanum urbs eſt, inter Pompejos & Neapolim, Halicarnafſico. Ortel.

4. *Coſamque occuparet.*] Quidam legendum conſent, *Coffum*. Quæ urbs Umbriæ Livio, Melæ, Plinio, Stephano: imo etiam, ſi vulgatis editioni-

bus ſtamus, ipſi Vellejo lib. priori. Sed nihil hic mutandum, ſatis clarum eſſe poſſit ex iis, quæ ibi notavimus. Quamquam magis inclinè animus, ut hic *Compsam* legendum putem. Quæ Hirpinorum urbs eſt, ut infra dicemus. Nam de Hirpinis hic loquitur Vellejus. Voßius.

5. *Tum maxime dilucideque.*] Lipſius legit, *tum maxime dilucide Q. Hortenſ.*

6. *Hortenſius.*] Meminit ejus quoque Cic. 3. de Orat. item in Bruto cum laude & Senec. in pr. contr.

7. *Cujus pietati.*] Editio vetus interſerit vocem *ille*, ex quo Lipſius legendum conjicit, *cujus ſcilicet pietati*.

8. *Ipſum viritum.*] Id valet: ſolum & ſeorſum civem faciendum, non unà cum aliis & in turbâ. Quod certè ad honorem ejus facit, & amorem ſimul indicat Romanorum. Volui aliquando ſcribere: *Ipſum Quiritium civitate donando*. nunc deſiſto. Lipſius.

9. *Cum ſeni adhuc crearentur.*] Non fruſtrâ hoc adjectum. brevi poſt, Sulla Dictator numerum vel ad 1 IX. auxerat Lipſio ad Taciti 1. teſte: vel ad decem, quod Pomponio Jurisconſulto titulo de Origine juris viſum, ſuffragante Cl. viro

Italici belli fuit, ut per biennium continuum duo Romani consules, Rutilius ac deinde Cato Porcius ab hostibus occiderentur, exercitus P. R. multis in locis funderentur, ¹ utque ad saga iretur, diuque in eo habitu maneretur. ² Caput imperii sui ³ Corfinium legerant, quod ⁴ appellarent Italicum. Paullatim deinde recipiendo in civitatem,

Cl. viro P. Pithœo in notis ad Collationem Legum Mosâicarum, & Onuphrio Panvinio in Fastis. Schœgk.

1. *Utque ad saga iretur.*] Sagum amictum militare Græcis, Gallis, Germanis, Hispanis usitatum cum Romanis. Cicero, Plutarchus, Tacitus, Strabo, Nonius, Suetonius. Hoc Romæ moris in dubio periculosi Martis eventu sumere; ut in tumultu, & tristi tempore civitatis ponere anulos, indicere iustitiam, differre vadimonia, mutare vestem. Livius, Tacitus, Suetonius, Juvenalis, Lucanus, alii. Et sumtum (ad quod SC. vel lege opus Cic. Philipp.) non deponeretur nisi spe lætioris, & Fortuna obsequente. Orofius lib. 5. *Consulares*, tamen ait Cicero, Philip. 8. *togati esse solent, cum civitas est in sagis.* Ejus tria, ni fallor, genera. Unum lugubre, id est, luridum, nigrum, pullum, luctu fugaque dignum, ut Commentator Horatii ad Epod. 9. describit, & de quo nōs hîc. Alterum gregale, militum dico, densum & villosum; cuius colorem diu auquisivi, nec inveni: coccineum Commentator tribuit sine ratione, & auctore. Scio, Romanis coccineam tunicam supra prætorium extensam futuri prælii signum fuisse: sed quid hîc? Doctissimus vir confundit cum illo, ego hæreo, & Strabonem lib. 3. audio, tamquam novum quid tradentem, esse gentes, quæ pullo sine nigro utantur sago. Tertium, Imperatoris, quod paludamentum proprie. Apulcius Apologia 1. *Verum tamen hæc, Diogeni, & Antistheni pera & baculus, quod regi-*

bus diadema, quod Imperatoribus paludamentum, quod pontificibus galærum, quod lituus auguribus. Color purpureus seu puniceus, præter exempla à doctis prolata ex Hirtii lib. 1. Belli Africanæ probo: Nam cum Scipio sagula purpureo antè regis adventum uti solitus esset, dicitur Juba cum eo egisse, non oportere illum eodem uti vestitus; itaque factum est, ut Scipio ad album se vestitum transferret. Ex quo & hoc haut absurdè colligas, purpureum præcipuè principem; album etiam eos, qui in exercitu alicujus dignationis & gradus, induisse. Schœgk. *Utque ad saga iretur.*] More Romano sc. quo in tumultu ad Saga iri discernatur. differt hæc mutatio vestium ab illa altera, luctus causa usurpari solita, qua pro niidioribus sordida vestes sumebantur. vide Brisson. 2. formul.

2. *Caput imperii.*] Ex antiqua editione legit Ursinus: *caput imperii sui ligerat Corfinium Italicani.*

3. *Corfinium.*] Κορφίνιον, Pelignorum urbs primaria; Straboni, Diodoro, & Ptolemæo; *Corfiniensis* Plinio. *Campi di S. Pellino*, alio nomine Pentinio hodie vocari, apud Leandrum & Collenurium lego. Ortel.

4. *Appellarent.*] Fortasse legendum, *appellarunt.* Burrer. *Appellarunt Italicum.*] Lege, *appellarunt Italicam.* Corfinium Italicam dictum, liquet ex Strabonis l.v. & Diodori excerptis l.xxxvii. apud Photium. Hinc Silius Italicus; hoc est, Corfiniensis. *Vosius.* *Appellarunt.*] Non video, quæ ratio adigat, ut *Italicam* legamus. v. *Sigon. de antiq. jur. Ital.* 3, 1. Boecler.

vitatem, qui arma aut non ceperant, aut deposuerant maturius, vires resectæ sunt: Pompeio Sullaque & Mario¹ fluentem procumbentemque Remp. restituentibus.
 17 Finito ex maxima parte, nisi quæ Nolani belli manebant reliquiæ, Italico bello (quo quidem Romani victis afflictisque ipsi exarmati; quam² integris universis civitatem dare maluerunt) consulatum inierunt Q. Pompeius & L. Cornelius Sulla: ³ vir qui neque ad finem victoriæ satis laudari, neque post victoriam abunde vituperari potest. ⁴ hic natus familia nobili, sextus à Cornelio Rufino, qui bello Pyrrhi inter celeberrimos fuerat duces, cum familiæ ejus claritudo ⁵ intermissa esset, diu ita se gessit, ut nullam petendî consulatum cogitationem habere videretur. deinde post præturam illustratus bello Italico, & ante in Gallia legatione sub Mario, qua eminentissimos duces hostium fuderat, ex successu animum summit; petensque consulatum, pæne omnium civium suffragiis⁷ nactus est. sed cum honorem⁸ undequinquagesimo

1. *Fluentem procumbentemque.*] Non optimè ad metaphoram, quæ continuari in his talibus amat, conjungi duo ista, quæ vocant, participia videntur. Itaque jam labebar, ut *ruentem* substituerem. Nihilominus Virgilius quoque meminit:

*Ex illo fluere, ac retro sublapsa referri
 Spes Danaum. Acidalius.*

Fluentem procumbentemque.] In Ms. fuit: *Rempubliacam P. R. restituentibus.* Nec putem mutandum temere. Aggenus de limitibus agrorum: *Est ager similis subsociorum, conditioni extra clusus; qui si R. P. Populi Romani datus non est, & c. jure subsociorum, in ejus, qui assignare potuerit, remanet potestate.* Unde infra etiam forte legi debet: *Quod non Augustus post reditum in Urbem R. P. Populi Romani representavit: non autem, R. P. Populoque Romano, representavit; ut vulgo edunt. Voss.*

2. *Nisi quæ.*] Lipsius, *nisi quod Nolani.* *Nisi quæ.*] Lego, *quæ.* *Quæ,* pro *quatenus,* apud optimos quosque Scriptores passim obvium. *Vossius.*

3. *Integris.*] A valetudine metaphoram duci, innuere videntur ista: *afflictis, & integris.* *Acidal.*

4. *Vir qui neq; ad finem victoriæ, & c.*] Plane ad hanc sententiam *Valer. 9, 2, 1. L. Sulla, quem neque laudare, neque vituperare quisquam satis digne potest: quia dum quarit victorias, Scipionem se populo Romano; dum savitiam exercet, Annibalem representavit.* *Boeclerus.*

5. *Hic natus familia nobili.*] Vide *Plutarchi Syllam.*

6. *Intermissa esset.*] *Acidalius* legit, *intermississet.* Activa autem illa vocabula sæpe passive sumuntur.

7. *Nactus est.*] Ita restituit *Gruterus; vulgo, factus est.*

8. *Undequinquagesimo.*] *Plutarchus, quin-*

mo ætatis suæ anno affecutus est. Per ea tempora Mithridates Ponticus rex, ¹ vir neque silendus neque dicendus sine cura, bello acerrimus, virtute eximius, aliquando fortuna, ² semper animo maximus, consiliis dux, miles manu, odio in Romanos Hannibal; occupata Asia, ³ necatisque in ea omnibus civibus R. quos quidem eadem die atque hora, redditis civitatibus litteris, ingenti cum pollicitatione præmiorum interim iusserat (quo tempore neque fortitudine adversus Mithridatem, neque fide in Romanos quisquam Rhodiis par fuit. horum fidem ⁴ Mitylenæorum perfidia illuminavit: qui M. Aquilium ⁵ aliosque Mithridati victos tradiderunt; quibus libertas, ⁶ in unius Theophanis gratiam, postea à Pompejo

quingagesimo. Ἰππὶς ἡ, inquit, ἀποδείκνυ) πενήτωρα ἔτι γεγώς. Lipsius.

1. Vir neque silendus.] Quippe cum quatuor Pyrrho, xvii. Annibali suffecerint, ille per quadraginta annos resistit, donec tribus in gentibus bellis subactis, felicitate Sulla, virtute Luculli, magnitudine Pompeji consumeretur. Florus lib. 3. cap. 5. Appianus, Plutarchus in Sulla, Lucullo, Pompejo, Cicero pro L. Manilio, alii. Schegk.

2. Semper.] Malim, aliquandiu. Sed de magnitudine animi hujus regis, emendetur Sallustianum fragmentum, apud Fabium, si memini: Mithridates corpore ingenti, perinde & armatus. Facito: perinde & animatus. Lipsius. Semper animo.] Vir summus adducit heic fragmentum Sallustii de eodem Mithridate: Mithridates corpore ingenti, perinde & armatus: exque eo facit perinde & animatus, forsân verè, si constaret nobis, quæ verba huic frusto annexa fuissent. id cum non liqueat, putatim suam esse energiam lectioni vulgatæ. Sic Curtius fere lib. 8. Ipse Porus humana magnitudinis propemodum excefs-

serat formam. magnitudini Poræ adhibere videbatur bellua qua vehebatur, &c. Gruterus.

3. Necatisque in ea omnibus civibus R.] Memnon de Tyrannis Heracleæ Ponticæ, item Valerius Maximus l. ix. cap. 11. lxxx millia Romanorum occisa tradunt. Ut omnino sit verisimile, Plutarchum in Sylla errare; qui numerum usque ad c. & l. millia adauxit. Quanquam Appianus in Mithridaticis Plutarcho fidem adstruere videatur. Centum enim & sexaginta millia perempta fuisse, tradit. Sed Memnonis hic potior videtur auctoritas. Voss.

4. Mitylenæorum.] Mitylene, Plinio, Melæ, Arriano, Vitruvio, & Ptolemæo, Lesbi insulæ oppidum liberum. Mitylin vocat Sophianus. Ortel.

5. Aliosque.] Q. Oppium proconsulem intelligit. Schegkiius. Et hæc summa harum gentium fuit perfidia.

6. In unius Theophanis gratiam.] Plutarch. in Pompej. & Vossius de Hist. Græc. 1, 23. Apud Tac. 12. 61, 2. Cois in unius Xenophontis medici gratiam immunitas concessa. Apud Plutarch. advers. Colos. in unius Aristotelis gra-

pejo restituta est) cum terribilis Italiae quoque videretur imminere, forte obvenit Sullae Asia provincia. is egressus urbe, cum circa Nolam moraretur (quippe ea urbs pertinacissime arma retinebat, exercituque Romano obsidebatur, velut poeniteret ejus fidei, quam omnium sanctissimam bello praestiterat Punico) ¹ P. Sulpicius, tribunus pl. disertus, acer, opibus, gratia, amicitiiis, vigore ingenii atque animi celeberrimus; cum antea rectissima voluntate apud populum maximam ² quassisset dignitatem, quasi pigeret eum virtutum suarum, & bene consultata ei male cederent, subito pravus & praecipuus, C. Mario, post LXX annum omnia imperia & omnes provincias concupiscenti addixit, legemque ad populum tulit, qua Sullae imperium abrogaretur, C. Mario bellum decerneretur Mithridaticum; aliasque leges perniciosas & exitiabiles, neque tolerandas liberae civitati tulit. quin etiam Q. Pompeii consulis filium, eundemque Sullae generum, per emissarios factionis suae interfecit. Tum Sulla contracto exercitu ad urbem rediit, eamque armis occupavit, XXI auctores novarum pessimarumque rerum, inter quos Marium cum filio & P. Sulpicio,

tiam *Stagira* excitata. qualia exempla alibi quoque, nec pauca reperiuntur. *Boeclerus.*

1. P. Sulpicius.] De quo Pædianus. Valerius lib. 6. Cicero in Bruto. de bello cui non dictus Hylas? *Schegkiius.* P. Sulpicius.] Idem retulerat A. Sconius Pædianus ad Orationem Ciceronis pro Cornelio. Sed locus ejus etiamnum corruptus. Adscribam ergo illum, ut, quantum in me est, repurgem. Ait autem de Sulpicio: *Ab initio bonarum actionum ad perditas progressus. Quod & initium bellorum civilium fuit, & propter quod ipse Sulpicius Cos. armis ire oppressus esse visus est.* Lego, nulla fere mutatione: propter quod ipse Sulpicius, consularibus armis jure oppressus esse visus est.

Nam *τὸ Cos.* antiquis librariis, & consulem, & consularum, & consularem notabat. Ex ire etiam fecimus jure. Vere, ut arbitror, & ex usu historicarum. Quippe Sulpicius, Sylla consul, in Laurentinis paludibus jugulatum, mox etiam prodit Velleius. Cum quo consentiunt Florus, Appianus, Orosius, aliique. *Vossius.*

2. Quassisset.] Ut alibi pro simplici compositum, ita hic pro composito simplex. *Quarere* est enim acquirere: neque nostro solum, sed plerisque probatis omnibus. Justinus lib. 2. *Imperium Asiae ter quassare* lib. 1. *Regnum quod fraude quassarent.* At hic quidem trecentis locis, quae cui bono quassaram? *Acidal.*

picio, urbe exturbavit, ac lege lata exules fecit. Sulpicium etiam affecuti equites, in ¹ Laurentinis paludibus jugulayerunt: caputque ejus erectum & ostentatum pro ² Rostris, velut omen imminentis proscriptionis fuit. Marius post sextum consulatum ³ annoque LXX, nudus ac limo obrutus, oculis tantummodo ac naribus eminentibus, extractus arundineto, ⁴ circa paludem Maricæ, in quam se, fugiens confectantes Sullæ equites, abdiderat, injecto in collum loro ⁵ in carcerem Minturnensium ⁶ jussu II viri perductus est. ad quem interficiendum missus ⁷ cum gladio * servus publicus † natione Germanus, qui

1. *Laurentinis.*] Laurentinas paludes à Laurento nomen accepisse constat. Laurentum autem Latii urbs Straboni: de urbe ita Papinius lib. 5. Sylvarum, *Qua Tyrrhena vadis Laurentibus aestuat undis.*

Laurentinæ quoque paludis Virg. meminuit.

2. *Rostris.*] Ex rostris Antiatium navium in foro suggestum erectum, ex quo loco conciones ad populum fieri solitæ. Liv. 1, 8.

3. *Annoque LXX.*] Placeret magis: *Marius post sextum Consulatum, annoque LXX. nudus, &c.* nam illud, *annosque*, ad dictionem *post*, quæ præcedit, referendum est. *Ursinus.* *Annoque LXX.*] Potest esse à glossa, *annoque septuagesimo.* nam ætatem illam expressit antea capite 18. *Gruterus.* *Annoque LXX.*] Lego, *annumque.* Nam si Marius, ut ante Velleio narratur, septuagesimum annum jam fuerit egressus, cum Sulpicium legem ferret, necesse est illud, & magis quidem, locum habere illo jam pulso: licet brevissimum spatium intercesserit. Quod satis colligere possumus ex inscriptione rerum gestarum Marii. Non adscribam eam integram, quia longiuscula est. Sufficiunt hæc verba, quæ ad institutum nostrum spectant: *POST. LXX. ANNVM. PATRIA.*

PER. ARMA. CIVILIA. P. LSVS. ARMIS. RESTITVTVS. VII. COS. FACTVS. EST. *Vossius.*

4. *Circa paludem Maricæ.*] Fortasse nomen silvæ prope Minturnas. nam Meningem postea se contulit, ut ex Plutarcho liquet. *Manut.*

5. *In carcerem Minturnensium.*] *Juvenalis Satyra 10.*

Exsilium, & carcer, Minturnarumque paludes,

Et mendicatus victa Carthagine panis, Hinc causas habuere. —

Et *Lucanus lib. 2.*

Cum post Tentonicos victos, Libycosque triumphos

Exul limosa Marius caput abdidit ulva, Stagna avidi texere soli, laxæque paludes

Deposuit fortuna tuum, mox vincula ferri

Exedere senem, longusque in carcere pador.

Eadem *Ovidius 4. de Ponto. Valerius* in privata domo Minturnis clausum dicit. *Scheek.*

6. *Jussu II. viri.*] An potius *II. virum?* Duo enim certè in coloniis *Lipsum.* *Jussu duumviri.*] Nocuit loco scripturæ compendium. fuit certè, *jussu duumvirali.* *Gruter.*

7. *Cum gladio.*] Merum glossema, cum gladio;

qui forte ab imperatore eo, bello Cimbrico captus erat, ut agnovit Marium, ¹ magno ejulatu expromenti ² indignatio-

gladio: additum ab eis, quibus gnarum statim sequi; *abjecto gladio profugit & carcere.* at ideo mihi potissimum heic supervacuum videtur. idemque sentio de illis, *è carcere*, quæ modo produxi. *Gruterus.*

* *Servus publicus.*] Cujus ministerio magistratus utebatur juxta Gellium lib. 12. c. 3. Licio transverso, qui magistratibus præministrabant, cincti erant: vide & Varr 7. de ling. Lat. Cic. Verrin. Tac. lib. 1. Annal. & Lipsium in Annot. ad Tacitum.

† *Natione Germanus.*] Quem hic *Germanum* vocat, alii *Gallum* fuisse scribunt. Sed hujus diversitatis hæc est causa; quod vulgus interpretum nescit, *Celtarum* vocabulum, apud Græcos scriptores, & *Gallus* & *Germanis* accommodari. Verisimile est *Germanum* fuisse, qui sit Cimbrico Teutonicoque bello captus. Sed & insigne Germanicæ probitatis specimen edidit ei parcens, à quo vitâ donatus erat. Nec me moverit vel Plinius vel Florus, qui *Gallum* fuisse scribunt: quod constet Romanos olim, *Gallorum* vocabulo *Germanos* etiam intellexisse, non *Gallos* tantum, modò veterum annales uterque istorum secutus est. Sed hæc satis sint in Velleji defensionem *Rhenanus. Natione Germanus.*] *Cimbrum* fuisse, præter Vellejum, tradunt etiam Valerius, & Lucanus. Livii tamen epitomator, Appianus auctor que de viris illustribus, *Gallum* nominant. Plutarchus utrumque dici refert. *Rhenanus*, alique eum secuti, nodum se solvisse crediderunt, dicendo, veteres *Gallorum* vocabulo etiam *Germanos* comprehendisse. Sed beneficorum errorem confutat Cluverius *Germaniæ Antiquæ* lib. 1. cap. x. Qui tamen frustra, ubicunque de Cimbris mentio, *Gallorum* nomen ex libris

conatur evellere. Vix enim dubito, quin error ille sit quorundam veterum, qui, cum ipsi essent *ἀγαυοὶ καὶ φησὶ*, secuti sint auctores, qui ante Galliam à Romanis penetratam dixere, quibusque Cimbrorum sedes erant incognitæ. Ita videmus *Florum* lib. 111. cap. 111. *Cimbros in extremis Galliæ* constituere. Ubi, ne quis audiat *Cluverium*, reponentem, *Germania*, addo, apud *Rufum Festum*, qui *Florum* sæpe sequitur, legi: *Marius Gallos de Italia expulit: & transiens Alpibus feliciter adversus eos pugnavit.* Hinc *Glossæ nostræ membranacæ: Cimber, Gallus, civis de Gallia.* *Vossius.*

1. *Magno ejulatu expromenti.*] *Gryph. & Steph. Magno cum ejulatu se prodentem, indignatione casus tanti viri.* Malè, unde tanto Imperatori tam muliebri pectus? *Cicero in Paradoxis: Marium in secundis rebus ex fortunatis habeo; in adversis unum ex summis viris.* Sanè in *Bruto* planè virum laudat. *Sehegkii.* *Magno ejulatu expromenti*] Quæcumque aliis, mihi verò mens sedet, *expromens* vel *exprimens* legere. *Acidal. Magno ejulatu, expromenti.*] Minimè legendum *expromens*, ut sedet nonnullis: nam vox *expromenti*; non respicit *servum Germanum*, sed vocem aditam *ejulatu.* *Gruterus.* Legi quoque potest, *expromenti.*

2. *Indignationem.*] Vide *Cl. Freinsheim. ad Curt. 10, 83.* *Valerius Maximus* 2, 10, 6. ad *Majestatem*, id est, amplitudinem & admirationem tanti viri retulit hunc servi timorem; tum ad memoriam cladis Cimbricæ; denique ad fati providentiam: *Noster de indignatione casus tanti viri loquens, partim ad miseriam tantam, partim ad priores duas, quas modo dixi, causas respicit.* *Boecler.*

gnationem casus tanti viri, abjecto gladio profugit è carcere. Tum cives, ab hoste, misereri paullo ante principis viri, docti, instructum eum viatico collataque veste, in navem imposuerunt. at ille, affecutus circa ¹Ænariam filium, cursum in Africam direxit; inopemque vitam in tugurio ruinarum Carthaginensium toleravit: ²cum Marius, adspiciens Carthaginem, illa intuens Marium, alter alteri possent esse solatio. Hoc primum anno, sanguine ²⁰ consulis Romani, militis imbutæ manus sunt: quippe Pompejus collega Sullæ, ³ab exercitu Cn. Pompeji proconsulis, ⁴seditione, sed quam dux ⁵creaverat, interfectus est. Non erat Mario Sulpicioque Cinna temperatior. itaque, cum ita civitas Italiæ data esset, ⁶ut in octo tribus contribuerentur novi cives; ne potentia eorum & multitudo veterum civium dignitatem frangeret, plusque possent recepti in beneficium, quam auctores beneficii; Cinna, in omnibus tribubus eos se distributurum, pollicitus est. quo nomine ingentem totius Italiæ frequentiam in urbem acciverat. è qua pulsus collegæ optimatumque viribus, cum in Campaniam tenderet, ex auctoritate senatus consulatus ei abrogatus est, suffectusque in ejus locum L. Cornelius Merula ⁷flamen Dialis. ⁸Hæc injuria homine,

1. *Ænariam.*] Inarime Virgilio, Græce Pithecusa, maris Tyrrheni insula est in sinu Puteolano.

2. *Cum Marius, &c.*] Egregie exprimit & subjicit lubricum istud & incertum rerum humanarum. Placuit Lucano, & mutuatus est:

— *Solatia fati*

Carthago Mariusque tulit, pariterque jacentes

Ignovère Deis. Lipsius.

3. *Ab exercitu.*] Aliter, ad exercitum.

4. *Seditione.*] *Ambitiosi ducis illecebris, inquit Valerius, corrupti milites, sacrificare incipientem adorti, in modum hostiæ mactaverunt.* Schægk.

5. *Creaverat.*] Dubito nonnihil, an pro *creaverat* legendum sit *exciderat*, vel *excitaverat*. Burret. Sed hæc etiam proba lectio est.

6. *Ut in octo tribus.*] Videte re & historia *Sigon. de antiq. jur. Ital. 3, 10*. Annoratur autem hic à Vellejo ipsissima ratio *aviani sive artis*, circa novorum civium admissionem usurpari solitæ. Boecler.

7. *Flamen Dialis.*] Id est, sacerdos Jovis. Flamines tanquam Filamines dictos Grammatici volunt, quod Filo caput ligent. Nudos enim capite incendere nefas erat, teste Servio.

8. *Hæc injuria.*] Peraphrasis ista est:

homine, quam exemplo dignior fuit. Tum Cinna, corruptis primo centurionibus ac tribunis, mox etiam spe largitionis, militibus, ab eo exercitu, qui circa Nolam erat, receptus est. is cum universus in verba ejus jurasset, retinens insignia consulatus, patriæ bellum intulit, fretus ingenti numero novorum civium, è quorum delectu CCC amplius cohortes conscripserat, ac triginta legionum instar impleverat. Opus erat partibus, auctoritate, gratia: ¹ cuius augendæ, C. Marium cum filio ² de exilio ²¹ revocavit, quique cum iis pulsati erant. Dum bellum autem infert patriæ Cinna, Cn. Pompeius Magni pater (cujus præclara opera ³ bello Marfico præcipue circa Picenum agrum, ⁴ ut præscripsimus, usa erat resp. quique Asculum ceperat, circa quam urbem, cum in multis aliis regionibus exercitus dispersi forent, v & LXX civium Romanorum, amplius LX millia Italicorum una die conflixerant) frustratus spe continuandi consulatus, ita se dubium mediumque partibus præstitit, ⁵ ut omnia ex proprio usu ageret, temporibusque insidiari videretur, & huc

Hanc severitatem adempta dignitatis merebatur sane homo, sed ad novas poenas (præsertim in tali civitate, in personis talibus) decurrere, semper periculosum est, propter exemplum, quod datum sibi creditur & dicitur, quisquis eo abuti cupit. Ita de Clodii cæde infra 2, 47, 4. exemplo inutili, faslo salutari reipubl. jugulatus est. confer supra 2, 3, 4. Boecler.

1. *Cujus augendæ.*] Optima lectio, per Hellenismum satis notum. Boecler.

2. *De exilio revocavit.*] Inter consilia & instrumenta res novas molientium passim observare licet, revocatos ab exilio proscriptos patriæq; expulsos: quippe qui & calamitate favorabiles, & patriæ ob exilium infesti, & pro reditu conficiendo omnia aufuri videntur. Boecler.

3. *Bello Marfico.*] Flor. 3, 18, 14. Strabo:

Pompejus omnia flammis ferroque populatus, non prius sine cadum fecit, quam Asculi eversione, Manibus tot exercituum consularium, direptarumque urbium Diis litaretur. adde Liv. epit. 74. & 76. Boeclerus.

4. *Ut præscripsimus.*] Frustra Velleii memoriam accusat Popma, quia de Piceno mentionem non fecerit. Nam Velleius non locum, sed res gestas respicit. Dixit autem ante: imperatores Romani fuerunt eo bello Cn. Pompejus, Cn. Pompeii Magni pater, C. Marius, & c. Item Pompeio, Sullaque, & Mario fluentem procumbentemque Remp. P. Romani restituentibus. Vossius.

5. *Ut omnia ex proprio usu ageret.*] Livii epit. 79. Cn. Pompeii fraudem notat: qui utramque partem fovendo, vires Cinnae dedit, nec nisi prostrigatis optimatum rebus auxilium tulit. Ita Amyntæ

huc atque illuc, unde spes major ¹ affuisset potentia, se exercitumque deflecteret. sed ad ultimum magno atrocique proelio cum Cinna confligit. Cujus commissi partisque sub ipsis mœnibus ² oculisque urbis Romanæ, pugnantibus spectantibusque quam fuerit eventus exitibilis, vix verbis exprimi potest. Post hoc, cum utrumque exercitum, velut parum bello exhaustum, laceraret pestilentia, Cn. Pompejus decessit: cujus interitus voluptas, amissorum aut gladio aut morbo civium pæne damno repensata est: populusque Romanus, quam vivo iracundiam debuerat, ³ in corpus mortui contulit. ⁴ Seu duæ seu tres Pompejorum fuere familiæ, primus ejus nominis,

tas apud Curtium 4, 1, 27. semper ex anticipi mutatione temporum pependit. Ita temporaria Græcorum ingenia incerta fama captant auram, ut quocumque pendentes animos tulisset fortuna, sequerentur, apud Eundem 4, 5, 11. Boeclerus. Agere.] Malim, agere. Quod nisi per alios steterit, per me facile cadet. Vosius.

1. Affuisset.] Aldus reponerat, affuisset. Quomodo jam ante cum legebatur apud Culpinianum; qui hunc locum citat. Vosius.

2. Oculisque.] Vulgo, sociisque. Oculisque.] Displacent, sociisque, nec germana sunt. Socii Romanæ urbis, duriter dicuntur iidem pugnas & spectasse, falso. Nam cives quoque parte una pugnarunt, nec focii sane spectatores ulli, sed actores. Denique copula in voce sociisque, non pro sermonis textu. Nos credimus fuisse: sub ipsis mœnibus oculisque (sive oculisque) urbis Romanæ, pugnantibus spectantibusque quam fuerit exitibilis. Hæc pugna, inquit, commissa, non ut alia procul à patriâ, sed apud Janiculum, sub ore atque oculis Romanæ urbis, quam tristis funestaque fuerit & pugnantibus & spectantibus, ægre dici potest. Sic mihi videtur: &

rogo ne quis ἀπειρῶ τῆ κελικῶν κελικῶν ἐστὼ. Lipsius. Oculisque.] Locus obscurus, ac corruptus, quique diversa eruditorum ingenia torserit. Nos minima mutatione rescribimus: sub ipsis mœnibus, sociisque urbis Romanæ, &c. Sensus perspicuus, & qui non egeat interpretate. Nec absurda tamen Lipsii conjectura, ut quidam rentur. Putabat ille, pro, sociisque, legendum, oculisque. Ut sensus fuerit, hanc pugnam non commissam procul à patria, ut alia; sed sub ore, & oculis urbis Romanæ. Vosius.

3. In corpus mortui contulit.] Οὐτε γὰρ μὴ εἶπας ἰαυρὸν κὴ ἀγέρον ἐπεδείξασθαι Ῥωμαῖοι πρὸς ἑτέρων στρατηγῶν, ὡς τὸ Πομπηίου πατέρα Στραβῶνα. non erga alium Ducem Romani insensius se viusque animati, quam erga Strabonem Pompeii patrem erant, inquit Plutarch. Pompej. pr. cujus corpus, cum fulmine ictus expirasset, dum effertur, lecto detractum, omnique ignominia affectum, idem memorat, causamque ejus odii exprimit: ἀπολησαν χερσὶν ἑπιθυμῶτων ἐπιθυμῶτων. Boecler.

4. Seu duæ seu tres Pompejorum.] V. G 4 Carol.

minis, ante annos ferme¹ CLXVIII, Q. Pompejus cum Cn. Servilio consul fuit. Cinna & Marius, haud incruentis utrinque certaminibus editis, urbem occupaverunt: sed prior ingressus Cinna, de recipiendo Mario legem tulit. ² Mox C. Marius, pestifero civibus suis reditu intravit mœnia. nihil illa victoria fuisset crudelius, nisi mox Sullana esset secuta. neque licentia³ in mediocres sævitum, sed⁴ excelsissimi quique eminentissimæ civitatis viri variis suppliciorum generibus affecti, in iis consul Octavius vir lenissimi animi, jussu Cinnæ interfectus est. Merula autem, qui se sub adventum Cinnæ⁵ consulatu abdicaverat,

Carol. Sigon. comm. in fast. & triumph. Rom. ad an. v. c. DCII. & Onuphrium Panvin. comment. in lib. I. fast. ad an. DCXIII. Boecler.

I. CLXVIII.] Ex. vet. habet CLXVII. Burreius. CLXVIII.] Turpiter erravit Marlianus, dum legit LXVIII. & pro Q. Quam, ut habet Rhenanus, reponit. Sed legendum CLXIX. Leopardum vide lib. 8. Miscellan. cap. 8.

2. Mox C. Marius.] Lucan. 2.

Quis fuit ille dies, Marius quo mœnia Victor

Intravit! quantoque gradu mors sava cucurrit!

Nobilitas cum plebe perit: lateque vagatur

Ensis, & à nullo revocatum est pectore ferrum, &c.

Legendus præsertim Appianus I. bell. civ. qui etiam indignas mortes tam illustrium virorum, quos hic nominat Vellejus, describit. Boecler.

3. In mediocres.] Vulgo immediocri. In mediocres.] Tam apertam mendam fallere tam oculos Argos potuisse? Nam ipsa se quidem verba refellunt. Quomodo mediocri sævities, quæ in tot talesque viros varie grassata? Nec *εἰπω* hæc Vellejum agnosco. Sed emendetur quamprimum me auctore: *Neque licentia in mediocri sævitum, sed*

excelsissimi quique eminentissimique (sic enim & hæc malo) civitatis viri variis suppliciorum generibus affecti. Antiquus scilicet accusativi flexus errorem peperit, ut capiti vocis præpositio assueretur, caudæ sibilus præcideretur: cui tamen etiam verbi sequentis initialis litera occasionem fecit proniorem. Acidalius. In mediocres.] Rhenani & Acidalii scripturam pro commodissima habui, secutusque sum. Nam quod non nemo existimabat, immediocri (quod hic legebatur) pro simplici, mediocri, poni, curiosius videtur quam verius. Boeclerus. Quid tamen si duplex negatio pro simplici posita fuerit?

4. Excelsissimi.] Lib. vet. excelsissime quoque atque eminentissima additâ copulâ. Ex quo Aldus Excelsimi quique atque eminentissimi civit.

5. Consulatu.] Ita recte emendant, vulgo legebatur, consulis. Consulatu.] Cinna, cum ei à Senatu consulatus abrogatus esset, insignia interim consularia retinuit. Quod eo notandum fuit, ut apparet, vulgaram hujus loci scripturam aliquo modo defendi posse. Non displicet tamen, consulatu: quomodo Griphio, Marneffio, Stephano, Schegkioque editum. Qui tamen minus candide hanc emendationem

caverat, incisus venis superfusoque altaribus sanguine, quos sæpe pro salute reip. flamen Dialis precatus erat Deos, eos in execrationem Cinnæ partiumque ejus tum precatus, optime de rep. meritum spiritum reddidit. M. Antonius, princeps civitatis atque eloquentiæ, gladiis militum, quos ipsos facundia sua moratus erat, jussu Marii Cinnæque confossus est. Q. Catulus, & aliarum virtutum & belli Cimbrici gloria, quæ illi cum Mario communis fuerat, celeberrimus, cum ad mortem conquiretetur, conclusit se loco nuper calce arenaque perpolitato, illatoque igni qui vim odoris excitaret, simul exitiali hausto spiritu, simul incluso suo, mortem magis voto quam arbitrio inimicorum obiit. Omnia erant præcipitia in rep. nec tamen adhuc quisquam inveniebatur, qui bona civis Romani aut donare auderet, aut petere sustineret. Postea id quoque accessit, ut sævitæ causam avaritia præberet, & modus culpæ ex pecuniæ modo constitueretur; & qui fuisset locuples, fieret nocens, sui que

tionem sibi adscribere conatur. Vossius. Consulat.] Ita Rhenanus edidit, ne de Auctore hujus lectionis in posterum dubiretur. Boecler.

1. M. Antonius.] Cicero 5. Tusculan. Lucanus 2.

— aut te præfage malorum

Antoni, cujus lacervis pendentia canis,

Ora ferens miles festa vorantia mensæ

Imposuit. Schegk.

2. Quos ipsos.] Non dubito, quin, ipse, scribendum sit, non ipsos. ut legatur: Quos ipse facundia sua moratus erat, &c. nam verbum, ipse, aliquanto ἐμφατικώτερον videtur. Ursin.

3. Perpolitato.] Verius fuerit, perlito. Lipsius. Perpolitato.] Lipsius verius esse putabat, perlito. Mihi veterem veramque scripturam mutare religio est. Cælius Aurelianus lib. 1. cap. 1. Tardarum Passionum: Sed neque præstantius quicquam antecedentium causarum, ut

adustio, cruditas, vinolentia, atque exercitium post cibum, vel mansio sine somnus in speluncis afferitur, aut nova politura in muris parietis cubiculorum. Vide etiam Festum in Depolitiones. Vossius.

4. Et qui fuisset locuples, fieret nocens.]

Πλοσίοις γὰρ ὅτε ἔστιν ὅτε εἰρλήν
 ὡς τὸ ἰχθυόσασιν ἐν τοῖς τοῖστος
 γίγνεται; divitibus enim in hujuscemodi casu nihil contra vim potentiorum tuti est, inquit Dio in descriptione triumviralis, quæ postea secuta est, proscriptionis, l. 47. & rursus, cum in aliis occidentis, tum præsertim in divitibus promptissimos fuisse asserit Triumviro: idque non sine causa. περιπόλων τε γὰρ χρημάτων δόμοι, καὶ ὅτε ἔχοντες ὁπόθεν ἀλλοθεν τοῖς ἐπιθυμίας τὸ εὐφραίνων ἀποπληρώσει, καὶ ἰὼ πρὸ κτ' τὸ πλοσίων ἔχοντων

23 ¹ sui que quisque periculi ² merces foret; nec quidquam videretur turpe, quod esset quaestuosum. Secundum deinde consulatum Cinna, & septimum Marius in priorum dedecus iniit. cuius initio morbo oppressus decessit, ³ vir in bello hostibus, in otio civibus infestissimus, quietisque impatientissimus. In hujus locum suffectus Valerius Flaccus, turpissimæ legis auctor, qua creditoribus ⁴ quadrantem solvi jusserat: ⁵ cuius facti merita eum poena intra biennium consecuta est. Dominante in Italia Cinna, major pars nobilitatis ad Sullam in Achaiam, ac deinde post in Asiam per fugit. Sulla interim cum Mithridatis præfectis, circa ⁶ Athenas Bœotiamque & Macedoniam ita dimicavit, ut & Athenas reciperet & plurimo circa multiplices ⁷ Piræi portus munitiones labore expleto, amplius

CC

Observe. Quia enim multa proventus pecunia indigebant, neque explere aliter cupiditatem militum poterant, communem inimicitiam divitiibus indixerunt. vide talia in Plutarchi Sylla. Boecler.

1. Suique.] Vulgo sui, sed bene ita restituit Acidalius.

2. Merces foret.] Vocula illa foret auctore Lipsio deleto tamquam glossema. Merces foret.] Infra nosser, Fieretque quisque merces sui mortis. Petronius Arbitr,

— qua re tam perdita Roma (da. Ipsa sus merces erat, & sine vindice præ. Ad eundem modum locutus Sallust. Catilin. Scheggk.

3. Vir in bello hostibus, &c.] Epit. Liv. 80. vir cuius si examinentur cum virtutibus vitia, haud facile sit dictu, utrum bello melior, an pace perniciosior fuerit, adeo quam temp. armatus servavit, eam primo togatus omni genere fraudis, postremo armis hostiliter evertit. Boecler.

4. Quadrantem solvi.] Ut usura annua quadrante solveretur. erat autem quadrans centesima res. ternos igitur nummos ex centenariis pendi, usura nomine Flaccus voluit. Manutius. Qua-

drantem solvi.] Id est, quartam partem, ita ut tres (crediti an usura) partes perirent creditori, quarta deberetur. Est hoc genus novarum tabularum, quare Velleius turpissimam vocat hanc legem Valerianam, quippe qua & manifestam haberet iniquitatem, & seditioso potius turbulentoque esset consilio à trib. pl. lata, quam summa ac inexsuperabili necessitati publica data: quo solo casu, ubi usura sc. veluti tabes omnibus avrosi ad corpus ipsum pervenire, decreta novarum tabularum, specie inevitabilis subsidii, aliquando excusari posse videantur. V. Cæl. Rhodigin. 12, 10. Antonius Augustinus nihil aliud quam nominat hanc legem, cuius scilicet circumstantia & historia plenius apud Auctores superstites non perscribuntur. Boecler.

5. Cuius facti merita.] Liv. epit. 82. L. Valerius Flaccus consul collega Cinnae missus, ut succederet, propter avaritiam invisus exercitui suo, à C. Fimbria legato ipsius ultima audacia homine occisus est. adde Velleii 2, 24, 1. Boecler.

6. Athenas.] Vide Meurs. lib. de Athenis Atticis.

7. Piræi.] Portus hic erat Athenarum, qua-

qua-

ec millia hostium interficeret, nec minus multa cape-
ret. Si quis hoc rebellandi tempus, quo Athenæ oppu-
gnatæ à Sulla sunt, imputat Atheniensibus, ¹ nimirum
veri vetustatisque ignarus est. adeo enim certa Athenien-
sium in Romanos fides fuit, ut semper & in omni re,
quidquid sincera fide gereretur, id Romani, Attica fieri,
prædicarent. Ceterum tum oppressi Mithridatis armis,
homines miserimæ conditionis, cum ab inimicis tene-
rentur, oppugnabantur ab amicis, & animos extra mœ-
nia; corpora, necessitati servientes intra muros habe-
bant. Transgressus deinde in Asiam Sulla, parentem
² ante omnia supplicemque Mithridatem invenit. quem
multatum pecunia ac parte navium, Asia omnibusque
aliis provinciis, quas armis occupaverat, decedere coë-
git: captivos recepit; in perfugas noxiosque animad-
vertit: paternis, id est, Ponticis finibus contentum esse
iussit. ³ C. Flavius Fimbria, qui præfectus equitum ante ²⁴
adventum Sullæ, Valerium Flaccum consularem virum
interfecerat, exercituque occupato imperator appella-
tus,

quadringentarum capax navium, muro
duorum millium passuum urbi con-
iunctus. Terent. Andr. *Hæri aliquot
adolescentuli convenimus in Pyræum.*

1. *Nimirum.*] Alii *nimum* veri. Florus
certè non liberat suspicione. ait enim,
*Postquam domuerat ingratisimos homi-
num, in honorem tamen mortuorum sa-
cris suæque famæ donavit.* De Græco-
rum fluxa & sublesta fide, res procul-
cata jam, notatumque ad Plautum.
Schægkii. *Nimirum.*] Lege, *nimum*.
Et ita jam in quibusdam codicibus e-
mendatum reperio. De Atheniensium
vero fide, contrarium prodit Tacitus
I. I. *Annalium* in oratione Pisonis; qui
appellat hos *Mithridatis adversus Sul-
lam socios.* Vossius.

2. *Ante omnia.*] Lego ex auctoris per-
petua consuetudine, *in omnia.* Id illi

est prorsus. *Infra: M. Lollio homine in
omnia pecuniæ, quam recte facendi cu-
pidiore. Superius item: Miliore in omnia
ingenio animoque, quam fortuna usus.*
Acidalius. Ante omnia.] *Acidalius* le-
git, *in omnia.* Sed nihil mutandum.
*Antè omnia valet præcipue. Quis nescit
illud Maronis II. Georg. — Dulces
ante omnia Musæ. Sic & Plinius I. VIII.
cap. xxxvii. Quæ natura multis, & ante
omnia, urss.* Suetonius in Caligula:
*Destinaverat Mileti Didymæum peragere,
in jugo Alpium urbem condere; sed ante
omnia Isthmum in Achajâ perfodere.* Plu-
rima etiamnum hujus locutionis ex-
empla afferrem, nisi studerem ante
omnia brevitati. *Vossius.*

3. *C. Flavius Fimbria.*] *Plutarch. Syll.
Aurel. Vict. vir. illust. 70. Liv. epit. 83.
Boeclerum.*

I. Forte.]

tus, ¹ forte Mithridatem pepulerat proelio, sub adventum Sullæ se ipse interemit; adolescens, quæ pessime ausus erat, fortiter executus. Eodem anno ² P. Lænas tribunus pl. ³ Sex. Lucilium, qui priore anno tribunus pl. fuerat, ⁴ saxo Tarpejo dejecit; & cum collegæ ejus, quibus diem dixerat, ⁵ metu ad Sullam profugissent, ⁶ aqua ignique iis interdixit. Tum Sulla, compositis transmarinis rebus, cum ad eum, primum omnium Romanorum, ⁷ legati Parthorum venissent, & in iis * quidam magi ex notis

1. *Forte.*] Illud forte suspectum est Lipsio. Lib. vet. *fonte. Forte.*] Et virtutibus Magni Mithridatis, & Vellejo, etiam insignem, mea sententia, injuriam faciunt, qui emendant, *forti.* Ego forte omnibus modis retinendum censeo; ut dicat Vellejus, casu magis, quam virtute Fimbriæ, Mithridatem esse pulsum. *Vossius.*

2. *P. Lænas.*] Aldus verisimili conjectura legit: *Popillius Lænas.* Nil tamen temere mutandum. Forte enim huic nomen fuit *P. Popillius Lænas.* Sed de hoc nihil possumus affirmare, cum apud cæteros scriptores Lænatis hujus nulla extet mentio. *Vossius.*

3. *Sex. Lucilium.*] Plutarchus in Mario, ipsum Marium auctorem hujus facti edit: sed in eo legas, *Σεξτόν Λυκίον*: *Sextum Lucinum.* Nostrum, an illum rescribis? *Lipsius.* *Sex. Lucilium.*] Plutarchus in Mario, & epitomator Livii lib. LXXX, prædunt ipso die, quo Marius vii. consulatum iniit, Sextum Lucinum de Tarpeia rupe præcipitatum. Vicinitas nominum idem factum esse suadet. Et valde mihi verisimile, *Lucilium* notiores librariis, *Lucinum* è contextu removisse. Illud tamen interest, quod Lucini mors biennio ea anticipet, quæ ante hæc verba retulit Vellejus. Aut igitur diversam narrationem esse existimandum est: aut, quod potius reor, Vellejum biennii anachronismo peccasse. *Vossius.*

4. *Saxo Tarpeio.*] Ex qua rupe olim damnati præcipitabantur. Gellius refert eos quoque præcipitados, qui falsum dixissent testimonium. Vetitum postea, I. si diutino, D. de Poen.

5. *Metu.*] Ita legit Burrerius. vulgo erat, *motu.*

6. *Aqua ignique.*] Qua interdictioe quis in exilium mittebatur.

7. *Legati Parthorum.*] Nam ante eam diem nihil commercii intercessisse inter utramque gentem, singularemque Syllæ eam felicitatem obtigisse, quod cum ipso primum Parthi societatis amicitiaque gerenda causa congressi sint, *Plutarchus in Sylla* auctor est. Memorabile est in illo congressu, quod cum Sylla tres sedes poni jussisset, unam Ariobarzani, alteram Orobazo (is legatus Parthorum erat) sibi mediam, atque adeo inter duos sedens audientiam legato dedisset, postea Orobazus à rege Parthorum interfectus est. Scilicet *Legatus*, cui idem, qui Principi mittenti, si adesset, honor deberetur, etiam in loco prærogativam sui principis animose asserere debet, & fugere potius congressum, quam sinistre vel inferius sedere aut subscribere: ni faciat, plurimum Principi suo detracturus, ipse velut homo nihili habendus. Pluris enim apud Principem dignitatis possessio fit, quam ceterarum rerum, quæ dignitati ancillantur. Dixi hæc verbis *Freder. de Marselaer*, qui in *Legat. lib. 2. dissert. 32.*

eis corporis respondissent, ² cælestem ejus vitam & memoriam futuram, reiectus in Italiam, haud plura quam xxx armatorum millia adversum cc amplius hostium exposuit ³ Brundisii. Vix quidquam in Sullæ operibus clarius duxerim, quam quod, cum per triennium Cinnanæ Marianæque partes Italiam obsiderent, neque illaturum se bellum iis dissimulavit, nec quod erat in manibus omisit; existimavitque ante frangendum hostem, quam ulciscendum civem; ³ repulsoque externo metu, ubi quod alie-

rosa, hoc argumentum tractat, exemplisque illustrat. Fieri tamen potest, ut illa de loco & ~~concedere~~ contentio, plurimum publicis rebus, præsertim in communi negotio periculisque, noceat, neque detrimenti illa, comparatione vindicata prærogative repensari possint. Boecler.

* Quidam magi.] Plutarch. in Syll. refert quendam ex Orobari legati Parthici comitatu, inspecto Syllæ vultu, observatisque diligenter animi & corporis motibus; adeoque naturæ indoleque ejus ad artis ~~verborum~~ exacta, prædicasse, fieri non posse, quin summus vir evaderet, etiam nunc se mirari, quod ante se quemquam esse patiatur. Apud Gellium 1,9. Pythagoras adolescentes, qui se ad discendum obulerunt, ~~εὐφροσύνην~~ id. verbum significat, mores naturasque hominum conjectatione quadam de oris & vultus ingenio, deque rotius corporis filo atque habitu, sciscitari. Ammianus 15,21. meminit veterum librorum, quorum lectio per corporum signa pandit animorum interna. Vide Pontan. Philocal. 10,26. de variis gestuum naturalium significationibus. Boecler.

1. Cælestem.] Suspecta mihi vocula. Nam cur Sullæ vita cælestis? imo scelerata revera, & facinorum pleqa. Si ad famam & nomen respicit prædictio: cur non immortalē, aut, quod ego velim censeamque nunc substituit, cele-

brem dicat? Celebrem, inquam, lego: & in Plurarcho magorum hoc prædictum breviter sic concipitur, ~~μεγίστην~~ ~~ἀρετήν~~. Lipsius. Cælestem.] Cælo demitti dicebant summa ingenia. unde cælestis Augusti animus [previsse humana consilia dicitur, 2,60,2. tanquam majoris è cælo auspicii prudentia fretus. De cetero Noster hac voce, crebra figura, excellentiam rerum celebritatemque notat. cælesti ore Cicero coarquit Antonium 2,64,3. cælestem ejus vitam & memoriam futuram hoc loco: de cuius loci lectione prorsus nihil dubito; cum gravitatem vocum capiet Vellejus, & hanc ipsam exempla asserant. cælestium præceptorum disciplinis innutritus, Tib 2,94,1. cælestissimum os Ciceronis, ob singular. eloq. 2,66,3. cælestissima opera Tiberii, 2,104,3. Quem ipsum superlativum augenda novitate quadam gravitatis non dubitavit assumere. Boecler.

2. Brundisii.] Quæ urbs est Calabria.

3. Repulsoque.] Restituo, vix unius literæ mutatione: repulso quo externo metu, &c. Laudandum, inquit Vellejus, Sullæ consilium, qui existimavit, ante propulsandum esse bellum externum, quam domesticum: quo devicto hoste, & domestici motus facilius comprimi possent, & neutiquam hostibus præberetur occasio, temp. Romanam discerpenti penitus, dum membra inter se decertarent. Vossius.

alienum esset vicisset, ¹ superaret quod erat domesticum. Ante adventum L. Sullæ, Cinna seditione orta ab exercitu interemptus est: vir dignior, qui arbitrio victorum moreretur, quam iracundia militum, de quo vere dici potest, ausum eum quæ nemo auderet bonus, perfecisse quæ à nullo nisi fortissimo perfici possent; & fuisse eum in consultando temerarium, in exequendo virum. Carbo, nullò suffecto collega, solus toto anno consul
 25 fuit. Putares, Sullam venisse in Italiam, non belli vindicem, sed pacis auctorem: tanta cum quiete exercitum per Calabriam Apuliamque, cum singulari cura frugum, agrorum, hominum, urbium perduxit in Campaniam; tentavitque ² justis legibus & æquis condicionibus bellum componere: ³ sed iis, quibus & pessima & immodica cupiditas erat, non poterat pax placere. Crescebat interim in dies Sullæ exercitus, confluentibus ad eum optimo quoque ⁴ & sanissimo. Felici ⁵ deinde circa Capuam eventu ⁶ Scipionem Norbanumque consules supe-

1. *Superaret.*] Verborum series poscere videtur, ut legamus *superare*; quod verbum pendet ab eò, quod præcedit, existimavitque, & c. Ursinus.

2. *Justis legibus & æquis conditionibus.*] Ita *Cæs. bell. civ. 1.* magnopere se confidere demonstrat, si ejus rei sit potestas facta, fore ut æquis conditionibus ab armis discedatur. Est enim conventio talis, sive pæctio pacis vel æqua vel imper. ibi æqualitati justisque legibus locus hic est: hic observantia ut erga majorem, & quadam obligatio ad officia certa continetur. Vide omnino doctissimum *Fabr. semestr. 1. 7.* Boecler.

3. *Sed iis, quibus, & c.*] Tales autem erant tum oligarchici illi spiritus & factiosi homines, tum plurimi è vulgo militibusque, cupidinè rerum novandarum, sicut tabe infecti. Quapropter corruptissimo seculo nemo eam vulgi (& ceterorum) moderationem sperare pose-

rat, ut qui pacem belli amore turbaverant, bellum pacis caritate deponerent, sicut Tacitus de *Katellianis* temporibus & impedimentis pacis loquitur 2. H. 37, 3. Excluditur è consilii publici auctoritate, quidquid privatorum cupiditatibus includitur: quæ jam directe publicis commodis adversantur. Verum an Sylla tam serio optaverit pacem, an vero spem pacis, famæ causâ & nominis, ad deludendos adversarios, ostentaverit tantum, non desunt, cur dubitemus, causæ. Boecler.

4. *Et sanissimo.*] Alias juxta Rhenanum, *sanctissimo*. Alioquin *sanissimi* dicuntur meliores & prudentiores.

5. *Deinde.*] Vulgo, *denique*.

6. *Scipionem.*] Non exputo, quid doctissimo viro in mentem venerit, legenti, *Scipionemque*: invidis memoriis & Fastis, in quibus, non exputo, quid

superat: quorum Norbanus, acie victus; Scipio, ab exercitu suo desertus ac proditus, inviolatus à Sulla dimissus est. adeo enim Sulla dissimilis fuit bellator ac victor, ut dum vincit² iustissimo lenior; post victoriam³ audito fuerit crudelior. ⁴ nam & consulem, ut prædiximus, ⁵ exarmatumque Sertorium, ⁶ proh quanti mox belli facem! & multos alios, potitus eorum, dimisit incolumes: credo, ut in eodem homine ⁷ duplicis ac diversissimi animi conspiceretur

L. CORNELIVS. L. F. L. N. SCIPIO ASIATICVS. C. Norbanus.

Adi Appianum, Cassiodorum, Tacitum. Schegk.

1 Superat.] Liv. Epit. 85. Appian. 1. bell. civ. Flor. 3, 21, 19. & 20. Boet.

2. Iustissimo lenior.] Alias mitissimo ac iustissimo lenior. PRO vincit, alias legitur vinceret. Rhenanus. Iustissimo lenior.] Iusto lenior magis ferrem. Quid si etiam mitissimo lenior. Lipsius.

3. Audito crudelior.] Iustinus, expectato maturus. & noster de Tiberio: expectato revolavit maturus, iisdem verbis. Schegk.

4. Nam & consulem.] [Ita legit Lipsius. vulgo consul. quod si servamus.] Ubi hoc, fodes, prædixisti Vellei? ne poruisti quidem, nam profecto nihil harum rerum Sulla gessit Consul, sed Proconsul. Clarum id est. Correctiunculâ igitur nos expedimus: Nam & Consulem, ut prædiximus, exarmatumque Sertorium. Ita sanè est. Sulla clementiam lenitatemque exhibuit & in Consule: quo illo? Scipione, quem antè dictum, cum exercitum ipsumque in potestatem redegisset, dimissum sine noxâ: & in Sertorio, qui Suesam frustra occuparat, atque in Hispaniam aufugit. Appianum vide. Lipsius.

5. Exarmatumque.] De Sertorio exarmato tacent scriptores; quod de Scipione verissimum esse constat. Ita igitur integrum hunc locum scribi malim: Nam & consulem, ut prædiximus, exarmatum, atque Sertorium, proh quanti

mox belli facem! &c. dimissi incolumes. Mirum vero, quosdam dubitare, veriorne lectio sit vulgaris, an, proh quanti mox belli facem, ut ex editione principis emendavimus. Nam & alterum sola conjectura fultum, & haud satis Latinum est; ut mihi quidem videretur. Nisi alii docuerint, cur, cum dicat, propinquant, tò mox, non omiserit Velleius. Vosius.

6. Proh quanti.] Vulgo, propinquant. editio Basleensis: pro quanti mox belli facem! Quod volui testatum relinquere, cum ferri tamen possit vetus lectio. Mann.

7. Duplicis ac diversissimi animi.] Diximus de talibus in comment. Nepot. p. 56. & seq. Hic obiter notandum, non tam duplicis animi specimen in Sylla credi debere, quam unius prave animi dissimulationem & revelationem. Id est; fuit Sylla ex iis, qui cum sine malo prave ingenio, tamen dum quærunr magnam potentiam, maximas virtutes simulant, adepti quod cupivere, solvunt suas cupiditates, & retedi patenti. Atque hæc est illa ἰσοκρίτης ἀποκρίσις ἐν ἐξουσίᾳ κακίας, insitæ pravitatis in potentia decedio, quam Plutarchus in Sylla nobis suppeditat. Gravissima est sententia Taciti de Tiberio, cui primo mixturam morum tribuit, non indolis respectu, verum dum metu aliorum, fingendis virtutibus subdole securitatem quærit: sed postremo, inquit, in scelera simul ac decora

retur exemplum. Post victoriam, qua descendens montem Tifata cum C. Norbano concurrerat Sulla, ² grates Dianæ, cujus numini regio illa sacrata est, solvit; ³ aquas salubritate medendisque corporibus nobiles, agrosque omnes addixit Deæ. hujus gratæ religionis memoriam & inscriptio templi affixa postea hodieque, & ⁴ tabula testatur ærea intra ædem. Inde Coss. Carbo III, & C. Ma-

rius

decora prorupit, postquam remoto pudore ac metu, SUO tantum ingenio utebatur. 6. A. 51, 7. Scilicet hi sunt animi, qui plus vulpis quam leonis habent, ut hoc ex Carbonis dicto nostrum faciamus. Nam ceteros, quorum in audaciam ardet animus, minus sui obtegentes esse, satis constat. Suntque hi dissimulatores sui (si & hanc notam adjicere licet) meliores servi, quam Domini; i. e. coerciti auctoritate metuque utilem industriamque operam præstant, sibi relictæ aut supra ceteros erectæ, bellæ sunt intemperantes immanesque. Boecler.

1. Tifata.] Mons Campaniæ foelicis, imminens urbi Capuæ, ut Dion tradit. Vulgo hæc erant corruptissima. Tifata.] De Tifata præter Festum, Livius l. 18. Samnites cum eminentis Capuæ colleis firmo præsidio tenuissent, descendunt inde quadrato agmine in planiciem, quæ Capuam Tifatæque interjacet. Totam hanc connexionem varias editiones secutus, ita edidi. vide præstantissimi Medici Mercurialis Variarum lib. 2. c. 9. ista duo, ut potius; quæ in plerisque vulgatis, rectissime induxi. non enim auctoris, sed Burrerii. Schegk.

2. Grates Diana.] Grates, non gratus, legendum, res & alii dixerunt. Sed de templo hoc Dianæ apud Pausaniam legi non omnittendum. Ille l. v. ubi disputat de elephantum dentibus sive cornibus: ait, se vidisse ἐν γῆ τῆς Καμπανίας κρηπίον ἐλεφάντων ἐν Ἀρτέμιδι ἱερῶν. & addit: παρ' οἷς ὅς τις τεύχε-

κοντα ἀπέχετ' ἐπιπέλα Καπὸν τὸ ἱερόν: in terrâ Campanorum, calvam elephantis, in templo Dianæ quod abest maxime à Capuâ triginta stadiis. Certè hoc ipsum est, in quod Sulla tam munificus. Lipsius. Grates Dianæ.] Corruptissimus erat hic locus: qui ut intelligi posset, è correctionibus Lipsii Gruterique sic expressimus. ququam Rhenanus jam pæne totum ita rescripserat, nisi quod adhuc legebatur: hujus gratæ relig. memoria. Restaurata interim penitus Velleii verba, nemo vel jactare vel credere debet. Boecler.

3. Aquas salubritate.] Ejiciendum omnino illud ut potius, non refingendum in aliam faciem, ut tentarunt viri doctissimi. nec enim comparat in membranis unicus, sed deceptit eos perpera distinctio verborum Burrerii. nam ejus ut potius, conjungendum cum ceteris Burrerianis, legendum existimem. [Ut ex ejus notis liquet.] Grut.

4. Tabula ærea.] Haud displicet profecto Rhenanianum, tabula intra ædem, dummodo tamen scribatur membrum sequens hoc modo: tabula intra ædem. Inde Consules; quomodo & Lipsio venit in mentem. Fuisse autem usitatum, ut ichnographia templi aut aræ aliqujus, alio atque alio exprimeretur exemplari, & reponeretur in eadem illâ æde aut alio quo loco: notum est ex marmoribus antiquis. sed & intus in æde tabulam poni solitam, eadem vel adeo plura aliæque continentem, quam quæ basi columnæ statuæve aut fronti-

spicio

rius, septies¹ consulis filius, ² annos natus xxvi. vir animi magis quam ævi paterni, ³ multa fortiterque molitus, neque usquam inferior nomine consulis, ⁴ apud Sacriportum pulsus à Sulla acie, Præneste, quod ante natura minutum præsidii firmaverat, se exercitumque contulit. ⁵ Ne quid unquam malis publicis deesset, in qua civitate semper virtutibus certatum erat, certabatur sceleribus; optimusque sibi videbatur, qui fuerat pessimus; quippe dum ad Sacriportum dimicatur, ⁶ Damasippus prætor ⁷ Domitium, Scævola etiam pontificem maximum & divini

spicio ædium incisâ erant; plurimo item patet exemplo in Epigraphis nostris totius orbis Romani, è quibus unum alterumque, fidei causâ, oculis subjicerem; nisi id arbitrarer conjunctum cum aliarum Inscriptionum injuriâ: quæ cum sibi invicem mutuam adstruant lucem, singulatim laudari nolunt. multa autem congerere hoc loco, alienum ab instituto. Gruter.

1. Consulis filius.] Solus Appianus fratris filium vocat. De ætate variant. Boeclerus.

2. Annos natus xxvi.] De ætate discrepant auctores. Ille, qui Livium in epitomen redegit, lib. lxxxvi. inquit: consul ante annos viginti per vim creatus. Quem locum ad Octavium Suetonii contra Dionem laudat maximus Casaubonus; quia ille scripserat, Octavium sine exemplo ante annum xx. inisse consulatum. Sed non dubito, quin mendum sit in epitome Liviana, & pro xx. ad minimum repõni debeat, xxv: ut ei sic conveniat cum auctore de viris Illustribus. Noster tamen annos numerat xxvi: Appianus etiam xxvii. Vossius.

3. Multa.] Præponit Ursinus voculam, qui.

4. Apud Sacriportum pulsus.] Appian. l. bell. civ. Flor. 3, 21, 23. Liv. epit. 87. Aurel. Vict. 86. Boecler. Sacri-

portum.] Locus circa Præneste. Appian. ispod̄s λικον̄ vocatur.

5. Ne quid unquam.] Malim, usquam. Lipsius. Ne quid unquam.] Forte: ne quid unque malis publicis deesset, &c. Vossius. Acidalius legit, iniquum. Ne quid unquam.] Non valde inconcinnam sententiam redderent, qui, ne quid iniquum malis publicis d. legunt, nisi contextus generaliore formulâ & in mala publica, quæ Vellejus memorat, amplius patentem, requirere videretur, ut fortasse satius sit, usquam. Boeclerus.

6. Damasippus.] Cicero Epistola ad Pætum, Livius, Valerius, errat Appianus, fidus alias narrator, qui Brutum prætorem recenseret. Schegk. Damasippus prætor.] Ita Valerius, 9, 2, 3: Damasippi jussu principum civitatis capitæ hostiarum capitibus permista esse, ait, cui consentit alii. Liv. epit. tamen 86: Marii Cos. jussu fecisse Damasippum memorat. Boecler.

7. Domitium.] Addenda distinctio- nis nota post verbum, Domitium. occidit enim Damasippus, ut historia testantur, L. Domitium, Q. Mucium Scævola, & alios. Posset etiam legis D. pr. Q. Mucium Sc. pont. max. Verum distinctio, cum nihil mutet, magis etiam placet. Manut.

8. Scævola.] Qui Asiam tam sancte,

divini humanique juris auctorem celeberrimum, & ¹ C. Carbonem prætorium, ² consulis fratrem, & Antistium ædilicium, velut faventes Sullæ partibus, in curia Hostilia trucidavit. Non perdat nobilissimi facti gloriam Calpurnia, Bestiæ filia, uxor Antistii: quæ jugulato, ³ ut prædiximus, viro, gladio ⁴ se ipsam transfixit. quantum hujus gloriæ, famæque accessit? nunc virtute eminent, ⁵ patria latet. At Pontius Telesinus dux Samnitium, vir ⁶ domi bellique fortissimus, penitusque Romano nomini infe-

Et tam fortiter obtinuit, ut Senatus deinceps in eam provinciam ituris magistratibus exemplum atque formam officii decreto suo proponeret. Valerius lib. 8. cap. 15. Cicero in Bruto, & Verrinis. In cujus quoque honorem Asiani diem festum Mutia nominarunt. Pædianus. Schegkii.

1. *C. Carbonem.*] De quibus ita scribit Eutropius lib. v. *Damasippus Prætor inventore Mario Cos. Q. Scævola, C. Carbonem, L. Domitium, P. Antistium, in curiam quasi ad consulendum vocatos crudelissime occidit. Urfinus.*

2. *Consulis fratrem.*] Quod falsum facile convinco. C. Carbo prætorius patre natus Cajo, clarum ex Valerii lib. 3. cap. 7. Ciceronis lib. 3. de Oratore. Cneus verò, si factis Capitolinis fides, Cneo patre, quem accusatum à M. Antonio tutorio aramento absolutum Cicero Epistola ad Patrum dat intelligere. Qui igitur frater? an patruelis? nec hoc. Cajo etenim duo solummodo fratres, Publius & Marcus. Cicero ibidem. Erasti itaque Vellei, nisi si adoptatum Cneum à Caji patre probaveris. *Schegk.*

3. *Ut prædiximus.*] Nimium olet glossam, ut prædiximus. ecquid enim id addere necesse, cum proximè præcedat? imo ex ea narratione in hanc transeat auctor? *Gruter.*

4. *Se ipsam.*] Magis Vellejanum sit, se

ipsa, &c. Ita semper auctor noster loquitur. Quod nulli negabunt, qui eum cum attentione legerint. *Vossius.*

5. *Patria latet.*] Corruptum hoc esse dicam, & dicam tantum. Non enim medeor. Certe patria ejus non latet, & Romanam fuisse nomen genusque evincunt; *Calpurnia Bestiæ filia.* Lips. *Patria latet.*] Hæret hic Lipsius, aitque patriam neutiquam latere, & evincere nomen, genusque fuisse Romanam. Sed fugit virum maximum, *patria* hic poni pro *paterna*. Per patrem vero intelligendum arbitror Calpurnium illum, quem Jugurtha pecuniis corruerat. *Vossius. Patria latet.*] Lipsius desperatum hunc locum existimat. *Acidalius* maluisset, *sua virtute eminent, patria latet*; ut filia gloria, cum paterna turpitudine comparetur. Sed bene fecit, quod *timide* huc decurrit. quanquam longe ille quidem elegantius sensit, quam qui eundem sensum in usitata lectione representari credunt: *nunc virtute eminent, patria latet.* patriam enim *virtutem*, absque ulla pronominis ἀντιθέσει hic ad filia virtutem contendit, cui persuaderi poterit? Faveo conjectura de sensu; in asseveratione scripturæ cautissimum quemque maxime probaverim. *Boeclerus.*

6. *Domi bellique.*] Alias animi bellique.

infestissimus, contractis circiter ¹quadraginta millibus fortissimæ pertinacissimæque in retinendis armis juventutis, Carbone ac Mario Coss. ²abhinc annos cxi, Kal. Novemb. ita ad ³portam Collinam cum Sulla dimicavit, ut ad summum discrimen & eum & remp. perduceret. ⁴quæ non majus periculum adiit, Hannibalis intra tertium miliarium castra conspicata, quam eo die, quo circumvolans ordines exercitus sui Telesinus, dictitanisque adesse Romanis ultimum diem, vociferabatur eruendam delendamque urbem: adjiciens, ⁵nunquam defuturos raptores Italicæ libertatis lupos; nisi silva, in quam refugere solerent, ⁶esset excisa. Post primam demum horam noctis

1. *Quadraginta millibus.*] Pæne duplicant numerum Appianus, Orosius, Eutropius, scribuntque *millia* lxxx. An non hic saltem lx? *Lipsius.*

2. *Abhinc annos cxi.*] Vulgo xl. Sed Ex. vet. habet, *abhinc annos xi.* Kal. &c. Quod Fasti etiam consularum docent. *Abhinc annos cxi.* Kal. Novembribus.] Recte. sed de Kalendis Novembribus etiamne relictum? ambigo. Nam paullo infra scribit: *Felicitatem ejus diei, quo Samnitium Telesinique pulsus est exercitus, Sulla perpetuo ludorum Circensium honoravit memoria, quibus sine nomine Sullanæ victricis celebrantur.* Atqui profecto perpetui ii ludi in Calendario Romano sunt notati, non Kalendis Novembribus (tunc enim nulli) sed vii. Kal. Nov. atque ibi sculptum: *LUD. VICT.* sicut & sequenti quatrinduo, *LUDI.* Nisi fallor, isti ipsi sunt, & ad hunc numerum Vellejana lectio reformanda. *Lipsius.*

3. *Portam Collinam.*] De variis veteris urbis portis vide Marlian. l. i. c. 7. & Georg. Fabricium in descriptione Romæ c. 4. Collina quæ & Quirinalis & Agonalis, sita erat versus septentrionem. Per hanc portam, quæ juxta Ta-

citum erat ad viam Salariam, memorant Gallos Senones urbem ingressos, eamque populosos esse.

4. *Quæ non majus periculum adiit.*] De Telesino hoc etiam capiendum, quod ait Lucanus lib. i i:

— *Romanaque Samnis*

Ultra Caudinas speravit vulnera furcas. Male enim alii putarunt, Damasippum intelligi. *Vossius.*

5. *Nunquam defuturos, &c.*] Callidum dictum, de dominandi cupidis, alienæque libertatis insidiatoribus; cujus cupiditatis respectu, lupos vocat Romanos Telesinus; plane sicut Mithridates apud *Justin.* 38, 6, 8: *ut ipsi ferunt, conditores suos lupæ uberibus alios: sic omnem illum populum, luporum animos, inexplebiles sanguinis atque imperii, divitiarumque avidos ac jejunos habere.* Ita Æqui Volscique apud *Liv.* 3, 66. Fallor an ex hujus consilii regula Romani Carthaginem exciderint. cujus usum crebro etiam deprehendas in *Consiliis de bello Turcico suscipiendis.* Boecler.

6. *Esset excisa.*] Si abesset verbum *esset*, vividior fieret oratio; ita tamen ut *silva excisa* habeatur sexti casus, *Gruterus.*

noctis & Romana acies respiravit, & hostium cessit. Telesinus postera die semianimis repertus est, victoris magis quam morientis vultum præferens; cujus abscissum caput, ferri gestarique circa Præneste Sulla iussit. Tum demum, desperatis rebus suis, C. Marius adolescens per cuniculos, qui miro opere fabricati in diversas agrorum partes ferunt, conatus erumpere, cum foramine è terra emerisset, à dispositis in id ipsum interentus est. Sunt, qui sua manu; sunt, qui concurrentem mutuis ictibus cum minore fratre Telesino, una obfesso & erumpente, occubuisse prodiderint. utcumque cecidit, hodieque tanta patris imagine ¹ non obscuratur ejus memoria. de quo juvene quid existimaverit Sulla, in promptu est. occiso enim demum eo, Felicis nomen assumpsit: quod quidem usurpasset justissime, si eundem & vincendi & vivendi finem habuisset. Oppugnationi autem Prænestis ac Marii præfuerat ³ Ofella Lucretius; qui cum ante Marianarum fuisset partium, ⁴ prætor ad Sullam transfugerat.

1. Non obscuratur ejus.] Vetus liber, obscuratur civis memoria. Burrel.

2. Felicis nomen, &c.] Ita in Paneg. yr. Constant. Aug. cap. 20. Sulla felix si se parcius vindicasset: sed enim vero multis capitibus Rostra complevit. Nimirum, ut Solinus autumat, Cornelius Sylla dielus potius est, quam fuit Felix. sive, ut Pliniana ἐπιχρησις habet: Unus sibi ad hoc ævi Felicis cognomen asseruit L. Sylla. Civili nempe sanguinis, & patria oppugnatione adoptatus, & quibusdam felicitatis inductus argumentis, quod proferre tot millia ac trucidare potuisset. O prava interpretatio, & futuro tempore infelix. Congruit Valerius, qui post enumerata crudelitatis argumenta, πρὸς τὴν ἀποκρίσιν subjicit: En quibus actis Felicis cognomen assequendum putavit! Boeclerus.

3. Ofella.] Ursinus legit, Ofela, Ofilla.]

Vera hæc lectio; licet in MS. fuerit *Affella*. O' *Q'ixaw* enim vocant Plutarchus, & Appianus. Nec aliter legitur in editione veteri epitomes Livianæ. Apud Martialem etiam libro x. idem occurrit nomen:

Et qua non egeant ferro structoris Ofella. Atque ita scribendum esse, docet Servius ad vi. Æneidos. Ita ergo legendum apud Ciceronem in Bruto, ubi hunc *Aphiliam*, & *Pedianum*, ubi *Afellam* videas nominari. *Vossius.*

4. Prætor.] Mendum sine dubio subest: nam Ofella anno sequenti, cum consulatum peteret contra mandatum Sullæ, qui lege veterat, ne quis ante quaesturam, praturamque, consulatum gereret, fuit occisus. Cujus rei auctoritatem habeo Appianum. Nec vulgatam lectionem juvat, quod Ofella, iussu Sullæ, Prænestinx obsidioni præfuerit; cum

gerat. Felicitatem diei, quo Samnitium Tefelinique pul-
 fus eft exercitus, Sulla perpetua ludorum Circenfium
 honoravit memoria, quibus fine nomine Sullanæ victo-
 riæ celebrantur. Paulo ante quam Sulla ad Sacripor- 28
 tum dimicaret, magnificis præliis partium ejus viri ho-
 ftium exercitum fuderant: duo Servilii apud Clufium,
 Metellus Pius apud Faventiam, M. Lucullus circa Fiden-
 tiam. Videbantur finita belli civilis mala, cum Sullæ
 crudelitate aucta funt. quippe dictator creatus (cujus
 honoris ufurpatio per annos cxx. intermiſſa. nam prox-
 mus

cum & hoc aliis, nec prætoris digni-
 tatis viro, pōtuerit demandari. Puto
 ergo pro prætor substituendum proditor.
 Similiter infra de Munatio Planco
 ait Vellejus: *Plancus non judicio reſta
 legendi, neque amore Reip. aut Caſaris;
 ſed morbo proditor, & c. transfugit ad
 Caſarem. Qui locus per ſe fere ſententi-
 æ noſtræ firmandæ ſufficiat. Voſſius.*

1. *Ludorum Circenſium.*] Equeſtrium.
 Quales erant Circenſes.

2. *Quibus ſine nomine.*] Burrerius te-
 ſtatur, in vet. exempl. eſſe; qui ſub ejus
 nomine, quod omnino probum videtur.
Boeclerius.

3. *Ad Sacriportum.*] Vide ſupra p. 113.

4. *Magnificis.*] Magnis, magis placet.
Manutius. Magnificis.] Non muto. et-
 iam paullo poſt, *magnificentiffimas res
 genere invenies. Lipſius.*

5. *Duo Servilii.*] Hæc Serviliorum de
 Italicis victoria habetur in argenteo
 quodam apud me denario, in cujus una
 parte ponè caput Romæ, cui ITALIA
 ſubſcriptum eſt, ſignata eſt corona qua-
 dam victoria hujus, ut videtur, index,
 quod ſignum in aliis etiam Serviliæ
 gentis denariis impreſſum eſt. in altera
 Caſtorum equitantium averſis equis,
 ſimulacra expreſſa ſunt, cum litteris
 Oſcis, quibus indicari nomen, prænomen-
 que Servilii putamus. Nam Oſcis
 etiam litteris ſignati ſunt hi denarii,

in quibus Italica hæc contra Romanos
 conſpiratio, & velut ſœdus quoddam
 caſa porca impreſſum eſt. *Urſin.*

6. *Cluſium.*] Mediterraneum Tuſciæ
 oppidum Ptolemæo, Straboni, Livio,
 aliisque.

7. *Faventiam.*] Italiae urbs Plinio.

8. *Fidentiam.*] Gallia togata in Ita-
 lia urbs Ptolemæo & Antonino.

9. *Aucta ſunt.*] Suſpicio ſcripſiſſe
 Vellejum, nata ſunt. Haud paullo argu-
 tior ſic ſententia, & ἀντιθετικῶς exorna-
 ta. *Lipſius.*

10. *Cujus honoris, & c.*] Hic locus cor-
 ruptiſſimus fuit, ut B. Rhenanus teſta-
 tur. *Cujus honoris.*] Parum hæc inter
 ſe apta. Distingui ſcribique mavelim:
*non tam deſideraſſe, quam timuiſſe) po-
 teſtate imperii, quo priores ad vindican-
 dam m. p. r. uſi fuerant, immodicæ cru-
 delitatis licentiâ abuſus eſt. Ex hac di-
 ſtinctione, & tranſpoſita notâ paren-
 theſeos, longè alia clariorque ſenten-
 tia, quàm quæ vulgatur. maxime ſi
 mecum poteſtate, pro poteſtatem ſcri-
 bis: itemque abuſus, non uſus. Lipſius.
 Cujus honoris, & c.] Lipſius diſtin-
 gui, ſcribique mallet: non tam deſi-
 deraſſe, quam timuiſſe) poteſtate impe-
 rii, quo priores ad vindicandam maxi-
 mis periculis Rempublicam uſi fuerant,
 immodicæ crudelitatis licentiâ abuſus
 eſt. Senſum ſane optime aſſecutus eſt.*

mus post annum, quam Hannibal Italia excefferat: ut appareat populum Romanum usum dictatoris non tam desiderasse, quam timuisse potestatem imperii, quo priores ad vindicandam maximis periculis remp. usi fuerant) immo-

De verbis videamus. Ea in editione principe corruptissime ita erant concepta: *usum dictatoris aut metu desiderat Livio eo timuisse potestatem imperii, proh res ad vindicandum maximi periculi, spolia miseranteo, immodica crudelitatis licentia usus est. Quæ multo minori libertate commode ita restitui posse putamus: ut appareat populum Romanum usum dictatoris haud ita desiderasse, uti extimuisse potestatem imperii) quo priores ad vindicandam maximis periculis Rempubliam usi erant. eo immodica crudelitatis licentia usus est. Quæ si non vera, saltem veræ proxima est lectio. Voss. Cujus honoris, &c.] Si recte memini, non occurrit facile in antiquis Scriptoribus locus, de Dictatura, accuratior pleniorque. Quapropter nihil abs re me facturum arbitror, si paulo pressius *Vellejanis* vestigiis institero, usumque Dictatoris potestatis, ea parte, qua notitiam reip. gerendæ juvare potest, declaravero. Quæ jam aliis sunt tradita, nihil attinet repetere. Manebimus enim intra limites *Vellejanos*. Dicitur I. *Priores Dictatura ad vindicandam maximis periculis rempubl. usos esse*. Recte, ipsa causâ reperti usurpatique hujus magistratus, & finis innuitur: creatum esse, ad maxima quæque & ardua pace belloque præsentiozis imperii viribus conficienda. Itaque *Livio in rebus trepidis ultimum consilium dicitur Dictatoris creatio* 4, 56. & *Augustin.* 3. de C. D. 17. in extremis periculis factum ait. Hic verus, & ut ita dicam ordinarius scopus. Nam quod *Clapmarius* 3. de arcan. 19. inter *Arcana Aristocratica dominationis adversus plebem* refert, *ἡ γὰρ ἐπαγγελία* & respectu temporis, quo primus Di-*

ator creatus, item resp. intemperantiæ popularis ἐπιπόρευς accipiendum est. Serviebat enim postea Dictatoris terror non Democraticæ modo vehementiæ coercendæ, sed certaminibus etiam & ambitioni optimatum in ordinem redigendæ. Dicitur 2. à *Vellejo*, *populum R. timuisse potestatem imperii Dictatorii*. Erat enim jure regio, à quo ferme solo tempore differebat. unde *Ciceronis* illud *Philipp.* 1. debet explanari, cum ait de *Syllæ* temporibus: *Dictatura jam vim regis potestatis obfederat*. Erat sane *regis potestas*, quippe quæ duorum consulum, ut apud *Liv.* alibi dicitur, potestatem repræsentabat: jam autem duobus Consulibus regium imperium tribuitur apud *Ciceron.* 3. de ll. 3. sed cum exceptione temporis. quam cum transcendit *Sylla* perpetuus Dictator factus, jam Dictatura vim totam regis potestatis formamque veri regni obfederat. Alias, ne Dictatura ad libertatis oppressiorem, regni in rem Rom. reductionem tenderet, temporis brevitate cautum provisumque erat, ne ultra sextum mensum quisquam eum magistratum gereret, vide *Clapm. de arcan.* 2, 11. & *Catuli orat.* apud *Dion.* 36. ubi & alterum consilium, ἐπιπόρευς cujusdam, ne extra Italiam cum imperio sit Dictator. Tertium erat, veluti imaginarium Dictatoris potestatis frenum, sive simulacrum Democraticæ libertatis etiam sub Dictatore; quando Dictatori equum conscendere non licebat, nisi ad populum tulisset, ut equum ascendere liceret, sicut ex *Plutarchi Fabio* & ap. *Liv.* 3, 14. discimus. His igitur rationibus consiliisque Dictatoriam potestatem quam timebat populus

¹ immodicæ crudelitatis licentia usus est. ² Primus ille & utinam ultimus, exemplum proscriptionis invenit, ut, in qua

ius Romanus, quodammodo limitabant, & ne ad mutationem status valerent, retinebant. Dicitur 3. apud Vellejum: Non tam P. R. desiderasse usum Dictatoris, quam tenuisse potestatem imperii. Desideravit sane usum, neque carere omnino potuit hoc remedio adversum libertatis vitia: sed non sine timore tamen accessit, ad præsentissimi remedii strenuitatem; sicut peritissimi quique medicorum fortissima & maxime strenua medicamenta non quidem penitus omittunt, sed cum cura & sollicitudine adhibent. Hæc sollicitudo non parum creverat, perspectis reip. morbis paulatim invalescentibus, auctaque incivili elationis cupiditate. Præcipuæ observationis est locus Appiani 1. bell. civ. p. 359. cum in tumultu Tiberii Gracchi miratur, nemini, neque tum neque postea in mentem venisse Dictaturæ remedium, quo respubl. sepe è maximis periculis convalescerat. καὶ μὴ, inquit, δούμα καὶ φαίνε, τὸ πολλὰ κίς ἐν τοῖς τοῖς θεῖς φόδοις ἀξί τ' αὐτοκράτορος δόξης ἀξίσε (σωμδρῆς, τότε μὴδ' ἐπὶ νῦν τ' Δικτωτῶρα λαβεῖν. ἀλλὰ χρησιμώτατα τὸ ἀετέροισι τὸδὲ τὸ ἐργὸν ὄρεσθαι, μὴδ' ἐν μνήμῃ τοῖς πολλοῖς ἀρετὰ γυῖα, μήτε τότε, μήτε ὑστερον. Quod ait, neque postea in mentem venisse cuiquam hoc remedium αὐτοκράτορος δόξης, caute accipiendum est. Nam illud SC. quo postea in C. Gracchi seditione Opimio Cos. primum mandatum est, videtur ne quid respub. detrimenti caperet, quid aliud notat nisi commissum, quam plenissimum esse potest, imperium, sive, ut rectissime in Gracchi Plutarchus explicat, Dictatoriam potestatem? Ut clarum sit, nomine Dictaturæ, ob timorem, quem

innuit Vellejus, abstinnisse; rem ipsam tamen, post longiorem cessationem, reduxisse Romanos. Etsi autem [monarchici imperii] nomen ejuraverat amantissima libertatis civitas, tamen tot illis artibus suis, tanto legum consiliorumque apparatu, non potuit suam libertatem regere atque conservare, quin subinde ad plenam Unius potestatem, sub diversis quidem nominibus, recurrendum haberet; donec denique penitus in eam imperandi formam recideret, atque ita ab interitu, qui ex morbis libertatis imminabat, resurgeret. Boecler.

1. Immodicæ crudelitatis.] Quam præsertim graphice describunt Valer. Max. 9, 2. Plut. Syll. Augustin. de C. D. 3, 27. & 28. Lucan. 2. Senec. 1. de clem. 12. Id. de Provid. 3. alii que plures. Boecl.

2. Primus ille.] Impotentiam Sullæ Cicero 2. Officiorum & Verrin. Act. 2. lib. 3. his tangit verbis: Qui ausus est dicere hasta posita, cum bona in foro venderet, & bonorum virorum & locupletium, & certe civium, prædam suam se vendere. præter ordinarios meminit Dionysius, Cæsar lib. 1. bell. Civil. Sallustius. Schegk. Primus ille.] Appianus. 1. bell. civ. p. 409. εἶπε δὲ δοκεῖ ἀετὸς ἔς ἐνόλασε θανάτω ἀεγροῦσα, καὶ γὰρ τοῖς ἀναρῆσι καὶ μὴνύματι τοῖς ἐλέγχουσι καὶ θολοῦσι τοῖς κρύπτουσι ἐπιγροῦσα. Hic enim primus, quos capite plexo cupiebat, proscripsit, & præmia percussoribus proscriptorum, itemque latentium indicibus, neque minus pœnas celantibus latentes proposuit. quod & Vellejus Noster mox subjicit. clarius autem Plutarchus, receptatori proscripti & servatori capitalem pœnam denuntiatam; non exceptis fratribus, filiis, parentibus: percussori

qua civitate petulantis convicii ¹ iudicium histrioni exo-
leto redditur, in ea jugulati civis ² R. publice constitue-
retur ³ auctoramentum; plurimumque haberet, qui plu-
rimos interemisset; neque occisi hostis, quam civis, ube-
rius foret præmium; fieretque quisque merces mortis
suæ. ⁴ Nec tamen in eos, ⁵ qui contra arma tulerant, sed
in multos infantes sævitum. adjectum etiam, ut bona
proscriptorum venirent, ⁶ exclusivique paternis opibus li-
beri, etiam petendorum honorum jure prohiberentur;
simul-

*cussori bina talenta promissa, etiamsi
servus Dominum; filius parentem inter-
fecisset, memorat. Boecler.*

1. *Judicium histrioni exoleti.] Alibi
[in Epistolic.] tentavimus hunc locum
etiamque alii. Nunc placeat: iudicium in
histrionem ex albo. Nam id verum est. &
legibus XII tab. animadversus actores aut
histriones, qui carmen acitassent quod
infamiam flagitiumve faceret alteri. In
bonâ omni Rep. ita solitum: hodierna
licentia quam effrænis solutaque es!
Lips. *Judicium histrioni exoleti.] Placet
Grutero interpretatio: nimirum aures
præbuisse iudices histrioni, & cives qua-
lescunque castigasse, quos constaret histrio-
nem aliquem petulantiore notasse convitio.
Lipsius maluerat: iudicium in histrionem
ex albo. Quia in msc. fuit iudicium histo-
riarum ex albo. Boecler. *Exoleti.] Exo-
leti epitheto nihil contemptius histrio-
ni tribui potest. Ita Firmico in præfa-
tione l. r. Astrol. Sulla dicitur, Senex
exoletus. Hoc est, ut mox ipse expli-
cat: qui à primo vestigio pubescentis ata-
tis, in scurrarum gremio per damna ve-
nundati pudoris adolevit. Glossæ Philo-
xeni: Exoletus, ἡλικιωτός, ἡλικιω-
τός. Sic & Cicero pro Milone, alii-
que ea voce usi. Vossius.***

2. *R. publice.] Vulgo, Republica. Ita
restituit Claudius Puteanus.*

3. *Auctoramentum.] Sumitur pro
obligatione nexuque, ac veluti sti-
pendio pretioque ejus, qui sit aucto-*

ratus, sive obligatus.

4. *Nec tamen in eos.] Forte, nec tan-
tum in eos, juxta Ursinum. Nec tamen in
eos.] Pro tamen quidam emendant tan-
tum: alii cum Acidalio particulam
tamen retinent, sed ita, ut alii corri-
gunt, interpretandum censent. Neu-
tris assentio. Subauditur enim tantum,
vel solum. Sallustius bello Jugurthino:
Non enim regnum, sed fugam, exilium,
& has omnes, qua me premunt, mise-
rias cum anima simul amisisti. Hoc est,
non enim solum regnum, &c. Quod
male manus recentior in MS. nostrum
optimâ alioqui notâ, invehere fuit
conata. Frontinus lib. II. c. XIII. de
Horatio: dejecit se in alveum, eoque
non armis, sed vulneribus oneratus, trans-
vit. Possem etiam compluria aliorum
affetre loca: sed hi &, aut tali parti-
cula, post sed addita, locutionem hanc
emollire conati. Voss.*

5. *Qui contra arma tulerant.] Octo
millia deditorum in villa publica tru-
cidavit. Livius xcviii. Villa publica
locus in campo Martio, Augustinus Civi-
tatis Dei 3, cap. xxxix. Schegk.*

6. *Exclusivique paternis opibus.] Contra
morem priscum, quo liberi minime
parentum delicto tenebantur. Diony-
sius Antiquitatum 8; & Plinius in exi-
mio illo Ciceronis elogio lib. 7. c. 30.
eo alludit. Postea his ignovit Cæsar,
& ad jus dignitatis revocavit. Sueton-
ius, Dio, & noster infra. Schegk.*

I. Quod

simulque, ¹ quod indignissimum est, senatorum filii & onera ordinis sustinerent & jura perderent. Sed adventum in Italiam L. Sullæ, Cn. Pompejus ejus Pompeji filius, quem magnificentissimas ² res in consulatu gessisse bello Marfico prædiximus, xxiii annos natus, abhinc annos cxiii, ³ privatis ut opibus ita consiliis magna ausus, magnificeque conata executus, ad vindicandam restituendamque dignitatem patriæ, firmum ex agro Pice-no, qui totus paternis ejus clientelis refertus erat, contraxit exercitum. cujus viri magnitudo multorum volu-minum instar exigit: sed operis modus paucis eum nar-rari jubet. Fuit hic genitus matre Lucilia, stirpis senatoriæ, ⁴ forma excellens, non ea qua flos commendatur ætat-is, ⁵ sed ex dignitate * constanti: quæ illam conveniens ampli-

1. Quod indignissimum est.] Ita Plutar-chus ὁ δὲ πάλιν ἀδικώτατον ἔδοξε, ἢ ὡς ἐπὶ ἄλλοις ἡμίμων ἡπίμωστος καὶ ἡβὴς καὶ ἡνῶστος, καὶ τὰ χεῖρονα πάλιν ἔδημιωσε. Quod omnium visum est in-dignissimum, proscriptorum liberos nepo-tesque infamia notavit, omniumque bona publicavit. Boecler.

2. Res in consulatu.] Ita exemplar vetus juxta Burrerium. vulgo, in sen-atu.

3. Privatis ut opibus.] Ita de Orla-vio infra 2, 61, 1: mira ausus ac summa consecutus privato consilio majorem senatu pro rep. animum habuit. Quamquam hæc privati consilii auxiliique, utur pro rep. suscepta molitio, nisi accesserit publica auctoritaris approbatio, non solet commendari à rerum civili-um peritis. Itaque Prudentes apud Tacitum 1. A. 10, 1. in reprehensione Augusti etiam illud memorant: para-tum ab adolescente privato exercitum. Scilicet plus est in legibus, quam in suc-cessu. datoque semel exemplo pratex-tuque, facile dominandi cupidis ad nova consilia via panditur. Quare non

frustra Aristoteles etiam circa cliente-las, de quibus mox sequitur, monuit, periculosum esse libera civitati, si quis nimia clientum, amicorum, servorum mul-titudine emineat polleatque. Quod Ro-mani mature debebant observare. Boeclerus.

4. Forma excellens.] Ita Plutar-chus Pompejum commendat: τὸ γὰρ ἔρασ-μιον, ἀξιομαχικὸν καὶ φιλελευθέρως, καὶ τὸ νεαρόν, καὶ ἀνθὲν διέφαινον Ἰ-ῆος ἢ ἀκμὴ τὸ γερῶν καὶ τὸ βασιλι-κὸν ἔΐθεος. Gratia formæ dignitatem pariter ac humanitatem eximiam præfere-bat, & in illo juvenili flore exsplende-scebat jam senilis regia quadam gravi-tas. Compara Suetonii locum de Tito, cap. 3. Forma egregia, & cui non mi-nus auctoritatis inesset, quam gratiæ. Estne hoc εἶδος ἀξίον τυραννίδος, sive imperatoria forma, quam Cornelius Nepos etiam Iphicrati tribuit, 3, 1? Boeclerus.

5. Sed ex dignitate.] De gravi autem hac & ἀξιομαχικῇ Pompeji formâ, ex Silio aliquid capies lib. xlii.

amplitudinem, fortunam quoque ejus, ad ultimum vitæ comitata est diem: innocentia eximius, sanctitate præcipuus, eloquentia medius; potentiæ quæ honoris causa ad eum deferretur, non ut ab eo occuparetur, cupidissimus; dux ¹ bello peritissimus; civis in toga (nisi ubi vereretur, ne quem haberet parem) modestissimus; amicitiarum tenax, in offensis exorabilis, ² in reconcilianda gratia fidelissimus, in accipienda satisfactione facillimus; potentia sua numquam aut raro ad impotentiam usus; pæne omnium ³ vitiorum expers, nisi numeraretur inter maxima, in civitate libera dominaque gentium, indignari, cum omnes cives jure haberet pares, ⁴ quemquam æqualem dignitate conspiciere. * Hic à toga virili assuetus

com-

Ille hirta cui subrigitur coma fronte, decorum,

Et gyatum terris Magnus caput.

Lipsius.

* *Constanti.*] Manutius legit, *Constantiaque.*

1. *Bello.*] Lipsius.

2. *In reconciliandâ.*] Imò reconciliandâ. Nam ibi fides locum habet, uti facilitas in reconciliandâ. *Lipsius.* *In reconciliandâ.*] Lipsius legit, *reconciliata.* Mihi nihil mutandum videtur. Vult Vellejus, fidelissimum fuisse in reconcilianda inter alios gratia, ubi fide potissimum opus. *Vossius.*

3. *Vitiorum.*] [Vulgo male, *votivum.*] Nimium est pro Pompejo. & quis vel Socrates ad hunc sapientia gradum venit, nil vovere? Aldus igitur *vitiorum fecit*, haud male. Possis & notarum: ac consequenter, *inter maximas.* Ut velit nihil esse culpandum norandumque in Pompejo, præter nimiam æstimationem sui & studium excellendi. *Lipsius.* *Vitiorum.*] Profecto verior Aldi conjectio. quæ fuerat eadem & mea. Nam sequentia attende: virum ait fuisse Pompejum, liberum & immunem fermè omnibus

vitii, nisi maximum illud tamen esset, neminem quemquam parem ferre potuisse. Certo igitur *vitiorum* rescribendum. Sed de Catone Porcio infra: *Omnibus humanis vitis immunis.* Exempla in alteram partem allata, si verè volumus judicare, minus etiam cogemur, quam ad rem minimo minus facientia fateri. Taceo, quod quis videt, quàm illam ipsam lectionem insequentia adversis veluti cornibus impugnet. *Acidalius.*

4. *Quemquam æqualem.*] *Cæsar* 1. *bell. civ.* Pompejus neminem dignitate secum exæquare volebat. *Lucan.* 1. *Flor.* 4, 2, 14. *Sallust.* alludit *orat.* 1. *de rep. ord.* cum de Pompejo loquens, *Nam particeps, inquit, dominationis neque fuit quisquam, neque si pati potuisset, orbis terrarum bello concussus foret.* Egregie *Theophrastus* in *Charact.* *ὅτι τὸ ὀλιγαρχίας, notat, homines ὀλιγαρχικὰς ex Homeri versibus hunc, solum & unum tenere, ὅτι ἀγαθὸν πολυγαρχίῳν, εἰς ἡγίαν & ἔσω; aliorum omnium nihil scire. Qui character non tam Optimatibus, id est, Aristocraticis hominibus, quod simpliciter & sine*

Commilitio prudentissimi ducis parentis sui, bonum & capax recta discendi ingenium singulari rerum militarium prudentia ¹ excoluit, ut à Sertorio Metellus laudaretur magis, Pompejus timeretur validius. Tum M. Perperna prætorius, è proscriptis, gentis clarioris quam animi, Sertorium inter cœnam ² Etofcæ interemit, Romanif.

& sine limitatione Magnus ille Casaubonus pronuntiat, sed Oligarchicis, adæque iis, qui Optimum auctoritatem usque ad paucorum potentatum evectam cupiunt, videtur convenire. Quo sensu scilicet ὀλιγαρχικός, declaratur à Poll. 3, 6. ὅσα ἀγαπῶν τὸ ἴσον: equalitatem non amans. Est enim ἰσότης, sive ἰσηγορία, ἰσομορία, civilis æquabilitas, veluti fundamentum & vinculum libertatis & Democratia. Ergo Vellejus: cum omnes cives jure haberet pares. Hanc æqualitatem qui transcendunt, inciviles, incivilitate velati, & ὀλιγαρχικοί vocantur, & interdum πορρωκί. Boecler.

* Hic à toga.] Vulgo, hicce toga. Hic à toga.] Ita V. E. Is qui Vellejum è vetusto descripsit, falsus est a litera in ecc. nam ut in hoc, sic etiam in quibusdam aliis veterum codicibus, a sic scribitur ec: quod iste pro cc syllaba adspexit. Burver.

1. Excoluit.] In veteri exemplari ceteriora, forte legendum celebrior.

2. Etofcæ.] Potuit esse loci nomen, Etofcæ, à librariis postea corruptum, potuit & escas: id quod sententia non respuit: potuit etiam aliter. quod ut æsequi conjectura, felicitatis est, sic affirmare sine veterum librorum, aut historia restimonia, temeritatis. Mihi, loci nomen fuisse, probabilius videtur. Et quoniam in emendando litterarum maxime similitudinem sequi oportet, placeret, Ofsca. quæ fuit urbs Hispaniæ, inter eas, quarum ope Sertorius usus est. In fide Romanam, ait Florus, venire urbes, Ofsca, Teyme, Tu-

tia, Valentia, Auxima. Meminit etiam Plinius lib. III. cap. 3. & Ptolemæus lib. II. c. 6. Manutius. Etofcæ.] Adfentior doctissimis viris, Manutium dico & Orteliu, Ofsca ex Plinio, Ptolemæo, Plutarcho legentibus. Strabo libro 3. Ilescam agnoscit. Supremum istud convivium reperit apud Sallustium historiarum 1. 3. Igitur discubere, inquit, Sertorius interior in medio. super eum L. Fabius Hispaniensis senator ex proscriptis, in summo Antonius, & infra scriba Sertorii Versius: & alter scriba Macenas in imo, medius inter Tarquitium, & Dominum Perpernam. Huic loco lucem pete à Plutarcho in Sertorio. [Vide Annot. in Sallust. p. 476. & seqq.] Unum moneo, facillimè ab Antonio, qui in summo, vulnerari potuisse Sertorium, qui interior. ita enim ritus statuere lectos, ut cujus prona & prompta transitio & attackio. colligo è Plauti Alinaria Scena,

Agedum istum:

Neque illac illi suo pede pedem homini premat.

Cum surgat, non in lectum inscendat proximum:

Neque cum descendat, inde det cuiquam manum. Schægk.

Etofcæ.] Imo, Ofsca. Strabo lib. III. de eodem Sertorio ait, ἐπελδύτε εἴς τὴν Ὀσκή. Ita enim egregie emendavit Cl. Puteanus. Vulgo corrupte editum: ἐπελδύτε ἢ νόσω. Florus etiam libro III. cap. xxi. Ofscam inter urbes recenset, quæ Sertorio occiso, in potestatem venire Romanorum. Vossius.

I. Metel-

manisque certam victoriam, partibus suis excidium, sibi turpissimam mortem pessimo auctoravit facinore. ¹ Metellus & Pompejus ex ² Hispaniis triumpharunt: sed Pompejus hoc quoque triumpho, ³ adhuc eques Romanus, ante diem quam consulatum iniret, curru urbem invehctus est. Quem virum, quis non miretur, per tot extraordinaria imperia in summum fastigium vectum, iniquo tulisse animo, C. Cæsaris in altero consulatu petendo, senatum populumque R. ⁴ rationem habere. adeo familiare est hominibus, omnia sibi ignoscere, nihil aliis remittere; & ⁵ invidiam rerum non ad causam, sed ad voluntatem personarumque dirigere. Hoc consulatu Pompejus ⁶ tribuniciam potestatem restituit, cujus Sulla ⁷ imaginem sine re reliquerat.

1. Metellus & Pompejus.] Adi Sigon. comment. in fast. & triumph. R. ad ann. DC LXXXI I. ubi & Auctorum loca notata. Boecler.

2. Hispaniis.] Vulgo, Hispanis. Hispaniis.] Hispaniis reponit Lipsi. Nam alioqui legendum esset de Hispanis.

3. Adhuc eques Romanus.] Cicero pro L. Manilia, Lucanus lib. 7. Plinius lib. 7. Pompejus Sicilia recuperata, Africa tota subacta, Magnique nomine spolio inde capto, eques Rom. (id quod nemo ante) curru triumphali revehctus est. Schegk. Adhuc eques Romanus.] Nam & antea, quatuor & viginti annos natus, adhuc eques Romanus, quod nulli contigerat, ex Africa triumphavit. Epit. Liv. 82. Adi rursus Sigon. comment. inf. & tr. R. ad ann. DC LXXII. Boecler.

4. Rationem habere.] Flor. 4, 2, 16. & late Dio 40. Appian. 2. bell. civ. Cæs. 1. bell. civ. Plut. in vit. Boecler.

5. Invidiam rerum.] Etenim ut est non multo post, interdum persona, ut exemplo nocet, ita invidiam auget, aut levat. Et, raro invidetur eorum honoribus, quorum vis non timetur: sed qui eos suo arbitrio aut deposcunt, aut recedunt vi-

dentur, & modum habent in voluntate. Acidalius. Invidiam rerum.] Satis obscura sententia, nisi capias: invidiam rerum à plerisque ambitiosis & potentia cupidis non referri ad causam & negotium, neque ex eo aestimari: sed potius voluntatis sua studio obsequentes eos ferri ad obrectandum invidendumque, non tam factis & rebus quam personis. si enim voluntatem de *ἑωσπτόσ* eorum, quibus invidetur, accipias, falsa erit sententia. Boecler.

6. Tribuniciam potestatem.] Tullius 3. de Legibus, Quamobrem in ista quidem re, vehementer Sullam probo, qui tribunis pleb. sua lege injuria faciendae potestatem ademertit, auxilium ferendi (intelligit intercessionem. Cæsar libro 1. belli Civil.) reliquerit, Pompejumque nostrum ceteris rebus omnibus semper amplissimis summisque effero laudibus: de tribunicia potestate taceo, nec enim reprehendere libet, nec laudare possum. Schegk.

7. Imaginem sine re.] Alii, sine jure. eodem sensu. Restituit autem Pompejus tribuniciam potestatem, simulacro quodam popularitatis: ut nimirum pignero populi favore, aditum sibi

querat. Dum Sertorianum bellum in Hispania geritur, ¹LXIV ²fugitivi è ludo gladiatorio Capua profugientes, duce Spartaco, raptis ex ea urbe gladiis, primo Vesuvium montem petiere; mox crescente in dies multitudine, gravibus variisque casibus affecere Italiam. quorum numerus in tantum adolevit, ut qua ultimo dimicare vere acie, ³XL. millia hominum se Romano exercitui opposuerint. Hujus patrati gloria penes ⁴M. Crassum fuit, mox ⁵Romanorum omnium principem. Converterat Cn. Pompeji persona totum in se terrarum orbem, & ⁶pæne homine major habebatur. qui * cum consul perquam lau- 31
dabi-

sibi ad dominatum muniret. sicut & Cæsar apud Sueton. 5. *auctores restituentem tribunitia potestatis, cuius vim Sulla diminuerat, enixissime jovit.* Boeclerus.

1. LXIV.] Non displicet Lipsio numerus qui in Livii Epitomâ legitur, LXXIV. LXIV.] Ut nihil hic mutandum putem, facit maxima scriptorum dissensio. Quorum in hoc numero diversitatem scire qui desideret, adeat eruditissimum Freinshemium, ad Flori lib. III. cap. xx. *Vossius.* LXIV.] De bello Spartacio vide Flor. 3, 20: quosque ibi *Camers* laudavit. adde *Sigon.* ad ann. DC LXXX. *Boecler.*

2. *Fugitivi.*] Vix probes *fugitivi profugientes.* aliud quid videtur prius loco vocis *fugitivi.* Gruter.

3. XL.] Alii hunc numerum plurimum augent. Inter quos, is qui minimum habet, est Eutropius. Hic sexaginta millia virorum ab iis collecta fuisse scribit. Appianus vero ad c. & xx. millia extendit. Orosius, Liviique epitomator, medium tenuisse videntur, ut ex cladibus colligas. Itaque vix ambigo, quin in Velleio legendum sit; ^{XC} hominum. *Vossius.*

4. *M. Crassum.*] Qui ovans urbem inivit, quod Senatus censeret indignum de servis, hoste non justo, trium-

phare, Plutarchus. Coronatus tamen non myrtea corona, quæ Ovalis, sed per gratiam Senasconsulto adjutus, laureâ. Agellius lib. 5. cap. 7. *Schegkhus.*

5. *Romanorum omnium principem.*] Non sanè omnium: nec Cæsar aut Pompejus concesserint. Quid si, *opibus?* id verum sit. nec displiceat etiam omitti vocem, *omnium*, atque induci. *Lipsius.* *Romanorum omnium principem.*] Non quasi solus, sed quia unus ex tricripitina. *Lipsius*, pro *omnium*, malebat, *opibus.* Quem dictio, *mox*, satis refellit. Aliorum conjecturæ Lipsianâ multo deteriores. Omnium minime placeat illa Barthii; qui pro, *Romanorum omnium*, scribebat: *Romanorum hominum.* Ut tacita nimirum argutia Cæsarem non modo, sed & Pompejum, hominibus eximat Vellejus. *Voss.* *Romanorum omnium principem.*] Nihil prorsus impedit æqualitas aliorum, imo nec superior alterius auctoritas quicquam detrahit huic significatui. Princeps Romanorum rectissime dicitur, *non quòd solus supra ceteros eminent, sed qui inter eminentissimos Romanorum, id est, inter principes sua reip. numeratur.* *Boccl.*

6. *Pæne homine major.*] Antea fuerat: *per omnia majore vi habebatur.* *Acidalius* legit: *per omnia majore ævo habebatur.*

dabiliter jurasset, se in nullam provinciam ex eo magistratu iturum, idque servasset, post biennium ¹ A. Gabinius tribunus legem tulit, ut, cum belli more non latrociniorum, orbem classibus jam, non furtivis expeditionibus ² piratæ terrerent, quasdam etiam Italiæ urbes diripiissent; Cn. Pompeius ad eos opprimendos mitteretur; essetque ei imperium æquum in omnibus provinciis cum proconsulibus, usque ad quinquagesimum miliarium à mari. ³ quo S. C. pæne totius terrarum orbis * imperium uni

tur. Arridere potest primum aspicienti ea emendatio: sed penitus expensa non carebit dubitatione. Boecler.

* Cum consul jurasset.] Vide Appian. 1. bell. civ. extremo: ubi reconciliati Cos. Pompejus & Crassus, exercitus dimissionem edixere. Sigon. comment. in f. & tr. R. ad ann. DC. LXXXIII, existimat apud Zonaram (t. 2. p. 12. in verbis παρηγορησεν ἃς τῆς πλῆς στρατηγίας) hoc ipsum intelligi, provinciam sc. ab eo repudiatam. Boecler.

1. A Gabinius.] Qui nisi rogationem de bello Piratico tulisset, profecto & egestate & improbitate coactus piraticam ipse fecisset. Cicero. Schegk.

2. Piratæ.] De piraticæ licentiæ origine successibusque vide accuratissimum Dionem lib. 36, & Plut. in Pompejo. Boecler.

3. Quo S. C.] Aperte falsum, aut Vellejus in mendo. Magnus ille Juriscons. in Observationibus rescribit P. S. id est, Plebiscito, invitis libris, volente veritate. Emendaverim scito. facili & prono errore imperiti librarii, τὸ scito in S. C. to mutantis. Et sciscere sive scitum verbum proprie plebis, notum ex Plauto, Cicerone, aliis, immo generale ad omnia decreta pertinens. Livius l. 1. quæ publica, quæ privata sacra Pontificis scitis subjecit. Plinius lib. 33. c. 2. Non-genti vocabantur ex nominibus selecti ad custodienda suffragiorum scita in comitiis. à me Lipsius ad Tacitum. Hæc uti

protuli, opinor; magis, Vellejum peccasse, cum & statim Catoni Senatufconsulto Cyprum commissam recitet. Schegk. Quo S. C.] Viri eruditi, inter quos etiam summus I. C. Jacobus Cujacius, pro S. C. restitunt hic, P. S. Nimirum quia satis constat, Gabinius tribuno legem ferente, populum eam scivisse. Ego nil temere mutaverim. Nam licet illud P. S. fuerit, tamen à senatu, quamvis invito, comprobatum fuisse videtur. Vide Dionem lib. xxvi. Extant præterea duo numismata, apud Oeconem Adolphum, quorum unius inscriptio:

MAGNVS IMPERATOR ITER.

PRAEF. CLAS. ET ORAE MARIT. EX S. C.
Alterius,

MAGNVS PIVS IMPERATOR ITER.

PRAEF. CLAS. ET ORAE MARIT. EX S. C.

Unde colligo, P. S. quoque, quæ senatus vi approbare coactus, S. C. nomen obtinere. Hinc est, quod infra Cyprum S. C. provinciam factam dicit Vellejus. Satis enim constat ex Catone Plutarchi, aliisque, & hoc plebiscitum fuisse, ac P. Clodium vi à senatu extorsisse, ut Cato in eam insulam mitteretur. Imo & ipse Paterculus postea ait: Idem P. Clodius in senatu, sub honorificentissimo ministerii titulo, M. Catonem à Rep. relegavit. Cujacius, alique viri eruditi, τὸ in senatu, ab aliena manu esse arbitrantur. Ego illuc retineri posse puto. Ut

P. Clo-

uni viro deferebatur: ¹ sed tamen idem hoc ante biennium in M. Antonii prætura decretum erat. ² sed interdum persona, ut exemplo nocet, ita invidiam auget aut levat. in Antonio homines æquo animo passi erant. raro enim invidetur eorum honoribus, quorum vis non timeatur. Contra in iis homines extraordinaria reformidant, qui

P. Clodius in senatu egisse dicatur, quod senatum pro rato habere compulerit. *Vossius.*

* Imperium uni viro.] *Plutarchus:* ἐγγραψε ἡ Γαλιναῖος εἰς τὸ Πομπηϊκὸν σωτήριον νόμον, ἔ ναυαρχίαν, ἀντικρυς ἡ ναυαρχίαν αὐτῷ δίδόντα, καὶ δῶκε μὲν ἐπὶ πάντας ἀνθρώπους ἀντιπύθωνον. Adde quæ sequuntur. *Boecl.*

1. Sed tamen idem hoc.] Gruterus duas priores voces omnino irreptitias esse censet. Mihi non videtur. Mirandum esse inquit Vellejus, P. R. adeo libertatis studiosum, uni Pompejo totius maris decrevisse imperium. Demere tamen admirationem, quod idem hoc ante biennium M. Antonio esset decretum, homini non nimis magnæ existimationis. Per M. vero Antonium intellige triumviri patrem; qui quamvis adversus Cretenses improspere rem gesserit, tamen Cretici nomen retulit; ut ex Appiani excerptis legationibus cognoscas. In Plutarchi Antonio male cognomentum *Critici* ei tribuitur. Quod facile cuivis emendare. Absque hujus historiæ ignoratione fuisset, non corrupisset Lactantium Thomæus, lib. 1. cap. xi. ubi vulgo legas; *cujus regnum tale fuisse dicimus, quale M. Antonii fuit infinitum illud imperium, cui totius ora maritimæ potestatem senatus decreverat.* Maluit ille, Pompeji, ex quibusdam Ms s. Sed, præter citatos auctores, eum satis refellit Cicero Verrina 1. cujus ipsis verbis utitur Lactantius. Vide etiam, quæ de hoc Antonio ad eandem orationem adnotavit Aconius Padianus. Atque

hunc etiam innuere videtur Florus lib. III. cap. VIII. quod est de bello Cretico. Sed more suo erravit, quod à Pompejo missum dicat, captandæ laudis ex aliena provincia. Octavium igitur cum Antonio confundit. Illum enim nominat in hac re Dio, l. xxxvi, & Plutarchus in Pompejo. *Vossius.*

2. Sed interdum persona, ut exemplo nocet.] Quid noxa exemplorum hic ad rem? Examina, videbis frigidum hoc totum esse aut ineptum. Censeo legendum: *Interdum persona, ut exempla docent, aut invidiam auget.* Hoc scilicet per occasionem, sententiæ modo, addit: Sæpè in eadem re aut culpâ invidiam majorem minoremve esse, & voces attolli aut minui, aspectu personæ magis quam meriti. idque exempla testari. Supra hoc ipsum dixerat; *Familiare esse hominibus invidiam rerum non ad causam, sed ad voluntatem personarumque dirigere.* Lipsius. *Sed interdum persona, ut exemplo nocet.* Hæc nonnullis frigida aut inepta: itaque emendationibus incumbunt: quæ meis tamen oculis minus satisfaciunt, quàm vulgatum. quo vult Vellejus; quemadmodum alia atque alia persona minus magisve nocet exemplo suo; sic quoque unam eandemque rem huic vel illi majorem minoremve creare invidiam. quo nihil verius; ut pluribus adstruo suis locis. nam omnia huc cumulare, non est meum. haud omitto tamen Vellejanum istud capitulum trigesimali: *Familiare est hominibus, omnia sibi ignoscere, nihil aliis remittere; & invidiam rerum non ad causam, sed ad voluntatem personarumque dirigere.* Grut.

qui ea suo arbitrio aut deposituri aut retenturi videntur, & modum in voluntate habent. Dissuadebant optima-
 32 Q. Catuli cum auctoritas tum verecundia: qui ¹ cum dis-
 suadens legem in concione dixisset, esse quidem præcla-
 rum virum Cn. Pompejum, sed nimium jam liberæ reip.
 neque omnia in uno reponenda: adjecissetque, ² Si quid
 huic acciderit, quem in ejus locum substituetis? succla-
 mavit universa concio, Te Q. Catule. Tum ille victus
 consensu omnium, & tam honorifico civitatis testimonio,
 è concione discessit. Hic hominis verecundiam, populi
 justitiam mirari libet: hujus quod non ultra contendit;
 plebis, quod dissuadentem & adversarium voluntatis suæ
 vero testimonio fraudare noluit. ³ Per idem tempus Cot-
 ta judicandi munus, quod C. Gracchus ereptum senatui
 ad equites, Sulla ab illis ad senatum transtulerant, æ-
 qualiter ⁴ inter utrumque ordinem, partitus est. &
 Otho

1. *Cum dissuadens legem.*] Vide quan-
 tum ex egregia oratione Catuli apud
 Dion. 36. superest. *Vellejus* Noster ipsam
 vim consilii complexus est: *Esse & O-*
ptimatibus & Populo valde periculosum,
si uni alicui extraordinaria, aut summa,
aut crebra potestas deferatur: cum præser-
tim Pompeji magnitudo jam nimia sit &
αὐτῆς ἰσότης ἀνυπόληπτος ἀσώρευ-
τος, ut Plutarchi voce utar. Quales
 nimium observandos esse cavendosque
 in rep. libera, peritissimi quique Poli-
 tiorum monent. *Arist.* 3. pol. 9. Po-
 test quodammodo ad *Vellejanam* de
 Pompejo sententiam accommodari,
 quod de Manlio *Livius* judicat 6, 20.
 quem *virum* vocat, nisi in libera civitate
 natus esset, memorabilem. Boecler.

2. *Si quid huic acciderit.*] Verba sol-
 lemnia vitandi ominis in mortis men-
 tione. Sueton. extremo Augusto: *Ju-*
lias filiam, neptemque si quid his accidis-
set, vetuit sepulchro suo inferri. Indubie

huc spectat fragmentum illud è lib. 5.
 historiarum Sallustii, *Nam si Pompejo*
humani quid evenisset. quod etiam No-
 bilissimo Douzæ in mentem venisse
 jam video: narrat historiam Plutar-
 chus & Valerius. *Schegk.*

3. *Per idem tempus Cotta.*] Immo
 biennio ante Pompejo & Crasso Cos.
 quod actiones in Verrem, aliaque te-
 stantur exempla. Itaque cogor hic, nisi
 vitiosi libri sunt, *Velleii* diligentiam
 requirere. *Manut. Per idem tempus Cot-*
ta.] Confer 2, 6, 3. 2, 13, 2. De re to-
 ta late *Sigon. antiq. jur. civ. Rom.* 2, 18.
 Boeclerus.

4. *Inter utrumque ordinem.*] Dissen-
 tit à *Pediano*, & aliis: qui inter tres
 ordines à *Cotta* communicata judicia,
 tradunt. *Manut. Inter utrumque ordi-*
nem.] Senatorium puta, & equestrem.
 Equestris annumerat *Cl. vir Ant. Au-*
 gustinus Tribunos ærarios testimonio
Plinii lib. 33. cap. 9. Hoc magis *Li-*
 vius

1 Otho Roscius lege sua equitibus in theatro loca restituit. At Cn. Pompejus, 2 multis & præclaris viris in id bellum assumptis, descriptoque in omnes recessus maris præsidio navium, 3 brevi, inexsuperabili manu, terrarum orbem liberavit, prædonesque 4 per multa prælia multis locis victos, circa

vius lib. 97. ad equites solos translata judicia constanter asseverat. Schegkii.

1. Otho Roscius.] Vulgo corrupte, *Horoſcius*. Otho Roscius.] Legem Rosciam theatralem quis jam, qui modo historiam quamvis leviter attigerit, ignorat? testis Cicero, Pedianus, Plinius, alii. Ut, monere lectorem de reponendo L. Roscii nomine, extruso *Horoſcio* putridum pæne videatur. Id etiam adulterinum puto, loca restituit: quasi eadem equites antea habuissent. quod falsum est. primis enim Roscius hoc sua lege induxit. Itaque vel constituit, vel, distribuit, rectius opinor. Nec displicet, quod Puteanus pro *Horoſcius*, Otho Roscius reponit: familiare enim est Vellejo, cognomina præponere nomini gentilicio, ut, Mancinus *Hofilius*, Carbo *Papirius*, Lepidus *Emilius*, Scaurus *Emilius*, Saturninus *Appulejus*, Ofella *Lucretius*, Marcellus *Claudius*. Manut. Otho Roscius, &c. restituit.] Constituit, aut distribuit, suadet vir doctus, nullus persuadet. Cicero de illa ipsa agens, L. Otho, ait, vir fortis, meus necessarius, equestri ordini restituit non solum dignitatem, sed etiam voluptatem. itaque lex hac, quæ ad ludos pertinet, est omnium gratissima, qua honestissimo ordini cum splendore, fructus quoque jucunditatis est restitutus: Pro Muræna. Vides hoc verbum bis repeti, nec frustra. in vario namque significatu veteribus præpositio, R. Hinc apud Tacitum lib. 1. Annal. legas, remittere, pro permittere: Remisit, inquit, Casar adroganti moderationem, ut notavit vir nunquam satis laudatus Cusacius Observat. lib. 2. l.

cap. 29. De L. Roscia, quæ tantum de Scænia, non Curulibus ludis caverat, quædam non à vulgo, vir omnia doctus Lipsius, ad Taciti lib. 1. Addo loca ipsa *Equeſtria* dicta; hinc sedere in Equeſtribus ex simplicibus & puro in obscenum detorquet sensum ancilla Chrysis apud Petronium: *Viderint matrona, quæ flagellorum vestigia osculantur. ego etsi ancilla sum, nunquam tamen, nisi in Equeſtribus sedeo.* Et Quatuordecim absolute. Idem: *Ex hac nota domina est mea, usque ab Orchestrâ quatuordecim transiit, & in extrema plebe quærit quod diligat.* Ex aliis nulla profero consulto. Schegkii. Otho Roscius, &c. restituit.] Rursum vid. Sigon. de antiq. jur. R. c. 2, 19. Boeclerus.

2. Multis & præclaris viris.] De legatis capiendum. Nam lege Gabinia continebatur etiam, ut multis legatis (*πολλὰς ὑποεπιήγυς* Dio vocat) uteretur Pompejus. Plutarcho *πρεσβυται* dicuntur, expresso numero xvi. Appianus *ὑπηρέτας δὲ πρὸ βεβλήης, ἑς καὶ ἄσι πρεσβυταῖς*, numerat xxv. Florus, plures legatos atque præfectos memorat 3, 6, 8. è quo capite ascriptisque à Cameræ Auctoribus totius belli Piratici historiam petas licet. Boeclerus.

3. Brevi, &c. terrarum orbem liberavit.] Distincte Florus: *Quid prius in hac mirere victoria? velocitatem quod x l. die parta est? an felicitatem, quod ne una quidem navis amissa est? an vero perpetuitatem, quod amplius pirata non fuerint?* Schegkii.

4. Per multa prælia.] Primæ editiō-

circa ¹ Ciliciam classe aggressus fudit ac fugavit. & quo maturius bellum tam late diffusum conficeret, reliquias eorum contractas, ² in urbibus remotoque à mari loco, in certa sede constituit. Sunt qui ³ hunc carpant. sed quamquam in auctore satis rationis est, tamen ratio quemlibet magnum auctorem faceret. data enim facultate sine raptu vivendi, ⁴ rapinis arcuit. Cum esset in fine bellum Piraticum, ⁵ & L. Lucullus ⁶ (qui ante septem annos ⁷ ex consulatu sortitus Asiam, Mithridati oppositus erat, magnasque ac memorabiles res ibi gesserat, Mithridatem sæpe multis locis fuderat, egregia ⁸ Cyzicum liberarat victoria,

ni abest vox *prælia*. Addita explenda sententiæ videtur. & fortean fuit, *per multos, multis locis*. Per multos, legatos nempe Pompeji & duces. *Lipsius*. *Per multa prælia*.] Prima editio, *præd. per multa à multis locis victos*. ut videri possit, prius fuisse, *prædonesque permultis locis victos*. Gruterus.

1. *Ciliciam*.] Quæ regio minoris Asiæ, Syriæ proxima.

2. *In urbibus*.] Aut illud, *in urbibus*, supervacuum est, aut sequens, *in certâ sede*. Gruter.

3. *Hunc carpant*.] Lege, *hoc*. Sic editio Gryphiana, aliæque eam secutæ. *Vossius*.

4. *Rapinis arcuit*.] *Florus* quoque *singulare hic ducis consilium agnoscit: qui maritimum genus à conspectu longe removet maris, & mediterraneis agris quasi obligavit*. Quæ translatio nationum hominumque ferocium ex assuetis sedibus in diversâ indolis loca, etiam alibi arcanis firmandi imperii stabilendæque tranquillitatis servit. *Boetius*.

5. *Et L. Lucullus*.] Vetus editio: *cum & L. Lucullus, &c.* Quod cur rejicerent, nulla erat causa. *Vossius*.

6. *Qui ante septem annos*.] Solenne est Vellejo dicam, an exscriptoribus

Velleii, per magnas parentheses orationem suspendere. id quod aliquando non caret molestia. Ceterum, quæ de *Lucullo* hic tanguntur, perscripta lege apud *Plutarch. in Lucull. Appian. Mithridat. Dion. 35. Flor. 3, 5. &c.* *Boetius*.

7. *Ex consulatu*.] Licet hæc lectio non displiceat, magis tamen placeat, si ita legeretur: *Qui, ante septem annos ex S. C. sortitus est Asiam, &c.* nam in antiqua editione est, *ex Cos.* quod videri potest factum ex, *ex S. C.* quæ usitata erat formula in decernendis provinciis. *Ursinus*. *Ex consulatu*.] *Ursinus* legit, *ex S. C.* Sed vulgata lectio mutari non debet. *Vellejus* infra: *Domitius cum ex consulatu obtineret Hispaniam, gravissimi, comparandique antiquis exempli, auctor fuit*. Ita & *Cicero* in *Bruto*: *Cotta ex consulatu est profectus in Galliam*. Item *Valerius Maximus* libro III. capite VII. *cum ex consulatu provinciam Galliam obtineret*. Quod *Colerus* non intellexit. Sed perinde est, *ex consulatu*, ac si *consul* dixisset. *Vossius*.

8. *Cyzicum*.] De *Cyzico* nobilissima & Romanis amicissima Asiæ urbe *Cicero*, pro *L. Manilia*, *Muræna*, *Orosius*. *Schegk*.

Storia, Tigranem regum maximum in Armenia vice-
 rat, ultimamque bello manum pæne magis noluerat im-
 ponere quam non potuerat, qui alioqui per omnia lau-
 dabilis, & bello pæne invictus pecuniæ¹ expellebatur cu-
 pidine) idem bellum adhuc administraret, Manilius tri-
 bunus plebis semper venalis &² alienæ minister poten-
 tiæ, legem tulit, ut bellum Mithridaticum per Cn. Pom-
 pejum administraretur. Accepta ea, magnisque certa-
 tum inter imperatores jurgiis: cum Pompejus Lucullo³
 infamiam pecuniæ, Lucullus Pompejo intermina-
 tam cupiditatem objiceret imperii, neuterque ab eo,
 quo

1. *Expellebatur.*] Lipsius legit *debel-
 labatur: Acidalius, excellabatur*, id est,
 superabatur: Gruterus nova voce, *ex-
 bellabatur*. Si quid mutandum, *Lipsiana*
 emendatio per omnia ceteris melior
 esset. Sed quæ illa necessitas corre-
 ctionis? Certe *expellebatur* provincia
 rebellione militum & calumniis ini-
 micorum, ipsiusque Pompeji ambitio-
 ne: expellebatur, inquam, Pompejus
 que non tam belli quam triumphii suc-
 cessor mittebatur. quod factum non
 esset sc. nisi milites propter avaritiam sibi
indefensos habuissent. Lege Plutarchi Lu-
 cullum, ubi clare notantur, quæ innui.
 Boecler.

2. *Alienæ minister potentiæ.*] Tales
 plerique tum tribuni, qui decus ac li-
 bertatem populi, cujus custodes esse
 debebant, alienæ potentiæ gratifica-
 bantur. Itaque nemo immoderata ni-
 miaque concupivit aut molitus est,
 quin tribunis plebis tanquam satelliti-
 bus pravæ lubidinis, ad opprimendas
 leges, capiendamque vi remp. uteretur.
 Observabunt autem studiosi prudenti-
 tiæ iterum hoc loco, verissimum esse
 in Rep. quod Aristoteles in Philoso-
 phia posuit: *nno absurdo dato, cetera*
accidere. Nimum reip. liberæ & in
 certissimum libertatis præjudicium
 erat iturum, cum ad bellum Piraticum.

tantâ Pompejo tamque monarchica
 potestas deferretur: nunc, ne quid ad
 absoluti dominatus speciem deesset,
 continuatur, augetur, suppletur illa
 potentia. Dum enim lege Manilia Lu-
 culli legiones & Provinciæ, Bithynia
 item, id est, quæcunque antea non ha-
 buerat, decernuntur, classisque & im-
 perium maritimum continuatur; quid
 hoc aliud erat, quam uni semel impe-
 rium Romani orbis transcribere: τὸ
 ἴδιον τῆς ἐν τῇ συνηθῶς ἡγεμονίᾳ τῆς
 Ρωμαίων ἡγεμονίας; inquit Plutar-
 chus in Pomp. ἀπερ' ἐδὲν τῷ πάντῃ
 πᾶσι ὡς τὸ ἐδὲ ὅμῃ πάντῃ ἐδόθη;
 notante Appiano Mithrid. p. 238. Vide
 tamen callidas astutasque rationes,
 quibus inducti duo summi viri Cicero
 & Caesar hanc legem Manilianam
 probant atque defensarunt, apud Dion.
 36. p. 23. videbis eadem opera, Remp.
 Romanam non fuisse jam rem publi-
 cam. Boecler.

3. *Infamiam.*] Puto rectius, *infa-
 mem*: & refero ad cupiditatem. Lipsius.

4. *Neuterque ab eo.*] Vide num ve-
 rius, certè clarius: *neuterque adeo, quod*
arguebat, mentitus argui possent. Neuter
 falsus convinci arguique in eo posset,
 quod arguebat. Uterque utriusque ve-
 ram culpam objiciebat. Lipsius.

¹ quo arguebatur, mentitus argui posset. nam neque Pompejus, ² ut primum ad remp. aggressus est, quemquam animo parem tulit: & in quibus rebus primus esse ⁴ debebat, solus esse cupiebat. neque eo viro, quisquam aut alia omnia, minus aut gloriam magis concupiit. in appetendis honoribus immodicus, in gerendis verecundissimus: ⁵ ut qui eos, ut libentissime iniret, ita finiret æquo animo; & quod cupisset arbitrio suo sumere, alieno deponeret. & Lucullus, summus alioqui vir, ⁶ profusæ hujus in ædificiis ⁷ convictibusque & apparatus luxuriæ primus auctor

1. Quo arguebatur.] Vulgo, quod arguebatur. Quod arguebatur.] Si diligenter attendatur, patebit, arguebat, esse rectius. Manii. Quo arguebatur.] Putidum est, doctissimos viros heic implicari circa glossam, nam nihil similius vero, quam manasse tantum à calamo Velleii, neuterque mentitus argui posset, adlitumque deinde à scriba aliquo, ab eo quod arguebatur. bellè profus: bellè. nisi & Tacitus scripsisset lib. 1. Histor. cap. 24. mox quasi rixantes supra & flagitia invicem obestavere: neuter falso. Gruter.

2. Ut primum ad Remp.] Alii, Ut primum Remp. adgræs.

3. Animo parem.] Animorum ergo inspector & arbiter Pompejus? non opinor. nec hoc illi ægrè, si quis animo æquaretur, sed si re & specie externâ. Fortasse, omnino, pro animo legendum. Quid si etiam vox alia inclusa in simili priore? ut sit quemquam æquo animo parem. Lips. Animo parem.] Haud necesse videtur aliquid hoc loco novare. nam ut haud fuerit Pompejus animorum inspector & arbiter, poterat tamen de eis judicari ex actionibus hominum eorundem. Gruterus. Parem tulit.] Noti sunt Lucani versus: Nec quemquam jam ferre potest Casarve priorem, Pompejusve parem.

4. Debebat.] Divino, esse havebat. Lips. Debebat.] Non video, cur primus

esse debuerit Romæ Pompejus. quare suspicor, illa, esse debebat, aliunde inventa; & repetendam vocem, cupiebat; tanquam expressisset, in quibus rebus cupiebat esse primus, cupiebat esse solus. Grut. Debebat.] Ita Cicero loquitur 1. offic. 19. ubi de nimia principatus cupiditate agit. ut quisque animi magnitudine maxime excellit, ita maxime vult princeps omnium, vel potius solus esse. Boecl.

5. Ut qui eos.] Lego, & qui eos; item, sumeret. Hæc ipsa autem Cato de Pompejo jam mortuo apud Lucanum in 1x.

— invasit ferrum, sed ponere norat. Prætulit arma togæ, sed pacem armatus amavit.

Furit sumpta ducem, juvit dimissa potestas.

Lipsius.

6. Profusæ, & c. luxuriæ.] De profusione in ædificando Cicero de offic. Varro lib. 3. de re Rustic. de Luxuria Athenæus lib. 6. Schegk.

7. Convictibusque.] Planius esset, Conviviisque. Manut. Convictibusque.] Aldus, conviviisque. Sed alterum idem est. Sic Juvenalis Sat. XIII:

Convictus, thernæ, stationes, omne theatrum

De Rutilo.

Ita omnes libri impressi, & noster Ms. optimæ fidei. Ubi etiam glossa adscripta rō convictus interpretatur convivia. Nolim itaque Lipsium audiri qui

auctor fuit. quem ob injectas moles mari, & receptum
 1 suffossis montibus in terras mare, haud infacete Magnus
 Pompejus 2 Xerxem togatum vocare assueverat. Per id 34
 tempus à Q. Metello 3 Creta insula in populi R. potesta-
 tem redacta est. quæ ducibus Panare & Lathene, xxiv.
 millibus juvenum coactis, velocitate pernicious, armo-
 rum laborumque patientissimis, sagittarum usu celebra-
 rimis, per triennium Romanos exercitus fatigaverat. Ne
 ab hujus quidem 4 usura gloriæ temperavit animum
 Cn. Pompejus, quin victoriæ partem conaretur vindica-
 re. Sed & Luculli & Metelli triumphum cum ipsorum
 singularis virtus, tum etiam invidia Pompeji apud
 optimum quemque fecit favorabilem. Per hæc tempora
 M. Cicero, qui omnia incrementa sua sibi debuit, vir no-
 vitatis

qui ex unico codice Ms. emendat, con-
 ventus. vocabulo eadem significatione
 usus etiam Valerius Maximus, lib. II.
 cap. VII: *Interdixit etiam ei convictum*
hominum, usumque balnearum. Vide lo-
 cum. Item Tacitus II. Annalium:
Atque interim Libonem ornat pratura,
convictibus adhibet, &c. Vossius.

1. *Suffossis montibus.*] Sic M. Varro
 de Re Rust. cap. XVII. *contra ad Nea-*
polim, inquit, L. Lucullus, postquam per-
fodisset montem, ac maritima flumina
immisisset in piscinas, quæ reciproce flue-
rent, ipse Neptuno non cederet de pi-
scatu.

2. *Xerxem togatum.*] In Plutarcho
 leges, cognomen hoc jocofum Lucullo
 inditum à Q. Ælio Tuberone. Lipsius.
Xerxem togatum.] Vide Plutarchum in
 Lucullo, ubi & de molibus mari inje-
 ctis, &c. Idem Scriptor, non à Pom-
 pejo, sed à Tuberone Stoico, *Xerxem toga-*
tum esse appellatum memorat. quan-
 quam & Plinius cum Nostro facit 9, 54:
Lucullus exciso etiam monte juxta Nea-
polim majore impendio, quam villam
edificaverat, euripum & maria admi-

fit. Qua de causa Magnus Pompejus
Xerxem togatum eum appellabat. Boecler-
 clerus.

3. *Creta insula.*] Arx altera prado-
 num, prius malo Reip. à M. Antonio
 tentata. Livius lib. xcix. Valerius, Plu-
 tarchus in Pompejo, Dio, alii. *Schegk*
Creta insula.] Vide de bello Cretico
 Florum 3, 8. & quos ibi Camers nota-
 vit. quibus adde Dion. 36. *principio.*
Plutarch. in Pomp. Boecler.

4. *Usuragloria.*] Ita reposui, cum
 antea legeretur: *usura gloria.* Manut.

5. *Cicero, qui omnia incrementa sua*
sibi debuit.] Hinc ipse Tullius in L. Pi-
 sonem: *Me cum quaestorem in primis,*
adilem priorem, prætozem primum, cun-
ctis suffragiis populi R. faciebat; ho-
mini illi honorem, non generi: moribus,
non majoribus meis, virtuti perspecta,
non audita nobilitati detulerunt. Item
 Philipp. 7. *Quid enim non debeo vobis,*
Quirites, quem vos à se ortum hominibus
nobilissimis omnibus honoribus prætuli-
stis? Sed & aliis locis ita de se, ut est
hominis ingenium, frequentissime,
Acidajus.

vitatis nobilissimæ, & ut vita clarus, ita ingenio maximus; qui effecit, ne quorum arma viceramus, eorum ingenio vinceremur; consul, Sergii Catilinæ Lentulique & Cethegi & aliorum ¹ utriusque ordinis virorum conjurationem singulari virtute, constantia, vigilia, curaque ² aperuit. Catilina metu consularis imperii urbe pulsus est. Lentulus consularis & ³ prætor iterum, Cethegusque & alii clari nominis viri auctore senatu, jussu consulis in ³⁵ carcere necati sunt. Ille senatus dies, quo hæc acta sunt, virtutem M. Catonis, jam multis in rebus conspicuam atque prænitentem ⁴ altissime illuminavit. Hic genitus proavo

1. *Utriusque ordinis.*] Burr. Ms. *utrius ordinis*, antique. Sic quidam veteres editiones Agellii 13. cap. 22. in verbis M. Catonis: *Si quid est quod utar; utor: si non est; ego suum cui (alias cuique) per me uti licet.* Schegk. *Utriusque ordinis.*] Ms. *utrius*. Quod antique dictum putabat Schegk. Sed fuerit illud contra mentem Prisciani; qui lib. v., postquam probavit, ut veteres, *plerus, plera, plerum*, aliaque id generis, absque *que*, soliti fuerint efferre; ita de hac voce subjungit: *Uter vero, & uterque, diversas habent significationes. Uter enim ὁ ἕτερος, dividuam vim habet; uterque ὁ ἕτερος, collectivam; ubi ὅτι, ὅτι, ubique πᾶσι τοῖς. In his ergo, & similibus, que si conjunctionem accipiamus, composita sunt: sin syllabam, derivativa.* Vix tamen Prisciano assenserim. Quadrigarius apud Agellium lib. ix. epistol. xi r r: *Utris summo studio pugnantis.* Sic enim fuit in Ms. Gifselini, testante Lipsio, epist. Quæst. lib. iv. cap. rr. Nec dubitat idem ejusdem lib. epist. r r. quin apud Livium lib. xxxvi. ex Ms. sit reponendum: *Frumenti spes, quæ in oculos fuerat, utros pariter frustrata est.* Audacia ergo sit nimix, veterem Velleii lectionem exturbare. *Jobius.*

2. *Aperuit.*] Ita alii. vulgo, *eripuit*, *Eripuit.*] Forſitan ita scripsit Vellejus: ut sit, *Eripuit è rep.* Sed aptius videbatur, & usitatus, *exstinxit, aut oppressit.* Quod attingendum putavi, ne quis me gloriæ causa putet insignia tantum persequi, humiliora contemnere. *Manutius.* *Aperuit.*] Inepte, *eripuit.* Repono, *eruit.* Nam hoc Cicero ipse ubique in laude suâ ponit, quod conjurationem retexerit, in lucem produxerit, vindicandam comprimendamque Senarui præbuerit. Etiam Florus: *Industria rem patefecit.* Lipsius.

3. *Prætor iterum.*] Post consulatum præturam ea propter repetiit, ut senatorium ordinem censorio judicio ob mollitiem amissam jure & beneficio magistratus reciperaret. Dio lib. 37. *Et P. Lentulum, qui post consulatum gestum senatu exciderat: ac senatoria dignitatis recuperanda causa præturam tunc gerebat.* ubertim hunc morem disertissimus Manutius diducit. Schegk.

4. *Altissime illuminavit.*] Ita cum Grutero legimus, cum fuisset antea, in *altissimo luminavit.* ubi si luminandi vox toleraretur, *pegioris* tamen tota insolentior videri potest. Boecl. [Luminandi verbo usus est Prudentius, Capella, Cælius Aurelianus. Sed ex iis autoribus Latinitas petenda non est.]

proavo M. Catone, principe illo¹ familiæ Porciæ, homo virtuti simillimus, & per omnia ingenio diis quam hominibus propior, qui numquam recte fecit, ut facere videretur, sed quia aliter facere non poterat; cuique id solum visum est rationem habere, quod haberet iustitiam, omnibus humanis vitiis immunis; semper² fortunam in sua potestate habuit. hic tribunus pl. designatus, adhuc admodum adolescens, cum alii suaderent, ut per municipia Lentulus conjuratiq; custodirentur, pæne inter ultimos interrogatus sententiam, tanta vi animi atque ingenii investus est in conjurationem, ³ ut ardore oris orationem omnium lenitatem suadentium, societate consilii suspectam fecerit: ⁴ sic impendentia ex ruinis incendiisque urbis & commutatione status publici pericula exposuit.

1. *Familiæ Porciæ.*] Nota Familiam pro Gente: nisi si dictio *Porciæ* aliena sit, & à glossulâ. Tamen infrâ quoque *Cæsarem genitum nobilissimâ Juliorum familiâ* dixit. *Lipsius. Familiæ Porciæ.*] Omnino familiam pro genere posuit *Vellejus*. Similiter & *Valerius Maximus* lib. III. cap. II: *Porciæ familiæ* dixit: item noster infrâ de *Cæsare: Nobilissima Juliorum genitius familia*. Nihil certius. *Vossius*.

2. *Fortunam in sua potestate habuit.*] Eleganter *Cicero Paradox. Nescis insane, nescis, quantas vires virtus habeat. nomen tantum virtutis usurpas: quid ipsa valeat ignoras. nemo potest, non beatissimus esse, qui est totus aptus ex sese, quique in se uno sua ponit omnia. cuius autem spes omnis, & ratio & cogitatio pendet ex fortuna, huic nihil potest esse certi.* *Horatius* lib. 2. *Satyra* 7;

Quisnam igitur liber? sapiens, sibi qui imperiosus:

Quem neque pauperies, neque mors, neque vincula terrent:

Respondere cupidinibus, contemneve honores

Fortis, & in seipso totus teres atque rotundus,

Externi ne quid valeat per late morari: In quem manca ruit semper fortuna.

& quæ sequuntur. *Comparisonem Catonis & Cæsaris habes in Sallustio & Dione. Schegk.*

3. *Ut ardore oris.*] Ed. vet. & *ardore oris, ut orationem.* Hinc *Lips.* pro & legit, eo. Et postea, *ardore oris, ut orationem.*

4. *Sic impendentia ex ruinis incendiisque urbis.*] Nihil mutandum. Sensus est: *Catonem prævidisse, ac exposuisse impendentia pericula, quæ partim ex ruinis & incendiis, partim commutatione status publici, constabant.* Et sane ex *Catilinariis Tullii*, ac *Sallustii bello Catilinario*, aliisque, notum est, *Catilinam minatum palam se incendium suum ruina extincturum.* *Florus* breviter lib. IV. cap. I. *In presentem reum Cicero peroravit: sed non amplius profectum, quam ut hostis evaderet, seque palam professo, incendium suum restincturum ruina minaretur.* Ubi quærunt viri docti, quidnam sit, *professo.* Ego eos hac molestia libero. *Scribendum est,*

suit, ita ¹ consulis virtutem amplificavit, ut universus senatus in ejus sententiam transfret, animadvertendumque in eos, quos prædiximus, censeret; majorque pars ordinis ejus Catonem prosequerentur domum. At Catilina non segnius ² vota obiit, quam sceleris conandi consilia inierat. quippe fortissime dimicans, quem spiritum supplicio debuerat, prælio reddidit. Consulatu Ciceronis non mediocre adjecit decus natus eo anno D. AUGUSTUS, abhinc ³ annos LXXXII: omnibus omnium gentium viris magnitudine sua inducturus caliginem. Jam pæne supervacaneum videri potest, eminentium ingeniorum notare tempora. quis enim ignorat direntos gradibus ætatis floruisse hoc tempore ⁴ Ciceronem, Hortensium,

est, professus. Vult enim Florus, hoc ipso eum se hostem professum palam, quod in senatu se suum incendium ruina restincturum esset minatus. *Vossius.* Sic impenduntia ex ruinis incendiisque urbis.] Rursum ipsam vim orationis Catonianæ (quam habes apud Sallust. *Cat. ril.* 52.) sive præcipuum argumentum his verbis complexus est Noster. Non enim videbantur intelligere Patres, quantum à Catilinariis molitionibus periculum reip. toti statuique, omni ordini, omni ætati ac sexui immineret: itaque Catonis oratio potissimum in eo occupabatur, ut ruinas, incendia, interuicem, in conspectu omnium poneret, necessariaque severitatis unicum consilium demonstraret. *Boetlerus.*

1. *Consulis.*] Aliter, *consilii.* legi quoque potest *consilio*, ut *Vossius* monuit.

2. *Vota obiit.*] Vulgo, *nota. Vota obiit.*] Ego, *mortem obiit:* vel, *vita abiit.* Sed, *obire mortem*, Vellejo familiaris. Sic enim locutus est supra, multis locis. *Manutius.* *Nota obiit.*] Alii aliter. Puto, *nota obiit.* Id est, non minus animose semel à se vota peragere vo-

luit, quam movere ea coeperat. Utrobique audax, in ordiendo, in exsequendo. Probe etiam, *vota obiit:* ea quæ voverat destinaueratque. *Lipsius.* *Vota obiit.*] Est in ms. *nota.* unde fit ut aliquando conjectarem, *conata obiit.* Sic supra cap. 29. *privatis ut opibus, ita consiliis magna ausus magnificeque conata exsecutus.* *Gruterus.* *Vota obiit.*] *Gruterus,* *conata* reponit, cum in msc. *nota* fuerit: sed cum *conandi* vox statim subsequatur, debilitari vim hujus lectionis, consentaneum est. *Boetlerus.*

3. *Annos LXXXII.*] Lege, *XCII.* *Manutius.*

4. *Ciceronem, Hortensium.*] Tres de Oratore Ciceronis libri, magis etiam is, qui, Brutus, inscriptus est, quantum eloquentiæ laude floruerit Antonius, & Crassus, deinde Cotta & Sulpicius, plane demonstrant. Itaque Vellejum puto tria oratorum paria conjuncte posuisse, primo loco, Ciceronem, Hortensium; secundo, Antonium, Crassum; tertio, Cottam, Sulpicium. Locus igitur emendandus. *Manutius.*

5. *Hortensium.*] Vide G. I. Voss. de *Hist.*

sum, ¹ senemque Crassum, Catonem, Sulpicium; moxque Brutum, Calidum, Cœlium, Calvum, & proximum Ciceroni Cæsarem; eorumque velut alumnos Corvinum ac Pollionem Asinium, æmulumque Thucydidis Sallustium: auctoresque carminum Varronem ac Lucretium, neque ullo in ² suscepti operis sui carmine minorem ³ Catullum. Pæne stulta est inhærentium oculis ingeniorum enumeratio: inter quæ maxime nostri ævi eminent: ⁴ princeps carminum Virgilius Rabiriusque, & con-

Hist. Lat. I, II. sicut idem de aliis Historicis agit.

1. *Senemque Crassum.*] Aliter, *sanæque. Sanæque Crassum.*] Lego: *unaque Crassum.* Hac ipsâ ætate, inquit, floruerunt pariter in eloquentiâ Crassus, Cato. Crassum autem illum Divitem intellegit, quem & Cicero eo nomine laudat, & Plutarchus *inter Romanos fuisse eloquentissimum* ait. Est qui *senemque Crassum* legat, & de illo Lucio, qui cum Antonio vixit floruitque, intellegat. Valde errat. palam hic Vellejus de iis oratoribus, qui M. Tullio compares, aut supares certe fuerunt. Nam Catonem intellegit Uticensem: Sulpicium, Servium illum eloquio & juris scientia laudatum. Denique & altero illo Crasso jam ante à Vellejo & suo loco dictum. *Lipsius.*

2. *Suscepti.*] Vulgo, *suspecti. Suscepti.*] *Suspecti* posuit pro suspiciendi, id est, admirandi. Aut lege, *suscepti*; ut Gryphio, aliiisque editum. Sed alterum magis placet. Sic *conspetum* pro *conspiciendo* posuit Appulejus lib. x. de Asino aureo: *conspetum atque famigerabilem meis artibus effeceram dominum.* Item Avienus Fab. x.

Ad campum nitidis venit conspectus in armis.

Vossius. *Suspecti.*] Cur non *suscepti*; nec enim aliud vult, quam Catullum nullo minorem in opere, & materia

quam elegit. In magnis alii magni, hic nihil iis minor, sed in parvis. *Lipsius.*

3. *Catullum.*] *Catullum* pro *Catulum*, quod est in antiqua editione, docti viri reposuerunt. Sed haud scio, quam recte. Nam & *Q. Catulus* numeratur inter nobiles ejus ætatis poetas. *Ursin. Catullum.*] Laus eximia Catulli, quam hodie multi sunt Suffeni Catulliani, qui deterunt; homines venusti, dicaces, & urbani, longe plurimos item versus facientes: sed qui simul aut hunc ipsum aut hujus similem ex prima classe poetam attingere, caprimulgi rursus aut fossiores videantur, adeoque inficero omnes rure sunt inficiores. tantum abhorrent ac mutant. Hoc tamen præter institutum aut morem meum. *Acidal.*

4. *Princeps carminum Virgilius, Rabiriusque.*] Vetus editio communicat hunc Principatum cum Rabirio, scribitque, *Principes.* Credimusne tam magnifice sensisse de poeta hodie vix noto Vellejum? fortasse per amicitiam, aut alia de causa. Ovidius quoque laudat: — *magnique Rabirius oris.*

Et Seneca vi. de benefic. *Egregie mihi videtur M. Antonius apud Rabirium poetam exclamare:*

Hoc habui quodcumque dedi. —

ubi legendum, *habeo.* Fabius contra tenuit de eo sentit: *Rabirius & Peto non indigni cognitione, si vacet.* *Lips.*

¹consecutus Sallustium Livius, Tibullusque & Naso, ²perfectissimi in forma operis sui. nam vivorum ut magna
 37 admiratio, ³ita censura difficilis est. Dum hæc in urbe
 Italiaque geruntur, Cn. Pompejus memorabile adversus
 Mithridatem, qui post Luculli profectioem magnas
 novi exercitus vires reparaverat, bellum gessit. At rex
 fusus fugatusque & omnibus exutus copiis Armeniam
⁴Tigranemque focerum petit, regem ejus temporis,
 nisi

1. *Consecutus Sallustium Livius.*] Opinor, hæc verba è suo loco in alienum detrusa. Cur enim poëtis admisceatur historiarum scriptor Livius? Quod si illud, paullo ante dictum, *emulumque Thucydidis Sallustium*, ponantur, suam sedem obtinebunt. Quo in loco requirit antecedentium verborum ordo, ut legatur, *Et consecutum Sallustium, Livium*: vel; *Et, qui consecutus Sallustium, Livius*. Cum enim nec unum oratorem, nec unum poëtam, sed multos simul Vellejus nominet, de uno Sallustio historico mentionem ab eo factam esse, verisimile non videtur. Quod si quis cum Sallustio in historiæ Romanæ laude conjungendus, quem Livio anteponamus, aut etiam conferamus, prorsus non habemus. Ipse etiam Vellejus in extrema parte libri primi perhonorifice eum appellavit. *Manutius. Consecutus Sallustium Livius.*] Viro docto atque optime (rem dico) de Vellejo merito transposita hæc verba videntur: & iis quæ supra subjungenda, *Emulumque Thucydidis Sallustium*. Cur enim, inquit, poëtis admisceatur historiarum scriptor Livius? Ratio aliqua est, sed hic vana, quia non studiorum similitudinem in jungendo, sed temporum Vellejus spectat: Livius autem illis prioribus inferior, & tantum non ævi Vellejani. Obiit enim (Eusebio sic traditum) quarto Tibertiani imperii anno. *Lipsius*.

2. *Perfectissimi.*] Manutius legit, dubitanter tamen: *perfectissima meta-*

morphosis. Perfectissimi, &c.] Dico nisi tentandum, frequens nostro phrasis: *Nunc proposito operi sua forma reddatur. &c. In formam justis exercitus*, atque: *cogit enim excedere propositi formam operis, &c.* Schegk. *Perfectissimi.*] Possit tamen etiam legi, *perfectissimus*. Ut ad Nasonem solum referatur, quem ultimo nominavit Vellejus. *Vossius*.

3. *Ita censura difficilis.*] Næ difficilis, præsertim in opere Historico: vel ob hoc ipsum, quod *Vellejus* acute inquit, quia admiratio publica neque requirit judicium & rationes censuræ, neque admittit examen sui affectus. Jam quantum potest dignitatis, loci, gentis, necessitudinis, denique fortunæ veneratio? ad quam vel suo vel avi ingenio plerumque etiam Prudentum mentes inclinantur. Igitur haud dubie ea sincerissima laus est, illud verisimum decus quod incorrupta cuique posteritas rependit. cum præsertim ex altera quoque parte, doctissimum, quemque invidia non nisi cum invisio finitura, contundere nitatur ac deprimere. *Boetius*.

4. *Tigranemque focerum.*] Librarii erratum, non Velleii, quis enim nescit, Mithridatis generum, non focerum, Tigranem fuisse? *Manutius. Tigranemque focerum.*] Omnes tradunt generum fuisse. Vacillavit memoria Velleii? potuit. Sed hoc quoque potest, error in scripto esse: & forte vetus germanumque *focer ejus petit*. Ipse focer generum suum petit. *Lipsius*.

I. Nisi

nisi quia Luculli armis erat infractus, potentissimum. Simul itaque duos persecutus Pompejus, intravit Armeniam. prior filius Tigranis, sed discors² patri, pervenit ad Pompejum; mox ipse supplex & præfens se regnumque ditioni ejus permisit, præfatus: neminem alium neque Romanum neque ullius gentis virum futurum fuisse, ³ cujus se fidei commissurus foret, quam Cn. Pompejum: proinde omnem sibi vel adversam vel secundam, cujus auctor ille esset, fortunam tolerabilem futuram. non esse turpe ab eo vinci, quem vincere esset nefas: neque ei inhoneste aliquem summitti, quem fortuna super omnes extulisset. Servatus regii honos imperii, sed multato ingenti pecunia: quæ omnis, ⁴ sicuti Pompejo moris erat, ⁵ redacta in quæstoris potestatem, ac publicis descripta litteris. Syria aliæque, quas occupaverat, provinciæ ereptæ; & aliæ restitutæ populo Romano, aliæ tum primum in ejus potestatem redactæ: ut Syria, quæ tum primum facta est stipendiaria. Finis imperii regis terminatus Armenia. Haud absurdum videtur propositi operis 38
regulæ,

1. Nisi quia Luculli.] Ferri forte queat, sed tamen inclinatur animus reponere, litera minus, nisi qua Lucullus. qua, pro quatenus. Gruter.

2. Patri.] Vulgo, Patris.

3. Cujus se fidei.] [Vulgo societati.] Proprietas Latinæ linguæ magis exigit, committere se potestati, quam societati: idque comprobant hoc in loco, quæ supra proxime, quæque infra dicuntur: alii cujus se fidei c. f. Manutius.

4. Sicuti Pompejo moris erat.] Recte hoc notatum Pompejo non peculiare, sed commune omnibus. Igitur ego, quod aliis minus tentatum, voces aliter colloco: Quæ omnis Pompejo, sicuti moris erat, redacta. Præpositionem omittere nostro familiare. Supra de Aristonico: ductusque in triumpho sed M^o Aquillio. Et abhinc paullo post,

ubi nunc sumus: Gallias primum Domitio & Fabio intratas cum exercitu. Quibus locis de suo tamen Aldus, nimis forte liberaliter, a præpositionem addit. Acidal.

5. Redacta in quæstoris potestatem.] Nonne idem mos aliis? & nonne semper pecunia publica appensa Quæstoribus? Ita, sed non pari fide. Luculli, Crassi, & ejusmodi rapones, partem plurimam in se derivabant. Significat igitur & laudat integritatem Pompeii, qui publicæ pecuniæ abstinentissimus fuit. Tamen Cato apud Lycanum, libere, & ut Cato, profert, aliquid eum quoque delibasse.

Immodicus possedit opes, sed pluram reventia

Intulit.

Lipsius.

1. Redacta

regulæ, paucis percurrere, quæ cujusque ductu gens ac natio ¹ redacta in formulam provinciæ, ² stipendia pacta sit: ³ ut quæ facilius quam partibus simul universa conspici possint. ⁴ Primus in Siciliam transjecit exercitum consul Claudius, & provinciam eam, post annos ferme LII, captis Syraculis fecit Marcellus Claudius. Primus Africanam

1. Redacta in formulam provinciæ.]

Egregia hujus egressionis Commentatorem damus Sigonium; ex cuius *1. de antiq. jur. Provinc.* plenior provinciarum factarum historia ratioque peti potest. Est autem redigere in formulam provinciæ, nihil aliud, quam leges domesticas adimere, & Romanas dare, ac prætorem, qui quotannis provinciam ex legibus datis administrat, instituerit. Neque vero sola tributi impositio provinciam efficit, cum id multis sit etiam Italicis & exteris imperatum, qui tamen in provinciæ formam non sunt relati; sed legum domesticarum & patriæ libertatis ademptio, & prætoris, qui eos regat, institutio. Sunt hæc rursum verba Sigonii è *1. de antiq. jur. Ital.* 26. Ergo ipsum *Jus provinciale*, alio nomine, *Formula provinciæ* appellatur, notante eodem *1. de antiq. jur. Prov.* I. Boeclerus.

2. Stipendia pacta sit.] Quasi pacifici gentes victæ cum hac victrice de stipendiis soleant. Raro autem non hoc factum, ipsa superbe imponebat. Mea voluntate scribas, *stipendiaria facta sit.* Lipsius.

3. Ut quæ facilius.] Vulgo, *notavimus facilius, ut à partibus simul universa conspici possint. Ut quæ facilius.]* Scribendum, *Notavimus, ut facilius, quam partibus, simul universa conspici possint.* Hac mente. Ego simul & ut in tabula proponam, ut lector ea magis uno obtutu capere & simul animo infigere, quam varie diducta, possit. Lipsius. *Ut quæ facilius.]* Lege, *Stipendia pacta sit: notatis ut partibus, faci-*

lius simul universa conspici possint. An magis hoc? *Notavimus partibus, ut facilius simul universa conspici possint. Partibus notare, est per partes, seu particulatim notare. Sic ab aliquot lineis: Inde varie possessa & amissa partibus, universa ductu Augusti facta stipendiaria est. In partibus pro eodem infra: Horum XVI. annorum opera quis, cum inserta sint oculis animisque omnium, in partibus eloquatur? Nihil agimus, tertium dabo, in quo manebit, Apolline volente.* Exemplaris Aldini scriptura est: *notavimus facilius, ut quæ partibus simul universa conspici possint.* Hinc ego nulla vocum mutatione, levissima traductione, errantes & fluctuantes lectiones sic stabilio: *ut quæ partibus notavimus, facilius simul universa conspici possint. Acidal. Ut quæ facilius.]* Bene observatum Popmæ, id latere in voce præcedenti sit. Itaque locum hunc sic emendandum arbitror: *Id notavimus, facilius ut, quam partibus, simul universa conspici possint.* Vossius.

4. Primus in Siciliam.] Errat Vellejus. Sicilia præter regnum Syracusanum iisdem temporibus, quibus Sardinia, provincia facta. Solinus, Pomponius De origine juris. Universa cum regno Syracufano non à Marcello, sed M. Valerio Lavino. De provinciis post Sigonium pauca, imo nihil dicere habeo. Satis sit monuisse, in plurimis Vellejum victorem gentis cum pacificatore, eum dico, qui pacis conditiones jussu populi tulerit, confundere imperite. Schegk.

cam Regulus, nono ferme anno primi Punici belli: sed post ¹ cciv. annos P. Scipio Æmilianus, eruta Carthagine, abhinc ² annos c lxxxii. Africam in formulam redegit provinciæ. Sardinia inter primum & secundum bellum Punicum, ductu T. Manlii consulis, ³ certum recepit imperii jugum. Immane bellicæ civitatis argumentum, quod ⁴ semel sub regibus, iterum hoc T. Manlio consule, ⁵ tertio Augusto principe, certæ pacis argumentum ⁶ Janus Geminus clausus dedit. In Hispanias primi omnium

1. cciv.] Nisi omnis calculatoria me fugit, superest hic centenaria nota. Nam cccc Africa intrata anno ccccxcviii. Carthago deleta, dcvii. quid amplius quam justis interfuit annis cv? Tolle ergo grande hoc ἀνελ-
 γόνισμα. Lipsius.

2. Annos clxxxii.] Συλλογιστικῶν evincit, clxxv. Facile colligere ex anno Carthaginis deletæ jam dicto. Lipsius.

3. Certum.] Eleganter certum jugum, pro firmo & perpetuo. Sic Florus l. 4. cap. ult. Certa mox fides & aterna pax cum ipsorum ingenio in pacis partes promptiore & cum consilio Casaris. Martiali Certus frequenter pro duro & obstinato, lib. 5. in Marianum:

Nil mihi respondes? uxoris res agit,
 inquis.

Iste mea: sane certus & asper homo
 est.

Lib. 1. ad Phœbum:

Fac rata vota patris. sic te tua diligit
 uxor,

Gaudeat & certa virginitate soror.

Cicero epist. ad Att. 21. lib. 5. certum hominem, pro gravi & moribus antiquis. Q. Volusium, cui Tiberii generum, certum hominem, sed mirifice etiam abinentem misi in Cyprum. Sæpissime & Propertius de Cynthia rigidior, & in ira pertinace, cujus te exemplorum congerie non onerabo. Acidal.

4. Srmel sub regibus.] Hoc sub Numa fuisse factum, notius, quam ut referri debeat. Caterum non contineo me, quin, hac occasione Plutarchi patrocini-um suscipiam. Scribit is ἐν τῷ περὶ τῆς Ρωμαίων τύχης, inter primam, & alteram Jani κλείσιν, annos esse quadringenos, & octogenos. Recte sane. Numerat enim ab initio regni Pompiliani, quod annorum fuit xlili. Vir autem doctus, qui non dubitavit integrum caput componere, ut ostenderet, Plutarchum committere ἀνελγόνισμα annorum xlvii., in eo lapsus est, quod numerare inceperit à bello Albano, sive Jano primum aperto. Quod in vi. Tulli annum incidere ex Eusebio liquet. Itaque nemini dubium fore arbitror, quin Plutarchus ab eo parum ὀσφύως gravissimi erroris agatur reus. Vosius.

5. Tertio Augusto Principe.] At docuit me vir, qui cuncta tenet antiqua sepulta, J. Lipsius in electorum 1. c. 20. Janum ter ab Augusto clausum. Et vere. an igitur legendum ter? minime. satis habuit Vellejus à quibus, non quoties à singulis clusus exprimeret. Schegkhus.

6. Janus Geminus.] Jani bifrontis templum pace claudabatur. Janus Geminus.] Hinc Florus 4, 12, 64. Ausul-que tandem Casar Augustus Janum Geminum cludere, bis ante seclusum.
 sus

omnium duxere exercitus Cn. & P. Scipiones, initio fecundi belli Punici, ¹ abhinc annos ccl. inde varie possessa, & sæpe amissa partibus, univèrsa ductu Augusti facta stipendiaria est. Macedoniam Paullus, Mummius Achaïam, Fulvius Nobilior subegit Ætoliàm: Asiam L. Scipio Africani frater eripuit Antiocho: sed beneficio senatus populique R. mox ² ab Attalis possessam regibus, M. Perperna capto Aristonico fecit tributariam. ³ Cypri devictæ nulli assignanda gloria est. quippe ⁴ Senatusconsulto, ministerio Catonis, ⁵ regis morte, ⁶ quam ille conscientia acciverat, facta provincia est. Creta Metelli ductu longissimæ libertatis sine multata. ⁷ Et Syria Pontusque Cn. Pompeji virtutis monumenta sunt. Gallias primum Domitio & Fabio nepoti Paulli, qui Allobrogicus vocatus

sub Numa rege, & victa primum Carthagine. Sueton. Aug. 22. Janum Quirinum semel atque iterum à condita urbe memoriam ante suam clausum, in multo brevioris temporis spacio, terra marique pace parta, ter clusit. Alii passim. Boeclerus.

1. *Abhinc annos ccl.]* Stricta computatio ccl lxx.

2. *Ab Attalis possessam regibus.]* Sive placet, *Attaliciis.* Ita enim Pergami reges dicti, quia aliquot Attali nomine. Strabo lib. xlii. Πέρραι μὲν ἐπιφανὴς πόλις, καὶ πολὺν σπουδαίον ἔχει. (αὐτὸν ἔργον τοῖς Ἀτταλικῶν βασιλεῦσι: Pergamum, illustris civitas, & diu felix sub regibus Attaliciis. Ibi quoque origo eorum, & stemma. Lipsius.

3. *Cypri devictæ.]* Lipsius reposuit, cum esset, *Cypro devicta:* ex quo alii fecerunt: *Cypro de victa.* Boecler.

4. *Senatusconsulto.]* Certum est Plebis hoc scitum non Senatus fuisse: eoque summo virorum Cujacio visum hic reponi, PSto. Lipsius. *Senatusconsulto.]* Clarissimus Cujacius & hic corrupte legi *Scio*, pro *PSto*, ait, nisi utrum-

que intervenisse dixeris, quod sæpe accidit, ut de colonia Vibonem deducenda apud Livium lib. 35. De actis Cæsaris apud Ciceronem ad Atticum 5. Epistola 16. ego Vellejum culpa vix libero. Ministerii duo genera doctissimo, & Jurisconsultissimo Ravardo. Unum honorificum, & cum potestate, ut cum mittuntur in provincias, cum prætorio, consulari, quæstorio jure. de quo hic, & Valerius. Alterum vile & servile; de quo Quintilianus Declamatione; *Pregnans adultera:* adde Cujacium lib. 7. Observat. cap. 9. Schegkianus.

5. *Regis morte.]* Ammianus lib. 14. regem *fœderatum & socium ob avaris angustias sine ulla culpa proscriptum* narrat; *ita ut jus ejus insulæ, avarius quam justus sint affectui Romani.* Strabo l. 14. quod Rex Clodium à piratis captum redimere noluerit, legem latam scribit. Schegk.

6. *Quam ille.]* Potius est, vel ipse, vel illi. quod posterius censeo potissimum. Acidalsus.

7. *Et Syria.]* Lege, *At Syria, Pontusque, &c.* Vossius.

vocatus est, intratas cum exercitu, magna mox clade nostra sæpe & affectavimus & amissimus. sed fulgentissimum C. ¹ Cæsaris opus in iis conspicitur: quippe ejus ductu auspiciisque infractæ, ² pæne idem, quod totus terrarum orbis ³ ignavum conferunt stipendium. ⁴ Ab eodem facta Numidia. Ciliciam perdomuit Isauricus, & post bellum Antiochicum Vulso Manlius Gallo-græciam. Bithynia, ut prædiximus, testamento Nicomedis relicta here-

1. *Cæsari.*] Vide Cæsarem de Bell. Gall.

2. *Pæne idem quod totus terrarum orbis.*] Quæ mens? an tantum fere stipendii conferre divites illas Gallias, quantum reliquum orbem? tumidum & vanum est. An discrimen aliquod tributi Gallicani à reliquis provinciis indicat? nugæ, nec hic locus. Verbulum hoc turbans ego trajicio, & lego: *idem quod pæne totus.* Probe & caute veritati nempe consultum it Vellejus; & quia illa abstinuit de toto orbe stipendiario, addidit *pæne totum.* Lipsius.

3. *Ignavum conferunt stipendium.*] Non displicet, *In ærarium conferunt stipendium.* Manutius. *Ignavum conferunt stipendium.*] Alii volunt, *in ærarium conferunt.* Quid opus mutatione? *Revera ignavum stipendium,* & ejus pensio parum virilis. Tamen si quid opus, legam: *in annos.* Lips. *Ignavum conferunt stipendium.*] Manutii conjectura non displiceat, nisi videatur supervacua. Insultat enim quodammodo auctor contumeliosa voce Gallis: qui bello celeberrimi & antehac invicti, nunc velut fracti & ignavi stipendium Romanis pariter cum aliis gentibus solvant. *Acidal.* *Ignavum conferunt stipendium.*] De stipendio ita Eutropius lib. vi: *Galliæ autem tributi nomine annum imperavit H. S. quadringenties.* Unde emendandus Suetonius in Julio, ubi vulgo legitur: *eique (Galliæ) in sin-*

gulos annos stipendii nomen imposuit. Scribendum ex codice Vaticano: *Eique ecc. in singulos annos stipendii nomine imposuit.* Frustra enim H. S. addabat Torrentius, quod intelligi debet. Vellejus supra de Catone: *cum lris ejus xlix. astimaretur.* Ubi male itidem pro *ejus*, Scaliger libello de re nummaria reponebat: *ei H. S.* Ita *ἐξαιρηκῶς* semper loquuntur poëtæ. *Voss.* *Ignavum conferunt stipendium.*] Cur vocet stipendium ignavum, liquebit ex verbis Taciti lib. 4. Histor. cap. 12. ubi loquitur de Batavis: *Nec opibus Romanis, societate validiorum attriti: viros tantum armæque imperio ministrant.* unde & ipsimet Baravi lib. 5. Histor. cap. 25. *Respicerent Rhætos Noricosque, & ceterorum onera faciorum, sibi non tributa, sed virtutes & viros indici. proximum id libertati.* Gruter.

4. *Ab eodem facta Numidia.*] Locus est mutilus, & mendosus. Cum autem de C. Cæsare hoc loco loquatur Vellejus, posset sic restitui: *Ab eodem Britannia fracta, &c.* nam præcedit verbum *infracta*, in quo videtur Vellejus lepide jocus esse. *Ursinus.* *Ab eodem facta Numidia.*] Liber Bonhom. *facta Numidici.* Inde emendaveram, *facta Numidia.* quod jam video & Sigonio, (at cui viro?) in fastorum commentariis placuisse. Confirmat Hirtius: dum ait: *Tributis vectigalibusque regis abrogatis, ex regnoque provincia facta, atque ibi Crisfo Sallustio*

hereditaria. D. Augustus præter Hispanias aliasque gentes, 'quarum titulis forum ejus prænitet, pæne idem' facta Ægypto stipendiaria, quantum pater ejus Gallia, in ærarium reditus contulit. At Ti. Cæsar, quam certam Hispanis³ parendi confessionem extorserat parens, Illyriis Dalmatisque extorsit. Rhætiam autem & Vindelicos ac Noricos, Pannoniamque & Scordiscos, novas imperio nostro subjunxit provincias. Ut has armis, ita auctoritate⁴ Cappadociam populo R. fecit stipendiariam. Sed rever-

tatur

procos. cum imperio relicto, ipse Zama egressus, Uticam se recepit. Et Dio libro 45. dubitationem omnem tollit: Ea pars Libyæ, quæ circa Carthaginem sita, à Romanis Africa dicebatur, vetus provincia dicta est, quod jam olim subacta esset: Numidiæ autem, quia recens debellata fuit, nova provincia nomen inditum est. Schegk.

1. *Quarum titulis forum ejus prænitet.*] An hic ergo Index ille rerum Augusti tangitur? de quo Suetonius scripsit, & qui hodieque lacer visitur Ancyræ Galatiæ urbe. Sunt qui censent: non ego. Nam ille quidem ante Mausoleum Augusti statutus in ancis tabulis: at hi tituli in foro. Loca igitur discrepant: sed nec res eadem. Nam in illo breviarium, quidquid belli aut domi Augustus gessit: hic saltem gentes ab eo, sive auspiciis ejus, victæ, & tituli ducum triumphales. Denique tangit Vellejus hoc, quod Suetonius cap. xxxi. in Aug. Proximum à diis immortalibus honorem memorie ducum præstitit, qui imperium populi Romani ex minimo maximum reddidissent. Itaque & opera cujusque manentibus titulis restituit, & statuas omnium triumphali effigie in utraque Fori sui porticu ædificavit. Lipsius. Quorum titulis forum ejus prænitet.] Suetonius extremo Aug. De tribus voluminibus uno mandato de funere suo complexus est: altero, indicem rerum à se gestarum, quem vellet incidi in ancis ta-

bulis: quæ ante Mausoleum statuere: tertio breviarium totius imperii, quantum militum sub signis ubique esset, quantum pecuniæ in ærario & fisco, & vectigaliorum residuis. Et Tacitus lib. i. Annal. Profervi (Tiberius) libellum recitarique jussit. opes publicæ continebantur, quantum civium, sociumque in armis, quot classes, regna, provinciæ, tributa aut vectigalia & necessitates & largitiones; quæ cuncta sua manu perscripserat Augustus. Ambo ecce ab Augusto compositum, sed nullus in foro positum adfirmat. Locus itaque laudabilis, & quem alibi quæras frustra. eum ple esse voluit, cujus exemplar Ancyræ ab Amplissimo Busbequio curatum, edidit doctissimus Schottus. Schegk.

2. *Facta.*] Scil. provincia.

3. *Parendi confessionem.*] Historiæ & fidei interest hoc corrigi. Numquid enim Tiberius Hispanos subegit, & domuit; nusquam factum, aut scriptum. Imo Augustus ipse, atque ita antea traditum hoc ipso Indice: Hispania universa ductu Augusti facta stipendiaria est. Huic sensui emendo: confessionem extorserat parens, Illuriis Dalmatisque extorsit. Tam certam, inquit, Tiberius Dalmatis & Illuriis parentiam extorsit, quam parens ejus (Augustus) Hispanis. Lipsius.

4. *Cappadociam P. R. fecit stipendiariam.*] Eunt in hanc sententiam agmine

ne

tatur ad ordinem. Secuta deinde Cn. Pompeji militia, 40
 gloriæ laborisne majoris, incertum est. Penetratæ cum
 victoria Media, Albania, Hiberia; ac deinde flexum
 agmen ad eas nationes, quæ dextra atque intima Ponti
 incolunt, Colchos, Heniochosque & Achæos. & op-
 pressus auspiciis Pompeji, insidiis filii Pharnacis, Mithri-
 dates, ultimus omnium ¹juris sui regum, præter Parthi-
 cos. Tum victor omnium, quas adierat, gentium Pom-
 pejus, suoque & civium voto major, & per omnia fortu-
 nam hominis egressus, revertit in Italiam. Cujus redi-
 tum ²favorabilem opinio fecerat. quippe plerique non
 sine exercitu venturum in urbem, affirmabant, & liber-
 tati

ne facto, omnes, præter Appianum, qui hujus subacti regni gloriam con-
 fert in Augustum, ait; *Quod regnum Ariobarzanes integrum reliquit filio superstiti multis mutationibus obnoxium usque Augustum Casarem, quo imperante, quemadmodum alia quadam, ita hoc regnum in provincia formam redactum est.* Schægkius.

1. *Juris sui.*] Bene, *juris sui.* Nam Pharnaces postea quidem Ponticum regnum administravit, sed non nisi jure stipendiario. Emendandus obiter hac occasione Plinius Naturalis Hist. lib. xxxiii. cap. xii. ubi Pharnacem hunc primum Ponti regem nominat. Ita quippe ait: *Fam enim triumpho Magni Pompeji reperimus translata Pharnacis, qui primus regnavit in Ponto, argentam statnam.* Omnino legendum, qui postremus regnavit in Ponto, &c. Vossius.

2. *Favorabilem.*] *Reditum formidabilem,* quæ proxime sequuntur verba, legendum significant. *Maenius.* *Favorabilem.*] Certum est, hoc esse contra mentem scriptumque Velleji. An hoc favorem Pompejo fecit, quod cum exercitu rediret, & oppressurus liberta-

tem crederetur? imo odium profusus. Aldus igitur legit *formidabilem.* Ego, *infavorabilem:* novo, sed apposito verbo. Quidni istud, ut *Defavere & Defautio,* quæ in Tertulliano scio mihi lecta? *Lipsius.* *Favorabilem.*] Omnes uno agmine in hac conspirant. Alii legunt, *formidabilem:* alii, *infavorabilem;* alii, *non favorabilem.* Atqui vulgata lectione nihil rectius. Dicit Patereculus, Pompeji reditum fuisse favorabilem, quia privatus in urbem veniret. Vulgus enim metum conceperat, ne Sullæ, aut Marii instar, armatus urbem invaderet. Traditum hoc, præter alios, Dion quoque lib. xxxvii. *Vossius.* *Favorabilem.*] Optima lectio. *Plutarchus:* λόγῳ ἃ πάντες ἀπαὶ αὐτῷ Πτομπεῖς ἀποκατίπτεον εἰς τὴν Ρώμῳ, καὶ ἴσχυον αὐτῷ πολὺς, ὡς δὲ δὲ ἀξονίῳ ἐπὶ τῷ πόλει τὸ εὐχόμεθα, καὶ μοναρχίας βεβαιοῖας ἐστὲν αὐτῷ. *Marii* innores in urbem procurrerunt; magnoque tumultu trepidatum est, ne exercitum statim urbi admovent Pompejus, uniusque dominatio denuo invalesceret. Adde Dion. 37. p. 43. ubi magnifica commendatio hujus civilitatis. *Boecley.*

tati publicæ statutorum arbitrio suo modum. Quo magis hoc homines timuerant, eo gratior civilis tanti imperatoris reditus fuit. omni quippe ¹ Brundisii dimisso exercitu, nihil præter nomen imperatoris retinens, cum privato comitatu, quem semper illi vacare moris fuit, in urbem rediit; ² magnificentissimumque de tot regibus per biduum egit triumphum; longeque majorem omni ante se inlata pecunia in ærarium; ³ præterquam à Paulo, ex manubiis intulit. absente Cn. Pompejo, ⁴ T. Ampius & T. Labienus * tribuni pl. legem tulerunt, ut is ludis Circensibus

1. *Brundisii dimisso exercitu.*] Quod inter laudanda, & suspecta Pompeji facinora in primis numerant auctores concorditer. Schegk.

2. *Magnificentissimumque.*] Vide Sagon. comment. in fast. & triumph. Rom. ad ann. DCXCII. Boecler.

3. *Præterquam à Paulo.*] Plus ergo Paullus intulit, quam Pompejus? Supra de Paullinâ summâ vidimus: at hic Plutarchus auctor, Pompejum tulisse, eis τὸ δημόσιον περιεῖον ἐν νόμῳ μὲν καὶ καὶ ἀποδοῦναι δὲ νόμῳ καὶ ἐπιπέσει διαμύσεια τελευτή. περιεῖον ἐστὶν τοῦ ἐπιπέσει δὲ νόμῳ. in publicum ærarium in pecuniâ & apparatibus argenti atque auri viginti milia talentum, præter ea, quæ in milites dilargitus erat. Confer cum illo bis millies Paulli: altero tanto vincit. Ergo jure hęc & ingeniosè rescriptum, præterquam Capitolio intulit. Ad quem sensum etiam fac, majore, non majorem. Lipsius. *Præterquam à Paulo.*] Imo summa pecuniæ à Pompejo in ærarium inlata, altera fere parte Paullinam vincit. Quod jam Lipsio, ex Plutarchi Pompejo, demonstratum. Sequitur itaque alios, qui pro, à Paulo, emendarunt, Capitolio: ac pro, majorem, scribit majore. Sed sententia, neque sic satis clara est, neque veritati

consentanea. Quamobrem enim inter ærarium, & Capitolium distinxerit Vellejus, cum ærarium, quod fuit in æde Saturni, in Capitolio fuisse satis constet? Suspicio itaque, tria illa verba, præterquam à Paulo, ab inepto librario textui esse inserta, cum Pauli triumphum magnificentissime ab aliis descriptum legisset. Vossius.

4. *T. Ampius.*] L. Tampius scribendum est ex antiquo denario, & veteri item inscriptione, ut in notis ad Cæsarem diximus. & totus hic locus ita legendus: L. Tampius, & T. Labienus Tribuni pleb. legem tulerunt, ut is ludis Circensibus corona aurea, &c. nam in antiqua editione est, ut si ludis Circensibus, &c. ex quo alii fecerunt, ut S. Ludis, &c. Ursinus. T. Ampius.] Meminere hujus etiam Varro apud Nonium, Cæsar lib. III. de bello Civili, Cicero libro IX. ad Atticum, & alibi sæpe, Suetonius in Julio, aliique. Non tamen dubitabat Ursinus reponere Tampius. Nam Tampiam familiam notam sibi ex nummis & lapidibus. Nec ulterius ab eo recessit magnus Casaubonus Not. ad Sueton. quam ut se simile numisma vidisse scriberet, ita tamen ambigû scripturâ, ut tam T. AMPIVS, quam TAMPIVS, legi posset. Caterum Hub.

centibus ¹ corona laurea, & omni cultu triumphantium uteretur, scenicis autem prætexta coronaque laurea. id ille non plus quam semel (& hoc sane nimium fuit) usurpare sustinuit. Hujus viri fastigium tantis auctibus fortuna extulit, ut primum ex Africa, iterum ex Europa, tertio ex Asia triumpharet: & ² quot partes terrarum orbis sunt, totidem faceret monumenta victoriæ suæ. Numquam

Hub. Golzius, in Thesaurō rei antiquariæ, ex numismate quodam expressit, L. AMPIVS. Unde, quæ sit nostra de hoc loco sententia, quisvis facile colliget. *Vesivus.*

* Tribuni pl. legem tulerunt.] Considera orationis & historiæ ordinem, & rectius, *tulerant*, videbitur. *Acidalius.*

1. Corona laurea.] Parum periti rerum morumque Romanorum, qui auream coronam hîc locarunt. Non fuit ea triumphantibus, sed è lauru. Et hæc ipsa Pompeji *Laurea*, ex Dionis claris verbis, lib. xxxvi. Δαφνοφορεῖν τε αὐτὸν Διὸς παῖδας τοῖς παινυρήροισι, καὶ τῶν πολλῶν τῶν μὲν ἀρχικῶν ἐν παῖδας μὲν αὐταῖς, τῶν δὲ ἐπεικτικῶν ἐν τοῖς τῶν ἰσπανῶν ἀγῶσιν ἐνδύειν: *Ipsum autem Laurum ferre (in capite) per omnes ludos, & Togam prætextam; Triumphalem autem, per ludos Circenses. Sunt hæc ipsa decreta, quæ Vellejus dicit: & tu corrige. Lipsius. Corona laurea.]* Recipienda erat in textum palmaria *Lipsii* emendatio; quam res ipsa ritusque Rom. & Dionis auctoritas firmat: unde nihil de aurea corona, sed de laurea habemus. *Auream tamen Coronam defendit Carol. Paschalius in erudito de coronis opere. Judicent docti. Savaro ad Sidon. Apollinar. carm. 23. v. 425. confundit locum Nostri Auctoris cum iis, qui de coronis sacrorum certaminum victoribus dari solitis agant. Nisi forte re-*

spexit ad locum Plinii, 7, 26. ubi de Pompejo: *Postea ad maria & deinde solis ortus missus hos retulit patriæ titulos more sacræ certaminibus vincientium. sed additur mox ratio: Neque enim ipsi coronantur, sed patrias suas coronant. Boccler.*

2. Quot partes terrarum orbis sunt.] Hinc Cicero pro Cornelio: *Pompejus totus habet triumphos, quot sunt ora partesque terrarum. Idem; Pompeji tres triumphis testes sunt, totum orbem terrarum nostro imperio teneri. Et Dio lib. xxxvii. Duxit unum de omnibus bellis triumphum, in quo multa tropæa intulit de singulis rebus gestis; unum aliquod per exiguum, unum autem magnum, summa ingenti apparatus, quod DE ORBE TERRARUM inscriptionem habebat. Appianus, Plutarchus, & unice Plinius. Schegkiius. Quot partes terrarum orbis sunt.]* Plane ad hunc sensum *Plutarchus: μέγιστον δὲ ἰσπανικῶν ἀγῶνων ἢ μηδὲν τῶν πάσι τοῖς Ῥωμαίων μεγάλους, ὅτι τὸ τελευτῶν Δελαμβῶν ἀπὸ τῆς τελευτῆς ὑπέλαβε κατὰ τὸν ἔργον. ἐπεὶ τοῖς γὰρ καὶ ἀπὸ τῶν ἰσπανικῶν ἐργῶν τε Δελαμβῶν ἀπὸ τῶν ἰσπανικῶν, τὸ δὲ ἀπὸ τῶν ἰσπανικῶν ἐξ Εὐρώπης, τὸ τελευτῶν δὲ τῶν τελευτῶν ἀπὸ τῶν Ἀσίας εἰσερχομένων τῶν ἰσπανικῶν τῶν οἰκιστῶν ἰσπανικῶν τῶν τελευτῶν ἐπὶ τῶν Δελαμβῶν. Maxime autem ad gloriam illustre Pompejo, neque cura quoquam Romanorum ad id tempus commune erat, quod tertium triumphum ex*

quam eminentia invidia carent. Itaque & Lucullus, ¹ memor tamen acceptæ injuriæ, & Metellus Creticus, non injuste querens (quippe ornamentum triumphi ejus captivos duces Pompejus subdlexerat) ² & cum iis pars optimatum refragabatur, ne aut promissa civitatibus, à Pompejo; aut bene meritis præmia, ad arbitrium ejus, per-
 41 solverentur. Secutus deinde est consulatus C. Cæsaris, qui scribenti manum injicit, & quamlibet festinantem in se morari cogit. ³ hic nobilissima Juliorum genitus familia, & quod inter omnes ⁴ antiquissimos constabat, ⁵ ab Anchise ac Venere deducens genus, forma omnium civium

tertia orbis parte egit. Nam ter quidem etiam alii ante ipsum, triumphaverant. Ipse autem primum ex Africa, secundum ex Europa, tertium sive hunc postremum ex Asia duxit, adeoque tribus triumphis totum quodammodo orbem triumphasse visus est. Boecler.

1. Memor tamen.] Lucullum etiam inter invidos Pompejo fuisse, ait Paterculus; non tamen sine causa, sed quod acceptam injuriam ultum ire vellet. Non percepit loci hujus mentem Acidalius, qui tamen, pro etiamnum, sive adhuc poni affirmat. Vosius.

2. Et cum iis pars optimatum.] Accurate, ut solet, exequitur Dio 37. p. 53. Boeclerus.

3. Hic nobilissima.] Elogia Cæsaris passim habentur. Boeclerus.

4. Antiquissimos.] Vide ne fuerit: & quod inter omnes constabat, antiquissima. Nobilissima, inquit, gente natus; certè, omnium consensu antiquissima. Nam potest, ritu Romano, vetustas esse in familia, non tamen imagines multæ, & nobilitas. Lipsius.

5. Ab Anchise ac Venere.] Strab. lib. 13. Cæsar vero, quia & Alexandri amantissimus fuit, & certissima cum Iliensibus cognationis signa habebat, impendio ad beneficium incitabatur, certissima quidem,

qui Romanus erat, Romani autem auctorem generis Æneam putant. Julius enim ab Iulo quodam ex progenitoribus, & ille ab Iulo cognomen hoc habuit, qui unus fuerit ex posteris Æneæ. Virgilius lib. 1, Appianus 2. bellor. Civil. Sueton. c. 6. Lucretius in exordio operis: Æneadem genitrix. Quam Deam contra hostes tesseram dedisse, Dio lib. 43. reliquit. Schegk. Venere.] Notum est in nummis Cæsaris plerumque VENERIS GENETRICIS nomen exprimi. Occasione hac emendetur L. Julius Florus, qui & L. Annæus Seneca, in Pervigilio Veneris, ubi ait:

Romulaas ipsa facit cum Sabinis nutritas;

Unde Ramnes, & Quirites, proque prole posterum

Romuli matrem crearet, & nepotem Cæsarem.

Quæ lectio nihili est. Puto scribendum,

— perque, prole posterum,

Romuli matrem creavit, & nepotem Cæsarem.

Dicit, Venerem, prole posterum, per Romuli matrem creasse nepotem Cæsarem. Lipsii, aliorumque conjectura, aut difficultatem non tollunt, aut multo longius à vulgata lectione recedunt. Vosius.

viu[m] excellentissim[us], vigore animi acerrim[us], munificentia[m] effusissim[us], ¹ animo super humanam & naturam & fidem euectus, magnitudine cogitationum, celeritate bellandi, patientia periculorum, ² Magno illi Alexandro, ³ sed sobrio neque iracundo simillim[us]; qui denique semper & somno & cibo in vitam non in voluptatem uteretur; cum fuisset ⁴ C. Mario sanguine conjunctissim[us], atque idem Cinnæ gener; cujus filiam ut repudiaret, ⁵ nullo modo compelli potuit; cum M. Piso consularis Anniam quæ Cinnæ uxor fuerat, in Sullæ dimisisset gratiam; habuissetque fere XI IX. annos, eo tempore, quo Sulla rerum potitus est; magis ministris Sullæ adiutoribusque partium, quam ipso, conquirentibus eum ad necem, mutata veste dissimilemque fortunæ suæ indutus habitum, nocte urbe elapsus est. Idem postea admodum juvenis, ⁶ cum à piratis captus esset, ⁷ ita se per omne spatium, quo ab iis retentus est, apud eos gessit, ut pariter iis terrori venerationique esset; neque unquam aut nocte aut die

(cur

1 *Animo super humanam naturam.*] Probum est, sed de animo tamen, quia jam nunc præiuit, odiose repetitum. Fortasse, *Omnino super.* Lipsius.

2. *Magno illi Alexandro.*] Cum quo etiam à Plutarcho *ᾠδὴ ἀνδρείου* comparatur, adde Appian. 2. de bell. civ. Boeclerus.

3. *Sed sobrio.*] Unde Catonis verbum: *Unum ex omnibus Cæsarem ad evertendam Remp. sobrium accessisse.* Schegk.

4. *C. Mario.*] Istene patricius huic plebeio? hoc saltem in Plutarcho lego, *Juliam Cæsaris amitam nuptiam C. Mario fuisse, ex quâ minor Marius natus.* Ergo seniori Mario adfinis, juniori cognatus fuit. Lipsius.

5. *Nullo modo.*] Vulgo, *nullo metu.* à nostra Suetonius cap. 1. *Neque ut repudiaret illam compelli à dictatore Sulla nullo modo potuit.* Schegk. *Nullo modo.*]

Ita ex Suetonio emendarunt, cum in Ms. inuenissent *metu.* Alii legunt *metu.* [Utrumque seruari potest, compelli enim eò non potuit.] Nulla animi commotione, nec spe, nec metu: *ἔτε ἐλπίζω, ἔτε φόβω,* ait Plutarchus in Cæsare; ubi idem narrat. Similiter eadem voce usus Papinius I. Achil-leidos:

Trux puer, & nullo temeratus pectora metu.

De quo non dubitandum. *Vossius.*

6. *Cum à piratis captus esset.*] *Plut. Cæs. Suetov. Cæs. 4. &c.*

7. *Ita se per omne.*] Vulgo, *semper.* *Ita se per omne.*] E. V. promit, *ita se per omne, &c.* nec miror, cur hic *semper, pro, se per,* inoleverit; cum facile *se per,* vel solâ *m* literæ interpositione depravari poterat in *semper.* Bur-rius.

(cur enim, quod vel maximum est, si narrari verbis speciosis non potest, omittatur?) aut excalcearetur aut discingeretur, in hoc scilicet, ne, si quando aliquid ex solito variaret, suspectus his, qui oculis tantummodo eum
 42. custodiebant, foret. Longum est narrare, quid & quoties ausus sit, quanto opere contra ejus qui obtinebat Asiam¹ magistratus P. R.² metu suo destituerit. Illud referatur, documentum tanti mox evasuri viri. Quæ nox eam diem secuta est, qua publica civitatum pecunia redemptus est (ita tamen ut cogeret, ante obsides à piratis civitatibus dari) contracta classe & privatus & tumultuaria, in vectus in eum locum in quo ipsi prædones erant, partem classis fugavit, partem merfit, aliquot naves multosque mortales cepit; lætusque nocturnæ expeditionis triumpho, ad suos reversus est: mandatisque custodiæ, quos ceperat, in Bithyniam perrexit, ad proconsulem Junium³ (is enim Asiam tum obtinebat) petens, ut auctor fieret sumendi de captivis supplicii. quod cum ille, se
 factu-

1. *Magistratus.*] Intelliges autem Junium, qui pro consule Asiæ præerat. *Vossius.*

2. *Metu suo destituerit.*] Legitur etiam, *destituere. Metu suo destituerit.*] Mihi rectius videtur; ut, *destituere*, infinite legatur. *Burrer. Metu suo destituerit.*] Vulgo motu. Legendum, *metu*. Est etiam in primâ editione *destituere*: quod retineo; & paulo ante, *qui obtinebant Asiam magistratus*, multitudinis numero lego. *Lipsius.*

3. *Is enim Asiam tum obtinebat.*] Vulgo, *cum idem*. Verba implexa. Schegkiius vocibus ejectis edidit: *tum idem enim Asiam obtinebat*. Manutius putat fuisse: *Is enim Asiam tum obtinebat*. Scriptura vetus mihi præit: *Tum idem enim Asiam, eamque obtinebat*. Hoc sensu. Tum, & illâ ætate, unus idemque proconsul Asiæ & Bithyniæ erat; aliter scilicet quam nostro ævo. Hæc

plane pro Velleji sermone & mente videntur: an pro vero? Nam ecce Bithynia illo tempore non Provincia, sed Regnum. Et nonne Cæsar ipse tunc defedit apud Nicomedem ejus regem? Ita est. sed suspicari oporteat partem aliquam regionis avulsam, & ad tributam Asiæ fuisse. Romani sæpe sic soliti incidere pennas regum. Sed hæc quia suspicio? valeat, si visum, sententia aliorum. *Lipsius. Is enim Asiam tum obtinebat.*] In vetustioribus: *Asiam eam quam obtinebat*. Placetne recipere & legere, *Asiam eandem?* ut formam, de qua modo, iteraverit. Eam quidem Asiam, interpreter illam oram Asiæ seu partem. quomodo Cicero ad Att. l. 5. epist. 21. *Iter igitur ita per Asiam feci, ut etiam fames, qua nihil miserius est, quæ tum erat in hac mea Asia (messis enim nulla fuerat) mihi optanda fuerit.* *Acidalius.*

1. *Vendi-*

facturum, negasset, ¹ venditurumque captivos dixisset, (quippe sequebatur invidia inertiam) incredibili celeritate reiectus ad mare, prius quam de ea re ulli proconsulis redderentur epistolæ, omnes quos ceperat ² suffixit cruci. Idem mox ad sacerdotium ineundum ³ (quippe absens pontifex factus erat, cum in Cottæ consularis locum

43

pane

1. *Venditurumque captivos.*] Mallet, vindicatorumque. Illud atrox responsum, hoc pro re. quia revera captivi proconsulis erant, in ejus provinciâ & administratione capti. Minatur ergo se vindicatorumque eos & asseriturum. *Lips.* *Venditurumque captivos.*] Lipsius mallet, vindicatorumque. Sed cave ei auscultes. Minatus erat Cæsar mortem prædonibus. Junius proconsul, objecta spe pretii, se eos sub corona venditurum respondit. Quo nil equidem Cæsaris voris poterat adversari magis. Quid clarius verbis Plutarchi in Cæsare eandem hanc rem narrantis? ἐπέειπε ἢ καὶ τοῖς ῥήμασι (ἐν ἐποφθαλμιῶν) (ἢ ἢ ὅσον ὀλίγα) καὶ ἀεὶ αἰχμηλάτων σπέψεας φάσκειν ἐπὶ ῥολῆς, &c. Illo autem pretio occacato, (neque enim exiguum erat) & de captivis consideraturum se dicente per otium, &c. Vossius.

2. *Suffixit cruci.*] Quod probant omnes præter Fenestellam, si Diomed Grammatico fides: qui ex 2. Epitomarum Fenestellæ hæc claudat verba, quemadmodum Cæsar à piratis captus sit, utque eos postea cepervit & decollaverit, & interpretatur, securi percussit. Schegk.

3. *Quippe absens Pontifex factus erat, &c.*] Valde hîc sudant, & ut culpæ manifestus vapulat Vellejus. Bis, inquit, errat, quod & Cottam Flaminem Dialem facit, & Cæsarem ei dat successorem. Nam Tacitus clare scribit, duobus & septuaginta annis post Cornelii Merulæ cædem neminem suffe-

gusto primum post Merulam Flaminem Dialem creatum. Quomodo igitur aut Cottæ Flamen, aut Cæsar? De Cæsare facile est. creatum dicit, non dicit inivisse aut gefsisse. De Cottâ, vocula una trajecta solvet nodum. Scribe: *absens Pontifex factus erat in Cottæ Consularis locum, cum pane puer à Mario, &c.* Ipsa res est. Pontifex, inquit, factus (non sane Maximus: postea adeptus) in locum demortui Cottæ Pontificis: cum antea Flamen quidem designatus esset, sed Sulla violentiâ honor ille ei ademptus. Hæc ita esse cum res clamat, tum juvat non nihil (unicum & solenne hic nobis auxilium) Editio prisca: in quâ prius illud cum nusquam compareret. Ego autem suo loco reposui, aut potius reperi & eduxi, cum latitaret in verbo locum. Lipsius. *Quippe absens Pontifex factus erat, &c.*] Editio princeps illud cum non agnoscit. Hunc locum egregie emendavit Lipsius: Idque in Animadversionibus suis solide ex Tacito, ac Dione, firmat. Taciti verba hæc sunt ex III. Annal. II. & LXX. annis post Cornelii Merulæ cædem neminem (Sc. flaminem) suffectum. Quæ attuli, in exiguo mendo liberarem. Puto enim, Tacitum scripsisse: VI. & LXX. annis. Quippe satis constat, Merulam occisum anno V. C. DCLXVI. Flamines autem Diales restituti anno DCCXIII., Iulo Antonio, & Fabio Maximo, consulibus: ut liquet ex Dione lib. LIV. Ergo patet, VI & LXX. annos intermedios Flaminibus caruisse. Vossius.

pæne puer à Mario Cinnaque Flamen Dialis creatus, victoria Sullæ, qui omnia ab iis acta fecerat irrita, amisset id sacerdotium) festinans in Italiam, ne conspiceretur à prædonibus, omnia tunc obtinentibus maria & merito ¹ jam infestis sibi, quattuor ² scalmorum navem, una cum duobus amicis decemque servis ingressus, effusissimum Hadriatici maris transjecit sinum. Quo quidem in cursu conspectis, ut putabat, piratarum navibus, cum exuisset vestem alligassetque pugionem ad femur, alterutri se fortunæ parans, mox intellexit frustratum esse visum suum, arborumque ex longinquo ordinem antennarum præbuisse imaginem. Reliqua ejus acta in urbe, nobilissimaque ³ Dolabellæ accusatio, & major civitatis in ea favor quam reis præstari solet; ⁴ contentionesque civiles cum Q. Catulo atque aliis eminentissimis viris, celeberrimæ; & ante præturam ⁵ victus maximi pontificatus petitione Q. Catulus, omnium confessione senatus princeps; ⁶ & restituta in ædilitate, adversante quidem nobilitate, monumenta C. Marii; simulque ⁷ revocati ad jus dignitatis proscriptorum liberi; & prætura quæsturaque

1. Jam.] Omnes, quos vidi, tam infestis. neque male. tam pro valde. Schegk.

2. Scalmorum.] Scalmus est lignum teres, cui nautæ remos loro quodam alligant: sive lignum fenestratum, rapiens remum, ut facilius solidiusque impellatur.

3. Dolabellæ accusatio.] XXI. ætatis anno. Tacitus de Oratoribus. Schegk. Dolabellæ accusatio.] Post hanc accusationem Dolabellæ, haud dubie principibus Patronis annumeratus est. Sueton. 55. Auctor de causis corrupt. eloq. 34, 8. Nonodecimo ætatis anno L. Crassus C. Carbonem; uno & vicesimo Cæsar Dolabellam; altero & vicesimo Asinius Pollio C. Catonem, non multo ætate antecedens Calvus, iis orationibus infecuti sunt,

quas hodieque cum admiratione legimus. adde Valer. Max. 8, 9, 3. Plut. Cæs. Boecler.

4. Contentionesque civiles.] De quibus Plutarchus & Dio.

5. Victus.] Suet. Cæs. 13. Dio 37. Plutarch. Cæs.

6. Et restituta.] Suetonius Cæs. II. causam exponit ἀντιπαροχίαν, sc. emulationem adversus optimates, ut auctoritatem, inquit, Optimatum, quibus possent modis, invicem diminueret, tropæa C. Marii de Jugurtha, deque Cimbris atque Teutonibus, olim à Sulla disjecta restituit. Boecler.

7. Revocati.] Quos Sulla excluserat. vide supra 2, 28, 4. Boecler.

I. Hoc

que mirabili virtute atque industria obita in Hispania, cum esset quæstor sub Vetere Antistio, avo hujus Veteris consularis atque pontificis, duorum consularium & sacerdotum patris, viri in tantum boni, in quantum humana simplicitas intelligi potest; quo notiora sunt, minus egent stilo. ¹Hoc igitur Cos. ²inter eum & Cn. Pompejum & M. Crassum inita potentia societas, quæ urbi orbique terrarum, nec minus ³diverso quoque tempore, ipsis exitiabilis fuit. ⁴Hoc consilium sequendi Pompejus causam habuerat, ut tandem acta in transmarinis provinciis, quibus, ut prædiximus, multi obrectabant, per Cæsarem confirmarentur consulem: Cæsar autem, quod anim-

1. *Hoc igitur Cos.]* Imo non illo Consule, sed Consule designato. Suetonius ita narrat, cap. XIX. & Livii epitoma: C. Cæsar Lusitanos subegit, eoque consulatus candidato, & captante tempore invadere, conspiratio inter tres Principes civitatis facta, Cn. Pompejum, M. Crassum, & C. Cæsarem. Idem Appianus. & addit Varronis librum in hanc conspirationem fuisse, cui titulus Τεκμήριον. Lipsius.

2. *Inter eum, &c.]* Quos Cicero 2. ad Atticum Epist. 18. reges indigitat superbos. vide Appianum, Dionem, Ciceronem Epistolis ad Atticum, alias. Schegkiius.

3. *Diverso quoque.]* Lege cum Acidalio, quoque. Vossius.

4. *Hoc consilium sequendi Pompejus, &c.]* Fatalis rei Romanæ Oligarchia, cujus ὑπόθεσις egregia observatione politica hic explanat Noster, qui & alias in talibus, quam sit studiosus χαρακτήρ & πολιτικὸς, ostendit. Est autem in diversis Triumvirorum consilii, unum & quasi generale propositum; quo suam quisque potentiam spectabat quærebatque. Majore cum fiducia, Pompejus; majore cum calli-

ditate, Cæsar; majore cum vanitate Crassus. Cæsar, ut ad destinata perveniret, etiam Pompejum & Crassum in amicitiam reducerat, quod Plutarchus vocat περιμειχρὸν καὶ τὸ ἀλλοιῶν καὶ πολιτικόν, αἰτία δὲ Φαύλη, καὶ μὴ δεινότης. ἢ ὡς εἰκέναι οὐκ ἔστιν ἐπιβλῶς, præclarum alias factum & civili prudentia dignum, sed callide pravoque consilio ab ipso structum. nempe, ut auxilio utriusque eo proficeret interrim, unde alterum alterius auxilio postea oppugnare ac deprimere posset, relegata interim communis potentia invidia in socios, quod Vellejus notat. Lege Dionem 37. ubi & ceterorum propositum ostenditur. Florus rotunde 4, 2, 11. Sic igitur Cæsare dignitatem comparare, Crasso augere, Pompejo retinere cupientibus, de invadenda Rep. facile convenit. Recte, de invadenda reip. ait. Hæc enim ut spoliū & merces ipsa sui petebatur hac conspiratione. à qua propterea Cato libertatis perniciem solebat repetere: atque, cum alii discordiam postea Pompeji & Cæsaris existimarent reip. exitium attulisse, ille consensionem eorum fatalis mali causam suggerebat. Borcler.

animadvertēbat se cedendo Pompeji gloriæ aucturum suam, & invidia communis potentia in illum relegata, confirmaturum vires suas: Crassus, ut quem principatum solus assequi non poterat, auctoritate Pompeji, viribus teneret Cæsaris. ¹ Affinitas etiam inter Cæsarem Pompejumque contracta nuptiis. quippe filiam C. Cæsaris Cn. Magnus duxit uxorem. In hoc consulatu ² Cæsar legem tulit, ut ager Campanus ³ plebei divideretur, suafore legis Pompejo. ita circiter xx millia civium eo dedu-

1. *Affinitas etiam, &c.] Affinitate & nuptiis ludere; prout potentia paranda consiliis conducit, inter arcana habent, quicunque dominatum moluntur. Ita hic, jam alii (Cæpioni) pacta Cæsaris filia, in Pompeji transfertur matrimonium: rursus Pompeji filia, Fausto Syllæ filio desponsa, in manum Cæpionis jubetur convenire. Quo tenderent ea consilia, notat Cicero ad Atticum scribens 2, 17. Turbat vi Sampliceramus (Pompejum intelligit) nihil est quod non timendum sit. ὁ μολογερδρως τυρεννιδε συσπιδω ζεττω. quid enim ista repentina affinitatis conjunctio? Videat in talibus affinitatibus jam antea ὑποθεσιν τυρεννικλω Cato, cum Pompejo, filioque ejus neptes ex fratre & sorore denegaret. eo quod animadverteret, suam quoque ad provchenda incivilia coepta voluntatem quæri. Hanc ipsam quoque vafritiem impavide coarguit, apud Plutarch. in Cæs. p. 714. & Appian. 2. bell. civ. vociferatus: ἄλλα μὰς εἰς πῶς εὐαδὲ γαίμοις πλὴν ἠγεμενίαν. Boecler.*

2. *Cæsar legem tulit.] Legis Julæ, sive ut Cicero, ut Suetonius, Campana duo mihi cum doctis viris capita. Unum; quo cautum, ut ager publicus ad subsidia Reip. vectigalis relictus divideretur. Cicero ad Atticum l. 2. Epistola 16. Alterum; ut ager à privatis in Campania possessus, redemptus*

publica pecunia, distribueretur plebei. Publicus hac lege xxi. civium, quibus terni pluresve liberi extra sortem divisus est. Sueton. cap. 20. Dio lib. 38. Appianus. Privatus numquam, Cicero pro Domo. De utroque capite idem, Epistola 17. ejusdem libri: *Quid ista repentina adffinitatis conjunctio? quid ager Campanus? quid effusio pecunie significant?* Dio tamen turbat, immense ipsum, in principio lib. 38. *Omnem regionem, quæ publica pop. Rom. erat excepto agro Campano, quem Reip. ob præstantiam exemptum censuit relinquendum, divisit. & statim: Sic tandem ea lex perlata est; prætereaque decretum, ut ager Campanus, his qui ternos pluresve liberos haberent divideretur. Quid pronuncian-dum? Dionem legem Agrariam non percepisse, an non liquere?* Schegkhus. *Cæsar legem tulit.]* Etiam hoc arcanis dominationis conjungit Cicero epistola modo laudata. Rem totam prolixè exposuit Dio princip. 38. ubi præsertim illa calliditas Cæsaris demonstratur, qui cum vera populi sibi animos adversum Optimates conciliatos hac lege cuperet, auctoritatem tamen Optimatum consensumque, in speciem requirebat præferbatque, tota molitione ita disposita, ut ne occasionem quidem contradicendi invenirent. Boecler.

3. *Plebei.] Plebei, dativus antiquus.*

deducta, & jus ab his restitutum post annos circiter CLII, quam bello Punico ab Romanis Capua in formam præfecturæ redacta erat. Bibulus collega Cæsaris, cum actiones ejus magis vellet impedire, quam posset, majore parte anni domi se tenuit. quo factò dum augere vult invidiam collegæ, auxit potentiam. Tum Cæsari decretæ in quinquennium Galliæ. Per idem tempus P. Clodius, homo nobilis, disertus, audax, qui neque dicendi neque faciendi ullum

45

ullum

1. *Et jus ab his restitutum.*] Placet doctorum virorum emendatio, qui legunt: & jus civitatis restitutum, &c. Nam supra lib. I. cap. 14. de Campania item Vellejus dixit: *Abhinc annos autem ccccl. Sp. Postumio, Veturio Calvino Cos. Campania data est civitas, partique Samnitiū sine suffragio.* Urfinus. *Et jus ab his restitutum.*] Cl. Puteanus inter lumina Galliæ leg. censebat: *Jus Civ. his restitutum*, id est, civitatis. Certe rem tangit, & liquet hanc esse Velleji mentem. De verbo tamen ambigo: & quid si fuit, *jus his restitutum*, deletâ voce quæ imperite irreplerat? Ratio & historia non abnuit. Nam jus apud eos nullum aut jurisdictionio: sed petebant Româ. Livius: *Ceterum habitari tantum, tanquam urbem, Capuam, frequentarique placuit: corpus nullum civitatis, nec Senatum, nec plebis concilium, nec magistratus esse. Præfectum ad jura reddenda ab Româ quotannis missuros.* Tamen à Puteano nondum abeo, & viri & rei causâ. Lipsius. *Et jus ab his restitutum.*] A Cæsare & Pompejo. Non video, cur vulgata lectio mutari debeat. Vossius.

2. *Bibulus collega Cæsaris.*] Dio 38. Sueton. Caf. 20. Insignis error optimatum hoc loco norandus est. Cum enim suspectam merito haberent Cæsaris potentiam & Ἀγνοίαν τρυφικῶν, veluti adversarium ei dederunt hunc Bibulum. Auctor Appianus: ἢ ἔσλη

Ἀδίκιον Βίβυλον ἐς συνέλιον (in Ἐκείσπερ) ἔχει ἐγὼ τὴν αὐτῆς σωμαρῶν. Senatus Lucium Bibulum collegam Cæsari pariter & adversarium dedit. lib. 2. bell. civ. Adde Suet. Caf. 19. Non recte. Videndum enim est, quis cui opponatur, in refringendis novis consiliis. Non erat is Bibulus, qui cum Cæsare componi posset in rep. gerenda. Non erat, inquam, idoneus vel caliditate vel auctoritate. Itaque statim in ipso ἀντιπροσῆλτος initio turpiter se dedit: cum ad speciosa Cæsaris verba potius, quam insidiosa facta animum attenderet, simulataque concordia imagine tantisper sibi imponi pateretur, donec Cæsar discordia adversus Bibulum valitura firmum quasi gradum occuparet. Boecler.

3. *Domi se tenuit.*] Per edicta obnuntiando dies festos esse, hisque nefas quidquam agere. Sueton. Dio. Ludos hic facit vir doctus in Calpurnii & Bibuli nomine, sine plausu. Schegk.

4. *Decreta Galliæ.*] Socero sc. (Pisone) generoque (Pompejo) suffragantibus, ex omni provinciarum copia Gallias potissimum elegit, cujus emolumenta atque opportunitates idonea essent materia triumphorum. Sueton. Caf. 22. Boecler.

5. *Qui neque.*] Cur non audiamus potius Vellejum, quam correctores? Sane V. C. habet, *quique dicendi, neque faciendi.* Nec debuit mutari. Vossius.

ullum nisi quem vellet nosset modum, malorum propositorum executor acerrimus, infamis etiam sororis stupro, & ¹ actus incesti reus ob initum ² inter religiosissima P. R. sacra adulterium; cum graves inimicitias cum M. Cicerone exerceret (quid enim inter tam dissimiles amicum esse poterat?) & ³ à patribus ad plebem ⁴ transfret, legem in tribunatu tulit: ⁵ Qui civem R. indemnatum interemisset, ei aqua & igni interdiceretur. Cujus verbis et si non nominabatur Cicero, tamen solus petebatur. ita vir optime meritus de rep. conservatæ patriæ pretium ⁶ calamitate exilii tulit. Non caruerunt ⁷ suspicione oppressi Ciceronis Cæsar & Pompejus. Hoc sibi contraxisse videbatur Cicero, ⁸ quod inter xx viros dividendo agro Campano

1. *Actus incesti reus.*] Prolixè habes historiam apud *Plut. in Cæs. Dion. 37. Sueton. Cæs. 6. Boecler.*

2. *Inter religiosissima P. R. sacra.*] Bonæ Deæ, Græcis *Gynæciæ*; cujus sollemni sacrificio, sive ut Festus nominat, *Dannio*, Consulis, prætoris, aut Pontificis ædes vacabant, meliori procul remoto sexu. *Locus Sacrarium Floro.* Cicero *Paradox. Opertum Bonæ Deæ* vocat, & *sacra Opertanea* Plinio, quæ in operto, id est occulto, sive secreto fiunt. *Schegk.*

3. *A patribus ad plebem.*] Traduxit Cæsar eo diem die horaque nona, lege lata de adoptione ejus. *Schegk. A patribus ad plebem.*] Cæsare in invidiam Ciceronis eum transducente. *Sueton. Cæs. 20.* nimirum ut tribunatum, qui patriciis non parebat, impetrare posset. Tales autem tribuni, qualis Clodius describitur, rebus novandis idonei, ideoque molitoribus dominationis grati sunt. *Boecler.*

4. *Transfret.*] Imo, *transisset.* Ita bene à Gryphio, aliisque editum. *V. ff.*

5. *Qui civem R. indemnatum.*] Vulgo male, *damnatum.* *Qui civem R. indemnatum.*] M. Ciceronem præcipue lex

Clodia notabat, qui conjuratos indicta causâ necaverat, quod cum omnes historiæ, tum ipse Cicero in epistolis, & orationibus commemorat. *Manut. Qui civem R. indemnatum.*] *Plut. in Cicer. & præsertim Dio 38.* ubi & *iniquitas hujus legis* declaratur, & quo consilio, quibus Potentum fraudibus oppressus sit Cicero, egregie ostenditur. *Appian. 2. bell. civ. Boecler.*

6. *Calamitate.*] Gryphio, Marneffio, aliisque editum *calamitatem.* Et ita reponendum. *Vossius.*

7. *Suspicione.*] Nec suspicio erat, sed manifesta fides. Vide *Dionem.* Boecler.

8. *Quod inter xx viros.*] A Cicerone epist. 2. lib. ix. ad Att. xx. *viri*, ut hic, nominantur. item epist. 6. lib. 2. ad eundem: cum quo consentit Dio lib. xxxix. Contra, de v. viris, de provinciis conf. & epist. 7. l. 2. ad Att. Et in oratione in Pisonem, cum dixit, *Eorum honorum, quos cum proximis communicavit, me socium esse voluit: videtur significare quinque potius, quam viginti viros.* quid enim honoris Pompejus, & Piso consulares, ac Cicero ipse consecutus esset, accepto inter viginti viros loco? Hæc igitur, manifeste

pano esse noluiſſet. Idem ¹ intra biennium, ² ſera Cn. Pompeji cura, ³ verum ut cœpit interrita, votisque Italiae ac decretis ſenatus, virtute atque actione ⁴ Annii Milonis tribuni pl. dignitati patriæque reſtitutus eſt. Neque poſt ⁵ Numidici exſilium aut reditum, quiſquam aut expulſus invidioſus, aut receptus eſt lætius. Cujus domus, quam infeſte à Clodio diſjecta erat, tam ſpecioſe à ſenatu reſtituta eſt. Idem P. Clodius ⁶ in ſenatu, ⁷ ſub honorificentiffimo miniſterii titulo, M. Catonem ⁸ à rep. relegavit. quippe

feſte inter ſe pugnantia, difficultatis aſſerunt plurimum in dijudicanda veritate. Quamobrem relinquo, quod ii, qui iudicio, ingenioque præſtant, accuratius conſiderent: quibus aliquid aſſerentibus, quo videmur in alterutram partem impelli, libenter aſſentimur. *Manutius. Quod inter xx. viros.* Cæſar enim, ut occultaret nova conſilia, optimum & clariffimum quemque dividendis agris adhibere cupiebat, quaſi nimirum non ſua, ſed ipſorum auctoritate illa res gereretur. quod animadvertens Cicero, decus atque dignitatem ſuam noluerat alienæ dominationi gratificari. *Boecler.*

1. *Intra biennium.*] Satis laxè ſcriptum. Omnino intra biennium: atque adeo abſuit tantum Cicero menſes ipſos quatuordecim. Pulſus enim anno DCXCV. circiter Kal. Aprilis: rediit anno inſequenti, Menſe Sextili. Plutarchus tamen menſes XVI. computavit, parum exactè. *Lipſius.*

2. *Sera Cn. Pompeji cura.*] Tu obſerva inſidam hic quoque Potentium amicitiam: Modo abjiciunt, ſi utile ſuis rebus exiſtimant: modo attollunt, ſi ex erecti reſtitutione aliquem ſuæ potentiae uſum commenti ſunt. Ut beneficio obligare poſſint adverſarium, injuria eo redigunt, ut beneficii capax ſit. *Boecler.*

3. *Verum ut cœpit interrita.*] Vulgo, *verum & cupit interrita.* Forte juxta

Rhenanum, *cupito interritu.* Urſinus ita legit, ſicuti in textu poſuimus. Idem cenſent Lipſius, & Sæ hegkius.

4. *Anni Milonis.*] Exat pro eo in cæde Clodii Ciceronis diſertiffima oratio

5. *Numidici exilium.*] Fuit enim vere glorioſum Ciceroni hoc exilium, ſicut & *Philificus* in egregio illo cum Cicerone colloquio judicaverat apud *Dion.* 38. *Boecler.*

6. *In ſenatu.*] Cujacius cenſet voces *in ſenatu* delendas, quippe repetitas è ſuperioribus lineis. Lipſ. etiam *honorificentiffimi.*

7. *Sub honorificentiffimo miniſterii titulo.*] Vide *Plutarch. Cat. Min.* Ita ſcilicet lupi apud oves, in fabula, de removendis canibus agunt. Ceterum quam alias late pateat iſtud arcanum, quo ſpecie honoris homines ſeponuntur, eximia diſſertatione pertractat *Gruterus diſcurſ.* ad illud *Taciti* 2. *A.* 42. 2. *Tiberius amoliri juvenem* (Germanicum) ſpecie honoris ſtatuit. *Lipſ.* 4. *polit.* 14, 70. In Noſtro exemplo non ſefellit ſane Catonis prudentiam Clodius, qui ultro clamavit, *αἰς ἐνέδρα τὸ πρῶτον καὶ ἀποπληκτισμός, & γὰρ εἰς ἐστὶν;* inſidiarum & contumelia cauſa ſibi id miniſterium à Clodio imponi. Sed quomodo porerat voluntati populi, quem perforata nare trahebat Clodius, reſiſtere? *Boecler.*

8. *A Rep. relegavit.*] Rectè relegavit.

quippe legem tulit, ¹ ut is quæstor cum jure prætorio, adjecto etiam quæstore, mitteretur in insulam Cyprum, ad spoliandum regno Ptolemæum, ² omnibus morum vitiis eam contumeliam meritum. Sed ille sub adventum Catonis, vitæ suæ vim intulit: unde pecuniam longe sperata majorem Cato Romam retulit. ³ cujus integritatem lau-

gavit. non enim, inquit Cicero pro Sextio, illi ornandum M. Catonem, sed relegandum, non illi committendum illud negotium, sed imponendum putaverunt. causam expressit pro Domo. Provinc. Consul Plutarchus, Dio. Schegkhus.

1. *Ut is quæstor.*] Atqui diu ante Cato Quæstor, quod notum est. Medetur Aldus, & legit: *Quæstor.* ego felicius: *Quæstorius.* Lipsius. *Ut is quæstor.*] Bene *Quæstor.* Ita *Piso* in ceteriorem Hispaniam quæstor pro prætoris missus est. Sallustius. at extra ordinem. Suetonius. Cæsar: *Cn. Pisoni* ob suspicionem conjurationis urbanæ Hispania provincia à senatu extraordinem data est. retineamus igitur vulgatum. Schegkhus.

2. *Omnibus morum vitiis.*] Mirum Schema Velleji. quasi morum vitia Ptolemæum regno exuere, & Romanis spoliandum tradere debuerint. Aliter & verius *Ammianus Marcellinus* 14, 27. de Cypro loquens: *nec piget dicere, avide magis hanc insulam populum R. invasisse, quam juste. Ptolemæo enim rege federato nobis & socio, ob avaritiam nostram angustias jussu sine ulla culpa proscribi, ideoque haurito veneno voluntaria morte delecto, & tributaria facta est, & velut hostiles ejus exuvie classi impositæ, in urbem advectæ sunt per Catonem. Florus quoque non obscure indignitatem rei innuit, cum 3, 9, 3. inquit: *Divitiarum tanta erat fama, nec falso, ut victor gentium populus, & donare regna consuetus, P. Clodio Tribuno duce, socii vivique regis confiscationem mandaverit.* Videnda, quæ*

ad Marcellinum *Hem. Valesius*; ad *Florum, Freinshemius*, duo clarissimi Viri, notare. Alii alios colores quæstiverunt, ac in Clodium omnem ejus rei culpam rejecerunt. Verum hi colores sunt, quibus appingendis valde sollertes sunt, magistri & ministri dominationis: *ut iniquitas, avaritia, ambitio sub virtutum & juris nominibus lateant.* Boecler.

3. *Cujus integritatem.*] Hoc in Catonem conferri, credibile non est, cujus per omnem vitam laudata à bonis omnibus integritas. Addendum igitur puto, non: *ut sit non laudari, nefas est.* Manutius. *Cujus integritatem.*] Aldum hic culpatur Rob. Titius, qui immissa negatione legit (profecto male) *non laudari.* Sed Titius ipse an extra culpam? Lectionem retinet, in sensu parum videt. Nam sic explicat: *adeo præstabilem esse Catonis integritatem, ut quasi polluatur, si laudibus eum quis prosequi velit.* Et dat auctorem ejus interpretamenti Aristotelem, qui primo ad Nicomachum ait: *ὅτι τὸ δῖον ἄριστον ἐστὶν ἔπαινον*: quod optimarum rerum non sit laudatio. Itaque & Deos felices beatorumque prædicamus, & virorum eos qui Diis proximi: non autem laudamus. Sed nos Titi jam libere à te discedimus, quam tu à recto sæpe & à vero. Nihil minus Vellejus voluit. Quid ergo hoc argute saltem dixit, Nefas esse laudari in Catone integritatem & à pecunia abstinentiam, cum aliæ sint ejus magis eximix, magis raræ virtutes. Integritas in alium aliquem etiam è vulgo cadat: in Catone laudetur, quidquid in alio

laudari, nefas est: insolentia pæne argui potest, quod una cum consulibus ac senatu² effusa civitate obviam, cum per Tiberim subiret navibus, non ante³ is egressus est, quam ad eum locum pervenit, ubi erat exponenda pecunia. Cum deinde⁴ immanes res, vix multis voluminibus explicandas, C. Cæsar in Gallia ageret; nec contentus plurimis ac felicissimis victoriis, innumerabilibusque cæsis & captis hostium millibus, etiam in Britanniam transjecisset exercitum, alterum pæne imperio nostro ac suo quærens orbem: ⁵ invictum par consulum Cn. Pompejus & M. Crassus, alterum iniere consulatum; qui ⁶ neque petitus honeste ab his, neque probabiliter gestus est. Cæsari

alio haud temere exstet. Ita Claudianus in laudatione Mallii:

Nam spectas quis opes, intactaque pectora lucro

Commemoret? fuerint aliis hæc forte decora,

Nulla potest laus esse tibi quæ crimina purget.

Plane ad hanc sententiam est etiam illud Taciti de Agricola: *Integritatem atque abstinentiam in tanto viro referre, injuria virtutum fuerit.* Lipsius. *[Cujus integritatem.]* Quare? quia ita ab omni vitio utique remotus, ut minime laudi ducat, facere officium suum. Et hoc est quod innuit Plinius, Panegyrici cap. 42. ubi laudato Trajano quod dominos liberasset ab accusatione servili, infert: *Non vis interim laudari, nec fortasse laudanda sint: grata sunt tamen recordantibus, &c.* Gruterus.

1. *Laudari nefas est.]* Quia omnes laudes superat.

2. *Effusa civitate.]* More, tam in urbe, quam provinciis vulgato. Cicero alibi: *Quid habet admirationis tali viro adveniensi candidato consulari obvians prodidisse multos, quod nisi esset factum, magis mirandum videretur. quod si etiam*

illud addam, quod à consuetudine non abhorret. Schegk.

3. *Is egressus est.]* Lego, *Is egressus est.* Manutius.

4. *Immanes res.]* Vide comm. Cæsar. & Dionem lib. 40.

5. *Invictum par consulum.]* Cum in V. C. sit: *Victus par Consulum, &c.* posset legi: *Vetus par Consulum, &c.* Ursin. *Invictum par Consulum.]* Age, Pompejus invictus esto (etsi Cæsar aliter docuit:) quid? etiamne Crassus? Inconveniens plane verbum. Scribo: *inclutum par.* Lipsius. *Invictum par consulum.]* Forte *invisum*: ut quorum occultam conspirationem jam populus olfecerat. *Acidal.*

6. *Neque petitus honeste, &c.]* Nam & factiose ac pæne per vim, ex arbitrio suarum partium, invaserant consulatum, & magistratus quos vellent constituerant, & omnia potentia augenda patrabant novabantque. inter quæ etiam decretæ in alterum quinquennium (Dio de triennio meminit, sed intellexerim de consultatione potius, quam de decreto) Cæsari Gallia, Pompejo Hispania & Africa; Crasso Syria & vicina provincia, referri debent. Dio 39. Plut. Cæs. & Crass. Appian. 2. bell. civ. Boecler.

Cæsari lege, quam Pompejus ad populum tulit, prorogata in idem spatium temporis provinciæ: Crasso bellum Parthicum in animo molienti, Syria decreta. qui vir, ¹ cetera sanctissimus immunisque voluptatibus, neque in pecunia neque in gloria concupiscenda aut modum norat, aut capiebat terminum. hunc proficiscentem in Syriam ² diris cum ominibus, tribuni pl. frustra retinere conati. quorum execrationes si in ipsum tantummodo valuissent, ³ utile imperatoris damnum salvo exercitu fuisset reip. Transgressum Euphratem Crassum petentemque ⁴ Seleuciam, ⁵ circumfusus immanibus copiis equitum, ⁶ rex Orodes una cum parte majore Romani exercitus

1. *Cetera sanctissimus.*] E Græcia vetustum sermonis genus, usitatum ab optimo quoque. Tacitus; *cetera equestris familia*; & *Juvenis alia clarus*. Agellius, pleraque doctus. Apulejus pleraque mundus. Et Florid. 1. *Marsias Phryx cetera, & barbarus*. Schegk.

2. *Diris cum ominibus.*] Minutius in Octav. *Et ut Thrasmeneus Romanorum sanguine & major esset & decolor, strevit auxuria Flaminius: & ut Parthos signa repetamus, dirarum imprecationes Crassus & meruit & irrisit*. Quales fuerint, & quia mire huc faciunt, & antiqui ritus, supra repertam ex Appiani Parthico: *Solus Ateius occurrens, primum voce cohibebat; denuntians ne procederet; deinde adparitorem iussit, detineret eum injectis manibus. verum id collegis Tribuni non permittentibus, adpariter Crassum missum fecit: Ateius vero ad portam accurrens, posuit ibi ardentem foculum: & Crasso prætreunte suffitum faciens, libansque insuper, diris eum devotebat execrationibus, nova & horrenda nomina Deorum invocans, eas execrationes secretas & prisca Romani talem vim putant habere, ut nemo sic devotus posset evadere, immo nec illi, qui devovet, bene cedere: quamobrem non temere his utuntur*. Gemina germana

Plutarchus in Crasso. Schegk. *Diris cum ominibus.*] De his devotionibus, diris, imprecationibus sollenniter publiceque conceptis vide omnino doctissimi Briffon. 1. *formul. solenn.* ubi & hujus historiarum occurrit declaratio ex Plutarcho, Appiano, Dione, Cicerone, Lucano. Adde *Nostrum supra 2, 22, 2. Boeclerus.*

3. *Utile imperatoris damnum.*] Ne crede tam maligne de Crasso sensisse aut scripisse Vellejum, ut censeat utilem patriæ fuisse ejus mortem. Honestius veriusque: *vile Imperatoris damnum*. id est, exigua, nec in magno, jactura. Lipsius. *Utile Imperatoris damnum.*] Lipsius, *vile* reponit. Ceterum scriptores belli Parthici vide notatos ad Flor. 3, 11. Est autem memorabile cumprimis in exitu Crassi exemplum, *qualis vindicta in justissima bella, avaritiamque inexplebilem soleat consequi*. nam id magno consensu agnoscunt scriptores observantque hoc loco. Boeclerus.

4. *Seleuciam.*] Plures sunt Seleuciæ. Hic intelligitur ea, quæ ad Euphratem.

5. *Circumfusus.*] V. C. *circumfusus*. Forte, *circumfusus*. Vossius.

6. *Rex Orodes.*] Plutarcho in Crasso est

tus interemit. reliquias legionum C. Cassius, atrocissimi mox auctor facinoris, tum quæstor conservavit; Syriamque adeo in P. R. potestate retinuit, ut transgressos in eam Parthos, felici rerum eventu fugaret ac funderet. Per hæc insequentiaque & quæ prædiximus tempora, 47
 Amplius quadringenta millia hostium à C. Cæsare caesa sunt, plura capta. pugnatum sæpe directa acie, 2 sæpe in agminibus, sæpe eruptionibus: bis penetrata Britannia.

est *Υπαδὸς*: Africano apud Eusebium *Ηπαδὸς*. Malim utrobique legere, *Οπαδὸς*. Ex Vellejo, Floro, Appiano, Dione, & aliis. Morodem hunc vocare videtur Servius ad xi. Æneidos. Sed videtur tantum. Nam omnino locus illius est mendosus. Nos cum integrum adscribemus, non solum, ut prodeat emendatior, sed etiam quia historiæ hæc Cæssari illustrat. Romana, inquit, *signa figedantur in castris: & cum ad bellum eundam foret, capitalis avaritii evellabantur e terra. Nam alibi ea signa non habebat. Sed inter avaritia hoc habebatur, si evellentem facile sequerentur. Adde ut cum filio in Orontis bello (tra lege, non, Morodix) sit Crassus occisus, qui illius ad Parthum (V. C. legit, præteram) evellere signa vix potuit. Refert inde historiæ similitem Flamini; in qua pro Thrasymiminam, Thrasymenum, legendum, apparet *Kobius*.*

I. Amplius quadringenta.] Valde attērit Caesarianam laudem (si modo laus è cadibus), atterit, tanquam præ aliis & libat. Nam ecce Plinius scribit, Præter civiles victorias, undecies centena & nonaginta duo millia hominum occisa ab eo præliis. Et Appianus in Celticis: *Μυριάδας τε ἄνδρων ἀρτίων, ἐν τοῖς ὀκταετηρίαις ἐς ἑξακλιήτων, ἐς χεῖρας ἡλθοι, εἰς τὴν ἐν ταῖς μέσσι σαρμαρταῖς, πέρησσιαν πολέσιν, καὶ πῆσαν ἐπὶ τὴν ἐς ἑξακλιήτων, ἐπὶ τὴν ἐν ταῖς πόντιοις ἡγεσθάνων.*

Quadrages centena millia ferocissim hostium (si quis partes in unum & in summam redigat) decem illis annis, quibus Gallia præfuit, manus cum eo consueverit. è quibus decies centena millia capta fuerit, decies altera in ipso certamine perire: reliquis scilicet elapsis. Nec aliter Platarchus per occasionem enumerat, in Pompejo. Quis ergo ambiget hic rescribere *ἑκατὸν*. id est, octingenta millia hostium? Etiam si quis amplius volet, per me liceto. *Lips.* Amplius quadringenta.] Malim *ἑκατὸν*. Nam Plinius, Solinusque scribunt, præter civiles victorias undecies centena, & nonaginta duo millia occisa ab eo præliis. Nisi malis cum Lipsio, *ἑκατὸν*. Nam Appianus in Celticis decies centena millia tantum occisis esse tradit. *Vossius*.

2. Sæpe in agminibus.] Malim ad Livianum exemplum, sæpe agminibus. *Fle xx1.* Magis agmine, quam acie, in viâ concurrerunt. Agminibus concurrere est, non explicatis ordinibus distinctaque acie. *Lipsius.* Sæpe in agminibus.] Etiam malim cum aliis abesse voculam in. nam quod habemus Livii lib. 10. sub finem: Sæpe in acie, sæpe in agmine, sæpe circa ipsam urbem adversus eruptiones hostium pugnatum; forte & ibi abjicienda utraque præpositio. *Gruter.* Sæpe in agminibus.] Ex definitione agminis intelleges quam adposite hic nosser locutus sit. adi *Isidor.* lib. 19. cap. 3. *Schegk*.

tannia. novem denique ætatis vix ulla non iustissimus triumphus emeritus. ¹ Circa Alesiam vero tantæ res gestæ, quantas audere vix hominis; perficere, pæne nullius nisi Dei fuerit. ² Septimo ferme anno Cæsar morabatur in Galliis, ³ cum medium jam ⁴ ex invidia potentiæ

1. *Circa Alesiam.*] Sic malui cum veteribus libris & doctis viris, quam *Alexiam*. Condita autem ab Hercule, totius Galliæ Metropolis, libera ac sui juris usque ad C. Cæsaris ævum. Diodorus libr. 5. Situm ejus Cæsar libr. 7. bell. Gall. & Strabo habent descriptum. Schegk. *Circa Alexiam.*] Repone, *Alesiam*, ex Ms. Ita semper Græci, plerumque etiam Latini. Non ignoramen, X. & 3 crebro commutari. Florus libr. III. cap. x. scribit, totam belli molem circa Gergoviam fuisse; non Alesiam, ut Velleius, aliique. Cujus errorem jam olim etiam deprehendit Anonymus seu Cæsaris, seu Julii Celsi exscriptor. Et sane nil manifestius. Neq. facile invenias, juxta Romam olim à Senonibus captam, quæ Gallis Romanos infestiores reddiderint, quam pericula apud Alesiam adita. Insignis de hoc est Taciti locus, lib. xi. Annalium; sed etiam summi viri Iusti Lipsii sententia, tam prodigiose corruptus, ut ne Attius Navius quidem pater augurum, ei sine libris mederi queat. Verba Taciti hæc sunt, ex oratione contra proceres Galliæ Comata; qui nuper jus civitatis consecuti, etiam jus adipiscendorum in urbe honorum petebant. *Oppleturos omnia divites illos; quorum avi proavique hostilium nationum duces, exercitus nostros ferro vique ceciderint; divum Iulium apud Alesiam obsederint.* Recentia hæc: quid si memoria eorum inoreretur, qui Capitolio, & ara Romana, manibus eorundem prostratis. Fruerentur sane vocabulo civitatis: insignia patrum, decora magistratum ne vulgarent. Ego tamen mihi bene perfanasse

visus sum. Scribo: *Quid si memoria eorum inoreretur, qui Capitolio, & ara Romana, manibus eorundem prostratis, fruerebuntur? Sane vocabulum civitatis; insignia patrum, decora magistratum ne vulgarent.* Per aram Romanam, Maximam intelligit Tacitus; quam, ut & Capitolium, non fuisse prostratam, ex Plinio, Solino, aliisque, satis constat. Sed nolo pluribus conjecturam nostram firmare. Jam enim satis orbitam excessisse videor. Merebatur interim hoc Taciti locus. *Vossius.* *Circa Alesiam.*] Florus Alesiam vocat, 3, 10, 23. vide ipsum *Cæs. bell. Gall. 7.* *Plutarch. in Cæs. Αλεξια η εν ειντος ο αρεσ Α λνοια κινδυνω ερε οδζαν, ως ερε το λωνσ κ δαυατι οια η αλλω α γαρωσ εδεις η παγοιδυ.* Multas ob causas gloriam, & asanis auxit hæc ad Alesiam circumvenit; quippe ubi ea virtutis, consiliique documenta, qualia non in alio facile certamine edidit. Boeclerus.

2. *Septimo ferme anno.*] *Septimum ferme annum, ego.* Lipsius.

3. *Cum medium jam.*] Apposite tunc demum Iuliam pignus concordia coherentis dixit. nam antea sane non erat opus tali obside. *Ortius.*

4. *Ex invidia potentiæ.*] Vulgo, Pompeii. Displicet suspectumque est in primore loco nomen Pompeii. Si rectum, quid ita statim Pompeium reperit? cur non potius scribit, *inter eum & C. Cæsarem?* series & mos illi sic postulabat. Cur etiam solum Pompeium causam facit infidæ hujus concordia? peccavit enim non minus Cæsar. Denique primogenia lætio nulla habet

male cohærentis inter Cn. Pompejum & C. Cæsarem concordia pignus, Iulia uxor Magni decessit; atque omnia inter destinatos tanto discrimini duces dirimente fortuna, filius quoque parvus Pompeii, Iulia natus, in-

habet Pompeii nomen. Illa sic: *ex invidia Ponti ac Camilie. Profecto legendum: ex invidia potentia male.* Nam fuit compendio scriptum, *potentia*. Bona præ vulgarâ veraxque hæc sententia. Obiit, ait, Iulia unicum pignus sive vinculum concordia male jam hærentis, quia alter alterius potentia inuidebant: hic illius, crescenti, ille hujus adultæ. Lucanus ad Iuliam:

Morte tuâ discussa fides, bellumque morde

Permissum ducibus, stimulos dedit amula virgine.

Emulationem mutuam expressit, uti & hic Velleius. Lipsius. *Ex invidia potentia.* Rhén. & Burr. eum monstro suo lectionis Morboniam ablegavimus. Lucanus, lib. de Iulia;

nam pignora juncti sanguinis, & divo feraleis omine tendas

Abstulit ad mancis Partharum Iulia, fava

Intercepta manu, quod, si tibi fata de-

diffent. Mater in luce moras, in sola farentem

Inde virum poterat, atque hinc retinere parentem,

Armataeque manus excusso jungere ferro,

Ut generos soceris mediâ junxere Sabinae.

Morte tua discussa fides, &c.

Schegk. *Ex invidia potentia.* Florus lib. 4. cap. 2. *Exinde quoniam mutuo metu tenebantur, Crassi morte apud Parthos, & morte Iulie, Cæsaris filia, qua nupta Pompeio, generi socerique concordiam matrimonii foedere tenebat, statim*

-olm

emulatio erupit. Simillima Lucanus libro 1. Aidal. Ex invidia potentia. Gruterus legebat: *ex invidia potentia amulae, cohærentis.* Quod non placet. Neque enim dicit Velleius, Iuliam ex invidia potentia amula discessisse; sed ob invidiam male cohærentis concordiam inter Pompejum, & Cæsarem. Verior ergo conjectura Lipsii: *ex invidia potentia, malè cohærentis, &c.* Vossius.

I. *Filius quoque parvus Pompeii.* Laudat hunc locum Belgii nostri Lumen Electorum lib. 2. cap. 17. ubi defendit Suetonium, damnatque Dionem Cassium, quorum hic adseruerat, neprem natam è Iulia C. Cæsaris; ille vero nepotem. Et verum est, stat à Tranquillo præter Velleium nostrum etiam Lucani versus, volentibus in pluribus Bibliotheca Palatina: deque tribus Tranquilli codicibus, unus tantum præfert, *neptem*. Sed tamen tantum abest, ut ego Dionem deserendum purem tanquam reum; ut contra adseram, habuisse non solum auctorem quem sequeretur Plutarchum; sed etiam Senecam. Is enim diserte consolatione ad Helviam cap. 34. *Vixit Sextus Pompejus, primum sorori superstes, cujus morte optime cohærentis Romanae pacis vincula resoluta sunt, &c.* ad eum locum summus ille vir fatetur, nihil se videre, nihil extricare, quæ enim hæc soror Sexti Pompeii, quam nepris Iulii? quam filia Cn. Pompeii? hæc produxi, ut constet summos quoque viros, homines esse, id est, errare & labi; neque statim scurriliter iis insultandum, si quid forte committant, quo se probent humanos. Gruter.

tra breve spatium obiit. ¹ Tum in gladios cædesque civium furente ambitu, cujus neque finis reperiebatur, nec modus, ² tertius consulatus soli Cn. Pompejo, etiam adversantium antea dignitati ejus judicio delatus est. cujus ille honoris gloria, veluti reconciliatis sibi optimatibus, maxime à C. Cæsare alienatus est. sed ejus consulatus omnem vim ³ in coërcitionem ambitus ⁴ exercuit. Quo tempore ⁵ P. Clodius à Milone candidato consulatus, ⁶ exemplo inutili, factò salutari reip. circa ⁷ Bovillas, contracta ex occurfu rixa, jugulatus est. Milonem reum non magis invidia facti, quam Pompeii damnavit voluntas. quem quidem ⁸ M. Cato palam lata absolvit sententia. quam.

1. *Tum in gladios cædesque civium.*] Tribunorum præsertim plebis ferocia tumultus excitabat, comitia turbabat, pro consulibus tribunos militum postulabat (quo nimirum plures remp. capefferent) populo suis malis applaudente & in perniciem suam saviente. Οὐτε γὰρ ἐμετρίαζον, εἰδ' ὕψους εἶδεν ἐποικν, ἀλλ' ἄλλες παραώρμηκε, πολλὰ μὲν διαπαναύμοι, πολλῶν δ' ἐπιπλοεῖα μαχρόμοι. Neque enim moderati sanique quidquam agebant, sed tumultuabantur invicem turbabantque tum largitionibus multa, tum pleraque certaminibus gerentes ac cadibus, inquit Dio 40. p. 159. apud quem plura antecedentium & consequentium vide, ut æstimes, quantum brevitate mirifica, signanter tamen, expresserit Vellejus. Similia habet Plut. in Cæs. p. 721. Boecl.

2. *Tertius consul. &c. advers.]* De Catone præsertim & Bibulo Plutarachus in Pomp. de totius senatus consilio Dio 40. fuisse inter artes Aristocraticas, ut Pompejo soli delatus Consulatus & dictaturam impediret, quam tribuni pl. Pompejo magnis jam clamoribus destinabant; & Pompejum à plebe avocaret, atque ad optimatum partes traderet; denique ne duriorē in servitio

essent Romani, si cum Pompejo Cæsar, quod timebant, consul factus esset. Sed quid est τὴν ναυάγια πολιτείας, si hoc non est? Nulli jam prudentiæ, nulli arti sua vis. mutabantur miseria, non tollebantur. Et jam ἀδύνας reip. regnum parturientis occæperant. Boeclerus.

3. *In coërcitionem ambitus.]* Vide Dion. 40. Appian. 2. b. c. Plut. Pomp. Sigon. de judic. 2, 29. Boecler.

4. *Exercuit.]* Potius, *exercuit.* Lips. 5. *P. Clodius, &c.]* Quod tantum tumultum in urbe excivit, ut SC. factum sit; *Dent operam interrex, Tribuni plebis, Cn. Pompejus procos. ne quid detrimenti Resp. capiat.* Pædian. in Milon. Epitome Livii CVII. Schegk.

6. *Exemplo inutili.]* In V. C. fuerat: exemplo inuiciter factò, &c. Forte in codice MS quædam lituræ obvetustatem fuerant extritæ; legendumque, exemplo inutili, interim factò salutari Reip. &c. Vossius.

7. *Bovillas.]* Urbs hæc in via Appia ad undecimum ad urbe lapidem, testis Cicerone & Cornuto in Persium.

8. *M. Cato absolvit sententia.]* Dubitat doctiss. Ciceronis interpres, Aconius Pedianus, commentationibus in Milo-

quam si maturius tulisset, non defuissent qui sequerentur exemplum; probarentque eum civem occisum, quo nemo perniciosior reip. neque bonis inimicior vixerat. Intra breve deinde spatium belli civilis exarserunt initia: cum iustissimus quisque & à Cæsare & à Pompejo vellet dimitti exercitus. quippe Pompejus in secundo consulatu Hispanias sibi decerni voluerat, easque per triennium absens ipse ac præsidens urbi, per Afranium & Petrejum consularem ac prætorium, legatos suos administrabat; & iis qui à Cæsare dimittendos exercitus contendebant, ¹ assentabatur; ² iis, qui ab ipso, adversabatur. qui si ³ ante biennium quam ad arma itum est, ⁴ perfectis muneribus theatri & aliorum operum quæ ei circumdedit, gravissima tentatus valetudine decessisset in Campania (quo quidem

Milonianam. Cujus corrupta verba partim Velleii, partim ipsius Asconii causa, adscribemus: *Fuerunt* (inquit) *qui crederent, M. Catonis sententia eum esse absolutum. Nam & bene cum Republica actum esse morte P. Clodii non dissimularat, & studebat in petitione consulatus Miloni, & reo assuerat. Nominaverat quoque eum Cicero presentem, & testatus erat, eum audisse à M. Favonio, ante diem tertium, quam cades facta erat, Clodium dixisse, periturum eo triduo Milonem. Sed Milonis quoque notam audaciam vertiare p. utile visum est. Barthius quidem Advers. lib. xvi. cap. iv. rescribit; Sed Milonis quoque notæ audaciæ obviam iri reipublicæ utile visum est. Verum enimvero quam expedita foret ratio veteres emendandi, si ita in eorum scriptis grassari liceret? Equidem unica tantum litera addita, scribendum puto: Sed Milonis quoque notam audaciam verti à rep. utile visum est. Verti, pro averti: quomodo Valerius Flaccus lib. II. ait:*

— Priami sed quis jam vertere regnis
Fata queat. Vossius.

1. *Assentabatur.*] Lips. *assentiebatur.* Assentari tamen aliquando sumitur, pro assentiri, ut Gruterus docet, in suspic. libr.

2. *Iis qui ab ipso.*] Rhenani editio, *iis qui ab ipso quoque.* non debuit mutari. Boeclerus.

3. *Ante biennium.*] Ex fide historiae Lipsius mallet annum.

4. *Perfectis muneribus theatri.*] Vellejus infra: *quam magnifico animi temperamento Cn. Pompeii munera absumpta igni restituit.* Nil itaque mutandum. Notandam tamen significationem rariorem, *muneris*, censet Gruterus. Et sane non esse vocabulum è vulgo, satis indicat Frontinus, libello de Acquæductibus Urbis Romæ; his verbis: *quantum publicis operibus, quantum muneribus (ita enim cultiores appellant) quantum lacubus, &c. beneficio principis detur.* Sic recte edidit Onuphrius. Et ita etiam, ante visum Onuphrii codicem, legendum conieceram, usus sola editione Florentina luntæ; in qua perperam, appellantur. Vossius.

dem tempore univ[er]sa Italia ¹ vota pro salute ejus, primo omnium

I. *Vota pro salute ejus.*] Juven. Satyr. 10.

Provida Pompejo dederat Campania feres

Optandas; sed multæ urbes, & publica vota

Vicerunt. igitur fortuna ipsius, & urbis

Servatum victo caput abstulit. —

Primi Neapolitani auctore Praxagora. Plutarchus. Quod sane, inquit Dio libr. 41. magnum fuisse & splendidum munus, nemo omnium negaverit, nimirum ulli unquam alii, præter eos, qui post ea tempora summam in omnia potestatem obtinere, decretum. Lubido paucula quædam observate mihi collecta post alios adferre de votis. Quæ aut pro Imperatore, aut pro populo. Panegyricus: *Nuncupare vota pro æternitate imperii, & pro salute civium, immo & pro salute principum, & propter illos pro æternitate imperii solebamus.* Illa concepta 111. Nonas Januar. non ipsis Kalendis placitum & erudite probatum ad Tacitum Lipsio, Annal. lib. 16. Cui commodo manum, & assero porro verbis Caji J. C. in l. si calvitur, cccxxxiii. de verbor. sign. *Post Kalendas Januarias die tertio pro salute principis vota suscipiuntur.* immo dies hicce sollemnis, qua concipiebantur, absolute *ἡ ἐξοχλὴ* dictus, *Vota.* Vopiscus, Tacito: *Divorum templum fieri jussit, in quo essent statua principum bonorum, ita ut iisdem natalibus suis, & Parilibus, & Kalendis Januar. & Votis, libamina ponerentur.* Hæc quæ pro populo, ipsis Kalendis. Tacit. lib. 4. Annal. *Sed Casar sollemnia incipientis anni Kalend. Januarias epistola precatu, & statim: Quem enim diem vacuum pœna, ubi inter sacra & vota, quo tempore verbis etiam profanis abstinere mos esset, vincula & laqueus inducantur?* Spartianus in *Ælio Vero: Orationem*

pulcherrimam parasset, qua Kalendis Januarias Hadriano patri gratias ageret, accepta petitione, quæ se existimaret jurari, Kalendis ipsis perire, jussusque ab Hadriano, quia vota interveniebant, non lucrari. Duravit inde à tempore Reipub. liberæ, & consulum, qui vota pro salute populi ipsis Kalendis in Jovis opt. max. templo nuncuparunt. ostensum à doctis ex Ovidio, frequentatum in Livio. Immo illis ipsis sibi mutuo populus hinc inde vota signabant, sternas mittebant. Ovidius 1. Fastorum; *At cur læta tuis dicuntur verba Kalendis?*

Et damus alternas accipimusque preces?

Et Tibullus de Messalla, lib. quarto; *Nam modo fulgentem Tyrio subiemine vestem*

Induevas, oriente die duce fertilis anni; subdit:

Quin largita tuis sunt multa silentia votis.

Ad sternas referri non incite potest locus Paulli J. C. in l. 12. D. deadmistr. tut. ait: *Sollemnia munera parentibus cognatisque mittet.* Mittebant & Imperatori. testis præter Suetonium, Dio libr. 1711. *Fuit & alia causa, cur iis Kalendis extra urbem esset, nempe ne hominibus anni auspicio, & festo die occupatis negotium praberet, neve sternas ab iis acciperet, quod Augustum fecisse improbabat.* quod tamen deinde tamquam debitum sibi poscebant principes. apud Justinian. C. de oblatione votor. Imp. *ARCADIUS & HONORIVS A. A. BASILIO P. V.* *Quando votis communibus felix annus aperitur, in una libra auri, & solidis ibyziacis (de his Cujac. ad tit. de vet. num. pot.) principibus offerendi devotionem animo libenti suscipimus: statuentes ut deinceps sequentibus annis uniuscujusque sedulitas principibus suis talia inge-*

omnium civium suscepit) ¹ defuisset fortunæ destruendi ejus locus, & quam apud superos habuerat magnitudinem, illibatam detulisset ad inferos. Bello autem civili, & tot quæ deinde per continuos xx annos consecuta sunt malis, ² non alius majorem flagrantio remque, quam ³ C. Curio tribunus pl. subjecit facem: vir nobilis, eloquens, audax, suæ alienæque & fortunæ & pudicitiae prodigus, homo ingeniosissime nequam, & facundus malo publico. ⁴ cujus animo, ⁵ voluptatibus vel libidinibus, neque opes ullæ neque cupiditates sufficere possent. hic primo pro Pompeii partibus, id est, ut tunc habebatur, pro rep. ⁶ mox simulatione contra Pompejum & Cæsarem,

tangerant semper, & deserant. Hac de sollemnibus votis. moris præterea in adversa valetudine principis suscipere, clarum ex Xiphilino, Suetonio, Tacito, aliis, & adscribere Epistolis ad principem, se vota ipsi facere. Dio libro 57. Denique tanta utebatur clementia, ut cum aliquando Rhodiorum magistratus data ad eum epistola non subscripsisset, illud consuetum; Quod vota ipsi facerent, celeriter eos excitos, quasi male multaturus, cum id quod deerat, adjecissent, indemnes dimiserit. Schegk. *Vota pro salute ejus.*] Dio 41. pr. *Plus. Pomp. Juvenal.* 10.

1. *Defuisset fortuna.*] Tali sententia Plutarchus in Pompeio optat: *Utinam obrisset* (post tertium triumphum) cum adhuc Alexandri fortunam haberet. nam quæ secuta sunt non minimam felicitati ejus imposuere labem. Boecler.

2. *Non alius majorem.*] Nam perturbatis reip. temporibus tales homines, qualis hic describitur Curio, idonea sunt instrumenta, dominationis consilia agentibus. Boecler.

3. *C. Curio.*] Hic est ille C. Curio, Tribunorum, ut Appianus tradit, eloquentissimus & apud populum gratiosissimus, de quo Cælius Epist. ad Ci-

cer. *Quod tibi supra scripsi Curionem frigere, jam calet, nam serventissime concepitur.* bellissime enim quia de intercalando non obtinuerat, transfugit ad populum, & pro Cæsare loqui cepit. Huc referendum non absurde putant locum istum de Curione ex Varr. lib. 4. de vita pop. Rom. apud Non. *Obstringillare.* Schegk.

4. *Cujus animo.*] Haud dubie corruptissimus est hic locus, cui medelam hæctenus nemo excogitavit. Lipsius tentavit: *cujus animi voluntatibus*; & postea pro cupiditates civitates substituit. Gruterus illa verba, voluptatibus vel libidinibus, à mala manu esse, itaque deleri oportere existimavit. Acidalius, pro animo, legit omnino. Quid quid horum consideras, vel stultus vacillabit vel sensus. Boecler.

5. *Voluptatibus.*] Varie varii huic loco medentur. mihi semper illa, voluptatibus vel libidinibus, visa sunt interpretis additamentum, super vocem animo. Gruter. Forsan tale quid subintelligendum, inquinato, vel, ut Salustius loquitur, cooperto.

6. *Mox simulatione.*] Cujus simulationis consilia exposuit diligenter Dio 40. non procul à fine. Boecler.

farem, sed animo pro Cæsare stetit. id gratis an¹ accepto centies HS fecerit, ut accepimus, in medio relinquemus. ad ultimum saluberrimas & coalescentis condiciones pacis, quas & Cæsar iustissimo animo postulabat, & Pompejus æquo recipiebat, ² discussit ac rupit; ³ unice cavente Cicerone concordia publica. Harum præteritarumque rerum ordo ⁴ cum iustis aliorum voluminibus pro-

1. *Accepto centies H. S.*] Exiguum corrupti Curionis pretium, immani ære alieno oppressi. nam centies H. S. scuratorum modo sunt trecenta milia. Trecenties igitur pro centies omnino legendum existimo, adductus in hanc opinionem Appiani testimonio, qui lib. i. de Bell. civ. Paullum Æmiliū consulem emptum à Cæsare ait talentis 6. Curionem aliquanto etiam majore mercede, utpote qui Cæsaris causæ utilior, quam Paullus, esse posset, quod res ipsa declaravit. nam Paullus, Marcello collega Cæsarem oppugnante, non resistit, sed tantum tacuit. at Curio tribunus pleb. ne fieret S. C. de Galliarum successione intercessit. *Manut. Accepto centies H. S.*] Jure in summâ ambigit Aldus, & spernit ut minutam. Mallet, *trecenties*. Ego alterum addo, scribo & *sexcenties*. Causam habeo: quod Dio Cæsarius auctor lib. xi. *omni ære alieno, quo ingenti erat obstrictus, Curionem à Cæsare liberatum. atqui forum nostrum, ait Valerius lib. ix. cap. i. Curionis filii sexcenties sestertium æris alieni aspexit.* Causam etiam alteram, quod Plutarchus & Appianus consentiunt, *Paullum consulem emptum à Cæsare mille quingentis talentis: Curionem autem majore etiam summâ.* Si ita est, cum tot ista talenta, paulo minus quadringenties H. S. efficiant: quidni Valerium audiamus in majore summâ. *Lipsius. Accepto centies H. S.*] Vix mutaverim. ponamus viri docti correctionem, tamen nihilominus nimium quantum

ab Appiani (agit de m. d. talentis) exorbitat summa. *Schegk.*

2. *Discussit ac rupit.*] Quo sensu etiam *Lucanus lib. i. tribunus facies belli* vocat, *Curionique præsertim orationem, qua Cæsar ad audendum bellandumque instigatur, tribuit.* Ita quidem ex parte Cæsaris: sed ex Pompeii parte *Lentulus* aliique similem censuram merentur, qui non passi sunt ipsum pacis consilii animo adjuvare. *Boeclerus.*

3. *Unice cavente Cicerone.*] Commendat etiam virum optimum hoc nomine *Plutarch. in Cæs.* *Κικέρων ὁ ῥήτωρ ἀρκετὰ παρῶν ἐν Κιλικίας καὶ Ἀσσυρίας πρῶτον, ἐμπαλατῆς τῆς Πομπηίου. ὁ δὲ πολλὰ συζυγῶν τῆς στρατιῆς ἀφῆκε, καὶ Κικέρων μὲν ἐπέθε τῆς Καίσαρος Φίλος συνειδόμενος ἐπὶ ταῖς εἰρημαῖαις ἐπαρχίαις, καὶ στρατιῶταις μόνοις ἐξακιχελίοις ποιεῖσθαι τῆς Ἀσσυρίας.* *Reversus modo è Cilicia Cicero Orator de reconciliatione agebat, Pompejumque mitigabat, ut in aliis concederet, legiones tantum Cæsari adimeret.* Itaque rursus Cicero persuasit amicis Cæsaris, ut contenti, quas prædiximus, provinciis militumque sex milibus, concordiam pacemque admittentem meminit & in *vita Ciceronis.* *Boecler.*

4. *Cum iustis aliorum voluminibus.*] Malum profecto aliorum stomachum fuisse oportet, qui veterem, veramque lectionem non potuerunt concoquere. Ea est, *cum iustis aliorum voluminibus promatur, &c.* *Vossius.*

I. Quis-

promitur, tum, uti spero, nostris explicabitur. Nunc 49
 proposito operi sua forma reddatur: si prius gratulatus
 ero Q. Catulo, duobus Lucullis, Metelloque & Hor-
 tensio; qui cum sine invidia in rep. floruisent, eminuis-
 sentque sine periculo, ¹ quieta aut certe non præcipitata,
² fatali ante initium bellorum civilium morte functi sunt.
 Lentulo & Marcello Cos. post urbem conditam annis
 DCCIII, ³ & anno LXXIIX, ⁴ quam tu, M. Vinici, consu-
 latum inires, bellum civile exarsit. ⁵ Alterius ducis causa

melior

1. *Quieta.*] Clarius inserta dictione
 quæ delituit: *quieta ea, aut. uti ad rem-
 pub. referas. Lipsius. Quieta.*] Lipsius
 interponit: *quieta ea aut c. n. p. ut ad
 temp. referatur. ita enim omnino ne-
 cessè est. nam quæ alias illa multitudo
 epithetorum, si de morte capias? Fa-
 tali morte, bene se habet, nec erat mut-
 tandum. Ceterum pertinet huc locus
 Ciceronis de Hortensio, in Bruto c. 95.
 Sic Q. Hortensii vox extincta fato suo
 est; nostra, publico. & mox: Sed for-
 tunatus illius exitus, qui ea non vidit cum
 fierent, quæ providit futura. sepe enim
 inter nos impendentes casus deflevimus,
 cum belli civilis causas in privatorum
 cupiditatibus inclusas, pacis spem à pu-
 blico consilio esse exclusam videremus. sed
 illum videtur felicitas ipsius, quæ sem-
 per est usus, ab eis miseriis, quæ consecu-
 ta sunt, morte vindicasse. Tali ferme
 figura Tacitus Agricolaæ suo opportuni-
 tatem mortis, quam vocat, gratulatur,
 & festinataæ mortis grande solatium tu-
 lisse, ait, evasisse postremum illud tem-
 pus, quo Domitianus non jam per inter-
 valla ac spiramenta temporum, sed conti-
 nuo & velut uno ictu republ. exhausit.
 Agr. 44, 6. & 45, 5. Boecler.*

2. *Fatali.*] Male, fatali morte functos
 dicit Q. Catulum, duos Lucullos, Me-
 tellum & Hortensium. imò rescriben-
 dum, fatale ante initium bellorum civi-
 lium, morte. Vult enim ablatis suo bo-
 no ante illud initium bellorum civi-

lium; quod vult fuisse fatale, neque
 ullâ ratione declinandum. Sic paullo
 post: Tum *Caesar cum exercitu fatalem
 victoriæ suæ Thessaliam petiit. & c. 66.
 Sed adserebant salutaria Reipub. terra-
 rumque orbis fata conditorum conserva-
 toremque Romani nominis; & aliis locis
 mille. Gruter. Fatali.*] Non video, cur
 Gruterus hanc lectionem falsam di-
 cat, rescribatque: *fatale ante ini-
 tium, & c.* Movit forsitan, quod Corne-
 lius Nepos Lucullo venenum à Calli-
 sthene liberto prabitum scripserat.
 Nam ita Lucullus fatali morte functus
 dici non possit, & Vellejus sibi ipsi
 adversetur: qui infra, ubi de Africano
 minore loquitur, per fatalem mortem;
 intelligit *ἰδὸς Ἰνναίου*, ut id Glossæ
 Latino-Græcæ interpretantur. Quam
 mortem naturalem vulgo nuncupant.
 Sed nihil eo mutaverim. Sequitur Vel-
 lejus communem opinionem, qua-
 erat, Lucullum spontanea & fatali
 morte periisse; ut in vita ejus indicat
 Plutarchus. *Vossius.*

3. *Et anno.*] Illud anno insertum est,
 & poterat abesse. *Boecler. Anno LXXIIX.*
 Scribo: & ante septuaginta octo. Lipf.

4. *Quam tu.*] Quam, Vellejo, & hic,
 & alibi, valet antequam. Quod certissi-
 mum. *Vossius.*

5. *Alterius ducis causa melior videba-
 tur.*] Egregia dissertatio de partibus
 belli civilis. de qua sigillatim aliquid
 dicemus. *Videbatur sane Pompeii causa*

melior videbatur, alterius erat firmior. ¹ Hic omnia speciosa, illic valentia. ² Pompejum senatus auctoritas, Cæsarem militum armavit fiducia. Consules senatusque ³ causæ non Pompejo summam imperii detulerunt.

Nihil

melior, quia à Cons. mandata ipsi erat defensio reip. contra Cæsarem hostem judicatum: sed videbatur tantum, non erat. Satis notum est, & scriptoribus diligenter memoratum, quod uterque pro sua dominatione, neuter pro rep. bellaverit. *Solus Cato fecerat aliquas & reip. partes, sicut Seneca loquitur ep. 104.* Quanquam hæc ipsa species & splendida nomina Pompeianorum non parum deformata sunt illa intemperantia, qua tractationem Cæsaris de pace repulerunt, τὴν ἀνεπειθήνην Καιοῦ καὶ τῶν ἀνεπειθήνων αὐτοῖ πενηνταετηρίδου. speciosissimum colorem ac pretextum Cæsari hoc pacto ipsi concinnantes. *Plutarch. Cæs.* Scriptores hujus belli vide *Camerii* notatos ad *Flor. 4, 2.* quibus omnino *Dionem* adde. *Boetler.*

1. *Hic omnia speciosa, illic valentia.* Ita est: Pompejus ipse multa gestorum gloria, multis regum amicitiiis, populorum auxiliis subnixus, & jam reip. ac libertatis propugnator habebatur: sed revera majus in Cæsareanis partibus robur, sive ducem spectares, sive milites, sive instrumenta belli solida. Cæsar ipse in orat. ad milit. ridet inania Pompeii nomina & speciem, apud *Lucan. 1.*

— Veniat longa dux pace solutus
Milite cum subito, partesque in bella
togata,
Marcellusque loquax, & nomina vana
Catonæ, &c.

Boetlerus.

2. *Pompejum senatus auctoritas.* Scriptores passim testantur. Vide orationem *Lentuli* ap. *Lucan. principio l. 5.* ubi inter alia:

— non unquam perdidit ordo
Mutata sua jura solo, marentia tella

Cæsar habet vacuasque domos, legesque
silentes,

*Clausaque iustitio tristi fora, Curia
sola*

Ille videt Patres plena quos urbe fugavit.

*Ordine de tanto quisquis non exultat, hic
est.* *Boetler.*

3. *Causa non Pompejo.* Ego vero hæc non capio. Quid est causæ deferre summam imperii? Illa igitur imperavit? exercitus duxit, instruxit? nugæ. Nos arbitramur fuisse: *causæ nominis, Pompejo.* Illud sane constat, regimen & imperium in hoc bello delatum ad Pompejum, idque (ut *Velleius* per me nunc dicit) causæ famæ & nominis Pompejani. Ille enim triumphis victoribusque celebris, & in ore omnium Magnus. *Lentulus* ipse Consul, qui more majorum alioqui dux, apud *Lucanum* auctor hujus sententiæ:

*Consulite in medium Patres, Magnumque
jubere*

*Esse ducem. Lato nomen clamore Senatus,
Excipit, & Magno satum patriaque
suumque*

Imposuit.

Cæsar III. Civil. in oratione *Bibuli*: *Potestatem se ejus rei nullam habere: propterea quod de Concilii sententiâ summam belli rerumque omnium Pompejo permiserint.* *Lipsius.* *Causæ non Pompejo.* Viri summi isthæc mutant; tanquam causæ deferri nequeat summa imperii, ignaræ scilicet imperare, exercitum ducere, instruere, &c. Sed nihil tamen vetat auspicia esse penes causam, ducatum vero penes Pompejum: ut præ se ferat auctor, non tam militasse Consules Senatumque Pompejo ejusque ambitioni, quam causæ

'Nihil relictum à Cæsare, quod servandæ pacis causa tentari posset: nihil receptum à Pompejanis. cum alter consul² justo esset ferocior; ³ Lentulus vero salva rep. salvus esse non posset; M. autem Cato moriendum ante, quam ullam condicionem civis accipiendam reip. contenderet: vir antiquus & gravis Pompeii partes laudaret magis, prudens sequeretur Cæsaris; & illa gloriosa, hæc terribiliora duceret. Ut deinde spretis omnibus quæ Cæsar postulaverat, ⁴ tantummodo contentus cum una legione titulum

causæ suæ publicæ. De auspiciis multa diximus in Discursibus ad Tacitum prioribus. Et tale quid etiam respexit in restituendo Capitolio. Helvidius Priscus, de quo nonnulla signavimus ad librum quartum Historiarum Taciti cap. 9. loco autem isti interpretando, unice facit Lucanus limine libri 5.

— docuit populos venerabilis ordo

Non Magni partes, sed Magnum in partibus esse.

Gruter. Cause non Pompejo.] Nihil hic mutandum. Sensus est: Pompejo delatum imperium, non quod ei faveret senatus, sed quod causa ejus videretur justior. Vidit hoc Gruterus; vidit & Gillorius apud Savaronem in erudito ad Sidonium commentario, lib. 111. epist. viii. ubi multis hanc lectionem confirmat. Vossius. Cause non Pompejo.] Gronovius diatrib. ad Stat. l. 3. silv. 3. c. 32. legit: Causa nomine Pompejo; &c. id est, ut ipse causam Senatus tueretur, subintelligit, non ut imperaret, vel potius dominaretur, cum contra Cæsarem sui Dominum affererent. Boecler.

I. Nihil relictum à Cæsare.] Vide quam dissentiat Plutarchus in Antonio. Manutius. Nihil relictum à Cæsare.] Ita quidem præ se ferebat: sed fortasse verissimum est iudicium Plutarchi in Antonio, Cæsari bellum pridem & vehementer cupienti fuisse; quippe quem stimularet *ἔπος ἀπαρηγόρητον* & *δρῶν*, & *ἀειμαρῆς ἐπιθυμία* & *ἀει-*

τορ εἰς αὐτὸν τῆς πέρας, inexplēbilis imperandi amor, & insana principatus cupiditas. cuius tegendæ; jurisque titulo exornandæ maximas interim occasiones Pompejani præbuere homini, quod negari non potest. Boecler.

2. Justo esset ferocior.] Marcellum intelligit, cuius ferociam præsertim etiam ex Appian. 2. licet intelligere. Porro uterque Cos. ideo creati erant, quia Cæsarem summo odio prosequerentur: notante eodem. Boecler.

3. Lentulus, &c.] Propter magnitudinem scilicet æris alieni: nam his nimium civili bello opus, sive, ut apud Sallustium notantur, his perdita republ. opus est. Casar 1, b. c. Lentulus, inquit, æris alieni magnitudini, & spe exercitus ac provinciarum & regum appellandorum largitionibus moveatur: sique alterum fore Syllam, inter suos gloriatur, ad quem summa imperii redeat. Boecler.

4. Tantummodo contentus.] Hoc usque ad verbum decreverat, parenthesi se jungendum opinor à reliqua periodo, adhibita etiam correctione quadam, alioqui tota comprehensione satis apte non cohæret. quod ut iudicari commodius possit, verba ipsa, qua mihi probantur & distinctione, & correctione, recitabo: Ut deinde, spretis omnibus, quæ Cæsar postulaverat, (tantummodo enim contentus cum una legione titulum retinere provinciæ, privatus in urbem venire, & se in petitione consu-

latuo

tulum retinere provinciæ; privatus ¹ in urbem veniret, ² & se in petitione consulatus suffragiis P. R. ³ committeret decrevere: ratus bellandum Cæsar, cum exercitu ⁴ Rubiconem transiit. Cn. Pompejus consulesque & major pars senatus, ⁵ relicta urbe, ac deinde Italia, transmisere
50 ⁶ Dyrrhachium. ⁷ At Cæsar Domitio * legionibusque
Corfi-

latus suffragiis P. R. committere decreverat) ratus bellandum Cæsar cum exercitu Rubiconem transiit: Cn. Pompejus, Consulique, & major pars Senatus, relicta urbe, ac deinde Italia, transmisere Dyrrhachium. Manut.

1. In urbem.] Et consulem se creavit, Floro. Dictatorem Eutropio. neuter recte & ordine. Consule Dionem, Plutarchum, Appianum. Schegk.

2. Et se in petitione, &c.] Verba, quæ præcedunt, & ipsa sententia postulat, ut legatur, committere, decrevere: ratus bellandum, &c. Urfin.

3. Committeret, decrevere.] Hæc est scriptura exemplaris scripti; agiturque de decreto Senatus, alii nobis oggesserunt, decreverat retinere: at id natum omnino circa pulpitum Burrerii. Grut.

4. Rubiconem.] Flaminia flumen. Quondam Italia Gallizque terminus.

5. Relicta urbe.] Describit eam ex urbe fugam graphice Dio 41. Cæterum an prudenter à Pompejo factum sit, quod Urbem Italiamque reliquit, non una erat sententia. Quidam, inquit Plutarchus in Pompejo *ἐν τοῖς ἀείστοις τίθεν* *σφραγίσματα* (v, in optimis belli consiliis ponunt Pompeii ex Italia discessum: Ipse Cæsar mirabatur, quod relicta munita urbe, cum præsertim ex Hispania copias expectaret, marique polleret, Italia tamen excederet. Cicero etiam reprehendisse fertur, quod Themistoclis potius consilium quam Periclis imitatus sit Pompejus, cum tamen tempora hujus casus non illius exemplum suppeditarent. Quod peritissimorum virorum iudicium non videtur de nihilo: cum præ-

sertim non tam consilio Pompeii, quam impetu Pompejanorum suscepta profectio videatur. Potest tamen opponi: Pompejum illis populis, regibus, tetrarchis, dynastiis, quorum amicitia nitetur propiorem factum, Cæsarem in adversa & inimica loca perlicere debuisse. Sed imbellem illam gentium multitudinem Pompejus cum Cæsariani militis bello indurati peritia & virtute debebat contendere; simul illud reputare, minorem ubique esse cedentis auctoritatem, & qui recedat, fugere credi. Certe non omisit Dio notare talem eventum 41. p. 178. Πομπήιος ἢ ἐν τῶν τε παλαιῶν καὶ τῶν ἀλλῶν Ἰταλίων ἕτως ἐξέλιπε, πάντε τὰ ἐναυλοῦντα τοῖς ἀρχαίοις, ὅτε ἐς αὐτῶν ἐκ τῆς Ἀσίας κατέπλευσαν, καὶ ἐλόμεθον καὶ πρᾶξας, ἀφ' ὧν περ καὶ τῶν τυχῶν καὶ τῶν δόξαν ἀντιπαλόν ἐνήνοσαν. Atque ita Pompejus patriam omnemque Italiam reliquit, longe ille quidem diversa ac plane contraria iis molitus, quam antea probaverat, cum ex Asia rediret. Itaque & FORTUNAM & EXISTIMATIONEM priori contrariam nactus est. Boecler.

6. Dyrrhachium.] Urbs in ea Macedoniz parte, quæ incumbit mari Adriatico.

7. At Cæsar, &c.] Quæ de Domitio, item de oratione Cæsaris in urbe hic memorantur, præter Dionem, Appianum, Plutarchum, præsertim Ipse diligenter exposuit i. bell. civ. Noti sunt & jam supra indicati scriptores totius civilis belli: è quibus deinceps, ea tantum

'Corfinii, quæ una cumeo fuerant, potitus, duce aliisque qui voluerant abire ad Pompejum, sine dilatione dimissis, persecutus Brundisium, ita ut appareret, malle integris rebus & condicionibus, finire bellum, quam opprimere fugientes, cum transgressos reperisset consules, in urbem revertit: redditaque ratione consiliorum suorum in senatu, & in concione, ac miserrimæ necessitudinis, cum alienis armis ad arma compulsus esset, Hispanias petere decrevit. Festinationem itineris ejus aliquandiu morata

'Massilia est, fide melior³ quam consilio prudentior: in-

tum mutuabimur, quæ nostro instituto opportuniora videntur. *Boecler.*

* *Legionibusque.* Cæsar in hac re legiones non nominat, sed cohortes xxxiii. quæ nondum fuisse videntur sub legionum suarum signis. Sunt autem illæ ipsæ cohortes, quæ in judicio Milonis, præsidium iudicibus & Pompejo. Lucanus ad Domitium:

— *Una classica ferat*

Oppositus quondam polluto tiro Miloni. Vbi mirum nisi scribendum, *Pullato;* id est, sordidato & reo. Talis enim, Romano ritu, eorum vestis. Pollutum autem cur appelleret, quare pollutum illum & foedum interecinit? *Lipsius.*

1. *Corfinii.*] Oppidum in Pelignis.

2. *Massilia.*] Celebre Massilia nomen, ejus disciplinam atque gravitatem non solum Græcia, sed haud sero at eundis gentibus anteponendam iure dicam. Cicero pro Flacco, & Tacitus ait, *Locum Græcæ comitate & provinciali parcimoniam mistum & bene compositum.* Mollitiei tamen nomen differt Athenæus, quia credebantur *γεραιου παθειν.* Hinc Plauto *Massilienses mores*, molles, & (cum Appuleio loquor) *partierii.* Schegk.

3. *Quam consilio prudentior.*] Melius se medios & neutrius partis præstitissent hoc tempore Massilienses. Certe si

ullum tempus cuiquam civitati *de Ag-
Pocæ* suasit, hoc videtur illud fuisse. Utrique obstricti erant, Pompejo Cæsarique: nec de iustitia causa aliquid certi in re perplexa videre licebat. Atque etiam si Pompeii vetustiora, Cæsaris recentiora essent merita, par tamen obligatio gratiam & fidem ex aquo postulabat. Itaque honesta sane fuisset oratio, prudensque consilium, quod præferebant initio apud Cæsarem l. I. b.c. *Intelligere se divisum esse P.R. in partes duas: neque sui iudicii, neque suarum esse virium discernere, utra pars iustiorum causam habeat: principes vero esse earum partium Cn. Pompejum & Cæsarem patronos civitatis, quorum alter agros Volcarum, Arcomicorum & Helviorum publice iis concesserat; alter bello victas Gallias attribuerit, veltigaliaque auxerit: quare partibus eorum beneficiis parem se quoque voluntatem tribuere debere, & neutrum eorum contra alterum iurare, aut urbe aut partibus recipere.* Hoc responsum etiam Dio vocat, *ἡτοιμασεν ἀποκρινόμενος τῷ.* Sed mox Pompejanis se partibus adjunxerunt, eaque re iram Cæsaris asperarunt. Quem errorem nec *Sisybo* omisit notare lib. 4. *τῷ κατὰ τὴν μερῶν ἀποκρίσει τῶν τοῦ Διὸς ἰδρυμένων ἀπὸ τῶν ἀλλοτρίων ἀποκρινόμενος ἀπὸ τῶν ἀλλοτρίων;* cum parti victa se adjunxissent, plerumque felicitatis suæ perdidere.

tempestive ³ principalium armorum ² arbitria captans, quibus in se debent interponere, qui non parentem ³ coercere possunt. Exercitus deinde, qui sub Afranio consulari ac Petreio prætorio fuerat, ipsius adventus vigore ac fulgore occupatus, se Cæsari tradidit. uterque legatorum & quisquis cuiusque ordinis sequi eos voluerat, ⁴ remissi

51

ad Pompejum. Proximo anno, cum Dyrrachium ac vicina

didere. Scilicet arbitria volebat agere Massilia principalium armorum, ut Velleius iudicat, quia dum Pompejum sequitur, Cæsaris causam damnavit; neque prudenter fidem alteri approbare conata est, quam utrique debebat; sicut nec illa pars responsi satis prudens erat, cum Cæsaris consilia se morari velle profiterentur, antequam satis expendissent suas ad morandum vires opesque. Unde Velleiana *extincta* illa subnascitur: *Principalibus armis in se debent interponere, qui non parentem coercere possunt, quasi diceret, si Massilienses his instructi fuissent opibus, quibus Cæsar potuisset terreri compescique, tum sane quivissent dicere: abstante poribus nostris Cæsar; amitte arma adversus Pompejum, excede finibus nostris, aut pacato habitu ingredi. Nunc stultitia erat leges dicere ei, qui armorum minas armis eludere possit. Misericordie interim dignissima est optima & de Romano nomine præclarissime merita civitas. Quare Cicero 2. offe. 8. serio deplorat in triumpho partem eam urbem, sine qua nunquam Romani imperatores ex transalpina bellis triumpharent. id quod indignissimum merito viris bonis videbatur: non debebat enim triumpho essentari, quod misericordie modestiæque publica potius abscondi merebatur.* Boecler.

1. *Principalium.* Id est, quæ a principibus viris sumebantur.

2. *Arbitria captans.* Trogii Epitoma

exordio historiæ, *Populus nullis legibus tenebatur, arbitria principum pro legibus erant.* Schegk.

3. *Coercere possunt.* Ergo iure quiescant inferiores. Livius lib. 9. cap. 14. de Papyrio: *Signa inde ferre iussit, & copias eduxit; vanissimam inerepans gentem, quæ suarum impotentium rerum, præ domesticis seditionibus discordiisque aliis modum pacis ac belli fatere æquum censebat, ubi nos plura huius commatis Gruetius.*

4. *Remissi ad Pompejum.* Ita ab initio capitis Domitium captum aliosque qui voluerant abire ad Pompejum sine dilatione dimisit. Quæ res & gloria non parum & insigne ad res gerendas momentum sibi peperit Cæsar, sicut Dios animadvertit. Moderationis huius exemplum etiam apud Suetonium habemus Cæs. 75. Denuntiante enim Pompejo, pro hostibus se habiturum, qui Reip. desuissent; ipse mediis & neutrius partibus, suorum sibi numero futuros pronuntiavit. Quibus autem ex commendatione Pompeii ordines dederat, potestatem transfundi ad eum omnibus fecit. Prudenter sane, nam quid iniquitas, id est, infidus auxiliis fidas ac adiutoribus? Nam & segnius tua imperia excoquentur, & quamprimum poterunt, discessione ac desertione te nudabunt. Ita sunt homines: cogentem fugient, non invitantem sponte sequentur, censetur enim ibi plus juris esse ac fortunæ, ubi minus est coactionis. Boecler.

1. *Cæsaris.*